

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YABANCI DİLLER EĞİTİM BÖLÜMÜ
ALMAN DİLİ EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

176096

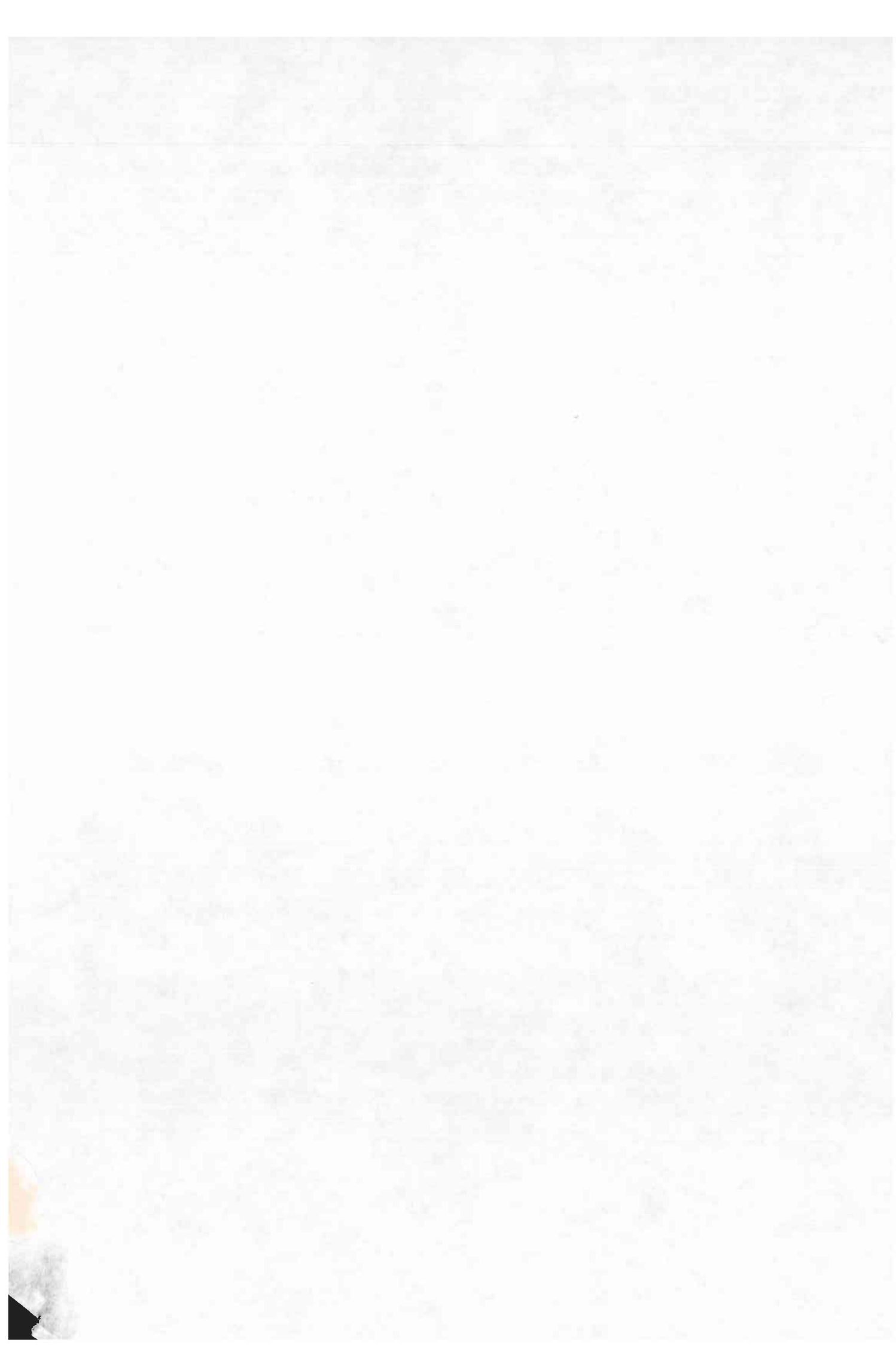
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKİYE'DE MAGAZİN DERGİCİLİĞİNDE
KÜLTÜREL DEĞİŞİMİN İZLERİ
HAYAT DERGİSİNİN İLK DÖNEMLERİ ÜZERİNE BATI ETKİSİ
AÇISINDAN BİR İNCELEME**

HAZIRLAYAN : G.T.EMİNE KAVAL
95/13699

İSTANBUL 1999

Handwritten signature

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YABANCI DİLLER EĞİTİM BÖLÜMÜ
ALMAN DİLİ EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKİYE'DE MAGAZİN DERGİCİLİĞİNDE
KÜLTÜREL DEĞİŞİMİN İZLERİ
HAYAT DERGİSİNİN İLK DÖNEMLERİ ÜZERİNE BATI ETKİSİ AÇISINDAN
BİR İNCELEME**

DANIŞMAN : DOÇ.DR.TURGAY KURULTAY

**HAZIRLAYAN : G.T.EMİNE KAVAL
95 / 13699**

İSTANBUL 1999

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İçindekiler	1
Giriş	4

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Kitle İletişiminde Yabancı Kültürle İlişki ve Çeviri Olgusu	7
1.1. Kültürlerarası İletişimde Aktarım Biçimleri ve Çeviri Kavramı	7
1.2. Kitle İletişiminde Metinleşme Süreçleri	11
1.3. Yabancılığın Yansıması ve Magazin Dergileri	13

İKİNCİ BÖLÜM

2. Kültür ve İletişim	17
2.1. Kitle Kültürü ve Kitle İletişimi	18
2.1.1. Kitle Kültürü ve Özellikleri	20
a) Standartlaşma	21
b) Ticari Meta Haline Gelme.....	22
c) İçerik Düzeyinin Düşüklüğü.....	23
2.1.2. Kitle İletişimi ve Özellikleri.....	24
2.1.3. Kitle İletişimi ve Toplum	27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.	Kitle İletişim Aracı Olarak Magazin Dergileri	34
3.1.	Kitle İletişim Aracı Olarak Dergi ve Uygulamalar	36
3.2.	Dergi Türü Olarak Magazin Dergileri	43
3.2.1.	Dünyada Magazin Dergiciliği	53
3.2.2.	Türkiye’de Magazin Dergiciliği	54
	a) İlk Dönem Magazin Dergileri	54
	b) 1950 – 1960 Dönemi Magazin Dergileri ve ‘Hayat’ Dergisi	57
	c) 1960 Sonrası Magazin Dergileri	62

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.	Türkiye’de Magazin Dergilerinin Genel Özellikleri ve Uygulamalar	65
4.1.	1950 Öncesi Magazin Dergilerinin İçeriği	65
	a) Ebedi ve Milli Şef’e Övgü	66
	b) Düzenli Aile Hayatını Özendirme; Halkı Aydınlatma ve Eğitim	69
	c) Batılılaşma; Modernleşme ve Teknoloji Olgularını Benimsetme	71
4.2.	1950 – 1960 Dönemi Genel Görünüm	73
4.3.	Türkiye’de Magazin Dergilerinin Prototipi Olarak ‘Hayat’ Dergisi ..	78
4.3.1.	‘Hayat’ın Tarihçesi ve Dergi Olarak Özellikleri	78
	a) Yayın Dönemleri	78
	b) ‘Hayat’ ve ‘Life’	80
	c) Okur Profili ve Yayın Çizgisi	86
	d) Siyasi Konumu	89

e) 1950 – 1960 Dönemi Magazin Dergileri İçinde ‘Hayat’ın Yeri ve Önemi	93
4.3.2. ‘Hayat’ın İçeriği ve Metinleri Sunumu	98
a) Bilime Verilen Önem	98
b) Amerikan / Batı Yaşam Tarzını Benimsetme; Tüketim Ekonomisini Benimsetme	111
c) Anti – Komünizm	155
Genel Değerlendirme	167
SONUÇ	177
KAYNAKÇA	178

GİRİŞ

Günümüzde Türkiye’de magazin dergileri konusunda yapılmış olan araştırma ve çalışmaların azlığı, bir yerde magazin dergilerine verilen değeri ortaya koymaktadır. Özellikle ‘hafif’ diye tabir edilen içeriklerine dayanılarak fazla bir önem atfedilmeyen magazin dergileri de belli bir dünya görüşünün taşıyıcılığını yapabilmektedir. Bu anlamda da magazin dergileri ‘balonlu ciklet yanılığını’ yaratıklarından incelenmesi gereken medya ürünleri arasında yer almalıdırlar.

Bu tez çalışması önemi son dönemlerde keşfedilen kitle kültürünün ve bu kültürün taşıyıcılığını yapan araçlardan biri olan magazin dergilerinin dışarıdan etkilenen kültürel değişimde ne kadar etkili olabileceklerini incelemek üzere hazırlanmıştır.

Bu çerçevede Türkiye’de toplumsal değişimler açısından değerlendirmeye değer ve tarihsel açıdan bakıldığında da bize birçok ipucu sunabilecek bir dönem olan 1950 – 1960 dönemi ve bu dönemde magazin dergiciliği sahasında Türkiye’de birçok yönde bir ilki gerçekleştiren ve günümüzde bile başarısına ulaşamamış bir magazin dergisi olan ‘Hayat’ dergisinden yola çıkılmıştır.

Bir prototip sayılan Hayat dergisini değerlendirirken o dönem magazin dergilerine ilişkin bilginin çok yetersiz olmasından dolayı metinlerin yorumlarından hareket edilmiştir. Ancak metinler

yorumlanırken medyanın işleyişi ve toplumsal koşullar dikkate alınmıştır.

İnceleme sırasında karşılaşılan bir günlük Hayat dergisinde yer alan dış kaynaklı metinlerin/ haberlerin çoğunun kaynağının izinin silinmesi ile ilgilidir. Böylece Hayat dergisinde yayınlanan metinlerin/ haberlerin içeriğindeki bazı ipuçlarından hareketle metinlerin/ haberlerin dış kaynaklı olduğuna karar verilmiştir. Metinlerin/ haberlerin çıkış ülkesi bu konuda baz alınmıştır. Bir haber yurt dışında meydana gelmişse, dış kaynaklı olarak kabul edilmiştir.

Bu çalışma Hayat'ın yayın politikası ve buna göre belirlenen içeriği bağlamında ele alınan yerellik ve yabancılık kavramları üzerinde yoğunlaşan bir incelemedir. Bu nedenle de kaynak metne bağlı karşılaştırmalı metin çalışması yapmak bu tezin amacı dışındadır.

Çalışmanın birinci bölümünde tezin genel çerçevesini oluşturan çeviri kavramı ve dış kaynaklı bilgilenme olguları üzerinde durulacaktır.

İkinci bölümde ise Hayat'ın yayın uygulamalarını daha kolay değerlendirmemizi sağlayacak olan kitle iletişimi ve kitle kültürleri kavramlarından söz edilecektir ve kitle iletişiminin toplumla ilişkisi ele alınacaktır.

Üçüncü bölümde kısaca dergi ve uygulamalar üzerinde durulduktan sonra dergi türü olarak magazin dergileri ve özellikleri, ardından da hem dünyada hem de Türkiye'de magazin dergiciliğinin gelişimi örneklerle sergilenecektir.

Çalışmanın asıl bölümü olan dördüncü bölümde önce Türkiye'de 1950 öncesi magazin dergileri ele alınacak ve içerik yönünden değerlendirilecektir. 1950 – 1960 dönemi genel çizgileriyle ortaya konduktan sonra Hayat dergisi tanıtılacaktır. Ardından Hayat'ın içeriği

ve metinleri sunumuna geçilecektir. Bu bölümün sonunda genel bir değerlendirme yapılacaktır.

Sonuç bölümünde bu tez çalışması boyunca ortaya konan bilgiler ve incelemeler doğrultusunda yapılan kişisel değerlendirme yer alacaktır.

Bu tez çalışmasını hazırlamamda değerli katkılarından dolayı tez hocam Sayın Prof. Dr. Turgay Kurultay'a teşekkürlerimi sunarım.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Kitle İletişiminde Yabancı Kültürle İlişki ve Çeviri Olgusu

Özellikle Hayat dergisi üzerinde yoğunlaşan ama başka magazin dergilerini de dikkate alan çalışmamızda ortaya çıkan sonuçlar Türkiye'de magazin dergiciliğinde Batı'yla ilişkinin belirleyici olduğunu ve çevirinin taşıyıcı bir rol oynadığını göstermektedir. Öyle ki belli dönemlerde ve belli dergilerde magazin dergiciliği, dışardan beslenen bir yayıncılık anlamına gelmektedir. Ancak bu söylediğimiz, doğrudan bir dışa bağımlılığın herşeyi belirlediği ve dergiyi yayınlayanların ve erek kültür çevresinin sadece etkilenen ve tüketici konumda kaldığı anlamına gelmemektedir. Hayat dergisinin metin örnekleriyle incelendiği ve metinlerin analiz edildiği bölümde ne tür uygulamalar olduğu somutlaşacaktır. Bu bölümde genel anlamda çeviri ve dış kaynaklı bilgilenme olgusu üzerinde durularak, ilerki incelemelere yönelik belli bir kuramsal çerçeve çizilmeye çalışılacaktır.

1.1. Kültürlerarası İletişimde Aktarım Biçimleri ve Çeviri Kavramı

Çeviri araştırmaları günümüzde çevirinin nasıl olmasını belirlemekten çok çeviri olgularını ve süreçlerini betimlemeye yönelmiştir. Diğer deyişle farklı toplumlarda, farklı dönemlerde ve farklı

alanlarda çevirinin nasıl düşünüldüğü ve çeviri adına neler yapıldığını ortaya koyma çabası içindedir. Bu bakış açısı ister istemez çeviriden ne anlaşıldığını da tartışılır hale getirmektedir. Kimi kuramsal yaklaşımlarda çeviriyle diğer metin aktarım biçimleri arasına sınır çekmek istenirken (krş. Koller 1992: 80-82; 89-96), betimleyici yöntemi benimseyen kuramcılar çeviriyi önsel tanımlarla sınırlandırmak istememektirler (krş. Vermeer 1994, Toury 1995: 70-77).

Burada soruna iki açıdan yaklaşmak mümkündür. Birincisi bir kaynak metnin çevirisi yapılırken çevirmenin yapması gerekenlerin ve sınırlarının ne olduğudur. Bilindiği gibi çevirmenin kaynak metne bağlılığının ne anlama geldiği, ne kadar serbest davranabileceği, ne yaparsa çevirinin sınırlarını aşmış ve kendi sözünü katmış olacağı sadakat ve serbestlik bağlamında tarih boyunca sürekli tartışılmıştır. Kimi yaklaşımlar, olabildiğince kaynak metne yaklaşmanın bir çevirinin gereği olduğunu vurgularken (Schleiermacher, Benjamin), kimi yaklaşımlar körü körüne bağlılığın metni metin olmaktan çıkaracağı ve her çevirinin bir yeniden yaratım olduğunu ve çevirmenin kaynak metne karşı serbest davranması gerektiğini (Luther, Kloepfer, Güttinger) vurgulamıştır (aktaran Wilss 1977: 27-57; 157). Bu yaklaşımlarda çeviriye belli işlevler yüklenmiş ve çevirmeni yönlendirmeyi amaçlayan ilkeler dile getirilmiştir. Çeviribilimin amacı bu ilkelerden hangisinin haklı ve geçerli olduğunu belirlemek değildir. Tersine çeviribilimin ortaya koyduğu temel bilgi, çevirinin gereklerinin koşullara ve anlayışlara bağlı olduğudur. Dolayısıyla yapmaya çalıştığı şey, öncelikle hangi ortamlarda çevirilerin nasıl algılandığını ve —Toury'nin kavramıyla söylersek— çevirinin normlarının neler olduğunu ortaya koymaktır.

Sorunun diğ er boyutu, bir aktarımın ne zaman çeviri türünde bir aktarım sayılacağıdır. Çünkü çeviri aktarımın tek biçimi değildir. Esinlenme, parodi, özet, dolaylı anlatım, basitleştirme, eleştirel okuma gibi bir dizi metin dönüştürme biçimi sıralanabilir. Koller çeviriyle diğ er aktarım biçimleri arasında bir ayırım konması gerektiğini düşünmektedir: “Çeviri ürünüyle diğ er metin işleme/ yeniden oluşturma ürünleri arasındaki fark nasıl saptanabilir? Bir metnin çeviri sayılması için hangi koşulları yerine getirmesi gerekir? Ampirik bir bilim olarak ürün odaklı çeviribilimin, hangi metinlerin kendi inceleme alanı içine girdiğini belirleyebilmesi gerekir. [...] Ancak metinlerin yeniden üretimi olan çeviri tüm farklara karşın diğ er metin işleme biçimleriyle önemli ortaklıklar da gösterir ve çevirilerde işlem görmüş, yorumla açıklanmış öğelere de rastlanmaktadır genellikle, bu nedenle de çeviriyle akraba sayılacak türden metin işleme çalışmaları üzerine yapılacak incelemeler çeviriye de ışık tutar” (1992: 82).

Koller'in bu açıklamalarından çeviriyi bir "yeniden üretim" (reproduksiyon) çalışması olarak görmek istediği anlaşılmaktadır, ancak yine kendisi bunun kesin kural olmadığını, çeviri pratiğinde (gerçek çevirilerde) kaynak metinden farklı biçimde işleme tabi tutulmuş öğeler bulunduğunu ve bunların göz ardı edilemeyeceğini kabul etmektedir. Erek odaklı kuramın öncülerinden olan Toury ise, betimleyici düzeyde kalmakta ve çevirinin sınırlarını olabildiğince genişletmektedir. Daha doğrusu farklı toplumlarda çeviri olarak algılanan herşeyin çeviri kavramı içine girdiğini ve ortak bir perspektifle incelenmesi gerektiğini düşünmektedir. Nitekim "sözde çeviriler"i bile çeviri olarak kabul etmektedir, oysa sözde çeviriler gerçekte özgün metindir ve kendini çevirmen olarak tanıtan kişilerin yazdığı ve çeviri olarak piyasaya sürdüğü metinlerdir (1995: 40-52). Geleneksel bakış açısına son derece

ters gelecek bu yaklaşım, elbette Toury'nin bu durumu tipik bir çeviri durumuyla aynı gördüğü anlamına gelmez. Burada önemli olan, sözde çeviri olarak sunulan metinlerin de tipik çevirilere yakın özellikler taşımasıdır. Bir metin çeviri olarak sunulduğunda, statüsü ve algılanış biçimi ona göre belirlenmektedir. Aynı şekilde Toury, çeviri metinlerin kaynaklarının belirlenmesinde de zorluklar yaşanabileceğini, birden fazla metnin bir çevirinin kaynağı olabileceğini belirtmiştir (1995: 74-75). Vermeer belki daha da ileri giderek, ilk kaynaklarının başka kültürler olduğu geleneksel öykülerin yeniden yazılmalarının da (ve yazılırken günün alımlamasına uygun hale getirmenin) çeviri olduğunu belirtmektedir (1994: 163-164). Metnin yazarı bunun farkında olmasa bile, başka kültürün ürünlerinin aşama aşama erek kültüre uyarlayarak aktarılması Vermeer'e göre bir çeviri sürecidir ve bu duruma "kültüre duyarlı çeviri" demektedir.

Aslında sorun şu veya bu biçimdeki aktarıma çeviri adının verilip verilmeyeceği değil. Bu anlamda biz bu çalışmada çevirinin belli bir tanımını esas almak yerine, farklı aktarım biçimlerini birbirinden ayırarak inceleme yapma yolunu seçtik. Bir çeviri tanımına girişmek, bu tezin amacını aşan kuramsal bir hesaplaşmaya girmek anlamına gelirdi. Smith'in dediği gibi, çeviri gibi görünsün ya da görünmesin dış kaynaktan beslenen metin üretme biçimleri sonuçta aynı temel üzerinde gerçekleşmektedir: "... benim temel aldığım varsayıma göre, çeviri ve dış haberler ortak bir yapının farklı iki modelidir" (1983: 314).

Tezde de bunu göz önünde tutarak örnekleri inceledik ve "çeviri" kavramını kullanırken neyi kastettiğimiz açık söylemeye dikkat ettik.

1.2. Kitle İletişiminde Metinleşme Süreçleri

Kuşkusuz farklı biçimlerdeki aktarımlar, metinleşme süreçlerini etkilemektedir. Sözelimi yazar adıyla, çevirmen adıyla sunulan bir metin, okura yabancı bir metin okuyacağı mesajını verirken ve bu anlamda kendini kısıtlarken, sadece belli kaynaklara gönderme yapmakla yetinen bir metin erek dilde oluşmuş bir metin izlenimi yaratacaktır. Bu bakımdan metinlerin farklı biçimlerde oluşması onların statülerini ve etkileme biçimlerini de değiştirmektedir. Değişmeyen nokta, yabancı dünyayla bir ilişki kurulması ve yabancıya nasıl bakıldığıdır. Buna bağlı olarak anlam oluşmakta ve çevirmenler/ aktarımcılar metinlerini buna göre düzenlemek durumunda kalmaktadır.

İlgili bölümde ele alınacağı üzere Hayat dergisi başka birçok dergi gibi haberleri ve metinleri çeşitli kaynaklardan toplamakta, ama çok azında açık kaynak bilgileri yer almaktadır. Bu mekanizma metinlerin sunulmuş biçimleri ve statüleri açısından çok önemli sonuçlar içermektedir. Genelde şöyle bir saptama yapılabilir: Kitle iletişiminde, kitle iletişim aracına ulaşan metinler "ham malzeme" olarak ele alınmaktadır. Yani gerek arka plan bilgisi, gerekse okurun kültürel yapısı, o yayının organının dikkate alarak metne biçim vereceği özelliklerdir. Bu etkenler metnin işlenmesinde belirleyici rol oynamakta ve bir metin yayınlanmadan önce belli bir metinleşme (metin üretim) süreci içinde bu etkenler açısından işlenmektedir. Özellikle kitle iletişim araçlarında olayın bu tarafının gerçekten göz önünde tutulduğu bilinmektedir (krşl. Delabastita 1990). Kurultay'ın bir incelemesinde de bugün Batı'nın Der Spiegel gibi çok da popüler sayılmayacak bir dergisinde bile bir metnin aktarımında okur profilinin ve yayının

formatının ne kadar belirleyici olduğu doğrulanmaktadır (Kurultay 1995).

Kitle iletişim araçlarının pratiğinde "çeviri sadakatinin" ve kaynak bilgilerin aynen korunmasının beklenmediği görölmektedir. Yayın organlarının haber ajanslarıyla çalışması bunu daha da sorunsuz hale getirmektedir. Çünkü haber ajanslarının haberleri zaten çeşitli basın yayın organlarına servis amaçlıdır ve doğrudan yayınlanması yayın organının kendi üstüne düşeni yapmaması anlamına gelir. Yabancı haber ajanslarından alınan haberler çevrilirken aynı zamanda hem erek kültüre hem o yayın organının özelliklerine uyumlu hale getirilmektedir. Ancak bir basın yayın organında haberler dışında çok çeşitli metin türleri olabilmektedir ve bunların özellikleri farklıdır. Aynı şekilde farklı metin türlerinde, dış kaynaktan aktarım açısından da farklı uygulamalar söz konusu olabilir. Sözelimi tanınmış bir şahsiyetin yaptığı bir açıklama üzerinde bazı değişiklikler yapmak, bir haberi yayın organının kendi ifadeleriyle sunması kadar kolay olmasa gerekir. Bu durumlarda bir yayın organının niteliği, okuruyla kurduğu ilişkinin biçimi ve işleyişindeki titizlik gibi özellikler önem kazanmaktadır. Bazı yayın organlarında kaynağa ilişkin daha dürüst, daha ayrıntılı bilgi alınırken, bazı yayın organlarında keyfi davranılabildiği görölmektedir. Bu durumlarda basın ahlakı açısından sorunu tartışmak kaçınılmazdır. Ancak burada önemli olan nokta, bir bilginin ve ifadenin doğrudan aktarımının ne kadar anlaşılabilir olduğu ve kastedilen yönde anlaşılıp anlaşılmayacağıdır. Bu soru ister istemez hedef kitlenin özelliklerini düşünmeyi gerektirmektedir. Hedef kitle olgusu, kitle iletişim araçlarında neredeyse gözle görülür bir durumdadır ve gerçek uygulamalarda da bilgiler hedef kitlenin özellikleri dikkate alınarak aktarılmaktadır. Bu işleyiş tarzı yayın organının amaçları açısından

kaçınılmazdır, ama tabii bu süreç içinde yüzeysel bilgilendirme, yanlış bilgilendirme ve okuru aşırı yönlendirme gibi sorunlar da yaşanmaktadır. Bu sorunların varlığına bakarak, bilgilerin eksiksiz ve kaynağındaki gibi yansıtılması gerekir denemez. Böyle bir şey ütöpiktir ve gerçek koşullar da böyle bir anlayışa izin vermemektedir. Kitle iletişimi üzerinde durduğumuz bölümde bunun nedenleri ele alınacaktır.

1.3. Yabancılığın Yansıması ve Magazin Dergileri

Çeviri ve dış kaynaklı bilgilendirme bir "yabancıya bakış" olayıdır. Yabancı olana ilgi olmasa bu tür bilgilendirmeler de olmaz. Nitekim her çağda ve her toplumda yabancıya ilginin düzeyi ve niteliği değiştiği için bu tür bilgi akışları da çok farklı biçimlerde sürebilmiştir. Modern çağda yaşadığımız diller ve kültürler arası iletişim ve bilgi akışı doğal ve kendiliğinden bir olgu değildir, tersine yine toplumsal koşulların sonucudur. Ancak bu ilginin yoğunlaşmış olması, sınırsız olduğu ve yabancıyla özdeşleşmenin gerçekleştiği anlamına gelmez. Bu anlamda "yabancı"nın ne olduğu ve nereye konduğu (hangi statünün tanındığı) önemli bir noktadır. Ancak bu nokta değerlendirilerek etkilenmenin biçimi ve nasıl geliştiği anlaşılabilir.

Smith'in vurguladığı gibi "yabancı", yabancı olanın kendisi değildir, bizim yabancıyı nasıl gördüğümüzdür, yani bizdeki imajdır (1983: 313 vd.) . Özellikle kitle iletişim araçları sözkonusu olduğunda, doğrudan ve hızlı bir anlamanın gerçekleşmesi için mevcut anlayışlar sorgulanmadan hareket edilmektedir. "Yabancı" gerçekten bizim bildiğimiz özellikleri mi taşıyor, onun dünyasından bakınca neleri görmek gerekir gibi sorunlar kitle iletişiminde bir rol oynamamaktadır.

Bunun da anlaşılır bir nedeni vardır. “Medyanın anlatım biçimlerinin belli düşünme tarzlarının yansıması olup olmadığına bakmadan önce üzerinde durmamız gereken konu kitle iletişiminin "sınırlı sinyallerle yetinmesi" olgusudur” (Smith: 96).

Magazin dergisi bu koşulların daha da belirginleştiği bir alan olarak karşımıza çıkıyor. Yabancı aktarılırken (ister bir yabancıнын metninin çevirisi yapılsın, ister yabancı dünya üzerine bir metin yazılsın) daha önce o yabancıyla ilgili imaj doğrulanmaktadır. Bu anlamda mevcut imajın çözümlemesini ve metinleşme süreçlerinde bu algılayış biçiminin nasıl etkili olduğunu incelemek önemlidir ve Hayat dergisini incelediğimiz bölümde buna ilişkin gözlemlerde bulduk.

Yabancıyla ilişki önkoşulsuz biçimde yabancıya açılma anlamına gelmemektedir. Nitekim aktarılan yabancı hep önceden bildiğimiz, ne açıdan yabancı olduğuna daha önce karar vermiş olduğumuz bir görüntü içinde çıkar karşımıza. Anlamada boşluk kalmaz. Böyle bir boşluk zaten kitle iletişiminde, özellikle de magazin yayıncılığında rahatsız edicidir. Magazin dergisi ister varolan bir yaşam kültürünü yansıtsın, isterse de istenen veya empoze edilen bir kültürü, okur kitlesiyle ters düşmemeye özen göstermek durumundadır. Bu anlamda dergide yansıtılan yaşam kültürü, okurun içinde bulunduğu veya tanıdığı bir kültür olmasa bile, yani okur elindeki dergiyi okurken, kendine yabancılaşsa bile belli, okur kitlesinde ve yayıncılarla okur arasında bir ortak anlayış, gizli bir konsensüs söz konusu olmalıdır. Hayat dergisi açısından bu nokta özellikle önemlidir. Bu nedenle biraz açmakta yarar görüyoruz.

Yabancıya ilgi doğal olarak kaynak kültüre bir değer atfetme anlamına gelmektedir. Kaynak kültürün üstün ve uygarlığın timsali olarak görüldüğü durumlarda bu değer en üst düzeye çıkmaktadır. Bu durumda yabancılık asıl istenen şey olarak görülür. Ama bu durumda

bile yabancıнын tüm özellikleri değil, onu bizim için değerli kılan özellikleri belirler bizdeki imajı. Bu ilişkide "yabancı olan" bizim eksik yönümüzü vurgular, ama aynı zamanda benimsediğimiz, dolayısıyla anladığımız yanını da. Dolayısıyla burada yabancıya ilgi, bir anlayış değişikliğini gerektirmez. Tersine geçerli anlayış onaylanır, bunu tamamlamak üzere alışkanlıklarımızı ve olanaklarımızı yabancı dünyadakine benzetme çabası söz konusudur. Dolayısıyla burada hissedilen yabancılık, bir şaşırma ve anlamama biçiminde değildir. Bir tür kendini eleştiri biçimidir, yani kimlik sorunudur. Yabancıda gördüğü de olmak istediğidir, yani "tasarladığı kendi"dir. Yabancı dünyada olan biten de buraya (kendi dünyasına) böyle bir süzgeçten geçerek yansıyacaktır.

Ayrıca magazin dergisi belli bir yaşam biçiminin onaylandığı yer olduğu için, burada karşımıza çıkan kimlik de, yabancıнын sadece beğenilen ve özenilen taraflarıdır. Hayat dergisi, 1950 öncesi magazin dergilerinden bir bakıma ayrılmakla birlikte, Batılılaşma yönündeki kültür politikasının geniş kitlelere aktarıldığı bir ortam olarak karşımıza çıkıyor. Kitlenin anlama koşullarını ve düzeyini dikkate alarak, kitlenin beklentilerine ve özlemlerine uyarak aktarılan "kurgusal dünya", kültür politikalarının bir parçası olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla magazin dergilerinde tipik saymayacağımız bir boyut da söz konusu olabilmektedir: Kitleyi, kendinden başkası olması için teşvik etmek, bir anlamda belli bir yaşam biçimini empoze etmek. Bu yayın çizgisi, ince ve hassas bir hattır ve belli dengelerin gözetilmesi söz konusudur. Türkiye'nin belli döneminin özel koşullarında bir magazin dergisinde (Hayat dergisinde) yayın pratiğinin özelliklerine yakından bakmak bu açıdan bize ilginç gelmektedir.

Burada değindiğimiz noktaları, somut örnekler üzerinde ayrıntılı olarak incelemeden önce, konuyu kitle iletişimi ve dergicilik açısından açmak istiyoruz. Bundan sonraki iki bölümde, Hayat'ın yayın pratiğini anlamamızı kolaylaştıracakını düşünerek, kitle iletişiminin genel çerçevesini gözden geçireceğiz.

İKİNCİ BÖLÜM

2. Kültür ve İletişim

"İletişim, insanın varlık sürdürme biçiminin bir ürünü ve insanın varlık sürdürme biçimindeki gelişmelere göre değişimlere uğrayan insana özgü bir olgudur" (Oskay, 1997: 7). Başka bir deyişle iletişim, kültürün ürünüdür ve insanın/ kültürün gelişmesi sürecinde iletişim değişmektedir. Söze dayalı kültürden yazıya dayalı kültüre ve oradan da modern iletişim kültürüne geçilirken iletişim de sürekli değişim içersinde olmuş ancak hep varlığını korumuştur.

İletişimin gerçekleşmesini mümkün kılan öge ise düşüncenin üretimi ve aktarımını sağlayan dildir. Ancak dili "anamlı kılan bağlamıdır. Herhangi bir söz, kavram, önerme veya kuram ait olduğu bağlama göre anlam kazanır. Her ögenin anlamı karşılık olduğu gerçekten çok, içinde bulunduğu dizgesel ilişkilere dayanır" diyen Wittgenstein (aktaran Güneş, 1995: 11), dilin kendi başına bir anlam ifade etmediğini, onun ancak kullanıldığı kültür içinde anlam kazandığını dile getirmektedir. Bu anlamda da kültür ve iletişim iç içe geçmiş bir yapı sergilemektedir. İletişim, kültürün merkezinde yer almaktadır ve onsuz herhangi bir kültür ölmek zorundadır (Fiske, 1996: 16).

Kültür ve iletişim kavramları "insanların hangi değişkenlere bağlı olarak neyi nasıl kavradığını ve hangi koşullarda ne tür tutumlar geliştirdiğini " (Güneş, 1995: 41) anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Bilincin müdahalesinin artması ve sözün teknolojikleşmesi ile birlikte kültür ve iletişim de değişmiş ve toplumsal etkileşimlerin bir sonucu olmaktan çıkmıştır.

2.1. Kitle Kültürü ve Kitle İletişimi

Kitle Toplumunun Ortaya Çıkışı

Oskay, kitle toplumunun (tabii kitle kültürü ve kitle iletişiminin de) ortaya çıkışını hazırlayan oluşumların 14. ve 15. yüzyıllarda yaşanmaya başladığını belirtmektedir (1997: 96, 97).

Kent yaşamına geçiş, buluşlar, keşifler, ticaretin gelişmesi, burjuvanın ortaya çıkışı ve güçlenmesi, bilginin ve paranın önem kazanması, kilisenin merkezi konumunun sarsılması, matematik ve fen bilimlerindeki ilerleme ve gelişmelerle doğanın matematiksel bir dille ifade edilmesi, vs. 17. ve 18. yüzyılda yaşanan en önemli toplumsal, bilimsel, ekonomik gelişmelerdir.

19. yüzyılda gelindiğinde, yaşanan sanayi devrimi ile "emeğe bağlı aletin yerini makine" (Güneş, 1996: 30) almıştır. Yeni kurulan fabrika ve işliklerde seri üretime geçilmiş, daha kısa zamanda daha çok mal üretmek mümkün olmuştur. Böylece üretim sürecinin nesnesi durumuna gelen birey ürettiği ürüne yabancılaşmıştır (Oskay, 1997: 109).

Farklı alanlarda yaşanan bilimsel gelişmeler toplumsal hayata da yansımış ve insanların günlük hayatlarında onlara birçok kolaylık sağlanmıştır. Ulaşım, tarım, beslenme, sağlık, eğitim, haberleşme

alanlarındaki gelişmeler, kurulan fabrikalar ile iş olanaklarının çoğalması sonucunda insanlar sanayileşmenin yoğun olduğu kentlere akın etmiştir. Şehirlerde büyük kalabalıkların toplanması ile bugünkü anlamda 'kitle toplumu' dediğimiz olgu ortaya çıkmıştır.

Kitle kavramı 19. yüzyılın 2. yarısından itibaren ortaya çıkan toplumu, onun kültürünü ve üretilen iletişimi nitelemektedir.

Le Bon'a göre kitle toplumunun ruh hali tek tek bireylerin ruh halinden "apayrıdır". Kitlenin psikolojisi ve eğilimleri onu ortak hareket etmeye itmektedir. Başka bir deyişle kitle, ortak bir bilinç ve eğilimi ifade etmektedir. Ama kitlenin asıl anlamı "popülerliğin, anonimliğin, tekbiçimciliğin" içinde saklıdır. Bir bireyin herhangi bir "amaca, slogana, kişiye, konuya", vs. odaklanmasının nedeni kendi dışındaki diğer bireylerdir, yani "başkalarıdır". Ve başkaları içersinde yer alan birey sonuçta aynı davranışları sergilemektedir; düşünerek değil, hissederek hareket etmektedir. Temel güdü ve sezgilerle kitleler yapay birliktelikler yaşamaktadır (aktaran Güneş, 1996: 67- 69).

Kitle toplumunun yapay birlikteliklere ihtiyaç duymasının nedeni toplumun her alanında yaşadığı yabancılaşma ve parçalanmışlık duygusudur.

Yabancılaşmanın yaşandığı en önemli alan çalışma ortamıdır. Hep aynı ürünün belirli bir yönünü yapmak zorunda kalan birey bu şekilde üretim sürecinin bütününe görememektedir ve işliklerde, atölyelerde, fabrikalardaki üretim sürecinin nesnesi durumuna indirgenmektedir (Oskay, 1997: 109).

Günlük hayatın aşırı uzmanlaşma ile birlikte birbirinden kopuk fragmanlara ayrılması, iş, üretim ve diğer alanlarda yaşanan bölünmeler, yeniliklerin takip edilemez bir hal alması bireyin toplumu, çevresini bir

bütün olarak algılamasını engellemekte ve yaşadığı diğer bir yabancılaşma olmaktadır.

Kitle toplumu sorgulamadan kendisine sunulanı almaktadır ve onun kendisi için en iyisi olduğu inancını taşımaktadır. Kitle toplumu bu anlamda muhalif değildir, çünkü "muhalefet oluşturacak muhakeme yeteneği"ni (Güneş, 1996: 72) yitirmiştir. Yitirdiği gibi ona zaten ihtiyaç da duymamaktadır. Çünkü kitle toplumu kendisine sunulan değerlerin peşinde koşmaktadır.

2.1.1. Kitle Kültürü ve Özellikleri

Her şeyin bir değişim değeri olduğunun önem kazanması sadece ekonomik alanda değil, toplumsal yapının diğer alanlarının, özellikle kültürel yaşamın da metalaşması sonucunu doğurmuştur. "Endüstri toplumlarındaki ekonomik belirleyicilik (hegemonya) yaşamın tümünü kapsamış durumdadır" diyen Güneş (1996: 58) özellikle kültürün alınıp satılan bir metaya dönüşmesini eleştirmektedir ve bunu modern endüstri toplumunun doğal bir sonucu olarak değerlendirmektedir.

Kitle toplumundaki her birey aynı zamanda bir tüketicidir ve ulaşılması gereken kişiler de kitle iletişim araçları karşısındaki yalnız bireylerdir.

Kapitalist üretim ve tüketim ilişkilerinin bir nesnesi haline gelen, alınıp satılabilen, pazarlanabilen bir ürün olan ve insanın doğaya uyum çabalarının bir sonucu değil de, ekonomik sistemin kar elde etme amacına hizmet etmesi için oluşturulan kültür, kitle kültürüdür.

Bu insanlar kitle iletişim araçlarından kendilerine ulaşan "kültür" etrafında bir araya getirilmektedir. Kitle iletişim araçları kurgusal bir

dünya yaratmaktadır. Kitle insanının bilgisi kitle iletişim araçlarından aldığı bilgi ile sınırlı kalmaktadır ve hatta kitle insanının deneyimlerini de medyadan kazandığı ve topladığı da söylenebilir.

Geleneksel toplumdaki modern topluma geçişle terk edilen değerlerin yerini kültür endüstrisi ve onun ürettiği sözde değerler almıştır. Medya insanlara "herkesin yapmakta olduğunu telkin ederek bireyi herkesten biri gibi davranmaya sevk eder" (Güneş, 1996: 61).

Kitle kültürünün bu denli geniş alanlarda aynı şekilde alımlanmasını sağlayan özellikleri nelerdir? Kitle kültürünün taşımakta olduğu özellikleri Ertuğrul Özkök de "İletişim Kuramları Açısından Kitlelerinin Çözülüşü" isimli kitabında benzer bir anlayış sergileyerek üç başlık altında ele almaktadır (1985 : 110 – 116):

- a) Standartlaşma
- b) Ticari meta haline gelme
- c) İçerik düzeyinin düşüklüğü

a) Standartlaşma

Kitle kültürü sanayi toplumunun bir uzantısı olduğuna göre, kültürün kitlesel olarak üretilip dağıtılması, onun standartlaşması anlamını taşımaktadır.

Üreticiler bir yandan kuruluşun değerlerini diğer yandan da kitlesel olarak tüketimi sağlayacak şemaları göz önünde bulundurarak üretimi gerçekleştirmektedir. Pazarı belli olmayan, yani ürünü alacak hedef kitlesi olmayan ya da kestirilemeyen ürünler üretilmemektedir, başka bir deyişle "medya üreticileri, belki mükemmel olan ancak hiçbir izleyici profiline uymayan materyaller konusunda pek risk alma eğiliminde değildir" (Burton ; 1995 : 67). Amacın kar elde etmek olduğu düşünülürse riske atılmak istememelerini anlayabiliriz. Nitekim bu

durum insanlar tarafından tutulan kalıpların yinelenmesi sonucunu doğurur. Medya ürünlerinde karşımıza çıkan stereo-tipler bu yinelemelere örnek olarak gösterilebilir. İnsanlar ya da kitle tarafından seçilen, beğenilen bir tip başka ürünlerde tekrar tekrar karşımıza çıkmaktadır. Örneğin karate filmlerinin hemen hemen hepsinde bilge ve dövüşme sanatının inceliklerini bilen yaşlı bir adam vardır. Bu tip aynı zamanda bir karate filminin "stok karakteridir" (a.g.e.: 94).

Standartlaşma sadece ürünün biçimsel özelliklerine değil, içeriğinde de görülmektedir. Örneğin Amerikan kökenli dizilerde ve filmlerde hep aynı entrikaların yaşanması kitle tarafından tutulan içeriklerin tekrarlandığını göstermektedir.

Standartlaşmanın amacı insanlarda ortak değerler, zevkler, yaşam biçimleri ve düşünce kalıpları oluşturmaktır (Eraslan; 1993 : 89). Sonuçta da aynı ürünleri benzer gereksinimlerle alma isteğini duyan kalabalıklar, ticari açıdan bakıldığında da belirli bir tüketici profili ortaya çıkarmaktadır.

b) Ticari Meta Haline Gelme

Kapitalist toplumunun her alanında yaşanan metalaşma, kültürün de metalaşması sonucunu doğurmuştur. Kültür "onu karlı bir uğraş olarak görenler tarafından ele alınır, üretilir ve pazarlanır" (1996:130) diyen Güneş kültürün bir metaya dönüştükten sonra herhangi bir sanayi ürünü gibi alınıp satılabileceği bir pazara gereksinim duyduğunu belirtmektedir.

Kar amacı ile üretilen kültür ürünleri çoğunluğun beğenisi doğrultusunda hazırlanmaktadır. Ve diğer sanayi ürünlerinin üretiminde ve pazarlanmasında geçerli olan kurallar bu alanda da uygulanmaktadır (Eraslan, 1993:90). Hedef kitleye uygun ürünler üretildikten sonra bu

ürünlerin mümkün olduğunca fazla bireye ulaşması için tanıtımları, yani reklamları yapılmaktadır. Bu şekilde de ihtiyaç duyulan pazar sağlanmaktadır.

Örneğin sanat yapıtlarının da ticari bir meta haline geldiğine sıkça rastlamaktayız. Bu yapıtlar her açıdan pazara uygun bir hale getirilmeye çalışıldıklarından dolayı, özgünlüklerini yitirerek sanatsal boyutu zayıf ve değişim değeri olan nesnelere dönüşmektedirler.

c) İçerik Düzeyinin Düşüklüğü

Ekonomik sistem çok satmayı ve böylece fazla kar elde etmeyi kendisine amaç edindiğinden medya, materyalinin içeriğini hafif tutarak, basitleştirerek çok geniş kitlelere ulaşmayı hedeflemektedir.

Böylece sıradan ürünler piyasayı kaplamaktadır. Bu ürünler giderek düzeysizleşerek birbirine benzemeye başlamaktadır. Birbirine benzeyen ürünlerin piyasayı sarması kitleler tarafından beğenilen kalıpların tüketilmek üzere tekrar tekrar insanlara sunulduğunu ifade etmektedir (Eraslan, 1993:91). Örneğin "Yalan Rüzgarı" ve "Cesur ve Güzel" dizilerinin içeriğini karşılaştırdığımızda ikisinde de aynı/benzer entrikaların döndüğünü ve benzer ilişkilerin yaşandığını söyleyebiliriz.

Pembe diziler, vasat kitaplar, sinemaya veya çizgi romana aktarılan klasikler ve bölümler halinde dergilerde tefrika edilen romanlar vs. bireyi sıkıntılarından uzaklaştırmak ve eğlendirmek üzere kolaylıkla ulaşılabilen bir estetiğe indirgenmiş ve hafifletilmiş içeriklere sahip medya ürünleridir.

2.1.2. Kitle İletişimi ve Özellikleri

Janowitz'in (1968: 41) kitle iletişimini yüz yüze iletişimden ayıran yönlerini içeren tanımı şöyledir:

"Kitle iletişimi uzmanlaşmış grupların geniş heterojen ve farklılaşmış izleyicilere sembolik içerik yaymak üzere teknolojik aygıtları (basın, radyo, film, vs.) hizmete soktuğu kurum ve tekniklerden meydana gelir" (aktaran Mc Quail, Windahl, 1997: 16).

Janowitz'in tanımını da göz önünde tutarak kitle iletişiminin özelliklerini şöyle özetleyebiliriz:

- Kitle iletişiminde gönderen, bir kişi değildir, bir kurum ya da kuruluştur. Bu kurum ya da kuruluşlarda medya profesyonelleri çalışmaktadır.

Haber ajansları, kağıt endüstrisi, basım evleri, radyo ve televizyonlar, film üretim şirketleri, gazeteler, dergiler, reklam şirketleri, dağıtım şirketleri vs. kitle iletişim sürecinde karşımıza çıkan başlıca kurumlardır (İlal, 1997: 26, 27). İletişimin bir kişiye değil, kitlelere yönelik yapılmasından dolayı her alanda uzmanlaşmış bireyler iletişimin gerçekleşmesini sağlamaktadır.

- Medya materyalini üretme, dağıtma ve satma işlevlerinin az sayıdaki belli kuruluşlarda toplanması kitle iletişiminin diğer bir özelliği olan tekelleşmeye işaret etmektedir. Medya kuruluşlarında yaşanan bu dikey bütünleşme örneğin bir film şirketinin bir filmin yapımından filmin pazarlanmasına kadar her aşamayı kontrol altında tutabileceğini göstermektedir (Burton, 1995: 50). Tabii bu film şirketinin diğer kitle iletişim araçlarından bazılarında daha sahip olduğu düşünülürse tekelleşmenin boyutu büyüyeceği gibi o kurumun toplumu ya da toplumun bir bölümü üzerindeki etkisinin de büyüyeceği

unutulmamalıdır. Dünyanın her yerinde yaşanan bu tekelleşme eğilimi Türkiye'de de karşımıza çıkmaktadır. Çoğu televizyon şirketinin bünyesinde radyo istasyonları, gazeteler ve dergiler vs. bulunmaktadır. Örneğin Star televizyonuna bağlı olarak Radyo Blue, Kral FM, Lokum FM, Süper FM, Metro FM, Kral TV, Star gazetesi vs. yayın yapmaktadır.

Böylece bu kuruluşlar yapı ve işleyişleri dolayısıyla neyi, nerede, nasıl, ne zaman algılayacağımıza karar vermede egemen bir konumda olduklarından bu güçlerini kötüye de kullanabilecekleri hatırlanması gereken bir gerçek (a.g.e.: 53).

- Kitle iletişimi tek yönlüdür. Tek yönlü olmasının en büyük nedeni geri bildirim çok sınırlı olduğundanır. Yüz yüze iletişimde geri bildirim (genelde) anında, bireyler birbiriyle etkileşim halinde iken soru sorma, söylenen ve anlaşılmayan bir iletinin tekrarını isteme, cevap verme, jest ve mimikler şeklinde gerçekleşmektedir. Ancak kitle iletişiminde bu tarz geri bildirim yerini izleyici araştırmaları, tirajlar, stüdyo izleyicileri, deneme yayınları, mektup ve telefonlar (Mc Quail, Windahl, 1997: 16) ve izlenme oranları almaktadır.

Genellikle anında tepki alınamamasından dolayı kitle iletişiminde geri besleme mekanizmalarının sonuçlarının genelleştirilmesi hatalı olabilmektedir (Berberoğlu, 1991: 20).

Bununla birlikte en çok okunan, dinlenen ve izlenen olma isteği kuruluşları zaman zaman alıcıya saptırılmış geri bildirimler sunmaya itmektedir. Türkiye'de 3-4 televizyon her ay diğer televizyonlar içinde en çok izlenen televizyon kanalı olduğunu iddia edebilmekte ve her biri kendini birinci sıraya yerleştirebilmektedir.

Geri beslemeye bu kadar önem verilmesinin nedeni, alıcının iletişime katıldığı duygusuna kapılmasına yardımcı olmaktır. Bununla

amaçlanan da iletinin alıcılar tarafından daha kolay benimsenmesini sağlamaktır (Fiske, 1996: 40).

Kitle iletişim araçları sözde geri besleme teknikleri ile insanların sunulanı sorgusuzca kabul etmelerini sağlamaya çalışmaktadır ve böylece bu edilgen kalabalıkları potansiyel tüketici olarak kazanmayı istemektedirler.

Kitlenin homojen olmayışı, yani farklı özelliklere sahip bireylerden oluşması, tabii ki kitle iletişimini etkilemektedir. Kitle, farklı toplumsal kesimlerden gelen, farklı çevre ve aile ilişkileri içerisinde yetişmiş, eğitim düzeyleri ve gelir düzeyleri farklılık gösteren, gereksinim ve beğenileri örtüşmeyen bireylerin oluşturduğu heterojen bir bütündür. Her bireyin özelliklerine göre ayrı ayrı yayın yapılamadığından, bireylerin oluşturduğu gruplara yönelik yayın yapılmaktadır. Ancak bu grupların içindeki bireyler de aralarında farklılık gösterdiklerinden, kitle iletişim ürünü her beğeniye hitap etme amacı ile kendi içinde farklı bölümlere yer vermektedir. Örneğin her gazetenin hitap ettiği belirli bir okuyucu kitlesi vardır. Fakat bu kitle de kendi içinde farklılık gösterir. Bir gazetenin spor, politika, ekonomi, magazin gibi değişik konulara yer vermesi okuyucu yelpazesini geniş tutma isteğinden kaynaklanır (Oskay, 1997: 50).

- Kitle iletişimi imgeseldir. Bu imgeler iletilmek üzere profesyonel iletişimciler tarafından hazırlanır ve hedef kitlenin anlayacağı bir şekile dönüştürülür. Hedef kitle de bunları algılar ve ön bilgisi ve deneyimleriyle ilintileyerek yorumlar (Usluata, tarih yok: 75). Medya ürününe katılan bu değerler, mitleştirmeler, soyutlamalar, eğretilmeler, düzdeğişmeceler, imgeler, ikonlar, metaforlar insanların bilinci üzerinde etkili olmakla birlikte çoğu zaman ideolojik içeriklidirler, yani belli bir dünya görüşünü yansıtmaktadırlar. Kitle iletişim ürünlerinin içine çok

ustaca yerleştiren bu değerler insanlar tarafından fark edilmeden benimsenmektedir. Çok kolay benimsenmelerini sağlayan sürekli olarak medya materyalleri içinde tekrar edilmeleridir.

2.1.3. Kitle İletişimi ve Toplum

19.yüzyılın sonlarına gelindiğinde kapitalist toplum sistemi, sanayileşme, yığınsal üretim, arz patlaması, tüketim toplumuna geçiş, tüketicinin kamçılanması ve reklamın öneminin artması ile (İlal, 1997: 44) giderek önemi artan kitle iletişim araçları ve onların aracılığı ile gerçekleşen kitle iletişiminin toplumla ilişkisi bağlamında akla gelen en önemli sorun kitle iletişim araçlarının/ kitle iletişiminin, toplum/ insanlar/ kitle üzerindeki etkileridir.

Kitle iletişiminin gerçekleşmesi ve etkilerinin saptanabilmesi için ilk önce insanların kitle iletişimine katılmaları gerekmektedir. İnsanları kitle iletişimine katılmaya iten nedenler nelerdir?

1. "Gündelik sorunlardan kaçış, duygusal rahatlama, oyalanma ve eğlence için,
2. Kişisel ilişkiler yerine (dostluk, arkadaşlık yerine),
3. Kişisel kimliği belirleme isteği ve bireysel psikolojik nedenler,
4. Eğitim, bilgi, rehberlik vb. amaçlı gözetim" (Güneş, 1996: 112).

Güneş bu sınıflamayı bireysel gereksinimlere yanıt veren bir yaklaşım olarak değerlendiriyor ve kitle iletişimine katılımın insanın iradesine bağlı olduğunu, araç ve içeriğe ait etkenlerin dikkate alınmaması durumunda yanlış sonuçlara varılabileceğini dile getiriyor (a.g.e.).

Bu nedenle de insanların herhangi bir kitle iletişim sürecine katılmalarının nedenleri dışında etkileri belirleyen etmenlerden kaynak, bağlam, ileti ve izleyiciyi de hesaba katmak gerekir. Örneğin kaynağın güvenilir olması insanın o kitle iletişimine katılmasını sağlayan bir etmen olabilir. Gündelik hayatın monotonluğundan, iş hayatındaki sıkıntılardan kurtulmak isteyenler, ciddi haberlerden ziyade eğlendirici haber ya da programları tercih etmektedir. Realiteden kaçış iki olguyu ifade etmektedir: Üzücü ya da sıkıcı bir gerçekten kaçma isteğini ve bu gerçeği değiştiremeyeceğinden dolayı bireyin kendini zayıf ve şaınsız hissetmesini (Oskay, 1997: 82).

Her alanda bir parçalanmışlık yaşayan ve baş edemediği sorunlar içinde bulunan kitle insanının "hayat karşısındaki çaresizliğine" (a.g.e.: 83) cevap veren yine kitle iletişim araçlarıdır. Başka bir deyişle insanların bunları yaşamasına neden olan kitle kültürü gibi olgular aynı zamanda insanları dertlerinden uzaklaştıracak seçenekleri de sunmaktadır. Kitle kültürünün çözüm olarak sunduğu kaçış yolu, terapilerin en yaygını, bireyin kendisi ile yüzleşmesini engelleyen unutulma ve oyalamadır (Güneş, 1996: 82). Medya bu görevi gün boyunca çeşitli iletişim araçları yoluyla insanlara sunduğu medya ürünleri ile yerine getirmektedir. Burada medya ürünlerinin içerikleri ve iletileri önemli bir rol oynamaktadır. Yaşadığı sorunların içinden çıkamayan birey herhangi bir medya materyalinde aynı ya da benzeri bir sorunu yaşayan başka insanların olduğunu görünce rahatlamaktadır. Çünkü o problemleri yaşayan bir tek o değildir artık. O nedenle de, kitle insanının sorunlarına değinen, onları ele alan ürünler kitle insanı için ilgi çekici olmaktadır. "İlgi çekicilikleri hayatla etkileşimimize uygun oluşlarındandır" (Oskay, 1997: 84). Artık izleyici / okuyucu / dinleyici isteklerine göre gazete ve dergi çıkartılmakta ve bunların doğrultusunda

da televizyon ve radyo programları oluşturulmaktadır. Böylece çeşitli yayınlar okuyucu ve izleyici sayısını artırmaktadır (a.g.e.). Bunun sonucunda artan sadece okuyucu ve izleyici sayısı değildir aynı zamanda artan reklam gelirleri, kar oranı ve tüketicilerdir. Ancak yaşadığı bunalımlar nedeniyle kendisine sunulan yapay dünya ile düşlere kapılıp giden birey, farkında olmadan ekonomik sistemin arzuladığı özelliklere sahip bir birey olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bireyin toplumsal ve kültürel nedenlerden dolayı edilgen oluşundan yararlanan medya ortak bir söylem aracılığıyla bireylerin toplum ve yaşam hakkındaki algı formatlarını değiştirerek onları zihinsel bir yanılsamaya götürebilir (Güneş, 1996: 111). Böylece medyalar zihinlerin yeni efendileri olmaktadır (Uğur, 1991: 13). Kitle iletişim araçları, yani medyalar insanları istedikleri gibi şekle sokabilir ve biçimlendirebilir artık, çünkü kitle iletişimin tek yönlü, bireyi etkisizleştiren, pasifize eden bağımlı kılan iletişimi/ *iletimi* sayesinde bu mümkün olmaktadır.

Kitle iletişim araçları yorgun bir iş gününden sonra evine giden insanların "dostu ya da arkadaşı" olmaktadır. Nitekim kitle toplumu ve insanı onunla gülmekte ve ağlamaktadır.

Öte yandan "kitle toplumundaki bireyin öznelliğinin ve kendiliğinin medya aracılığı ile anonim bir kimlik" (Güneş, 1996: 57) içerisinde erimesi onu kitle iletişimine katılmaya itmektedir. Ve birey bunu yaparken diğer bireyler onun için bir referans sayılmaktadır. İletişime katılmasının en büyük nedeni başkalarından, ne yaptıklarından, ne düşündüklerinden haberdar olmaktır. Çünkü başkalarının nasıl düşündüğü ve tepki verdiği bireyin ne yapacağına hazır bir cevabı olmaktadır. Bu bağlamda medyanın çeşitli konularda kamuoyu oluşturmak istediği söylenebilir (a.g.e.: 193). Böylece medyanın yarattığı

gündemler etrafında fikir birliğine varan ve ortak duygular ve düşünceler paylaşan bireyler bir yere ya da düşünceye, fikre ait olma duygusuyla rahatlamaktadır ve yapay bir birliktelik yaşamaktadır.

İnsanların eğlence, gerçeklerden uzaklaşma, kişisel kimlik, bireysel, psikolojik sebeplerden ötürü, sosyal etkileşim, bilgi alma gibi çeşitli nedenlerle kitle iletişim sürecine katılmaları ve bu katılımın genelde gönüllülük (bu katılım zorunlu da olabilir: örneğin evde babanın seyrettiğini seyretmek zorunda kalan diğer aile bireyleri) esasına dayanması kitle iletişiminin insanlar üzerinde çeşitli etkiler yaratabileceği gerçeğini gündeme getirmektedir. Kitle iletişiminin (ve veya araçlarının) insanlar üzerindeki etkileri konusunda çeşitli kuramlar ortaya atılmıştır. Bunların başlıcaları şunlardır:

a) *Kısa Dönem Etkileri*: İnsanların medya materyalinden gelen basit bir dürtüyle herhangi bir davranış değişikliğine itilebildiğini savunan bu kuram; insanların eyleme geçse bile bunu hemen yapmadıkları ve medya dışında insanı davranış değişikliğine iten çok değişkenin bulunduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir (Burton, 1995: 197).

Ama özellikle reklamların kısa dönem etkileri yarattığı söylenebilir. İnsanlar herhangi bir medya ürünüde yeni bir ürünün (bu yine bir medya ürünü olabilir) tanıtımını yani reklamını gördüklerinde "denemek" için de olsa onu satın almaya eğilimlidirler.

b) *Uzun Dönem Etkileri*: Bu kuram davranış değişikliğinin uzun bir süre sonra oluştuğunu ve daha çok tutum ve inanç kökenli değişikliklerin söz konusu olduğunu ileri sürmektedir. Bu kuramın eleştirildiği en önemli nokta, tutum değişikliğinin ne şekilde ölçülebileceği ve tutum değişikliğini yansıtan somut davranış örneklerinin bulunmamasıdır (a.g.e.: 197-198).

Örneğin insanların siyasi düşüncelerinin özellikle tercih ettikleri gazete ve diğer ürünler tarafından biçimlendirilişini bu etkilere örnek olarak gösterebiliriz. Ama önemli olan bireylerin tutum değişikliğini temsil eden dışsal bir davranışın yakalanması olduğu için ve bireylerin tek tek takibinin söz konusu olamamasından dolayı küçük çaplı araştırmalar yapılmaktadır. Bu araştırmalardan çeşitli sonuçlar elde edilebilir, fakat bu sonuçlardan herhangi bir genellemeye gidilemediği gibi o davranış değişikliğini tüm topluma mal etmek de mümkün değildir.

- c) *Etkisizlik Kuramı*: Bu kurama göre sürekli olarak medya iletilerine maruz kalan bireyler onlara karşı duyarsızlaşmaktadır. Özellikle şiddet konusunda insanların duyarsızlaştırıldığını söyleyen etkisizlik kuramı söylediklerini destekleyemediği için yoğun eleştiriler almıştır (a.g.e: 198).

Bir zamanlar hemen hemen her televizyon kanalında çıkan Reality-Showların insanları şiddet konusunda duyarsızlaştırmaya yol açtığı iddia edilebilir.

- d) *İki Aşamalı Akış Kuramı*: Bu kurama göre medya bizi iki aşamada etkilemektedir: 1) Medya etkinliği 2) Örnek grup üyelerini temsil eden düşünce önderleri. Belki de insanlar medyadan çok onların dedikleri ile hareket etmektedir. Medya ilk aşamada onları etkilemişse insanlar da onlardan etkilenmektedir. Bununla birlikte bu kuram insanın medya materyalini ele alırken edilgen olmadığını, aksine çok da aktif olduğuna işaret etmektedir (a.g.e.).
- e) *Kullanımlar ve Doyumlar Kuramı*: Bu kuram etkilerin var olduğunu kabul eder ama onların ölçümü üzerinde durmaz. Bu kuram izleyicinin etkilenip etkilenmediği kadar nasıl etkilendiği ile de ilgilenir (a.g.e.: 199).

Varlıkları kanıtlanmamış ve nasıl saptanabileceği doyurucu biçimde ortaya konmamış olsa da varlığı kabul edilen bu etkileri şu kategorilere ayırmak söz konusudur:

- a) Tutum değişikliği
- b) Bilişsel değişim
- c) Ahlaki panik ve toplu tepkiler
- d) Duygusal tepkiler/Kişisel tepkiler
- e) Gündem oluşturma
- f) Toplumsallaştırma
- g) Toplumsal kontrol
- h) Gerçekliği tanımlama
- i) Egemen ideolojinin onanması

Etkiler araştırılırken etkileri belirleyen unsurlardan olan kaynak, ileti, bağlam ve izleyiciyi ve diğer toplumsal değişkenleri de hesaba katmak gerekir.

Öte yandan etkilerin kanıtlanmamış olması medyanın toplumu etkilemediği anlamına da gelmez. Özellikle tutum ve inançlar üzerindeki etkileri önemini korumakla birlikte hala bir araştırma konusu olmaya devam etmelidir (a.g.e.: 216).

Kitle iletişimi ve toplum arasındaki ilişkiyi toplumun gereksinimlerinden yola çıkarak kitle iletişiminin topluma etkisi bağlamında ele almamızın nedeni, kitle toplumu insanının içinde bulunduğu şartların da etkisiyle rasgele katıldığı kitle iletişiminin -toplumun içinde bulunduğu durumun fazlasıyla farkında olan kitle iletişimi kurumları tarafından- hizmet sunmak amacıyla gerçekleşebildiği gibi (örnek: BBC televizyonu), insanları etkileyerek istenilen davranış ve düşünce değişikliğini sağlamaya da

yarayabileceğini ve etkisinin de her ne kadar ispatlanamasa da küçümsenmemesi gerektiğinin öneminin kavranması içindir.

‘Hayat’ dergisi ile ilgili, dördüncü bölümde yer alan incelememizde de medyanın özel toplumsal koşullarda yönlendiricilik işlevi yeterince ortaya çıkmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. Kitle İletişim Aracı Olarak Magazin Dergileri

Yüzyılımızın başlıca kitle iletişim araçları “radyo, televizyon, haber ajansları, gazeteler, periyodik yayınlar, reklamcılık ve halkla ilişkilerdir” (Toksöz’den aktaran Berberoğlu, 1991: 21). Gazete, dergi, radyo ve televizyon en etkili kitle iletişim araçları olmakla birlikte bilgisayar teknolojisinin gelişmesiyle birlikte kurulan uluslararası iletişim ağları ve özellikle internet kitle iletişimini farklı boyutlara taşımıştır.

Kitle iletişim araçları, kitle iletişimin gerçekleşmesini sağlayan araçlardır, dolayısıyla kitle iletişimini ele alırken belirttiğimiz özelliklerin çoğunu taşımaktadırlar.

İlal, kitle iletişim araçlarının özelliklerini ele alırken üç özellik üzerinde durmaktadır:

1. Kurumsallaşma
2. Tekelleşme
3. Yabancılaşma (1997: 26).

Kitle iletişim sürecinin her alanında görülen kurumsallaşma ve yaşanan tekelleşmenin dışında yabancılaşma, süreci belirleyen diğer bir olgudur.

Kurumsallaşma, iletişimi oluşturan öğelerin birbirine yabancılaşması sonucunu doğurmaktadır. İlal’in de ifade ettiği gibi, kitle iletişim ürünlerinin üretim sürecinde üretilen iletilerin iletişim

sürecindeki etkili kurumların “biçimsel ve içeriksel ideolojik koşullarına” (1997: 35) uyma zorunluluğu vardır.

Örneğin bir makalenin biçimsel olarak belirli boyutlara göre ve belirli bir dil kullanılarak yazılmış olması gerekebilir. Ayrıca bu makalelerin içeriğinin kurumların ideolojik içerimlerine ters düşmemesi de söz konusu olabilmektedir. Bunun dışında yazı işleri müdürünün yapacağı değişikliklerin yanı sıra devlet sansürü de (a.g.e.: 35) ürünün üreticisine yabancılaşmasına sebep olacak başlıca etmenlerdir.

Medya kuruluşları “bir ürünün kaynağını, üretim ve dağıtım araçlarını ve ürünler için gereken pazarı” (Burton, 1995: 53) ellerinde tuttuklarından ve ya da ellerinde tutmaya çalıştıklarından toplumu istedikleri yönde etkileyebilecekleri hatırlanması gereken bir gerçek. Tek yönlü *iletimden* dolayı sınırlı olarak sağlanan geri bildirimden dolayı bu gerçeğin değişmesi de fazla mümkün görünmüyor.

Yazılı basın içerisinde yer alan dergiler önemli kitle iletişim araçları arasında yer almaktadır. Dergiler gerek ülkemizde, gerekse dünyada toplumsal, siyasal, kültürel, bilimsel ve teknolojik gelişmelere sıkı sıkıya bağlı bir gelişim ve değişim içerisinde olduklarından, toplumun aynası sayılırlar ve değişik konulardaki inceleme ve araştırmalar için önemli bir başvuru kaynağı durumundadırlar.

Örneğin Cumhuriyet döneminde yayınlanan magazin dergileri incelendiğinde, bu dergilerin söyleminin dönemin ruhunu yansıttığı ortaya çıkmaktadır (Dördüncü bölümde bu konu ayrıntılı olarak ele alınacaktır).

3.1. Kitle İletişim Aracı Olarak Dergi ve Uygulamalar

Kitle iletişim araçlarında biri olan yazılı basın, gazete ve dergileri kapsamaktadır. Gazete ve dergi arasındaki en belirgin fark ‘gündemi takip etme’ konusunda kendini göstermektedir. Gazeteler yurttan ve dünyada meydana gelen gelişmeleri günü gününe aktarma çabasıyla ve buna bağlı olarak da günlük olarak yayımlarken, dergiler gündemi sığa sığına izleme gayretinde değildirler. Buna bağlı olarak haftada bir, on beş günde bir ya da ayda bir olarak yayınlanmaktadır.

Dergilerin düzenli aralıklarla yayımlanmak dışında başka özellikleri de vardır.

Dergilerin içerikleri siyaset, sanat, edebiyat, bilim, haber, makale, eleştiri, araştırma gibi konularda yoğunluk göstermektedir. Öte yandan toplumun ilgi gösterdiği neredeyse her alanla ilgili dergi yayınlanmaktadır. Örneğin bilgisayarın evlere girmesi ve toplumda yaygınlık kazanması ile bilgisayar dergileri yayın hayatına atılmıştır.

Dergilerin resim ağırlıklı olması beklenen bir özellik olsa da, bu konuda bir genellemeye gidilmemelidir. Özellikle fikir dergileri düşünüldüğünde neredeyse resimsiz/ fotoğrafsız oldukları bilinmektedir. Ama çoğu dergi görsel öğelere önem vermektedir. Resim/ fotoğraf, grafik, illüstrasyon vs. dergilerin kullandığı başlıca görsel unsurlardır.

Bu saptamalara dayanarak dergi konusunda şöyle bir tanımlamaya gidebiliriz: ‘Belirli ilgi alanlarına yönelik makale, eleştiri, inceleme ve araştırma yazılarına yer veren, çoğu zaman görsel malzemeler de kullanan periyodik yayınlardır’.

Ayrıca genelleştirilebilir bir özellik olmakla birlikte dergilerin önemli işlevlerinden birine daha burada dikkat çekmek gerekiyor. Sıcak haber amaçlı olmayan dergi, okuruna daha kalıcı içerikler sunmak durumundadır ve işlev kazanması okurla daha fazla bütünleşmesine bağlıdır. Dergi okuru kendine uygun gördüğü yaşam tarzını ve ilgilerini dergiyle tamamlamaya çalışan, modern toplumun özelliklerini daha fazla taşıyan kişidir. Bunun özellikle magazin dergiciliğini ilgilendiren sonucu, derginin belli yaşam ve görüş tarzlarını destekleyen, bazen de empoze eden yapısıdır. Bir bakıma kitle iletişimi içinde daha özel ilgilere seslenmenin aracıdır dergi. Bu anlamda alt kimliklerin yansıdığı kitle iletişim araçları olma özellikleri önemlidir.

Dünyada Dergicilik

Bilinen en eski dergi Hamburg'da (1663–1668) yılları arasında yayınlanmış olan 'Erbauliche Monaths– Unterredungen' dir.

Bilimsel gelişmeleri tartışma ve yayma gereksiniminden doğan ilk dergiler kısa sürede birçok Avrupa ülkesinde yayınlanmaya başlamıştır (Ana Britannica, 1994: 44).

Bilimsel içerikli ilk dergilerden sonra, okur yazarlığın ve çeşitli alanlara ilginin artması ile 18. yüzyılda dergicilik daha oturmuş bir yapı kazanmıştır. İnsanları bilgilendirmeye ve aydınlatmaya yönelik dergiler olarak İngiltere'de 'Review' (1704–1713), 'The Tatler' (1709–1711) ve 'The Spectator' (1711–1712, 1714) önemli bir etki yaratmıştır. Daha sonra dönemin edebi ve siyasi tartışmalarına yer veren dergiler yayınlanmıştır. Diğer Avrupa ülkelerinde sansürün daha ağır olmasından dolayı edebiyat dergilerine ağırlık verilmiştir. 'Die Horen' (1795–1797),

‘Propyläen’ (1798–1800) gibi dergiler edebiyat akımlarına öncelik etmiştir (a.g.e.).

Bu dergilerin yayına başlama tarihleri ile yayınlarının son bulduğu tarihler incelendiğinde hepsinin ömrünün en fazla 1–2 sene olduğu göze çarpmaktadır. Bu, o yıllarda dergilerin henüz sabit bir okuyucu kitlesine sahip olmadıklarından kısa süreli olarak tutunabildiklerini gösteriyor.

1741’de Amerika’da sadece iki tane dergi varken 1800’lerde dergi sayısı 100’e çıkmıştır. Bu yıllardaki dergiler ile ilgili Noah Webster’in görüşü şöyledir: ‘Dergicilik, bu işe başlayanın iflası da her an aklında tutması gereken bir işti’. “Dergilerin ‘yaşayabilir’ dergi olabilmeleri 1860’larda, orta sınıfın yaygınlaşmaya başlaması ile mümkün olmuştur” (Family Encyclopedia of American History’den aktaran Oskay, 1993: 106).

19. yüzyıldan itibaren ilk çıkan dergilerde görülen halkı aydınlatma ve eğitime çabaları gerilemeye başlamıştır ve 1830’larda dergiler daha geniş kitlelere hitap etmek amacı ile değişik ve ilgi çekici konuları işlemeye ve ucuz satılmaya başlamışlardır. İnsanları kolay okuyabilecekleri edebiyat dergilerinin çoğalması sonucunda reklamlar da önem kazanmış, böylece fiyatlarını düşüren dergiler satışlarını arttırabilmiştir (Eraslan, 1993: 74,75).

19. yüzyılda yayınlanan önemli edebiyat ve düşün dergileri arasında ‘The Edinburgh Review’ (1802–1929), ‘Quarterly Review’ (1809–1967), ‘Spectator’ (1828), ‘Saturday Review’ (1855–1938), ‘Contemporary Review’ (1866) gibi dergileri sayabiliriz. İngiltere’de yayınlanan diğer dergi türlerinden bilimsel dergi türleri içinde ‘Nature’ (1869) ve mizah dergileri içinde de Punch (1841) yayın dünyasında önemli bir yer edinmiştir.

Fransa'da 'Revue des Deux Mondes' (1828) ve 'La Revue de Paris' (1828) en önemli düşün dergileri oluşmuşlardır.

Almanya'da 'Literarisches Wochenblatt' (1820–1898), 'Deutsche Rundschau' (1874) ve 'Freie Bühne' (1890) en çok tutulan dergiler olmuşlardır.

Amerika'da bilimsel dergiler içinde 'Scientific American' (1845), 'Popular Science Mouthly' (1872) ve 'National Geographic Magazine' (1888) en büyük ilgiyi görenler arasındadır.

'Harper's Magazine' (1857 – 1916) ve 'Atlantic Mouthly' (1857–1916) ABD'de yayınlanan önemli edebiyat dergileridir (Ana Britannica, 1994: 44).

19. yüzyılda dergicilik açısından önemli gelişmeler kadın dergileri alanında olmuştur. Orta sınıfın ekonomi dışı bırakılmış kadınlarına hitap eden dergiler içinde 'Dial' ve 'Godey's Lady's Book' (1830–1898), 'Lady's Magazine' (1828) bu alandaki ilk dergilerdir (Oskay, 1993: 106,110). 1885'de 'The Lady', 1867'de 'Harper's Bazaar' ve 1892'de yayınlanan 'Vogue' diğer önemli kadın dergileridir (Eraslan, 1993: 75).

20. yüzyılda teknik olanakların çoğalması ile daha geniş okur kesimine seslenebilen dergiler maliyetlerini karşılamak için reklam gelirlerini artırma yoluna gitmişlerdir.

Bu, basının yapısındaki temel dönüşümü meydana getiren gelişmelerin teknolojik değil, ekonomik sebeplerden kaynaklanmakta olduğunu göstermektedir (İlal, 1997: 44).

Özellikle ABD'deki popüler dergiler bu suretle pazarlama sisteminin bir parçası durumuna gelmiştir. Bu gelişmeler doğal olarak dergilerin içeriğini de etkilemiştir. Kısa ve özlü habercilik, özel yazı dizileri önem kazanmıştır.

Sanayi devrimi ile hızlı bir toplumsal yaşama girilmesi ile insanların kısa yoldan bilgilenme isteği 'Time' (1923) gibi dergilerin ortaya çıkışını hazırlamıştır. 'Time' dergisinin kazandığı başarı haber dergilerinin tüm dünyada yaygınlaşmasına yol açmıştır. ABD'de 'Newsweek' (1933), İngiltere'de 'New Review' (1936), Fransa'da 'L'Espresso' (1853), Almanya'da 'Der Spiegel' (1947), İtalya'da 'Panorama' (1962) yayınlanan başlıca haber dergileridir.

Amerika'da 'Life' dergisi ile başlayan resimli haber dergisi türü kısa sürede tutulmuştur. Daha hafif içerikli olan bu dergi türünün diğer önemli örnekleri 'Look' (1937-1971; 1979), 'Quick' (1949-1953), 'Paris Match' (1949), 'Der Stern' (1948), 'Oggi' (1945) ve 'Epocia' (1950) dır.

20.y.y.'ın 2. yarısında cep dergileri yaygınlık kazanmıştır. 'Tempo' (1950), 'People Today' (1950) ve 'Jet' (1951) küçük boyutlu haber dergileri içerisinde başarı elde edenlerdir (Ana Britannica, 1994: 45).

Dergiler görsel-işitsel araçların ortaya çıkmasıyla ayakta kalabilmek için değişik yollara başvurmuşlardır. Radyo ve televizyonun gücüne karşı koyabilmek için özellikle içerikte önemli değişikliklere gidilmiştir. Özellikle önemli sosyo-politik tartışma konuları söz konusu olduğunda tarafsız kalmaya çalışmışlardır. Ancak buna rağmen 60'lı yıllara gelindiğinde 'Picture' ve 'Illustrated' gibi dergiler – başta ekonomik nedenlerden olmak üzere – yok olmaktan kurtulamamışlardır (Mandraud, 1992: 76).

Bu gelişmelerin sonunda dergicilik alanında uzmanlaşmaya gidilmiştir. Belli bir hedef kitleye seslenen meslek dergileri önemini korumaya devam etmiştir.

Kadınlara yönelik dergiler de ortaya çıktığı günden itibaren başarısını sürdürmüştür.

Spor dergileri de gelişen diğer bir dergi türü olmuştur.

Çocuklara ve gençlere seslenen dergiler de kendilerine yer edinmiştir.

Bunların dışında boş zaman değerlendirmeye yönelik dergiler (sinema, sanat vs.), edebi dergiler, bilimsel çalışmaları yaygınlaştırma hedefi güden dergiler, radyo–televizyon dergileri vs. özellikle sanayileşmiş ülkelerde gelişme gösteren başlıca dergi türleridir (a.g.e.: 77, 78).

Türkiye 'de Dergicilik

Türkiye'de dergiler ilk defa Tanzimat dönemindeki batılılaşma hareketinin bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır (Baykal'dan aktaran Eraslan, 1993: 79).

Osmanlı döneminde yayınlanan ilk dergi 'Vekayi-i Tıbbiye' (1849) halkın sağlık konusunda bilgilenmesini amaçlamaktaydı. 'Mecmua-i Fünün' (1862) fen bilimleriyle birlikte toplum bilimlerine ilişkin yazılar yayınlamıştır. 'Cerride-i Askeriye' (1864-1922) askeri konularda inceleme, harita ve şemalara yer vermiştir.

19.y.y.'ın ikinci yarısında belirli bir alana ya da konulara yönelik dergiler yayınlanmıştır. Bir aile dergisi olarak çıkan eğitici ve eğlendirici yazılara yer veren 'Servet-i Fünün' (1891) daha sonraki yıllarda edebiyat akımlarına öncülük etmiştir.

20.y.y.'da ikinci Meşrutiyet ile dergi sayısında önemli bir artış olmuştur. Bu dönemde bilim, sanat, iktisat, müzik gibi alanlarda dergiler yayınlanmıştır. Ancak bu dönemdeki dergilerin çoğu kısa ömürlü olmuştur (Ana Britannica, 1994: 45).

İlk kadın dergisi 1886'da çıkartılan 'Şükufezer' dır. Bu derginin hemen hemen bütün yazarları kadındır. Daha sonraki yıllarda 'Hanımlara Mahsus Gazete' (1895), 'Demet' (1908), Makasin (1908), Kadın (1908-1909), Kadınlar Dünyası (1913) yayın hayatına atılan ilk kadın dergileridir (İlyasoğlu, İnsel, 1984: 164-165).

Batılı anlamdaki ilk mizah dergileri 'Diyojen', 'Kalem' (1908), ve 'Cem' (1910) dir.

Cumhuriyet döneminde farklı dergiler de yayımlanmıştır. Bunların en önemlileri Kemalist ideolojiyi savunan 'Kadro' (1932), toplumcu edebiyatı savunan 'Resimli Ay' (1924) ve toplumcu düşünceyi savunan 'Aydınlık' (1921) tır. Diğer önemli düşün dergileri Ülkücü (1933-1949), 'Yeni Adam' (1933-1978), 'Fikir Hareketleri' (1933-1940) dir. 1933'de çıkarılan 'Varlık' en uzun ömürlü düşün ve edebiyat dergisi olmuştur.

1950 yıllarında haber dergiciliği yeni bir tür olarak ortaya çıktı. Türkiye'de bu türün öncüsü 'Time' dergisini örnek alarak yayınlanan 'Akis' (1954-1967) olmuştur. 'Kim' (1958-1965), 'Yankı' (1971), 'Nokta' (1983), 'Yeni Gündem' (1983), 'Aktüel' (1993) bu alandaki diğer önemli dergilerdir.

'Yön' (1961), 'Türk Solu' (1967), 'Aydınlık' (1968-1971) gibi dergiler belli akımlara bağlı dergiciliğin ilk örnekleridir.

'Akbaba' (1922-1977), 'Karikatür' (1936-1948) gibi mizah dergileri 1972'de 'Gırgır' ile yeni bir aşamaya girmiştir. 'Milliyet Sanat' (1972), 'Hürriyet Gösteri' (1980) ve 'Sanat Olayı' (1981) sanat dergileri olarak yayımlanmıştır (Ana Britannica, 1994: 45).

3.2. Dergi Türü Olarak Magazin Dergileri

Magazin dergisinin tanımını vermeden önce magazin dergilerinin özelliklerini gözden geçirmekte fayda vardır. Özellikle örnekler üzerinde çalışacağımız bölümlerde bu özellikler bize yol gösterecektir.

- Magazin dergileri farklı aralıklarla yayınlanabilmektedir. Bir derginin ayda bir ya da haftada bir yayınlanmasının farklı sebepleri olabilir. Örneğin, bir dergi ayda bir yayınlanıyorsa, bu derginin haftada bir çıkacak kadar ekonomik güce sahip olmadığını gösteriyor olabilir. Nitekim aylık olarak yayınlanan 'Resimli Hayat' dergisi okuyucu tarafından beğenilince ve tirajı artınca haftalık olarak yayınlanmaya başlar.

Dergilerin haftada ya da ayda bir vs. yayınlanması aynı zamanda gündemi günü gününe vermediği anlamına gelir. Haftalık olarak yayınlanan bir magazin dergisinde bir haftada meydana gelmiş olaylar toplanarak aktarılıyor olabilir. Ancak bu sadece önemli olay ve gelişmelerde yapılmaktadır. Magazin dergilerinde olaylar ve gelişmeler, haberler genellikle meydana geldikleri zamandan soyutlanmaktadır. Bir haber sunulurken tarih belirtilmemektedir. Tarihin yerini ise 'geçenlerde', 'son günlerde' gibi yuvarlak ifadeler almaktadır. Örneğin, Hayat'ın 6 Nisan 1956'da çıkan 1. sayısında 'Kıbrıs Nümayişleri' başlığını taşıyan metin şöyle başlamaktadır: "*Son günlerde* Kıbrıslı Rum tedhişçiler gittikçe artan bir şekilde sabotaj ve nümayiş hareketlerine girişmişlerdir. Her gün Kıbrıs sokaklarında yeni yeni hadiseler çıktığı görülüyor ve bunlar süratle bastırılıyor. Yukarıdaki fotoğrafta bir bombanın patlamasından sonra İngiliz askerlerin yardımıyla evlerini terk eden Kıbrıslıları görüyorsunuz. *Son günlerde* adeta her an yeni sabotajlar ortaya çıkarılmakla ve şiddetli tedbirler alınmaktadır".

Tarih veya zaman ‘son günlerde’ ile verilmektedir, ayrıca olayın meydana geldiği şehrin ya da bölgenin adı verilmemiş, onun yerine ‘Kıbrıs sokakları’ denmiştir. Olayın nasıl meydana geldiği, kimler tarafından bastırıldığı ve sabotajlara karşı kimin ne şekilde önlem aldığı belirtilmemektedir. Bu suretle de bu haber standart bir haberin taşıması gereken özellikleri kesinlikle taşımamaktadır (krş. Eraslan, 1993: 122).

Bu tür haberler bir gazetede çıkamazken, magazin dergilerinde çıkabilmektedir. Çünkü bir magazin dergisinde çıkacak bir haberin, bir gazetede çıkacak bir haberden daha farklı özellikler taşıması söz konusudur. Bu özelliklerin başında gereksiz ayrıntılarla okuyucuyu sıkmamak gelir. O nedenle zaman ve mekan vs. açık olarak belirtilmemektedir. Ayrıca günlük hayatın stresini magazinlerle atmak isteyen insanların korkuya ve paniğe kapılmaları istenmediğinden, okuyucunun Kıbrıs’taki olaylar yüzünden paniğe kapılmaması için ‘süratle bastırılıyor’ ve ‘şiddetli tedbirler alınıyor’ gibi sözler seçilmiştir, ki bu tür sözler okuyucuyu rahatlatmaktadır ve her şeyin yolunda gittiği hissine kapılmasını sağlamaktadır.

- Magazin dergileri birkaç ilgi alanına yönelik yayın yapmaktadır. Bu ilgi alanları her magazin dergisinde aynı oranda yer almamakla birlikte, aşağıdaki başlıklar altında toplanabilir:

- a) Edebiyat / Sanat / Sinema / Tiyatro / Müzik
- b) Sağlık / Ev – İş / Çocuk / Moda / Fal / Evlilik / Aile
- c) Eğlence / İlginç haberler / Karikatür
- d) İlginç ve önemli olaylar
- e) Röportaj / Gezi Yazıları
- f) Dedikodu / Sosyete haberleri
- g) Bilim / Yenilikler / Buluşlar vs.

Magazin dergilerinin çoğu çok geniş bir kitleye seslenmeyi kendilerine amaç edindiklerinden (Mandraud, 1992: 76), ilgi gösterilen her konu ile ilgili yazılar yayınlamaktadırlar.

- Magazin dergileri için görsel malzemeler vazgeçilmezdir. En çok kullanılan görsel malzeme fotoğraftır. Fotoğrafın dışında illüstrasyonlara da yer verilmektedir.

Çoğu magazin dergisinin içeriğinin % 50'den fazlası fotoğraftır. İncelenen 24 Ocak 1958 tarihli Hayat dergisinin içeriğinin, yaklaşık olarak 19 sayfasının fotoğraf, geri kalan 13 sayfasının ise yazı olduğu tespit edilmiştir.

Magazin dergilerinin bol resimli olmalarının, yani yazıdan çok resme yer vermelerinin değişik sebepleri vardır. Bu sebeplerin başında resimlerin/ fotoğrafların yazılanları destekleyici nitelik taşıması gelir. Fotoğraflarla yazıların inandırıcılığı artmaktadır. Neil Postman “fotoğraf, mekan – zamanın ‘nesnel’ bir kesiti olarak, birisinin orada olmasına ya da bir şeyin gerçekleşmesine tanıklık eder. Fotoğrafın tanıklığı etkilidir” (Postman, 1994: 85) demekle fotoğrafın taşıdığı anlamı dile getirmektedir.

Bununla birlikte magazin dergileri içeriklerinin ‘hafif’ oluşundan ötürü fikir dergilerine nazaran, daha fazla destekleyici öğeye ihtiyaç duymaktadır. Örneğin, ‘Hayat’ dergisinin 6 Nisan 1956 tarihli birinci sayısında çıkan ‘Bikiniyle Seyahat’ başlıklı haberin, fotoğraf ögesinin bulunmaması halinde inandırıcılığı olmayacaktır. Çünkü haberin içeriği (dünya bilgimizden hareketle) insanın inanacağı türden değildir.

Magazin dergilerinin, fotoğrafın gerçeklik etkisinden ziyade daha farklı nedenlerden dolayı bol fotoğraflı olduklarını söyleyebiliriz.

24 Haziran 1952 yılında Almanya’da yayın hayatına başlayan ve günümüzde de hala yayını sürdürülen ‘Bild – Zeitung’ un başarısının

nedenlerini değerlendiren Schulte – Willekes konumuz açısından önemli sonuçlar ıkarımıştır (Bild’in burada ele alınmasının nedeni, görsellik açısından magazin dergileriyle benzer özellikler taşımasındandır.)

Bild – Zeitung’da fotoğrafa fazla yer verilmesinin nedenleri çeşitlidir. Birinci neden fotoğrafı algılama ve anlamlandırmanın daha kolay olmasıdır. Fotoğraflar sözcüklerden daha kısa sürede insan zihnine ulaşma özelliğine sahip olduklarından olay ya da haberleri aktarmada daha etkilidirler. Bu düşünmeden hareketle ‘Bild – Zeitung’ (televizyonla rekabet edebilmek için) bir çeşit ‘hareketsiz resimli televizyon’ olarak tasarlanmıştır (1988: 115, 116).

20. yüzyılın en önemli magazin dergilerinden ‘Life’ ve Türkiye’de de yayınlanan çeşitli magazin dergileri incelendiğinde aynı yargılara varılacaktır. Magazin dergilerinde en basit yazı / haber bile birden fazla fotoğraf ile süslenmektedir. Örneğin Hayat’ın 15 Ocak 1960 tarihli 3. sayısında “Carrier’in Askerlik Hikayesi” başlıklı yazıya bir tam sayfa ayrılmıştır ve yazı beş tane fotoğraf ile süslenmiştir (yazı/ haber Brigitte Bardot’nun kocasının askere gidiş i ile ilgilidir). Magazin dergilerinde görülen ve televizyona en yakın biçim olarak kabul edebileceğimiz yayın tipi’ fotoromanlardır’ ya da Hayat’ta ilk defa yer aldığı biçimiyle ‘film romanlarıdır’. Hayat’ın ilk yayınladığı film romanı “Büyük Günah”tır (1 Ocak 1960: 1. sayı).

Haber ve olayları görselleştirme çabasının bir diğer nedeni olarak Schulte – Willekes, Bild’in sözde okur-yazarlara hitap etmesinin istendiğini belirtmektedir (1988: 116).

- Magazin dergilerinin daha önce saymış olduğumuz çeşitli ilgi alanlarına yönelik yayın yapmaları, büyük ölçüde seslendikleri okuyucu kitlesini de belirlemektedir. Magazin dergileri kendilerine hedef kitle olarak bütün aile bireylerini seçmişlerdir. Hemen hemen her magazin

dergisinin 7'den 77'ye herkese seslendiği söylenebilir. Örnek: Muhit'in Kanunusani 1931 tarihli 27. Sayısında yer alan 'Şen Çocuklar' çocuklara hitap etmektedir. 'Sıhhat ve Güzellik ve Moda' sayfaları kadınlara hitap etmektedir. 'Tek Fıkra Çok Fıkra Münakaşası' da erkeklere hitap etmektedir, vs.

Ancak daha sonraki yıllarda özellikle Türkiye'de kapitalistleşmenin ivme kazandığı dönemde, kadınlara tüketimi aşlamak amacıyla Türkiye'de magazin dergileri kadınlara yönelik sayfalarını çoğaltmışlardır. Kadınlara yönelik yayının çoğaldığını gösteren en önemli ipucu, magazin dergilerinde yer alan reklamların çoğunlukla kadınlara yönelik olmasıdır.

Magazin dergilerinde kadın sayfalarının çoğalması magazin dergilerinin zaman zaman kadın dergileri olarak da ele alınmaları sonucunu doğurmuştur. Örneğin, 'Resimli Hayat' dergisi hem magazin hem de kadın dergisi olarak ele alınabilmektedir (Türkiye'de Dergiler Ansiklopediler, 1984: 159-178).

- Magazin dergileri kolay anlaşılabilirlik özelliğine sahiptir. Kolay anlaşılabilirliklerini sağlayan, kullanılan dildir ve bu dil ile 'hafifleyen' içeriktir, başka bir deyişle 'magazin dergilerinin kendine has üslubu' anlamayı kolaylaştırmaktadır.

Her kitle iletişim aracının kendine özgü bir söylemi vardır ve söylem o kitle iletişim aracına uygun hale getirilmiştir. Postman'ın deyişiyle, fikirlerin ifade ediliş biçimi fikirlerin içeriğini etkilemektedir (1985: 41). Kısa ve öz olarak da Mc Luhan'ın ünlü sözü ile ifade edecek olursak "araç mesajdır" (aktaran İlal, 1997: 36).

18. yüzyılda toplumsal - ekonomik gelişmelerin yaşanmaya başlamasının ardından, 19. yüzyılda sanayi devriminin gerçekleşmesi ile (kitle) toplumun karşılaştığı sorunları çözmede zorlanması, onu günlük

hayattan uzaklaşma ya da Ünsal Oskay'ın deyiimiyle “realiteden kaçış” (Oskay, 1997: 82) eylemine sürüklemiştir.

Bunlar da magazin söyleminin (tabii magazin dergilerinin de) ortaya çıkışını hazırlamıştır. Magazin dergilerinin söylemi için önemli olan öğeler yazılı dil ve görsel malzemelerdir (Eraslan, 1993: 96).

“Her kitle iletişim aracının oluşturduğu dilsel göreneğin, simgeleri, sözcük hazineleri ve üslupları ortaya kendi ‘söylem’lerini çıkarmaktadır” (Belge’den aktaran Eraslan, 1993: 96).

Magazin söyleminin de kendine has birtakım özellikleri vardır. “Magazin söylemi, ele aldığı haberleri algılama ve aktarmada bazı kalıp kurallar oluşturmuştur. Kullanılan bu kalıplar (...) -dil- ile yaratılmaktadır” (a.g.e.: 97).

Magazin dergilerinde yer alan haberler içerik olarak genelde anlaşılması fazla zor olmayan haberlerdir. Bununla birlikte bir magazin dergisinde çıkacak olan bir haber eğer içerik olarak yoğun ve zor ise ya yayınlanmamaktadır ya da basitleştirilerek yayınlanmaktadır. Magazin dergileri geniş bir kitleye seslenme eğiliminde olduklarından okuyucuları zorlayacak, sıkacak her şeyden kaçınmaktadırlar. Amaç, okuyucunun o dergiyi okurken kendini rahat hissetmesini sağlamak ve ona istediğini vermektir. Ayrıca “sürükleyici bir anlatım, aktüaliteye dayalı bir anlatım haberden başka metinlerde de ilgi çekici gelmektedir. Buna karşılık soyut, zihinsel bir çaba gerektiren anlatım itici bulunmaktadır” (Oskay, 1997: 81). İnsanların çoğunun okumaya gerek kalmayan seyredilerek okunabilen yayınları yeğlemelerinin sebebi budur (a.g.e.).

Kısaca magazin dergilerini kolay anlaşılır kılan, zihinsel çaba gerektirmeyen, kolay kavranabilen, sürükleyici, merak uyandırıcı bir dilin / söylemin kullanılmasıdır.

Bild – Zeitung’da çarpıcı ve kısa başlıkların fotoğraflarla birlikte kullanılması Schulte – Willekes’e göre okuyucuyu görsel malzemeyle duygusal yönden yakalamak amacıyla yapılmaktadır. Buna ek olarak kullanılan üslup ile zor konuların dahi okuyucunun rahatlıkla okuyabileceği bir seviyeye indirildiğini ifade etmektedir (1988: 118, 119).

Bild – Zeitung okuyucuyu yakalamak için başvurduğu bu yöntemler magazin dergilerinde de kullanılmaktadır.

Görsel malzeme, dikkat çekici başlıklar ve magazin söyleminin dışında belli kalıpların ve klişeleşmiş sözcüklerin kullanılması ve tekrarlanması ile magazin dergileri tercih edilen bir yayın haline gelmektedir.

Medyada yer alan yinelemeler üç başlık altında toplanabilir:

1. Medyada ürünün kategorileri (örneğin, program çeşidi)
2. Bu ürünün içeriği (örneğin, karakter çeşidi)
3. Bu içeriğin geliştirilmesi (örneğin, bir televizyon filminin sonunda oyuncuların isimlerini yazmak ve film toplam süresini uzatmak için, filmin bazı bölümlerinin donuk kare ile tekrar verilmesi)

(Burton, 1995: 92)

Magazin dergilerindeki yinelemeleri örnekleyecek olursak:

- Ürün kategorisi yinelemelerine: ‘Yıldız Fali’, ‘Doktorunuz’, ‘Hollywood haberleri’, ‘Garip ama gerçek’, ‘Hikayeler’, ‘Tefrikalar’ vs. gibi bölümleri örnek olarak gösterebiliriz.
- Ürün içeriği olarak: Örneğin ‘Şahane düğün’, ‘Prensler gibi yaşamak’, ‘Asrın en büyük ...’ vs.
- İçerik geliştirimine ise: kapak konusu olarak bayanların seçilmesini, yazıların genelde resim altlarına yazılmasını örnek olarak verebiliriz.

Yinelemeler okuyucuya belli bir güven aşılacaktır. Okuyucu dergide neyi nerede bulacağını bildiğinden, kullanılan ifadeler aşına olduğundan, dergi ile arasında bir 'iletişim' doğar. O dergi artık okuyucunun dert ortağı olmuştur. Bu da okuyucunun dergide yazılara (belki de körü körüne) inanması için gerekli zemini hazırlamaktadır.

Okuyucu ve magazin dergisi arasındaki iletişimi 'Okuyucu Mektupları' vb. bölümlerde okuyabilir ve görebiliriz. Hayat mecmuasında okuyucuyla karşılıklı iletişim kuran çeşitli bölümler vardır:

- Okuyucu mektupları
- Gönül Postası
- Sohbet köşesi

Okuyucu mektuplarında Hayat, okuyucusunun Hayat okuyucusunun sorularını yanıtlamaktadır. Gönül postası köşesinde ikili ilişkilerde sorunu olanlara çözüm önerileri getirmektedir. Dergiyi çıkaran Şevket Rado da Sohbet köşesinde zaman zaman okuyucu mektuplarına yanıt vermektedir.

Bu üç bölüm de dergi ve okuyucu arasında sağlam ve güvене dayalı ilişkilerin bulunduğunu göstermektedir. Derginin okuyucunun problemlerine değer vermesi ve okuyucuya yardımcı olması derginin okuyucunun gözünde değer kazanmasına neden olmaktadır.

Yine okuyucularının sorunlarına çözüm bulan Bild – Zeitung'un bu tür yardımlarını Schulte – Willekes şöyle değerlendirmektedir: Bild, okuyucusunu zayıf yanlarından yakalamak suretiyle kendini vazgeçilmez kılmak istemektedir (...) Ve çok satması da bunu başardığını göstermektedir (1988: 118).

Okuyucuların “ağabey” gözüyle baktığı ve yardım istediği Bild – Zeitung bir de sorunları çözüyorsa artık okuyucunun gözünde ‘güç ve otorite sahibi’ olduğu izlenimini vermektedir (a.g.e.: 117).

- Magazin dergilerinin albenisi yüksek kapakları vardır. “Kapakların değişmeyen konusu ise kadındır” (Hiçyılmaz, Evren, 1984: 149). Ayrıca gündemdeki önemli olay ve kişiler de zaman zaman kapak konusu olabilmektedir.

Örneğin, ‘Hayat’ dergisinin kapak konusu genellikle güzel kadınlar iken 1960 darbesinin basın gündemine yerleşmesi ile Orgeneral Cemal Gürsel kapak konusu olur (Hayat, 1 Temmuz 1960).

Tüketim toplumunun rekabet ortamında yer alabilmek için “gazete ve dergiler, önce okuyucuya, daha sonra da reklamcıya satılmaktadır” (Guérin, 1992: 79). ‘Derginin kapağı ve ilk sayfası’ derginin pazarlanması aşamasında ‘derginin vitrini olarak kabul edildiğinden bu ikisine verilen önem artmıştır (a.g.e.).

Bütün dünyada özellikle magazin dergileri söz konusu olduğunda, kapak konusu olarak kadınların seçilmesi, magazin dergilerinin değişmez bir geleneği olmuştur.

Hayat dergisi bir Okuyucu Mektupları köşesinde kapak konusu olarak kadınların seçilmesini bir okuyucusuna şöyle açıklamaktadır: “Okuyucularımız kadın artist resimleriyle daha fazla ilgilendikleri için kapaklara tanınmış kadın yıldızlarının resimlerini koyuyoruz. Dünyadaki büyük mecmualar da böyle yapıyorlar” (19 Eylül 1958: 102. sayı).

- Magazin dergileri genellikle büyük boydadır. Büyük boyda oluşları fotoğraf ögesine fazlasıyla önem vermelerinden kaynaklanmaktadır. Her şeyi görselleştirme çabası içinde olan magazin dergileri, yazdıkları her yazı için mutlaka büyük ya da küçük, fotoğraf ya da illüstrasyon, herhangi bir resim yayınlamaktadır. Fotoğraflar da

yukarıda değindiğimiz gibi yazıları doğrulayan ve onları daha kolay inanılmasını sağlayan bir ‘kanıt’ durumundadır.

- Magazin dergilerinde ilgi çekici, çarpıcı başlıklar kullanılmaktadır. Bu başlıklar okur üzerinde merak uyandırarak en basit yazının bile okunmasını sağlamaktadır (Hiçyılmaz, Evren, 1984: 149).

Örnek: ‘Uçmayı öğrenmek için’ (Muhit, Kanunusani 1931, 27.sayı)

‘Okullu kızın mayolu resmi’ (Hafta, 14 Ocak, 2.sayı)

‘Zenciler beyazlaşmak istiyor’ (Yedigün, 15 Mart 1933, 1.sayı)

‘9 yaşındaki kıza köprü hediye edildi’ (Hayat, 7 Şubat 1958, 70.sayı)

Kısa, çarpıcı, dikkat çekici, akılda kalıcı biçimde kodlandırılmayan iletiler, hedef kitleye ulaşsa bile onlar tarafından algılanmayacağından (Oskay, 1997: 19), magazin dergileri çarpıcı başlıklar kullanarak hem okuyucuya ulaşmayı hem de tirajlarını arttırmayı hedeflemektedir.

Kullanılan dil ve üslubun kolay anlaşılır olması, yinelemeler ve genelde (hikaye ve tefrika dışında) yayınlanan yazıların “okuyucunun zamanını çalmamak istercesine” (Hiçyılmaz, Evren, 1984: 149) kısa oluşu, magazin dergilerinin içeriğinin hafif olmasının başlıca nedenleridir. Geniş kitlelerin okumak için magazin dergilerini tercih etmelerinin sebepleri de bunlardır.

Magazin dergilerinin en önemli özelliklerini ele aldıktan sonra şöyle bir tanımlamaya gidilebilir: “Magazin dergisi, çeşitli konuları kısıtlı kodlar* kullanarak bol resimli aktaran kitlesel erişimli popüler yayın türüdür”. [*Kısıtlı kodlar basittir ve çekicilikleri vardır. Sözcük dağarcıkları küçüktür. Tekrara dayalı bir yapıya sahiptirler ve ilişki amaçlı bir işlev taşımaktadırlar. Anlaşılmak için eğitime gereksinim duymazlar. Bu anlamda da kısıtlı kodları kullanan kitle iletişim

araçları geniş hedef kitlelere ulaşabilmektedir (Bernstein'dan aktaran Fiske, 1996: 98–102).]

3.2.1. Dünyada Magazin Dergiciliği

Dünyanın ilk magazin dergisi olarak, ABD'de 1672'de yayınlanan ve insanları eğlendirmeye, meraklarını gidermeye ve yararlı öğütler vermeye yönelik olan 'Mercure Galant'ı kabul edebiliriz. Hafif dergicilik anlayışı ile yayınlanan bu dergi kısa sürede tutulmuştur.

"1820'lerden itibaren büyük sayıda okuyucu kitlesine seslenen ve bu okuyucu kitleleri belirli bir kategoriye sokulamayacak kadar heterojen olan 'penny gazeteciliğine' geçilmiştir" (Oskay, 1993: 105).

1830'larda daha geniş bir hedef kitleye ulaşmayı hedefleyen bu ucuz dergiler (gazeteler) eğiticilik işlevlerini bir kenara bırakarak, değişik konuları işlemeye başlamıştır. Aile, kadın, çocuk gibi kesimlere seslenen bu dergiler resme bolca yer verdiler. Bu dergilerin yanı sıra kolay okunan edebiyat dergileri de yaygınlık kazandı (Ana Britannica, 1994: 44). Bu suretle magazin dergiciliğinin temeli atılmış oluyordu.

Mandraud, 1920'li yıllarda büyük gazetelerin ve radyonun yanı sıra, adını Fransızca 'magasin' (dağarcık) sözcüğünden alan dergilerin – magazin dergilerinin – ortaya çıktığını belirtmektedir. Amacını olası en farklı okuyucuya dahi ulaşmak olan bu dergiler genellikle güncel konuları işlemiştir. Ancak bunu farklı bir biçimde yapmışlardır. "Yazılar, artık sadece anlatımsal özelliğe sahip değildi; betimlemeler, küçük öyküler ve yorumlarla zenginleştiriliyordu (1992: 76). (Haberlerin ve

olayların küçük öyküler çerçevesinde anlatılmasını Hayat Dergisi'nden verdiğimiz örneklerle tekrar ele alacağız.)

Daha önce haber dergisi olarak nitelediğimiz 'Life', 'Look', 'Paris Match', 'Stern', 'Quick' ve 'Oggi' gibi dergileri bol resimli oluşlarından ve hafif habercilik anlayışını benimsemelerinden ötürü magazin dergisi olarak kabul edebiliriz.

Nitekim 'Life' dergisini incelediğimizde insanları eğlendirmeye yönelik haber ve yazılara da yer verildiğini görüyoruz. Örneğin 23 Aralık 1946'da yayımlanan 'Life'in 12. sayısında 'Speaking of pictures' başlığı altında konuşan bir posta kutusuna insanların gösterdiği tepkilerin fotoğrafı çekilmiş ve fotoğraf altında o insanların gösterdiği tepkilerle ilgili yorum yapılmıştır ("Speaking of pictures: 'Talking Mailbox startles Milwaukee").

1936 yılında yayın hayatına atılan 'Life' dergisi 1970 yılında 80 milyonluk bir tiraja ulaşmıştır (Mandraud, 1992: 76).

1960'lı yıllarda dergicilikte görülen ihtisaslaşma ile magazinlerin çoğu yerlerini sınırlı bir konuyu işleyen ancak geniş kitlelere ulaşabilen diğer dergi türlerine terk etmek zorunda kalmıştır.

3.2.2. Türkiye'de Magazin Dergiciliği

a) İlk Dönem Magazin Dergileri

Osmanlı döneminde magazin türünde yayımlanan ilk dergi olan 'Cüzdan'ı (1873) 'Şehbal' izler. Şehbal gerçek anlamda magazini yansıtan bir dergi olarak hem biçim hem de içerik yönünden kendisinden

önce ve sonra yayınlanan dergilerden ayrılır. 1909'da Hüseyin Saadeddin tarafından çıkarılan Şehbal'da İstanbul ve diğer illerin tanıtılmasına, toplumsal ve güncel olayların tartışılmasına, fiziki bilimlere, yurttan ve dünyadan haberlere, kadına yönelik moda, sosyal yaşam ve sağlık konularına önem verilir.

'Resmi Kitap' aktüaliteyi izleyen, önemli kişileri tanıtan ve güncel fotoğraf kullanmaya özen gösteren diğer bir Osmanlı magazin dergisidir.

'Musavver Muhit' ve 'Haftalık Malumat' 1930'lara kadar etkili olan dergiler arasında sayılabilir (Hiçyılmaz, Evren, 1984: 152).

'İnci' Cumhuriyet dönemine geçişin dergilerindedir. Sedat Simavi tarafından yayınlanan İnci ağırlıklı olarak kadınları ilgilendiren konuları işlemektedir.

1924'de yayımlanan 'Süs'ün yazar kadrosunda Abdülhak Hamit, Cenap Şahabettin, Faik Ali, Reşat Nuri, Suat Derviş, Halide Nusret, Peyami Safa ve Mehmet Rauf yer alır. Süs'de mizah unsuruna da yer verilmiştir.

1924'de okuyucuların okuma gereksinimi karşılamak amacıyla gerçekçi bir halk dergisi olmak için yayın hayatına atılan 'Resimli Ay', halkın kültür düzeyini yükseltmeyi amaçlayan bir magazin dergisidir (a.g.e., 1984: 152-153).

Sabiha Zekeriya Sertel ve Mehmet Zekeriya Sertel tarafından çıkarılan 'Resimli Ay', '15 Günde Çıkar-Fikir Mecmuası' olarak yayınlanmışsa da, farklı kaynaklarda 'Magazin Dergileri', 'Edebiyat ve Sanat Dergileri' ve 'Fikir dergileri' gibi üç ayrı başlık altında ele alınabilmektedir. Bu değerlendirmeler büyük olasılıkla derginin içeriğine bağlı olarak yapılmaktadır. Çünkü 'Resimli Ay'da içerik üç konuda yoğunlaşmaktadır:

1. Toplumsal/ siyasal konular
2. Edebiyat
3. Magazin konuları

Bu üç konu başlığından birinin zaman zaman ağırlık kazanması derginin yukarıdaki kategorilerden birine yerleştirilmesine sebep olmuştur. Örneğin, “1928 yılında edebiyata ağırlık vermeye başlar (...), 1931’lere gelindiğinde ise magazin yanı sıra güçlü bir politik mesaj dergisi”dir (a.g.e.: 154).

Son sayısı 1931’de yayınlanan Resimli Ay ortaklar arasında çıkan bir anlaşmazlık sonunda kapanır. Derginin kapanmasının bir başka sebebi olarak sürekli takibata uğraması da gösterilebilir.

Resimli Ay “halkın günlük sorunlarına eğilerek, eleştirel bir magazin türü yaratmıştır. Demokrasi ve özgürlük gündeme geldiğinde çoğu kez Amerika’dan örnekler vermiştir. Ancak bu olgu toplumcu bir dünya görüşünün derginin sayfalarında giderek yer etmesine engel oluşturmamıştır” (a.g.e.).

‘Resimli Hikaye’ (1926) ve ‘Yeni Kitap’ (1928) Osmanlıca’dan Türkçe’ye geçişte güçlükler çeken dergiler arasında yer almaktadır.

1928’de yayınlanan ‘Muhit’in sahibi ve mesul müdürü Ahmet Cevat’dır. Muhit birinci senesinde kendini ‘Resimli Ay Aile Mecmuası’ olarak tanımlar. Beşinci senesinde ise ‘Resimli Aylık Aile ve Mektep Mecmuası’ olarak yayımını sürdürür. Çeşitli konulara yer veren Muhit’in içeriğinin önemli bir kısmını dış kaynaklı metinler oluşturur. Bu metinler çoğunlukla yabancı dergilerden alınmıştır.

Magazin dergileri içerisinde önemli bir yere sahip olan Sedat Simavi’nin ‘Yedigün’ü ‘Çarşamba günleri çıkar her şeyden bahseder Halk ve Aile Mecmuası’ olarak 1933’te çıkartılır. Dergide fotoğraflı ya da resimli magazin haberlerinin yanı sıra edebiyat yazıları, makaleler yer

aldı, anı ve romanlar tefrika edildi. Değişik yazarların öykü ve romanları, ayrıca ve röportajlar derginin etkili bir dergi olmasını ve 17 yıl boyunca yayımını sürdürebilmesini sağlamıştır.

b) 1950 – 1960 Dönemi Magazin Dergileri ve ‘Hayat’ Dergisi

‘Hafta’ 1949’da Tahsin Demiray tarafından çıkartılır. ‘Memleket ve Dünya hadiselerini takip eden, haftanın en seçme yazılarını veren, siyasi mecmua’ olarak sunulur. Hafta kendisini ‘siyasi mecmua’ olarak nitelese de, aktüaliteye ve magazin konularına ağırlık olarak yer verdiğinden magazin dergisi sayılmaktadır.

İçerik yönünden ileride ele alacağımız Hayat’a benzeyen Hafta’nın kağıt kalitesi oldukça kötüdür. Kağıdın çok iyi olmaması özellikle fotoğrafların bulanık çıkmasına neden olur.

Bol fotoğraflı olan Hafta, dünyadan ve yurttan ilgi çekici haber ve olaylara yer vermiştir.

Hayat ile karşılaştırıldığında Hafta’nın daha çok sansasyon yaratma peşinde olduğu söylenebilir. Üslubu da daha eleştirel ve yericidir.

Hafta, 6 Nisan 1960 tarihli 4. sayısında istediği kağıdı bulamadığı gerekçesiyle yayımını durdurmak zorunda olduğunu okuyucusuna duyurur.

Osman Nebioğlu tarafından ‘Bütün Dünya’ (1948), ABD’de çıkan ‘Reader’s Digest’ dergisini örnek alarak hazırlanmış bir ‘siyasi mecmua’dır.

1984 yılına kadar yayını aralıklarla devam eden 'Bütün Dünya', Batı'nın belli başlı kültür ve magazin dergilerinden yapılan çevirilerle hazırlanmıştır. Hemen her kesimden okuru ilgilendirecek genel kültürü geliştirmeyi amaçlayan, değişik konularda kısa yazılara, makalelere, kitap özetlerine, öykülere, fıkra ve karikatürlere yer vermiştir (Ana Britannica, 1984).

'Bütün Dünya' incelediğimiz diğer dergilerden küçüktür (B5). Bunun yanı sıra fazlasıyla resme / fotoğrafa da yer verilmemiştir. 'Bütün Dünya'nın kapağında ise 'İçindekiler' kısmı var. Bu verilerden yola çıkıldığında aslında 'Bütün Dünya'nın, magazin dergilerinin ortak özelliklerinden olan: Büyük boyda olmak, bol resimli olmak, albenisi yüksek bir kapağa sahip olmak gibi özellikleri taşımadığı ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla derginin kendisini 'siyasi mecmua' olarak nitelenmesine hak vermek gerekir. Ancak derginin içeriği aktüel konularda yoğunlaşmaktadır. Ve 'Bütün Dünya'da yer alan yazılar 'Hayat' ve diğer magazin dergilerinde de yayınlanabilecek yazılar olduğundan 'Bütün Dünya'yı bir magazin dergisi olarak kabul edebiliriz. Bu yazılara örnek verecek olursak:

- Herkesi sevmeye çalışmanız lüzumsuz (1960; 10.sayı)

Elle'den

- Erkek kadından daha mı kendini beğenmiştir? (1960; 10.sayı)

Lektures Pour Tous

- İlk sıcakların sebep olduğu yorgunluk (1960; 10.sayı)

France Dimanche

Ahmet Oktay da 'Bütün Dünya'yı magazin dergisi olarak ele alırken herhalde biçimden çok içerikten yola çıkmıştır.

'Aile', 'Resimli Hayat' ve 'Hayat' dergileri 50'li yıllarda yayınlanan en önemli magazin dergileri arasında yer almaktadır. Bu üç dergi, birbiri ardına aynı kişiler tarafından (Şevket Rado, Vedat Nedim Tör) yayınlanmıştır ve yüksek tirajları ile Türk magazin tarihi içerisinde ayrı bir yer edinmişlerdir.

Aile

'Üç ayda çıkar Ev Dergisi' alt başlığı ile 1947-1952 yılları arasında yayınlanmış olan 'Aile' dergisi "Vedat Nedim Tör ve Şevket Rado tarafından, 'Reader's Digest' dergisini örnek alarak" (Türkiye 1923-1973 Ansiklopedisi, 1974: 737) hazırlanmıştır. Halide Edip Adıvar, Falih Rıfkı Atay, Ahmet Hamdi Tanpınar, Abdülhak Şinasi, Ahmet Muhip Dranas, Cahit Sıtkı Tarancı, Orhan Veli, Oktay Rıfat, Nurullah Ataç, Mesut Cemil, ve başka ünlü yazarların yer aldığı dergide, şiir, hikaye, kültür ve sanat yazıları yayınlanmaktaydı (a.g.e.). 'Aile' bütün aile bireylerine seslendiğinden, yukarıdaki konuların dışında özellikle aileyi ilgilendiren konulara da yer vermiştir. Bunlar ev, çocuk, evlilik, sağlık, aile hayatı gibi konulardır.

'Aile'nin "tirajı o dönemde bir dergi için yüksek bir sayı olan 70.000'di" (a.g.e.).

Aile dergisinin içeriği magazin ağırlıklı olduğundan, dergi bir magazin dergisidir. Dergi 'Bütün Dünya' gibi küçüktür (B5) ve çok az sayıda resme yer verilmiştir. Resimlerin çoğu illüstrasyondur. Derginin kapağında ilk senelerde resim / fotoğraf yer almazken, 1950'de derginin kapağına resim basılmaya başlanır. Bu resimlerin çoğu kadın fotoğrafıdır. 'Aile' dergisinde fotoğrafa fazla yer verilmemesinin nedeni derginin küçük oluşundandır. Nitekim 'Aile'nin daha gelişmiş şekli olan

‘Resimli Hayat’ büyük boydadır ve resme daha fazla yer ayırabilmektedir.

Resimli Hayat

Resimli Hayat Mayıs 1952’de yayımlanan 1. sayısında ‘Aile’ dergisinin daha gelişmiş bir şekli olduğunu ‘Okuyucularımıza’ başlıklı bir yazıda duyurur. Bu yazıda aynı zamanda Resimli Hayat’ın amacı da dile getirilir:

Okuyucularımıza

“Her bakımdan temiz, itina ile basılmış kitap ve dergiler neşredilerek, Türk kitap ve dergiciliğini medeni memleketlerdeki benzerleri seviyesine çıkarmayı kendisine gaye edinmiş olan Doğan Kardeş Yayınları Anonim Şirketi, ilk nüshası elinizde bulunan ‘Resimli Hayat’ ile devrimizin, aktüaliteyi güzel basılmış fotoğraflarla veren ve her tarafta büyük rağbetle karşılanan dergilerin bir örneği Türk okuyucularına takdim etmekte bahtiyardır.

Beş seneden beri muntazaman üç ayda bir çıkardığımız AİLE dergisi ile yapmakta olduğumuz hizmeti, Aile dergisinin mütakamil şekli olan ‘Resimli Hayat’ da, cemiyetimizin gündelik hayatını ve yurdumuzun güzelliklerini cazip fotoğraflarla tespit ederek devam ettirmeğe ve böylelikle okumayı da zevkli bir hale getirmeğe çalışacağız” (Resimli Hayat, Mayıs 1952: 3).

“Doğan Kardeş yayınlarını yöneten Vedat Nedim Tör ve Şevket Rado’nun ileri bir baskı tekniğiyle yeni bir dergi çıkarma önerisini olumlu karşılayan Yapı ve Kredi Bankası yöneticileri, 1952’de tıfdruck baskı makineleri gelinceye kadar” (Türkiye 1923-1973 Ansiklopedisi, 1974: 737), dergiyi ‘Resimli Hayat’ – ‘AYDA BİR ÇIKAR –

Fotoğraflarla Aktüalite – Kadın – Moda – Tiyatro/Sinema – Spor – Sanat Dergisi” olarak yayınlamaya başlar.

İlk çıkışında tirajı 10.000’nin üstünde olan Resimli Hayat, 1955 yılına kadar 39. sayısına ulaşmıştır (a.g.e.).

Resimli Hayat 2. sayısında (Haziran 1952) aldığı okuyucu mektuplarını değerlendirerek derginin içeriğinde ufak tefek değişiklikler yapar: Mecmuanın orta sayfasına renkli sayfalar eklenir, aile, çocuk, sağlık, moda sayfaları eklenir, okunacak yazılar arttırılır ve büyük ölçüde yerli röportaj ve hikayelere yer verilir (Haziran 1952: 3).

Resimli Hayat’ın yayın müdürlüğünü Hikmet Feridun Es, yazı işleri yönetmenliğini ise Sadun Ertuna yapmıştır. Tüm aile bireylerinin okuyabileceği bir dergi olmak, Resimli Hayat’ın yayın politikasını oluşturmuştur. Şevket Rado’nun sohbetleri, Müşerref Hekimoğlu’nun devlet adamları, sanatçılarla yaptığı röportajlar, kadın köşeleri, Hikmet Feridun Es’in gezi yazıları ve kaliteli fotoğrafa verilen önem derginin hem biçim hem de içerik yönünden yüksek bir düzeyi tutturmasını sağlar (Hiçyılmaz, Evren, 1984: 159).

Hayat

Resimli Hayat’tan sonra, onun devamı olarak yayın hayatına atılan dergi ‘Hayat’tır. Hayat dergisi Türk magazin dergiciliğinde gerek baskı kalitesi gerek zengin içeriği ile ve yüz binleri aşan bir tirajı ile bir çığır açmıştır.

Hayat dergisi dördüncü bölümde ayrıntılı olarak ele alınacağından bu bölümde üzerinde durulmayacaktır.

c) 1960 Sonrası Magazin Dergileri

1960'lara kadar yayınlanmış olan magazin dergileri arasında 'Ayda Bir', 'Yelpaze', '20. Asır', 'Radyo', 'Ses', 'Modern Türkiye', 'Perşembe', 'Cephe', 'Olay', 'Festival', 'Yeni Mecmua' sayılabilir.

1960'dan sonra dünya ile birlikte Türkiye'de de "magazin dergiciliği deyim yerinde ise bir tür ihtisaslaşmaya yönelir" (Hiçyılmaz, Evren, 1984: 160).

Önceleri bütün aile bireyelerine seslenen magazin dergileri, bu ihtisaslaşma ile bu bireylerin her birine, özelliklerine göre yayın yapmaya başlar. Bu gelişmeler dergi çeşitlerinin çoğalmasına yol açmıştır. Kadına yönelik magazin dergileri arasında 'Elele', 'Hafta Sonu', 'Haftanın Sesi', 'Kadınca Örgü', 'Tat' ve daha sonra 'Kadınca', 'Genç Kadın', 'Kadın Dünyası' ve 'Ev Kadını' sayılabilir.

Erkeklerle yönelik magazin dergilerinden 'Adam', 'Erkekçe', 'Bravo' 1970'lerden sonra yayın hayatına atılır.

'Hey' ve 'Gong' dergileri müziğe ilgi duyan okuyuculara / gençlere seslenmekteydi. 'Onyeddi' (1983) gençlere seslenen 70 sonrasında yayımlanan gençlik dergileridir (a.g.e., 1984: 160-162).

Aile bireyelerine ayrı ayrı seslenen magazin dergilerinin yanında, özellikle 90'lı yılların ikinci yarısından itibaren farklı bir anlayış güden magazinler piyasada kendilerine yer edinme çabası içerisine girmişlerdir. Bu dergiler özellikle işledikleri konular ve içerikleri yönünden daha önce yapmış olduğumuz magazin dergisi tanımına uymamaktadır. Böylece yeni bir tanım yapma zorunluluğu doğmaktadır.

1998’de piyasada yer alan ‘Medyatör’, ‘Zümrüt’, ‘Arabesk’, ‘Alem’, ‘Şamdan’, ‘Gala’, vs. gibi magazin dergileri için bir tanım denemesi yapacak olursak:

‘Sosyete mensupları ve ünlüler hakkında, dedikodu ağırlıklı yayın yapan bol fotoğraflı yayınlardır’.

Resimlerin %90’a yakını kadın fotoğrafıdır. Erkekler genelde sevgili rolleri ile kadınlarla birlikte fotoğraflarda görülmektedir. Tek olarak fotoğrafları sınırlı sayıda yer alır. Örneğin, 13 Eylül 1998 tarihli Şamdan’da sadece 6 tane tek erkek fotoğrafı vardır. Buna karşılık kadınların tek başlarına görüldükleri fotoğrafların sayısı 36 dır.

İçerik olarak yazılar genelde ünlüler ve sosyete dünyasında da yaşanan aşk trafiğini anlatmaktadır. Kim kiminle nerede görülmüş, kim kimi aldatıyor, kim kiminle birlikte vs. gibi başlıklar altında toparlayabileceğimiz yazılar ‘özel hayat olgusunu’ (tabii ki ünlülerin) ortadan kaldırmaktadır.

Hürriyet ve Sabah gazetelerinin Pazar günleri ilave olarak ‘bedava’ magazin dergisi “sunmalarından sonra asıl işi magazin olan gazeteler ve dergiler ürünlerini nasıl satarım bunalımına giriyorlar. Böylesine bedava varken ister istemez en bilinmeyeni, en özelini bulmak için yarışıyorlar. O zaman da sanat dünyası yaygarayı basıp ‘özel hayatımıza çok girdiniz, hemen çıkın’ diyor” (Kalafat, 1998: 9).

En özel haberi yakalama yarışı “geride her bir tarafı didiklenmiş bir sanat dünyası, gereksiz ve haksız şöhret edinmiş taze ünlüleri tüketilmiş bir gazete mantığı” (Kalafat, 1998: 9) bırakmaktadır.

Magazin dergisi olarak günümüzde Akşam gazetesinin Pazar günleri verdiği ‘PS Akşam’ biçim ve içerik açısından değerlendirildiğinde eski magazin dergileriyle benzerlik gösterdiği ortaya çıkmaktadır. Ünlülerle ilgili haberler, dedikodular, müzik, sinema,

yıldız falı, makaleler, ilginç konular, kadına yönelik yazılar derginin içeriğini oluşturmaktadır.

Bugünün magazin dergilerine değinmemizin nedeni, eski magazin dergileri ile yeni magazin dergilerinin 'aynı' olmadığını göstermektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. Türkiye’de Magazin Dergilerinin Genel Özellikleri ve Uygulamalar

4.1. 1950 Öncesi Magazin Dergilerinin İçeriği

‘Türkiye’de Magazin Dergiciliği’ başlıklı bölümde Osmanlı Devleti’nden itibaren, günümüze gelene kadar yayınlanan magazin dergilerini genel özellikleriyle sunmuştuk.

Bu bölümde Cumhuriyet döneminden başlamak üzere [Cumhuriyet öncesi dergiler Osmanlıca olduğu için inceleme alınamamıştır.] 1950’lere gelene kadar yayınlanan magazin dergilerinden hareketle, magazin dergilerinin sosyo – ekonomik ve siyasal gelişmelerle ne derece uyum içinde oldukları genel bir bakış verilerek ele alınacaktır. Bu bağlamda da, magazin dergilerinde yayınlanan dış kaynaklı metinlere ne tür anlamlar yüklendiği çıkış noktamız olacaktır.

Cumhuriyetin 29 Ekim 1923’te ilanı ile kurulan yeni siyasal sistem, özellikle ilk on yılında “rejimin ittifak yanlıları dışında” (Tunçay, 1983; 213) hiçbir eğilime olanak vermemiştir. Bu durumun basındaki yansıması, Kemalist eyleme karşı yayın yapan yazarların istenmeyen kişiler listesine alınarak yurtdışına çıkarılması veya sürgüne gönderilmesi şeklinde olmuştur (a.g.e.).

4 Mart 1925’te kabul edilen Takrir-i Sükun Kanunu’nun toplumun özellikle liberal, tutucu, islamcı güçleriyle ve daha sol

kanatları susturmasının yanı sıra 1928'deki Harf Devrimi de basında bir altüst oluşa ve teknik zorluklara neden olmuştur (a.g.e.). Bazı gazete ve dergiler okursuzluktan kapanırken, bazıları da hem Arap alfabesine hem de Latin alfabesine göre yazılmış yazılarla iki kesime hitap etmeye çalışmıştır.

Toplumsal, ekonomik, siyasal alanlarda değişimlerin yaşandığı ve halkın tüm bu değişimlere adapte olmakta güçlük çektiği (örneğin fesi atıp şapka kullanmasının istenmesi) bu dönemde, halkın yeni düzenlemeleri benimsemesi konusunda ona yardımcı olmak gayesiyle magazin dergileri yayın hayatına atılmıştır. Bu magazin dergileri çoğunlukla rejimin istediğini verme yoluna gitmişlerdir.

Bu dönemde yayınlanmış magazin dergilerinden 'Resimli Ay', 'Muhit' ve 'Yedigün'de leitmotif olarak dönemin ruhunu da yansıtan 'çağdaş uygarlığa ulaşma' düşüncesinin geliştirimlerinden aşağıdakileri değerlendireceğiz:

- a) Ebedi ve Milli Şef'e Övgü
- b) Düzenli Aile Hayatını Özendirme; Halkı Aydınlatma ve Eğitim
- c) Batılılaşma; Modernleşme ve Teknoloji Olgularını Benimsetme

a) Ebedi ve Milli Şef'e Övgü

Ebedi ve ondan sonra Milli Şef'e övgü, Muhit ve Yedigün'de üzerinde durulan konulardan biridir. Dönemin önemli bir özelliği olan Atatürk yazınına, muhalefet bir dergi oluşundan dolayı Resimli Ay'da yer verilmez.

1945'lere kadar rejimin yazarlarınca üzerinde durulan Ebedi ve Milli Şef düşüncesini, dolayısıyla Cumhuriyet döneminin ideolojisini anlayabilmek için Oktay "Avrupa'daki siyasal / ideolojik gelişmelerin de göz önünde bulundurulması gerektiğini ve özellikle bir yandan Sovyetler

Birliği'ndeki bir yandan da İtalya ve Almanya'daki *radikal* çözüm arayışlarının Türk aydınlarını son derece etkilediğini ve geleneksel *demokrasi* anlayışını *erozyona uğrattığını*" (1997: 54) göz önünde tutmak gerektiğini ifade etmektedir.

Çok partili döneme geçişe kadar "sınıf olgusunu ve sınıf çatışmasını reddetmiş olan resmi ideoloji, 'imtiyazsız, sınıfsız, kaynamış bir kitle' yaratabilmek için bir yandan *milliyetçilik* bir yandan *şeflik* ideolojisini yaygınlaştırmakta yarar görmüştür" (a.g.e.).

Şeflik ideolojisini yaygınlaştırmak için magazin dergilerinde Türk yazarlarının yazıları dışında dış kaynaklı metinler de kullanılmıştır. Örneğin, Yedigün'ün 5 Nisan 1933 tarihli 4. sayısında 'Hitler kim' başlıklı dış kaynaklı bir metin yayınlanmıştır. Bu yazıda Hitler'in hayatı çocukluğundan başlayarak anlatılıyor ve orduya gönüllü yazılması sonrasında kazandığı başarılarından söz ediliyor, 'Yahudi aleyhtarlığı' ise Hitler'in kazandığı büyük muvaffakiyetin ilk adımı olarak değerlendiriliyor. Oktay'ın da işaret ettiği gibi, yazıda Almanya'daki sınıf mücadeleleri ve siyasal oluşumlar hakkında hiçbir bilgisi olamayan Türk insanına Hitler büyük bir insan olarak tanıtılmaktadır (a.g.e.) ve daha çok perhizciliği, ağırbaşlılığı, mütevaziliği, iktisadi kitapları okumayı sevmesi gibi özellikleri üzerinde durulmaktadır.

Metnin yazarı, kaynağı ve çevirmeni belirtilmemiş. Bu da yazının uyarılama olduğuna dair şüphelerimizi kuvvetlendirdiği gibi, yazının şeflik ideolojisini pekiştirmek için seçilmiş bir dış kaynaklı metin olduğunu da göstermektedir.

Yedigün'ün daha sonraki sayılarında da yine dünyanın önemli adamlarına yer verilir. 'Nasıl yaşıyorlar' klişesi altında 'Mussolini' (12 Nisan 1933: 5. sayı) ve 'Çelik adam Stalin' (10 Mayıs 1933: 9. sayı) tanıtılır. Hitler ile ilgili metin imzasız iken Mussolini ve Stalin ile ilgili

metinler Ömer Rıza imzasını taşımaktadır. Ömer Rıza, Stalin ve Mussolini'yi de perhizci yaşamları ile tanıtmaktadır. Ancak bunu yaparken olayları ve bu devlet adamlarının yaşamlarını sanki görmüş gibi anlatmaktadır. Bu şekilde okuyucuların yazılanlara inanması kolaylaşmaktadır, okuyucu bilgilerin doğruluğunu araştırma gereksinimini de hissetmemektedir. Bu yönüme magazin dergilerinde sıkça başvurulur. Magazin dergisi yazarları olayları kendi başlarından geçmiş gibi ya da olaylara kendi gözleriyle şahit olmuşlar gibi anlatmaktadırlar.

Yazıların yazarı olarak görünen Ömer Rıza örneğin Stalin'in öğle yemeklerinde sebze çorbası ile bir et parçası yediğini nereden bilmektedir? Bu yazılarda devlet adamları politik kimlikleri ile değil de gündelik hayatlarındaki kimlikleri ile tanıtılmaktadır. Siyaset adamı olarak zaten mükemmel kabul edilen Stalin ve Mussolini'nin bu yanları o nedenle vurgulanmaz, onun yerine perhizci yaşamları vurgulanır.

Ancak Ömer Rıza'nın bu bilgileri nereden aldığına dair herhangi bir kaynak belirtmemesi, olayları sanki "görmüş gibi yazması" (Oktay, 1997: 56), bir 'öykü' çerçevesi çizmesi yazıların yabancı metinlerden uyarılma olduğu konusundaki fikirlerimizi desteklemektedir. Burada yazının başka metinlere dayanması bakımından bir tür çeviri olduğuna dair izler tümüyle silinmiştir.

Yerel metinler içinde yer alan Ebedi ve Milli Şef düşüncesi dış kaynaklı metinler yardımıyla vurgulanmaktadır.

b) Düzenli Aile Hayatını Özendirme; Halkı Aydınlatma ve Eğitme

Bu dönemin magazin dergilerinde, düzenli aile hayatını özendirme, halkı aydınlatma ve eğitim çabaları göze çarpmaktadır. “Afet İnan, ‘Tarih Boyunca Türk Kadının Hak ve Görevleri’ isimli kitabında Atatürk’ün nutuklarında savunduğu fikirleri şöyle özetler:

“Bir cemiyette ilerlemenin ve kudretin esası aile hayatıdır. Hakikaten düşünülecek olursa ailedeki kanun bakımından hazırlıklar, geçimsizlik ve düzensizlikler, toplum hayatını etkilediği gibi, ekonomik ve siyasal bozukluklara da sebep olur. Sosyal hayatta olduğu gibi, aile hayatındaki iş bölümünde de kadın ve erkeğin emekleri milli bünyede verimli ve sağlam bir hayatı sağlamış olur” (İlyasoğlu, İnsel, 1984: 173).

Düzenli bir aile hayatını sağlama görevi kadına verilmiştir. Kadın, kendisine tanınan toplumsal ve siyasal haklarla erkeklerle her ne kadar eşit duruma getirilmişse de, “esas amaçlanan, kadının evde üretken ve yeni cumhuriyet neslini yetiştirmekte yetkin ana olmasıdır” (a.g.e.). Magazin dergilerine tamamen yansımış olan bu olgu özellikle Muhit dergisinde kendisini göstermektedir.

Muhit’in hemen hemen her sayısında aileyi ve ailenin değişik bireylerini ilgilendirecek yazılar yer alır: Muhit’in Kanunusani 1931 tarihli 27. sayısında çocuklar için ‘Şen Çocuklar’ başlıklı bir metin yayınlanır. Bu metnin kaynağı olarak fihristte ‘Child’s Magazine’ gösterilmektedir. Ancak yazarının ve çevirenin adı verilmemektedir. Metinde geçen çocuğun adı ise ‘Ali’ olarak verilmektedir. Yani çevirmen, çocuklar/ okuyucular yabancı ismi yadırgamasın diye Türkçe isim kullanmış gözükmektedir. Ancak metnin dilinin oldukça karmaşık

olduğunu, cümlelerin birbirinden kopuk olduğunu belirtmek gerekir. Metin bu özellikleri ile çocuklar tarafından çok iyi anlaşılacaktır. Metnin anlaşılmasını bu anlamda zorlayan en önemli faktör olarak çevirinin cümle bazında düşünülmüş olması akla geliyor. Metin bir bütün olarak ele alınıp değerlendirilmemiştir. Burada çevirmenin çeviri edincinin yetersizliğinden söz edebiliriz. Bunun dışında redaksiyonun vs. dış kaynaklı metinler konusundaki tutumu da metinlerin dergide nasıl çıkacağı konusunda etkili olmaktadır. Muhit dergisi kaynak belirtme konusunda daha farklı bir tutum sergileyerek, derginin sonunda yer alan fihristte dış kaynaklı metinleri hangi kaynaklardan (bunlar genelde yabancı dergiler) temin ettiğini bir bir belirtilmektedir.

Şubat 1932 tarihli 52. sayısında ‘Doymak ve Beslenmek’ başlıklı ‘Good Housekeeping’den alınan ve Dr. Walter Edde imzalı bir dış kaynaklı metin yayınlanır.

Bu metinde hububat ile ucuz ve sağlıklı beslenebileceği belirtilirken, çeşitli gıdaların kalori ve protein ve vitamin değerleri üzerinde de durulmaktadır. “Artık bunları ailenin ve bütçenin menfaatine uydurmak vazifesi ev kadınına aittir”. Metin, halkı çeşitli gıdalar ve bunların özellikleri konusunda bilgilendirmektedir ve kadına da aile içerisindeki görevini hatırlatmaktan geri kalmamaktadır. Bu çevirinin daha başarılı bir çeviri olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca metnin her kesimden daha rahat anlaşabilmesi için kolay ve anlaşılır ifadelerin tercih edildiğini de söyleyebiliriz.

Muhit’in 54. sayısında (Mart 1932) ‘Nezleden Korunalım’ başlıklı bir yazıda Dr. Walter A. Wells’in nasihatleri yayınlanır. Yazı yine ailenin tüm bireylerin ilgilendiren bilgileri anlaşılır bir üslupla sunarak eğiticilik işlevlerini yerine getirmektedir.

Muhit'in Nisan 1932 tarihli 55. sayısında 'Yazlık Elbiselerinizi Nasıl Temizleriz' başlıklı 'Good Housekeeping' den alınan dış kaynaklı bir metin yayınlanır. Daha çok kadınlara hitap eden metin neyin nasıl yıkanması gerektiğini anlatmaktadır. Metin yine eğitici işlevi taşımaktadır.

Yedigün'de aileye yönelik 'Ev ve Eşya' bölümü yayımlanır. Sedat Simavi (S.S.) tarafından hazırlanan bu bölüm ev ve eşya konusunda her hafta yeni bilgiler sunmaktadır. 26 Nisan 1933 tarihli 7. sayısında mutfağın önemini, özellikle kadınların burada iş yapmasının 'tabii ve lazım bir şey' olduğunu belirterek anlatmaktadır. Konu ile ilgili yayınlanmış resimler yazının dış kaynaklı olduğuna işaret etmektedir. *Orta halli bir ailenin ev yaptırırken* oda sayısını belirlemeleri için sunulan cetvel halkın daha düzenli bir aile hayat benimsemesi için eklenmiştir.

c) Batılılaşma; Modernleşme ve Teknoloji Olgularını Benimsetme

Cumhuriyet döneminde Cumhuriyet'in ana hedefi olarak belirlenen 'Çağdaş Uygarlıklar Seviyesine Ulaşmak' yine magazin dergilerinde 'Batılılaşma, modernleşme ve teknolojiyi benimsetme' olarak kendini göstermiştir. "Dönemin magazinleri, geçmişle bağını gevşetilmesi, toplumsal yaşamın tümüyle batılılaşması sorununa özel önem vermekte, hemen her vesileyle Batı teknolojisinin üstünlüğü vurgulanmakta, Türkiye'nin aynı yolu izlemesi gerektiğini anımsatmaktadırlar" (Oktay, 1997: 58).

Resimli Ay'ın Mart - Nisan 1930 tarihli 1. ve 2. sayılarında 'Televizyon Yakında Evlere Girecek' başlıklı yazıda televizyonun radyo gibi ucuzlayacağını ve her eve gireceği anlatılmaktadır (a.g.e.: 61).

Yedigün'ün 22 Mart 1933 tarihli 2. sayısında 'Gözlerimizde Röntgen Cihazı Olsaydı Etrafı Nasıl Görecektik' adlı yazı yayınlanır. Yine kolay anlaşılır bir üslupla yazılan yazı A.M. imzasını taşımaktadır. Yazının sonunda İngiltere'de gözleri röntgen ışını gibi gören bir kız bulunduğunu ve kızın bu görüşe dayanamadığından delirdiği ve hastaneye kaldırıldığı anlatılmaktadır. Bu bilgiler yazının dış kaynaklı olduğuna işaret etmektedir. Ve metnin yazarının adını açık olarak yazmaması da yine metnin uyarlama olabileceğini akla getirmektedir.

Muhit'in Şubat 1932 tarihli 52. sayısında yeni buluş olarak nitelendirebileceğimiz 'Kızaklı Tekneler' tanıtılır. 150 mil süratle giden bu teknelerin kullanımına dair bilgiler yine kolay ifadelerle dile getirilir.

Yeni teknolojiyi tanıtan bu tür yazılara her magazin dergisinde rastlamak mümkündür. Yeni buluş ve bilimsel gelişmelerden halk haberdar edilmektedir. Bu metinlerin çoğu da 'çeviri' olmaktadır. Çoğunlukla basitleştirilmiş bir anlatım kullanıldığından, bunlara uyarlama demek daha doğru olacaktır. Bu şekilde halk bu yeni buluşları ve yenilikleri daha kolay benimseyebilecektir.

Fazla ayrıntılı olarak ele alınmayan 1923-1950 dönemi magazin dergilerinden, yine de 1950-1960 dönemi magazin dergilerini (başta Hayat olmak üzere) ele alırken bize yol gösterecek bazı sonuçlar çıkarmak yine de mümkün:

Resmi ideolojiye muhalif olarak yayın yapan yayınların yaşayabilirliği çok sınırlı olmuştur (krş. Resimli Ay).

Dönemin magazin basını, Oktay'ın da belirttiği gibi, toplumdaki sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapıya paralel bir gelişme ve değişme içerisinde olmuştur (1997: 51). Bu paralellik incelemelerden de ortaya çıktığı gibi, magazin dergilerinin içeriğinde kendini belli etmektedir. Resmi söylemi bariz bir şekilde yansıtan magazin dergileri isteneni vererek bir yerde iktidarın yayın organı haline gelmişlerdir.

Bu bağlamda da yayınlanan yerel ve dış kaynaklı metinler, halkı aydınlatma ve yeni oluşumlara uyum sağlamasını kolaylaştırma amacı gütmüş; içselleştirilmeye çalışılan şeflik düşüncesiyle sınıfsız bir toplum anlayışını pekiştirmiş; modern toplum olma yolunda ilerleyebilmek için de bir yandan düzenli aile hayatı vurgulanmış; diğer yandan da bilim ve teknolojideki gelişmeler çağdaş medeniyete kavuşma yolunda izlenmesi gereken yol olarak sunulmuştur.

1923 – 1950 dönemi magazin dergilerinde yayınlanan dış kaynaklı metinler yerel metinleri desteklemektedir. Bu konuda söylenmesi gereken diğer bir konu ise bu metinlerin derginin yapısına ve söylemine uydurulduğudur. Yabancı kaynaklı metinleri 'yerelleştirme' ve bu anlamda da kaynağın izini yok etme magazin dergilerinin çeviri anlayışı konusunda bize ipuçları vermektedir.

4.2. 1950 – 1960 Dönemi Genel Görünüm

Bilindiği gibi, 1950'da Demokrat Partinin iktidara gelmesi ile giderek Batı'ya açılan Türkiye'de liberal eğilimler hakim olmaya başlamıştır.

Oktay'ın da işaret ettiği gibi, Truman Doktrini ile Amerika'dan sağlanan ekonomik yardım özellikle büyük şehirlerde mal bollaşmasına

yol açmış ve tüketim hırsını kamçulamıştır (1997: 78). Bu da orta ve zengin sınıfın güçlenmesine yol açmıştır.

Böylece Batılılaşma hareketi yeni bir ortama girdi ve tüketimle, hayat tarzının nimetleriyle ilişkilendirildi. Bu yeni eğilim, yeni siyasal ayrışmalara ve toplumsal bağlarda gevşemelere yol açtı. Dolayısıyla bazı rahatsızlıklara da neden oldu. Demokrat Partinin uygulamalarının da giderek baskıcı bir hal alması, özellikle asker, memur, aydın kesimde hoşnutsuzluklara ve tepkilere yol açtı. Nitekim bu kesimlerin desteği ile 1960 darbesi gerçekleşmiştir (İlyasoğlu, İnsel, 1984: 179).

1950 – 1960 dönemi toplumsal ölçülere göre aşırı bir değişimin yaşandığı yıllardır ve doğurduğu tepkiler de bir bakıma bunun sonucudur.

Ancak liberalleşme ve tüketime yönelme 1960 sonrası gerçekte durmamıştır. Dolayısıyla bu dönemde yaşanan kültürel değişimler geçici sayılamaz.

Bu gelişmeleri konumuz ile ilintilemeden önce yine konumuz açısından önem taşıyan ve Türkiye'nin Batılılaşma ile birlikte sürekli gündemde tuttuğu 'bilim ve teknoloji olgularına yaklaşımını' -1950 öncesi magazin dergilerinin bu konuya bakışında da görüldüğü gibi Cumhuriyet döneminde de bilime son derece önem verilmiştir- ele almakta fayda vardır.

Türkiye'nin kitle iletişim teknolojisi açısından Batı'ya bağımlılığı Osmanlı İmparatorluğu döneminde bir Fransız prensinin Basiret gazetesinin sahibi olan Ali Efendi'ye "el ile döner ise saatte iki bin, motor ile beş bin sayı basar bir makine" (Basiret'den aktaran İlal, 1997: 74) hediye etmesi ile başlamıştır. Bu basit teknolojik yardımı İlal, ekonomik ve siyasal bağımlılığın ilk adımı olarak nitelendirmektedir. Ve

böyle bir bağımlılığın içerik bağımlılığı ve kültürel ideolojik bağımlılığı doğuracağına kaçınılmaz olduğunu da ifade etmektedir (1997: 75).

Nitekim 1950'li yıllara gelindiğinde yine matbaacılık alanında benzer bir durum yaşanmıştır. Bu 'tifdruk' tekniğinin Türkiye'ye getirilişidir. Tifdruk matbaasının kurulması için Almanya'dan uzman kişiler gelmiş ve matbaanın kurulmasında yardımcı olmuşlardır. Kurulan bu matbaada basılan ilk dergi Hayat dergisidir.

Televizyonun Türkiye'ye girmesi de Almanya'nın yardımı ile 1968 yılında olmuştur (1973 yılında getirilmesi planlanıyorken!) (a.g.e.: 76).

Teknoloji ve bilimi ellerinde bulunduran ülkelerin (üretici ülkeler) teknolojisi az ya da hiç gelişmemiş ülkelere (tüketici ülkelere) teknolojik anlamda dış yardımda bulunmaları doğal olarak belli bağımlılıkları da beraberinde getirmektedir.

Oysa üretici ve tüketici ülkelerin kültürleri ve toplum yapıları farklı olduğundan ve üretilen teknolojilerinin çoğu da tüketim toplumunun yapısına uygun olarak meydana getirildiğinden bu teknolojilerin getirilmesiyle birlikte birtakım problemler yaşanmıştır.

Basında sınırlı okuyucu kitlesine sahip toplumları değerlendiren İlal, ileri baskı tekniklerine geçilmesiyle medya yayıncılığının karlı bir uğraş olmaktan çıktığına işaret etmektedir. "Saatte yüz binler basabilen baskı makineleri alınması, ya 'atıl kapasite' yaratmakta, ya da bu boşluk 1000-2000 basan, bunu da satamayan süreli yayınlara götürmekte, ekonomik açıdan 'karlı' olmayan bu yayımlar giderek tekelleşen yapılarda ve büyük ölçüde reklama ve çeviriye dayalı 'boş' içeriklerde birleşmektedirler" (a.g.e.: 78, 79).

Bu teknolojik bağımlılık ardından ekonomik bağımlılığı getirmektedir. Tüketici konumdaki kültürler yabancı ülkelerin (Batılı

ülkelerin) reklamlarını yayınlayarak gelirlerini arttırma eğilimindedirler. Çünkü yeni teknolojileri alarak parasal yönden sıkıntıya giren ‘tüketici kültürler’ (özelde kitle iletişim araçları: basın, vs.) medya materyali üretimini daha ucuza mal etmek zorundadır.

Yine İlal’in belirttiği gibi, ekonomik anlamdaki bu bağımlılık içeriksel bağımlılığa kadar uzanmaktadır. Pahalıya mal olan yerli ürünler yerine daha ucuz ve üretici ülkelere ait hazır ürünler tercih edilmektedir (1997: 84).

Bu ürünler çevrilmek suretiyle kitle iletişim sürecine katılmakta ve izleyiciye / okuyucuya ulaşmaktadır.

Türkiye’nin teknolojisinin diğer alanlarında olduğu gibi, iletişim teknolojisi alanında da dışa bağımlı oluşu üretici değil de tüketici bir kültür oluşu, yadsınamaz bir gerçek. Buradan hareketle de Türkiye’nin ya da Türk medyasının teknolojik, ekonomik bağımlılık evrelerinden sonra, kültürel- ideolojik açıdan da üretici/ Batılı kültürlerle ‘bir bağımlılık ilişkisine girdiği, medya ürünleri incelendiğinde de ortaya çıkmaktadır. Türkiye bu suretle Batılı devletlerin çıkarlarına bağımlı ve onların doğrudan etki alanı içinde olan ülkeler arasında yer almaktadır.

Batı hem “hammadde kaynağı (kağıt), parasal kaynak (reklam) ve haber kaynağı (haber ajansları)” (a.g.e.: 87) sunarak tüketici kültürleri dışa/ kendilerine bağımlı bir hale getirmektedir.

Ancak kitle iletişim araçlarının asıl etkisi kuşkusuz işleyişlerindedir. Mitleri ve değerleri toplum içinde yaygın hale getirmek için, onları iletişim süreci içinde sıkça kullanmak gerekir demektedir Fiske (1996: 219). Fiske’nin bu düşüncesine dayanarak, Türkiye’de Batı’ya ait değerlerin ve mitlerin kitle iletişim araçları üzerinden benimsetilmeye çalışıldığını söyleyebiliriz. Bu kitle iletişim araçları içerisinde yer alan gazete ve dergiler bu işte kullanılan başlıca araçlar

olmuşlardır. Özellikle fazla önem atfedilmeyen magazin dergileri bu alanda önemli bir rol üstlenmiştir.

Türkiye’de özellikle 1950’li yıllardan itibaren Batı’nın (özellikle Amerika’nın) etkisinin daha güçlü bir şekilde hissedilmeye başlamasının ardındaki gelişmelerin içinde en önemli olanı Türkiye’nin Amerika Birleşik Devletleri ile imzaladığı “ABD–Türkiye İktisadi İşbirliği Anlaşması” ile Amerika’nın Türkiye’ye yaptığı 180 milyona varan parasal yardımdır (Avcıoğlu’ndan aktaran Oktay, 1997: 77).

Doğan Avcıoğlu’nun ileri sürdüğü üzere Türkiye’ye yapılacak yardım için ekonomik koşulları incelemek üzere gelen Profesör Thornburg, özel teşebbüsün yaygınlaştırılmasının yanı sıra bir öneride daha bulunmuştur. Bu öneri, yayıncılığın da Amerikanlaştırılmasını içermekte, bununla da yetinmeyerek daha fazla Amerikan kitap ve derginin Türkiye’de yayımlanmasını öngörmekteydi (Avcıoğlu’ndan aktaran Oktay, 1997: 79). Bu konuyla ilgili olarak Resimli Hayat’ın ilk sayısında yayınlanan ve üçüncü bölümde yer verdiğimiz ‘Okuyucularımıza’ başlıklı yazı, Resimli Hayat dergisinin bu düşüncenin bir ürünü olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu suretle Amerika’daki dergileri örnek alan dergiler yayın hayatına atıldı. Bu dergiler gerek biçim gerekse içerik yönünden Amerika (ve Avrupa’daki) dergilerin yerli örneklerini teşkil ettiler. ‘Bütün Dünya’ Reader’s Digest dergisini örnek almış ve sadece çeviri yazılara yer vermiştir. Reader’s Digest dergisinin yerli örneği ise ‘Aile’ dergisidir. Aile dergisi sadece çeviri yazılara yer vermemiştir, başta Şevket Rado ve Vedat Nedim Tör olmak üzere tanınmış yazarların yazıları dergide önemli bir yer tutmuştur.

Cumhuriyet ve Milli Şef döneminde yayınlanan magazin dergilerinin rejimin savunuculuğunu yaptıklarını (bir yerde de yapmak

zorunda olduklarını) örneklerle açıklamıştık. Bu anlamda 1950 – 1960 dönemi magazin dergilerini ele aldığımızda koşulların büyük ölçüde değişmiş olmasına rağmen iktidarla ilişkilerin temelde değişmediği yaptığımız inceleme sonucu ortaya çıkmaktadır. .

4.3. Türkiye’de Magazin Dergilerinin Prototipi Olarak ‘Hayat’ Dergisi

4.3.1. ‘Hayat’ın Tarihçesi ve Dergi Olarak Özellikleri

a) Yayın Dönemleri

Resimli Hayat, Temmuz 1955 tarihli 39. sayısında ‘Hayat’ haftalık oluyor’ başlıklı yazıda, derginin bundan böyle haftalık olarak çıkacağını ve İstanbul’da yeni kurulan Tifdruk matbaasında basılacağını, bununla birlikte Avrupa ve Amerika’daki dergilerdeki gibi renkli fotoğraflarla çıkacağını, bu nedenle de yayınına ara vermek zorunda olduğunu okuyucusuna duyurur (Resimli Hayat, 1955: 10-13).

‘Tifdruk’ matbaasının tamamlanması ile 6 Nisan 1956’da 170.000 tirajla Hayat dergisinin yayınına geçildi (Türkiye 1923-1973 Ansiklopedisi, 1974: 737). Ancak 15 Haziran 1956 tarihli 11. sayısında “elinde tifdruk tabı tekniğinin icap ettirdiği evsafa kağıdı kalmadığı için neşriyatını tatil” etmek zorunda kalır.

Hayat, 28 Aralık 1956’da 12. sayısı ile tekrar okuyucusuyla buluşur. Temmuz 1978 yılına kadar yayını aralıksız devam eden Hayat, bu tarihte basım evindeki grev nedeniyle yayınına ara verir. 1980’de Kemal Uzan tarafından devralınan Hayat “1992’de, 1960’lardaki tirajını

önemli ölçüde yitirmiş olarak, yayımını sürdürmekteydi” (Ana Britannica, 1994: 91).

Şevket Rado tarafından çıkartılan *Hayat*’ın yazı işleri müdürlüğünü **Hikmet Feridun Es** yapar. Derginin yazar kadrosunda **İbrahim Çamlı, Fikret Arıt, Hikmet Andaç, Renda Poğda, Orhan Tahsin, Kemalettin Tuğcu, Turgut Etingü** gibi isimler görülür. Şevket Rado’nun sohbetleri, Hikmet Feridun Es’in gezi yazıları, ‘Tarih Gazetesi’ ekleri, orta sayfalarında ünlü ressamların tabloları ve posterler, ünlü romanların çevirileri, müzik, tiyatro, sinema dünyasından güncel haberler, bulmaca ve karikatürler derginin içeriğini zenginleştirmekle beraber derginin tirajını yüksek olmasını sağlayan en önemli etkenlerdendir. Bunun yanı sıra tıfdruk tekniğiyle basılmış olması derginin kalitesini artırmıştır.

Türkiye’de ‘**tıfdruk**’ tekniği ilk defa *Hayat* dergisinin basımında kullanılmıştır. 1952’de yapımına başlanan Tıfdruk matbaası, 1953’de getirilen yabancı teknik elemanlarla işletmeye açılır. İlk önce *Hayat* dergisinde, daha sonra da *Hayat* Yayınlarında bu tıfdruk basım tekniği kullanılır. Heliogravür, fotogravür adı verilen bu tekniğin özelliği en kötü kağıda bile iyi baskı yapabilmesiydi.

‘Aile’ ve ‘Resimli *Hayat*’ dergilerinden sonra ‘*Hayat*’ dergisini 11. sayısına kadar destekleyen **Yapı ve Kredi Bankası**, aynı zamanda Tıfdruk Matbaacılık Anonim Şirketinin de kurucusudur.

“*Hayat* çıkışından itibaren yüksek bir tirajı tutturur. Özellikle Tarih gazetesi gibi ekler verdiği zamanlarda 200 bini aşan bir tiraja ulaşmıştır. 21 Eylül 1961 tarihli, Yassı Ada duruşmalarıyla ilgili sayısı 490 bin adet satmıştır (a.g.e., 1984: 91).

Hayat, 4 Nisan 1958’de 2. yıldönümü dolayısıyla yayımladığı bir yazıda, *Hayat* dergisiyle Türk Dergiciliğinin ilk defa 100.000’i aşan

tirajlara ulaştığını yazmaktadır. Hayat'ın tirajının yüksek olması ve Hayat'ın böylece geniş kitlelere ulaşması, derginin Türk magazin dergiciliğindeki yerini ve önemini arttırmaktadır.

b) 'Hayat' ve 'Life'

'Hayat', 'Life' dergisini örnek olarak hazırlanmıştır (Ana Britannica, 1984: 91).

Ancak Hayat'ın hiçbir yerinde 'Life' dergisini örnek aldığı yazmamaktadır. Bunun yanı sıra Resimli Hayat'ın 39. sayısında Hayat'ın 'Avrupa ve Amerika'daki mecmuaların nefasetinde, renkli fotoğraflarla' çıkacağı yazılır. Ve sayfanın yarısı "Tifdruk makinelerinde basılan ve harikulade renkli resimlerin hayranlıkla seyrettiğimiz birkaç 'Avrupa' mecmua"sına ayrılır. 'Hayat'ın da yakında 'tıpkı' bunlar gibi çıkacağı söylenir. Bu dergilerin isimleri, "Ihre Freundin", "Neue Illustrierte", "Münchner Illustrierte"dir (Resimli Hayat, Temmuz 1955). Sadece Avrupa'da çıkan dergilerin örnek olarak gösterilmesi, Amerika'daki dergilerden örnek verilmemesi, Hayat ile Life'in bağlantısının ortaya çıkmasını istememelerinden kaynaklanıyor olabilir. Ancak Hayat dergisinin 2. yıldönümü olan 4 Nisan 1958'de yayımlanan 78. sayısında Hayat'ın eriştiği başarının sebebinin okuyucuların göstermiş oldukları alaka olduğundan, bunun yanı sıra Hayat'tan 'Türk mecmuacılığına Avrupai bir çehre' veren bir dergi olduğundan bahsedilir. Ve yazının yan tarafında ise içlerinde Life dergisinin de bulunduğu diğer dergiler bir arada gösterilir. Life'in örnekler arasında gösterilmesinin nedenini tahmin etmek zor. Ama bir yanda Life gösterilirken, Hayat'ın Avrupa ayarında bir dergi olduğu söylenerek yine tedbir alınıyor.

13 Şubat tarihli Hayat'ın 7. sayısının "Okuyucu Mektupları" köşesinde bir okuyucu mektubuna verilen cevap şöyledir: "Hayat

mecmuası isminin ‘Life’ ismiyle bir ilgisi yoktur. Daha önce aylık olarak ‘Resimli Hayat’ çıkartılmıştı”. Bu konuda kesin bir yargıya varmak için ‘Life’ dergisini de incelemek gerekir.

Özellikle 1950’lerden sonra Demokrat Parti ile Batı’ya ve özellikle ABD’ye açılan Türkiye’de dergicilik de bu gelişmelerden etkilenir. Bunun sonucunda Amerikan tipi magazin dergiciliği Türkiye’de hakim olmaya başlar (İlyasoğlu / İnsel, 1984: 174).

Amerika’dan örnek alınan dergilerin başında ‘Life’ ve ‘Look’, ‘Time’ gibi dergiler gelmektedir. Hayat da bunlardan ‘Life’ı örnek almış, isim olarak da kendisine ‘life’ kelimesinin karşılığı olan ‘hayat’ kelimesini seçmiştir. Ayrıca ‘Hayat’ logosu tıpkı ‘Life’ logosu gibi kırmızı zemin üzerine beyaz harflerle yazılmıştır. Tek fark, ‘Life’in büyük, ‘Hayat’ın ise küçük harflerle yazılış olmasıdır. Bu benzerlikler Hayat’ın Life dergisini gerçekten örnek aldığını gösteren ipuçları olabilir.

Life ve Hayat’ın kapak konuları karşılaştırıldığında [*Bu çalışmada 1946’dan 1952’ye kadar yayınlanmış Life dergilerinden her yıl ile ilgili 1-2 sayı incelenebilmiştir, 1946’dan önce ve 1952’den sonra yayınlanmış sayılarına ulaşamamıştır.] yine benzerlikler göze çarpmaktadır. Hayat **kapak konusu** olarak kendine genelde ünlü kadın film yıldızlarını seçmiştir. Kadınların dışında önemli olay ve kişiler de konusu olabilmektedir (Örneğin, 19 Mayıs’larda törenlerden ve geçişlerden fotoğraflar kapak olmaktadır). Aynı şekilde ‘Life’ dergisinin kapağında da genelde kadın resmi vardır. Ancak bu kadınlar her zaman Hayat’daki gibi artist değildir. Ya güzel sanatlardan biriyle uğraşan ünlü kadınlardır (Life, 24 Aralık 1947: iki balerin) ya da çalışan kadınlardır (Life, 12 Şubat 1951: süpervizör). Ayrıca yine önemli olay ve kişiler kapak konusu olabilmektedir (Life, 21 April 1952: Marshal Tito).

Önemli olaylarda Hayat da kadın dışında bir kapak konusu seçmektedir. Ama bunu çok önemli toplumsal/ siyasal olaylar söz konusu olduğu zaman yapmaktadır. Örneğin 1960 darbesinden sonra kapak konusu olarak sırasıyla aşağıdakiler seçilmiştir:

- Atatürk (3 Haziran 1960: 23. sayı)
- Askeri Geçit (10 Haziran 1960: 24. sayı)
- Beyazıt Mitingi (17 Haziran 1960: 25. sayı)
- Hürriyet mücadelesine katılan üniversiteli kızlar (24 Haziran 1960: 26. sayı)
- Orgeneral Cemal Gürsel (1 Temmuz 1960: 27. sayı)

Life'e kapak konusu olarak çoğunlukla artistlerin seçilmemesi derginin içeriğinin de Hayat'ın içeriğiyle birebir örtüşmemesine işaret edebilir. Sonuçta bir derginin içeriği kimin ya da neyin kapak konusu olarak seçileceğini büyük ölçüde belirlemektedir. Örneğin bir çocuk dergisinin kapağında bir politikacının fotoğrafını göremeyiz. 'Life' dergisi de 'Hayat' ile karşılaştırıldığında biraz daha 'ağır' bir dergi olduğundan kapak konusunun da ona göre seçilmesi doğaldır.

Hayat da Life gibi **bol fotoğraflıdır** ve fotoğrafların çoğu ikisinde de büyük boyda basılmaktadır.

Hayat'ta da Life'da olduğu gibi **yazılar** fotoğrafların altına kısa ve öz olarak yazılmaktadır. Her iki dergide de fotoğraf ögesi yazıdan daha fazla yer tutmaktadır (Magazin Dergilerinin özellikleri için bkz.: Magazin Dergileri ile ilgili bölüm).

Hayat'ın Life ile diğer bir benzer yanı, başka yayınlardan alınan fotoğrafların nereden alındığını belirtmesidir. Life her fotoğraf için tek tek fotoğrafçının ve ajansın adını verirken, Hayat genel olarak fotoğraf stüdyolarının ya da haber ajansların isimlerini vermekle yetinmektedir.

Hayat'ın yayın künyesinde fotoğrafları aldığını söylediği **haber ajansları** şunlardır:

- Foto HAYAT (Hususi Servis) - Ajans Ekspres
- M. Sürenkök (Ankara) - T. Haberler Ajansı
- Turizm Fotoğraf Aj. - Keystone
- Associated Press - United Press

Kaynak belirtmeyi her iki dergi de sadece fotoğraflarda yapmaktadır. Yazılar başka bir kaynaktan alınmışsa da, çoğunlukla kaynak belirtilmemektedir. Kaynağın izi silinmektedir. Ancak zaman zaman (derginin yayın künyesinde olmasa da) yazıların içerisinde yazının kaynağı belirtilmektedir. Örneğin, Hayat, 27 Aralık 1957'de yayınlanan 64. sayısında Life dergisinden alınan bir röportajı yayınlamıştır. 'Denizaltında bir şehir' başlıklı yazının kısa bir özetinde bu röportajı aynı zamanda Life'den satın aldığını yazmıştır. Hayat ayrıca yayınladığı karikatürlerin yayın hakkını satın aldığını karikatürlerin altında belirtmektedir.

Life dergisinin içeriği şu konularda toplanmaktadır:

- dünyada meydana gelmiş önemli olaylar (The World's Events)
- resimli öyküler (Photographic Essays)
- sinema/ film (Movies)
- sanat (Art)
- ev (Housing)
- tiyatro (Theater)
- müzik (Music)
- makale (Article)
- bilim (science)

- moda (Fashion)
- gösteri dünyası (Entertainment)
- spor (Sports)
- başka alanlar (Other Departments)
- Okuyucu mektupları (Letters to the Editors)
- konuşan fotoğraflar (Speaking of pictures)
- röportajlar (Life's Reports), vs.

Hayat içeriği Life'in içeriği ile karşılaştırıldığında hemen hemen aynıdır:

- dünyada meydana gelmiş önemli olaylar
- resimli öyküler (genelde ünlü kişilerle ilgili)
- sinema/ film
- ev ile ilgili ve kadına yönelik pratik bilgiler
- müzik
- makale
- bilim
- moda
- spor
- tarih
- başka alanlar
- 'Okuyucu mektupları'
- röportajlar
- ilginç haberler
- karikatür
- 'Gönül Postası'
- 'İsimlerin manası'
- 'Görgü Ansiklopedisi'

- ‘Yıldız Falı’
- tefrika roman
- hikaye
- bulmaca (bilmece olarak geçmektedir)
- dedikodu
- ‘Hayat Doktoru’
- Gezi yazıları
- Film- romanı vs.

Ancak Hayat’ta Life’da olmayan bazı bölümler vardır. Bunlar Yıldız Falı, Bulmaca, Tefrika Roman, Hikaye, Karikatür, Artistler ile ilgili haberler (dedikodu niteliğinde) vb. Hayat’ın bu bölümleri dergiyi biraz daha ‘basit’ kılmakta ve daha fazla kadın okuyucuyu kendine bağlamak amacıyla yapılmaktadır .

Ayrıca Life’da dünyada meydana gelmiş önemli olaylara, toplumsal konulara (eğitim, eşitsizlik, vs.), felaketlere, başka insanların yaşam tarzına, yaşadıkları zorluklara geniş ölçüde yer verilir. Hayat’ta bu tür konulara ya değinilmez ya da bir resim ve kısa bir yazı ile geçirilir. Başka insanların yaşam tarzını ise, Hayat, okuyucularına Hikmet Feridun Es ile sunmaktadır. Hikmet Feridun Es, bizzat gittiği ülkeleri ve o ülkelerdeki insanların yaşam tarzını fotoğraflarla belgeleyerek (fotoğrafların üzerinde zaman zaman kendisi de görülür) okuyuculara sunmaktadır.

Life dergisiyle Hayat dergisinin benzeşen yanları Hayat’ın Life’ı örnek aldığını gösterirken, Life’dan ayrılan yanları ise Hayat’ın içinde oluşturulduğu kültürün, yaşam tarzının ve buna bağlı olarak da gereksinimlerin farklılığını göstermektedir.

c) Okur Profili ve Yayın Çizgisi

Hayat'ın **hedef kitlesi** bütün aile bireyleridir. Bunun en net göstergesi sayfaların çeşitliliğidir. Bazı sayfalar sadece kadına ya da erkeğe yönelikmiş gözükse de, genellikle yayınlanan bütün yazılar kadın-erkek, yaşlı-genç herkesin ilgisini çekip okuyacağı türdendir.

Hayat, örneğin, moda, güzellik, pratik bilgiler vs. ile kadınlara seslenirken, 'Hayattan Fotoğraflar', 'Garip Şeyler', 'Bilmece' (Bulmaca), 'Karikatür' gibi sayfalarla her okuyucuya seslenmektedir.

Hayat'ın hedef kitlesinin profilini biraz daha ayrıntılı olarak çıkarabilmemiz için bazı metinler yine ipuçları sunmaktadır:

Hayat'ın **okuyucu profilini** belirlemek için bazı metinler bize ipucu vermektedir.

Örneğin moda sayfalarında çıkan bazı yazılar Hayat'ın hangi toplumsal sınıfa seslendiğini göstermektedir.

Bu sayfalarda çıkan ve tanıtılan elbise modellerinin tamamı yabancı modacılar, genellikle de Paris'li modacılar ya da Paris moda evlerine aittir. Bunu kreasyonları yapanların isimlerinden ya da yapılan açıklamalardan çıkarabiliriz. Başta Christian Dior olmak üzere, Jacques Heim, Michel Goma, Nina Ricci, Pierre Balmain, vs. daha birçok modacının elbiselerinin tanıtımı yapılmaktadır.

Bir ara Suavi Sonar tarafından hazırlanan moda sayfaları sonra isimsiz olarak yayınlanır. Daha sonraki yıllarda ise Gülgün Üstündağ Paris muhabiri sıfatıyla Paris modaevlerinin modelleri tanıtır.

Elbiselerin yabancı modacılar a ait olmasının dışında sırf kadınlara yönelik giysiler tanıtılmaktadır. Bunun nedenini Hayat bir okuyucu mektubuna verdiği yanıtta şöyle dile getirir: "Erkek kıyafetlerinde büyük değişiklikler olmuyor. Avrupa'da bu mevzuda çıkan bazı modeller

terzide vardır. Erkek elbise modeli isteyen okuyucumuz pek azdır” (1 Temmuz 1960: 27. sayı).

Moda sayfalarında okuyucuyla bire bir ilişki kuran metinler var. Bir yandan kıyafetler ayrıntılı olarak tanıtılıyor, diğer yandan da Türk kadınlarına/ genç kızlarına yönelik tavsiyelerde de bulunuluyor. Örneğin 27 Aralık 1957 tarihli Hayat’ın 64. sayısında tanıtılan bir yün elbiseye şu açıklamalar eklenmiştir: “Arzu ettiğiniz takdirde bu elbise el örgüsü ile de yapılabilir. Yalnız elbise fazla elastiki olacağından vücudu biraz daha toplu gösterecektir. Bu bakımdan model ancak mütenasip vücutlulara tavsiye edilir. Kilonuz normal aşıyorsa aynını yapmaktan vazgeçiniz.”

Çoğunlukla pahalı kumaşlardan yapılan elbiselerin ucuz kumaşlarla da yapılabileceğini anlatan yazılar dışında hangi kıyafetin nerede giyileceğinin daha uygun olacağı da fotoğraf altlarına eklenir. Konu ile ilgili olarak Hayat’ın 1 Ocak 1960 tarihli 1. sayısında “Genç kızlar nasıl giyinmeli” başlıklı değişik elbise örneklerinin de bulunduğu yazı şöyledir: “Genç kızların, güzel giyimin mutlaka pahalı kumaş, meşhur terzi ile ele edilemeyeceğini düşünmeleri gerekir. İşte bugün buna misal teşkil eden yedi model veriyoruz. Kendi kendinize ucuz kumaşlarla pekala yapabileceğiniz bu elbiseler, üzerinizde hem şık duracak, hem de size ucuza mal olacaktır”.

Hayat kim tarafından okunduğunu iyi biliyor olsa gerek. Başka türlü bu tür açıklamalara anlam vermek mümkün değil. Bu tür açıklamalara dayanarak Hayat’ın hedef kitlesi olarak kendisine alt ve orta sınıfları seçtiğini söyleyebiliriz.

Hayat’ta yer alan ‘Görgü Ansiklopedisi’ köşesinde de nerede nasıl davranılması gerektiği ve toplum içinde hangi davranışlardan kaçınılması gerektiği maddeler halinde sıralanmaktadır. Hayat, okuyucusunun bu konudaki eksikliğini görmüş olmalı ki, ilk senelerinde

olmayan bu köşeyi 1 Ocak 1960 tarihli ilk sayıdan itibaren eklemiş olsun. Bu köşe ile birlikte yine aynı yıl, aynı sayıda yayınlanmaya başlayan diğer bir bölüm tam iki sayfanın ayrıldığı 'Hayat okuyucularına Hayat Bilgisi' başlıklı bölümdür. Bu sayfada nelerin yer alacağı ise şöyle özetlenmektedir: "Daha mesut bir yuva, daha pratik bir ev kadını, daha güzel bir sofrabaşı, daha geniş bir dünya görüşü için lazım olan bilgileri tüm incelikleriyle bundan sonra bu sahifelerde bulacaksınız." Bu sayfaların içeriğinin daha iyi anlaşılması için başlıkları vermek yerinde olacaktır :

- Pratik olunuz
- Çocuk ve Anne
- Garip, ama gerçek
- Bunu bilirmiydiniz? *Terziye ne zaman gitmeli?
* Örümcek kendi ördüğü ağa neden düşmez?
- Can boğazdan gelir, ama
- Güzellik tavsiyeleri
- Her hafta bir fıkra
- Yuvanızı güzelleştirmek için
- Mutfak işinizi kolaylaştırın
- Özlü sözler.

Bu sayfalar ile ilgili diğer önemli nokta, bu sayfalara yazılarla bağlantılı olarak eklenmiş illüstrasyonların 'Nicole' ve 'Gisela' imzasını taşımasıdır. Bu metinlerin dış kaynaklı olduğuna işaret etmektedir.

Okuyucu mektupları köşesinde Hayat, okuyucularının sorduğu her türlü soruya cevap vermektedir. Bu cevaplar halkı aydınlatma ve ona yol gösterme gayesi gütmektedir. Mutlu ve başarılı olabilmeleri için tavsiyelerde bulunan Şevket Rado'nun 'Sohbet Köşesi' de bu anlamda yine halkı aydınlatma amaçlı yazılara örnek teşkil etmektedir.

Bütün bunlar Hayat'ın üst sınıflara doğrudan hitap etmediğini, bilgilendirilmeye ve yol gösterilmeye ihtiyaç duyan -sevdiği kıza kavuşmak için Hayat'tan yardım isteyen- alt ve orta sınıf üyelerine seslendiğini tekrar söyleyebiliriz.

1950 sonrası magazin dergilerini değerlendiren Oktay, bu dergilerde daha önce yayınlanan magazin dergilerinin özelliği olan 'halkı aydınlatma' amacının ikincileştirildiğini ve bir şeyin öğretilmediğini, öğretiliyormuş gibi yapıldığını ifade etmektedir (1997: 80).

d) Siyasi Konumu

Hayat'ın **yayın politikasını** Eraslan şöyle özetlemektedir: “siyasi görüş taşımamak, genel okuyucu kitlesine seslenmek, eğlendirici ve genel geçer haberlerle birlikte bol fotoğraf vermektir” (1993: 174).

Eraslan'ın dile getirdiği, Hayat'ın siyasi görüş taşımadığına dair görüşü, üzerinde durulması gereken bir konudur. Hayat'ın apolitik olması Eraslan tarafından şu anlamda kullanılmıştır: Hayat 'iktidar yanlısı' bir yayın politikası izlemiştir.

Hayat'ın iktidar yanlısı olduğunu gösteren en önemli olay 1960 Askeri darbesidir. Çünkü bu darbeden önce başbakan olan Adnan Menderes ve hükümet kesinlikle eleştirilmez. Gittikleri davetler, katıldıkları düğünlerle ilgili fotoğraflar her zaman yayınlanır. Yaptıkları açılışların, gittikleri yurtdışı gezilerinden fotoğraflara her zaman yer verilir.

Örneğin, Hayat'ın 29 Ocak 1960 tarihli 5. sayısında Hirfanlı Barajı'nın açılışına katılan Başbakan Adnan Menderes, Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve TBMM Başkanı Refik Koraltan yer alır. 11 Mart 1960'da yayımlanan Hayat'ın 11. sayısında ise Celal Bayar'ın İran Şahı ile birlikte yaptığı Pakistan gezisinden fotoğraflar yer alır. Ve gezi ile ilgili

kısa metinde Celal Bayar'dan '*Reisi Cumhuriyemiz*' ve '*Reisimiz*' olarak bahsedilir. Daha sonra 3 Haziran 1960'a kadar ne Menderes, ne de hükümet ile ilgili bir yazı yer almaz. 3 Haziran 1960'da ise Hayat'ın kapak konusu olarak Atatürk'ün üniformalı bir posterini seçilir. 2. sayfada Atatürk'ün Gençliğe Hitabesinin ardından hemen 3. sayfada ise Türk Silahlı Kuvvetler Başkumandanı Orgeneral Cemal Gürsel'in 27 Mayıs Cuma günü, 16'da Türk milletine seslendiği hitabesinde (Orgeneralin resmi ile birlikte) bir sayfa yer verilir. Hayat'ın bu sayısının (kapak hariç) 12 sayfası 29 Mayıs askeri darbesinin arka planına ve öncesine özellikle büyük şehirlerde yaşanan olaylara ayrılmıştır.

Daha önce Türk demokrasisinin tehlikede olduğuna bir cümle ile dahi değinmemiş olan Hayat, 3 Hazirandaki 23. sayısında 'Türk demokrasisinin kurtuluşunu anlatıyoruz' başlıklı bir yazı yayınlamaktadır. Başka bir deyişle Adnan Menderes döneminde tehlikede olan demokrasi, bu darbe ile tehlikelerden uzaklaştırılmıştır. Ayrıca darbe haberini alan Adnan Menderes ve Hasan Polatkan'ın kaçma girişiminde buldukları ancak '*kahraman subaylar*' tarafından yakalandıkları yazılır. Subayların kahraman olarak nitelendirilmesi sanırız derginin 'taraf' değiştirdiğini çok net bir biçimde göstermektedir.

Hayat dergisinin basılması için hükümetin de yeni kurulan tıfdruck matbaasını desteklemesi ve yardımında bulunması Hayat dergisinin rejim yanlısı bir yayın çizgisinin olduğunu bir yerde doğrulamaktadır (krş. Resimli Hayat, Temmuz 1955: 39. sayı).

Hayat daha 1. sayısında apolitik bir yayın çizgisi izleyeceğini zaten "memlekete hizmet etmek emelile doğduğundan asla şüphe etmediğimiz bu 'Eserler Devri'nin siyasi ve iktisadi tenkidini yapmak bize düşmez" (Hayat, 6 Nisan 1956: 1. sayı) sözleriyle açıkça dile getirmektedir.

Çünkü 1957'den sonra hükümetin basına yönelik ekonomik kısıtlamalara başvurması, “gazete ve dergi kağıtlarının dışarıdan ancak devlet tekelince alınması; 1958’de ise resmi ilan ve reklamların devlet tekelinden dağıtılması” uygulamalarına geçilmiştir. Bu suretle de eleştiri ve haberleri hoş görülmeyen yayınlar büyük ekonomik kısıtlamalarla karşılaşmışlardır (Tunçay, 1983: 221).

Bu kısıtlamalara maruz kalan dergilerden biri Hafta’dır. Hafta 6 Nisan 1960 tarihli 14. sayısında hükümetin kendisine istediği kağıdı sağlamaması ve ilanlarını da kesmesi yüzünden yayınıni durdurmak zorunda olduğunu duyurur. Bu yazının özellikle bir bölümü oldukça önem taşımaktadır:

“(…) İmalatı ile, ithalatı ile, tevziatı ile kağıda el koymuş olan hükümet bütün ricalarımıza rağmen ne bu küçük satinaj işini imalatta yapmış ne de ithaline müsaade etmiştir. Yakın zamanlara kadar –en yüksek tirajlı mecmua olması dolayısıyla- bu hal bilhassa HAFTA’yı yaktığından çaresine bakmak şöyle dursun, üstelik bundan adeta *memnunluk* duyulmuştur Sonradan çıkan bir başka mecmuaya satine kağıt, hem de istediği gibi, imal edildiği halde, HAFTA bundan mahrum edilmiştir” (6 Nisan 1960: 14. sayı).

Hayat ise 2. yıldönümü olan 4 Nisan 1958’de bir taraftan okuyucularına teşekkür ederken, diğer yandan yazının devamında şöyle demektedir:

“Memleket kültürüne hizmet etmek, Türk matbaacılığının seviyesini yüksek tutmak ve Türk okuyucularına faydalı olmaktan ibaret bulunan gayemize doğru ilerlerken, memleketimizde mazisi Hayat mecmuasının intişarından itibaren başlayan tifdruk matbaacılığının inkişafı için bize müzaheret gösteren hükümetimize ve tifdruk matbaacılığının istediği hususi kağıdı gerekli evsafa imal etmeye

muvaffak olan İzmit Kağıt Fabrikasının kıymetli umum müdür ve teknisyenlerine en derin şükranlarımızı arz ederiz” (4 Nisan 1958: 78. sayı).

Bu durum kısaca, hükümetin Hafta'nın yayınlarını beğenmediğini, buna karşılık ise Hayat'ın yayınlarından memnun olduğunu ve devamında bir sakınca görmediğini göstermektedir.

Hafta'nın hükümetin bazı yönlerini eleştiren yazıları: 5 Ekim 1956:40. sayı ; '*Kağıtsız bir Millet*' / 23 Kasım 1956: 47. sayı ; '*Oyun ve Kağıdı*' / 5 Eylül 1958:36. sayı ; '*İlan ve Kağıt Tazyiki*' (6 Nisan 1960: 14. sayı) sanırız yayını sürdürmesinin istenmemesinin başlıca nedenlerindendir.

Buna karşılık Hayat gönlü rahat bir şekilde yayını sürdürülebilmekteydi. Çünkü daha 1. sayısında hükümetin politik ya da ekonomik herhangi bir eleştirisini yapmayacağını (daha doğrusu bu işin kendisine düşmediğini) yazarak sanki kendisini garantiye almaktaydı .

Hayat dergisinin sahibi ve yayın yönetmeni daha önce de birçok dergiye imzasını atmış bulunan Şevket Rado'dur.

Şevket Rado 1913 yılında Yugoslavya'nın Radovişte kentinde doğmuştur. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamlamıştır. 1936'da Ankara Hukuk Fakültesini bitirmiştir. İstanbul'da Akşam gazetesinde 1934-1960 yılları arasında fıkra yazarlığı yapmıştır (Yeni Türk Ansiklopedisi, 1985: 3166). Fıkra yazarlığı yaptığı sırada Vedat Nedim Tör vasıtasıyla Yapı Kredi Bankası'nın patronu olan Kazım Taşkent ile tanışır ve Yapı Kredi Bankası'nın desteği ile Vedat Nedim Tör ile birlikte 'Aile', 'Resimli Hayat' dergilerini ve 'Doğan Kardeş'i yayınlarlar (Türk Ansiklopedisi, 1978: 195).

Daha sonra dergicilikte başarılı olunca yeni kurulan tiftdruk matbaasında eski 'Resimli Hayat'ı 'Hayat' adıyla yayınlar. Derginin

tirajının yüksek olmasından dolayı bu yeni okuyucu potansiyelinin ihtiyaçlarını karşılamak için Hayat gibi magazin türünde olan ‘Ses’, ‘Resimli Roman’, ‘Ayna’ ve bunların dışında ‘Hayat Tarih Mecmuası’ nı çıkarır. Rado aynı zamanda Doğan Kardeş ve Hayat şirketlerinin kitap yayınlarını yönetmiştir (Yeni Türk Ansiklopedisi, 1985: 3166).

İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsünde ‘yazı türleri’ öğretim üyeliği yapan Rado, özellikle radyoda yaptığı ‘Aile Sohbetleri’ ile tanınır (a.g.e.).

Hayat dergisinde yayımlanan Sohbet Köşesi’ndeki yazıları incelendiğinde de ortaya çıkacağı gibi son derece iyimser bir yaşam tarzı benimseyen Rado, genelde ideolojik bakımdan “tartışma dışı” (a.g.e.) sayılan konuları ele almaktadır. şevket Rado’nun da ideolojiye, dolayısıyla siyasi tartışmalara girmemesi derginin yayın politikasından kaynaklanmaktadır. Ama Rado’nun genelde de ideolojiyle pek uğraşmaması ve *tarafsız* bir yayıncı olması belki de Hayat ve diğer dergilerin yayıncısı olmasını sağlayan bir faktördür.

c) 1950- 1960 Dönemi Magazin Dergileri İçinde ‘Hayat’ın Yeri ve Önemi

1950–1960 yılları arasında piyasada bulunan magazin dergileri arasında ‘Hafta’ (1949–1960), ‘Bütün Dünya’ (1948–1984), ‘Aile’ (1947–1952), ‘Resimli Hayat’ (1952–1955), ve ‘Hayat’ (1955–1978, 1980) en önemlileridir.

Bunlardan Aile, Resimli Hayat ve Hayat birbiri ardına şevket Rado ve Vedat Nedim Tör tarafından çıkarılmıştır.

Aile ve Bütün Dünya'nın B5 büyüklüğünde olduklarını, ancak içerikleri yönünden magazin konularını işlediklerinden magazin dergisi olarak kabul ettiğimizi belirtmiştik.

Hayat dergisini Hafta dergisinden ayıran en önemli nokta baskı kalitesidir. Hayat gerek kullandığı kağıdın kalitesi, gerekse ileri baskı tekniği ile Cumhuriyet'ten itibaren yayınlanmış tüm magazin dergilerinden ayrılmaktadır. Tabii kalite bir dergiyi tercih edilen bir yayın haline getirmektedir.

En yeni baskı tekniğini kullanarak basılan Hayat, aynı zamanda o dönemin dergileri için bir hayal olarak görülen 100.000'in üzerinde bir tiraja ulaştığını fırsat buldukça dile getirmektedir. Bu konu ile ilgili olarak Hayat'ın yazı heyetinin Hayat'ın 100. sayısı dolayısıyla yazdığı yazı şöyledir:

“Elinizde bu sayı ile Hayat Mecmuası 100. sayısına ulaşmış bulunuyor. Türkiye'ye ilk defa müessesemiz tarafından getirilmiş olan, yepyeni bir baskı tekniğiyle hazırlanan ve mecmuacılığımıza Avrupalı bir çehre verdiği herkes tarafından kabul edilen Hayat Mecmuası yüzüncü sayısını idrak ederek elde ettiği başarıyı sizlerin yenilikleri ve fedakarlıkları takdir ve teşvik eden kıymetli alakanıza borçlu olduğunu unutmamaktadır.

Türkiye'de haftalık bir mecmuanın 140.000 ile 150.000 nüsha arasında basıp satılabilmesi Hayat Mecmuası çıkıncaya kadar ulaşılmaz bir hayal olarak kabul ediliyordu. Bu hayal, sevginizi bizden esirgememeniz sayesinde hakikat olmuştur. Bugün herkesin mecmuası haline gelmiş olan Hayat Mecmuasını her ailede an az beş kişinin okuduğunu kabul etsek 600.000 ila 750.000 kişilik muazzam bir kitlenin sevgisiyle kucaklandığımızı tasavvur edebiliriz. Bu geniş ailenin içinde büyük annelerle büyük babalar, aile reisleri, anneler ve her yaşta bütün

bir gençlik vardır ki her hafta Hayat Mecmuasını sabırsızlıkla beklediklerini bize türlü vesilelerle duyurmaktadırlar.

Bu muazzam sevgiye layık olmanın omuzlarımıza çok büyük mesuliyetler yüklediğini biliyor ve bu mesuliyetlerin altından daima okuyucularımızı memnun ederek çıkmak için büyük bir dikkat ve titizlikle hizmetinize devam edeceğimizden emin olmanızı rica ediyoruz.

‘Hayat’ Türkiye’nin en nezih ve en faydalı aile mecmuası olarak kalacaktır.

En derin sevgi ve saygılarımızla.

Yazı Heyeti”

(5 Eylül 1958: 100. sayı)

Bu yazıda Hayat’ın Avrupalı bir çehreye sahip olması, bir sonraki bölüm açısından önem taşımaktadır.

Avrupa’nın/ Batı’nın üstün kabul edilmesi ve bu anlamda da onların yaptıklarını yapmakla daha ileriye gidileceğine olan inanç bu şekilde magazin dergilerine yansımıştır. Hayat Life dergisini örnek alarak hazırlandığından (Hayat ve Life’in biçimsel ve içeriksel açıdan bir çok ortak noktası var) bu, Batı–merkezli anlayışın bir uzantısı olmaktadır. Biçim açısından başlayan dışa bağımlılık bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak göreceğimiz gibi içeriğe de büyük ölçüde yansımıştır. Batı yaşam tarzını özendirme işlenen ana tema olmuştur. Ancak Batı’ya ait değerler medya ürünlerinin içinde gizli olarak sunulmuştur ve yerel ürünlerle de desteklenmiştir.

Yazı ayrıca daha önce de ayrıntılı olarak ele aldığımız Hayat’ın okuyucu profilini tekrar hatırlatmaktadır: “Büyük anneler, büyük babalar, aile reisleri, anneler ve her yaşta bütün bir gençlik vardır ki (...)”

Hayat'ın böyle geniş ve farklı yaşlardan okuyucuya hitap etmesi yazı heyetinin de ifade ettiği gibi yaklaşık 150.000'lik tirajın aslında çok daha büyük bir rakamı ifade ettiğini göstermektedir. Bu yönüyle Hayat'ın 'etki' alınının çok geniş olduğunu ve sistemin arzuladığı bir çapta olduğunu söyleyebiliriz.

Yine daha önce belirttiğimiz gibi hükümet Hayat'a destek vermiştir. Hükümet hem tıfdrük matbaasının kurulmasında yardımcı olmuş, hem de gerekli kağıdı temin etmiştir.

Son cümle de Hayat'ın ne tür bir dergi olduğunu tekrarlamaktadır: 'Türkiye'nin en nezih ve en faydalı aile dergisi'.

Hayat 4 yaşına basarken 'Hayat Üçüncü Yaşını Doldurdu' başlıklı yazıda baskı adetinin 200.000'e yaklaştığını ifade etmektedir (3 Nisan 1959: 14. sayı). Dördüncü yaşını doldururken yayınlanan 'Hayat 4 Yaşında' başlıklı yazıda yayınlanan en son sayısının 238.000'lik bir tiraja ulaştığını yazmaktadır (8 Nisan 1960: 15. sayı). Bu sayısal verilerden yola çıktığımızda Hayat'ın her sene tirajının biraz daha arttığını ve böylece yaydığı dünya görüşünün de giderek daha fazla bireye ulaştığını söyleyebiliriz.

Yine 'Hayat 4 yaşında' başlıklı yazıda Hayat okuyucularını yurt ve dünya aktüalitesinden en doğru şekilde haberdar ettiğini ve kendilerine kültür sahasında faydalı olmaya çalıştığını yazmaktadır.

Şimdi Hayat'ın dünya ve yurt aktüalitesini ne şekilde izlediğini biraz açalım.

Özellikle yayın künyesinde belirtilen haber ajanslarından çeşitli haberleri temin eden Hayat, daha oturmuş bir yapı kazanınca önemli olaylar söz konusu olduğunda muhabir ve fotoğrafçıları da yurt dışına gönderme yoluna gitmiştir. Özellikle kraliyet ailelerine mensup kişilerin evlilik törenlerinde Hayat muhabirleri hazır bulunur. Örneğin 1 Ocak

1960 tarihinde ‘Hayat Farah Diba ile Şah’ın Düğününde’ üst başlığını taşıyan yazıda olduğu gibi, Hayat bizzat görüntülediği olaylarda adının geçmesine önem vermektedir.

Yurt içine ve dışına özel muhabir gönderme dışında Hikmet Feridun Es gezi anılarıyla dergi için önemli katkılarda bulunmuştur. Hikmet Feridun Es gerek yurdun çeşitli yerlerini gerekse yurt dışına gittiği yerleri fotoğraflarla Hayat okuyucusuna ulaştırmıştır.

Hayat ‘Dünya Mecmuaları ve Hayat’ başlıklı 5 Eylül 1958 tarihli 100. sayısında yer alan yazıda aktüaliteyi ve dünya basınına ne şekilde izleyeceğini yazar. Bir açıklama tarzındaki yazı şöyledir:

“Hayat Mecmuası, okuyucularını memnun etmek için hiçbir fedakarlıktan çekinmediğini bugüne kadar türlü vesilelerle ispat etmiştir. Bundan sonra da aynı yolda daha büyük bir gayretle devam edeceğiz. Memleketin ve dünyanın neresinde mühim bir hadise olursa Hayat muhabir ve fotoğrafçıları orada hazır bulunacaklardır. Diğer taraftan Hayat, dünyanın en büyük mecmualarında çıkan en şayanı dikkat röportajları satın almak üzere yeni anlaşmalar yapmıştır. Dünyayı ilgilendiren büyük röportajların, o mecmualar daha memleketimize gelmeden Hayat’ta neşredilmiş olduğunu göreceksiniz”.

Hayat dergisi yayınlandığı dönemin magazin dergileri içinde, yukarıda ele aldığımız özelliklerinden ötürü dönemin en popüler dergisidir.

4.3.2. 'Hayat'ın İçeriği ve Metinleri Sunumu

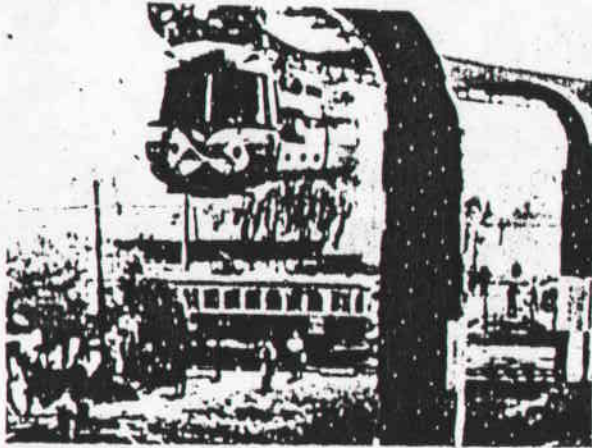
1950 – 1960 döneminin toplumsal ve ekonomik arka planını değerlendirdikten ve dönemin magazin dergileri içinde Hayat'ın yerini belirledikten sonra, Hayat dergisinin içeriğine ve metinleri sunumuna geçebiliriz.

Hayat'ın içeriği burada üç başlık altında ele alınacaktır. Bu üç başlık altında incelenecek metinler, Hayat'ın Batı merkezli içeriğini daha açık bir şekilde gözler önüne sermek için dış kaynaklı metinler arasından seçilmiştir. Ancak gerektiği yerde yerel metinlerle de bağlantı kurulmuştur.

a) Bilime verilen önem

Cumhuriyetin ilk yıllarında da üzerinde durulan konulardan biri olan bilim, 1950 – 1960 döneminde önemini korumuştur. Buna bağlı olarak bilimsel içerikli metinlere magazin dergilerinde yine sıkça yer verilmiştir. Hayat dergisi de, bilim ve teknolojiye gelişmeleri izlemiş ve bu konudaki metinlere ayrı bir önem vermiştir.

Hayat'ın 15 Kasım 1957 tarihli 58. sayısında 'Hayattan Haberler' başlığı altında aşağıdaki metin yer almaktadır.

ASMA TRENER FAALİYETTE Dünyanın büyük şehirlerinde trafik sıkışıklıklarını hafifletmek üzere çareler aranmaktadır. Japonlar Tokyo'da bu derdin halli için asma trenler kullanacaklardır. Trenler Japon Ueno Parkında yapılan testlerde, 10 metre yükseklikte hareket etmektedirler. Vagonlar 9 metre boyunda, 1.63 m. eninde ve 1.90 m. yükseklikindedir.

Metinde, Japonların yeni bir icadı olan asma trenler daha genel bir ifade ile ‘yeni bir teknolojik gelişme’ tanıtılmaktadır. Asma trenler büyük şehirlerde yaşanan yoğun trafiği rahatlatmak amacıyla kullanılacaktır.

Başka türlü ifade edecek olursak: Büyük şehirlerdeki yoğun nüfustan dolayı yaşanan büyük sorunlardan biri trafiktir. Bu sorunun çözümü için de bilim/ teknoloji asma trenleri icat etmiştir. Burada bilime “sorun çözücü” (Fiske, 1996: 215) bir işlev yüklenmektedir. Bilim insanlığa yararı ve faydası olan işler görmektedir.

Batı’da bilim konusunda hakim olan bir mit vardır. Buna göre bilim “nihai sorun çözücüdür; bilim, insanın doğayı anlama ve doğaya egemen olma yeteneğidir; bilim maddi zenginliğimizi ve güvenliğimizi arttırmaktadır; bilim insan başarısının zirvelerinden birisini temsil etmektedir. Dolayısıyla bilimin yan anlamları ahlaki ve işlevsel değerlerdir: Bilim iyidir ve yararlıdır” (Fiske, 1996: 215).

Batı’da bilim ve teknolojiye yüklenen bu anlamlar kitle iletişim araçları ve bunlardan biri olan magazin dergileri yoluyla ülkemize girmekte ve Türk insanına ulaşılması gereken değerler olarak sunulmaktadır.

Bilim miti gelişmemiş ya da geliştirmekte olan kültürler için “yabancılaşma ve güvenilmezliği” (Fiske, 1996: 218) de ifade edebilir. ‘Asma trenler’ ile ilgili olan haber sunumu itibarıyla okuyucuda bu yabancılaşma duygusunu uyandırmaktadır.

Okurda uyandırılmaya çalışılan bu yabancılaşma duygusunun temelinde yatan, onun kendi toplumu içindeki konumunu belirlemek ve genelde ise dünya kültürleri arasındaki hiyerarşik düzeni ve dengeyi korumak ve pekiştirmektir. Daha yalın bir ifade ile, bilimi “toplumsal

iktidarı sürdürme” (Fiske, 1996: 220) aracı olarak elinde tutmaya çalışan Batı'nın üstün olduğunu kabul ettirmektir.

Metin ile ilgili olarak ‘çeviri’ tartışmasına girmeden önce fotoğraflar konusunda basında uygulanan “demirleme” isimli yöntemin üstünde durmakta fayda vardır.

Barthes, fotoğrafların altına yazılan sözcüklerin gördüğü işlevi “demirleme” olarak nitelemektedir. Barthes, demirleme ile fotoğrafların çok anlamlılığının ortadan kaldırıldığını ve bunun fotoğraftan çıkarılması istenen anlama doğru okuyucuyu yönlendirdiğini ifade etmektedir. Demirleme, gösterenin bir gösterilende, ya da olası gösterilenlerin en azında sabitlemesi işlemidir ve bu şekilde yanlış anlamlandırmaları yok etmede de yardımcı olmaktadır (aktaran Fiske, 1996: 146).

Hayat dergisi de -daha önceki yıllarda yayınlanmış olan yerli ve yabancı magazin dergileri de dahil olmak üzere- demirleme/ sabitleme yöntemini sık sık kullanmaktadır. Bu şekilde okuyucunun fotoğrafı kendi deneyim ve ön bilgisinin de yardımıyla konumlandırması kolaylaşmaktadır.

Bu önemli bir nokta, çünkü magazin dergileri insanların günlük hayatlarında sık sık karşılaşmadıkları olay ve haberlere yer verme eğiliminde olduklarından, okur için fotoğraf yazılanın ispatı olmaktadır. Örneğin Resimli Hayat dergisinin Haziran 1954’de yayınlanan 26. sayısında “Kendisini Yenene Varacak” başlıklı haber yer alır. Pencap’lı 120 kilo ağırlığında bir kadın güreşçi ile ilgili olan bu haberi fotoğraf ögesinin bulunmaması halinde okuyucu pek inandırıcı bulmayabilir.

Bu açıklamalardan sonra, yine “asma trenler” ile ilgili kısa habere dönebiliriz.

Metin dış kaynaklı olduğuna göre, metnin nasıl bir ‘çeviri’ anlayışından yola çıkılarak ele alındığını anlamak için, kullanılan dili incelemekte fayda vardır.

Haberde kullanılan dil ve üslup okuyucuyu olayın dışına itmektedir. ‘Bunlar Türk toplumu için geçerli değildir, bunlar gelişmiş toplumlarda yaşanan olaylardır’ şeklinde düşüncelere neden olmaktadır. Metnin sunumu okuyucu ve metin arasına mesafe koymaktadır. Son derece yalın olan cümleler okuyucuda “(gerçek) somut bilgi”nin aktarıldığı izlenimini uyandırmaktadır.

Metnin ikinci düzey anlamı, gelişmiş bir kültürün (Japon kültürünün), gelişmemiş bir kültüre (Türk kültürüne) oranla farklı sorunlar yaşadığı, ama aynı zamanda bunların üstesinden gelmeyi başardığıdır. Bu ancak bilimin yardımıyla mümkün olmaktadır. O halde, bilimi ellerinde bulunduran kültürler diğer kültürlerden daha üstündürler. Metni bu şekilde değerlendirmemizi sağlayan, okur olarak içinde bulunduğumuz toplumsal konumumuz ve dünya bilgimizdir. Fiske’nin de belirttiği gibi “eğitim, meslek, siyasal bağımlılık, coğrafi bölge, din ya da aile” (1996: 149) okurun alımlamasını da etkileyen faktörler arasında yer alır.

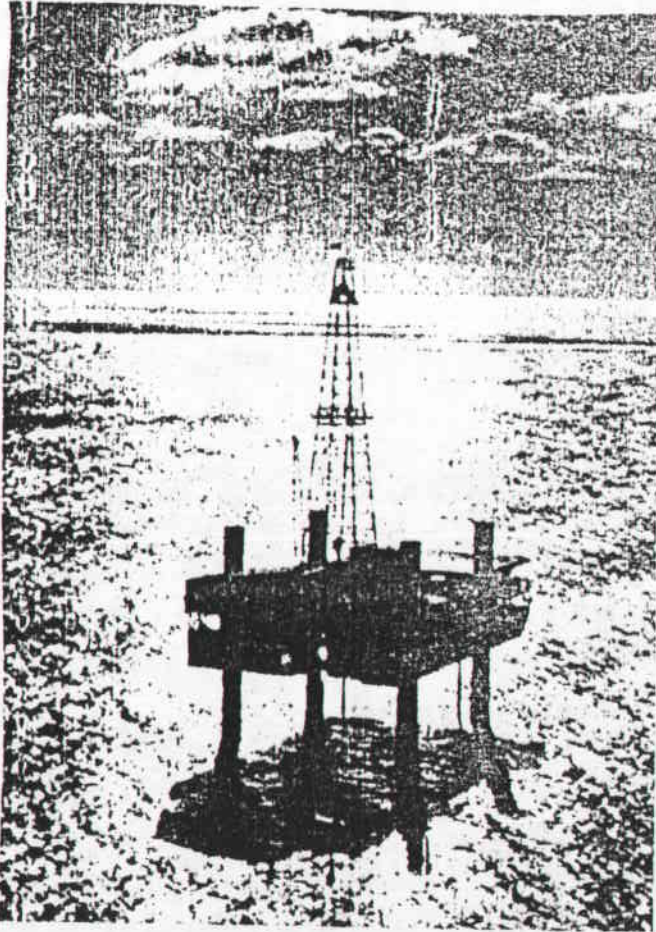
Bu haber derginin yayın künyesinde belirtilen ajanslardan birinin verdiği bir dış haberdir. Ajans kaynaklı bir haber, yer alacağı yayının özelliğine, kullanış amacına göre ve yayımlanacağı kültürün koşullarına göre bir takım aşamalardan geçmektedir.

(Bu metnin ve bu bölümde ele alınacak diğer metinlerin çeviri süreci ve aşamaları ile ilgili genel bir değerlendirme bölümünün sonunda yapılacaktır.)

Buradaki haberimiz Türkçe olarak bir ajanstan alınmış olsa bile Hayat dergisinin yapısına uygun olması için bazı yönlerinin değiştirildiği

su götürmez bir gerçek. İlal'in de belirttiği gibi haberler vb. ürünler yayınlanacakları kitle iletişim aracının özelliklerine göre ve başka nedenlere bağlı olarak değiştirilmekte ve değiştirilebilmektedir (1997:36). Bununda ötesinde, herhangi bir haber dış kaynaklı hazır bir metne de dayansa bir magazin dergisinde yayınlanacaksa farklı, bir haber dergisinde yayınlanacaksa farklı şekilde ele alınmakta ve değerlendirilmektedir. Bunun dışında ideolojik koşullandırmalar da metinlerin değişime uğramasına neden olabilmektedir.

Bilim ve teknoloji ile ilgili başka bir örnek Hayat'ın 7 Şubat 1958 tarihli 70. sayısında "Deniz altı petrolü" başlıklı şu yazıdır/ haberdir:

DENİZ ALTI PETROLÜ — Husseinin Üçte İki
İngiliz, biri de bir Fransız şirketine ait olan Abu Dhabi Marine Areas Ltd. Şirketi Basra Körfezi'ndeki deniz altı petrol sondajına başlamıştır. Das Adası'nın yirmi mil açığında kurulan yukarıdaki sondaj platformu Almanya'da inşa edilmiştir.

Burada Basra Körfezi'nde kurulan bir petrol sondaj platformundan bahsediliyor. İşin ilginç yanı, Basra Körfezi'nde bunu kuran şirketin hissedarlarının İngiliz ve Fransız olması ve ayrıca platformun Almanya'da inşa edilmiş olmasıdır.

Haber yine teknoloji/ bilim ile ilgilidir. Teknolojinin sayesinde artık denizden de petrol çıkarmak mümkündür. Buradan yine, bilimin faydasının vurgulandığını söyleyebiliriz.

Haberde dört ülkenin adı geçmektedir: Fransa, İngiltere, Almanya ve Abu Dhabi. İlk üç ülkeyi gelişmiş ülkeler arasında sayabiliriz. Ancak Abu Dhabi gelişmekte olan/ ya da geri kalmış bir ülkedir. Gelişmiş ülkeler hem sermayeyi hem de teknolojiyi ellerinde bulundurmaktadır. Bu anlamda da üstündürler. Bu metin ile varılmaya çalışılan nokta, dünyadaki ülkeler arasındaki hiyerarşik düzeni ortaya koymak, mevcut dengeyi pekiştirmek ve ülkeler arasındaki ilişkileri egemen ve bağımlı arası ilişkiye indirgemektir.

Olay ülkemizin dışında meydana geldiği için bir “dış haberdir” (dış haber konusunda ayrıntılı bilgi için bkz. Adil, 1991: 41). Bu tez çalışmasında dış haber olarak kabul edilen haberler için ‘dış kaynaklı haber/ yazı’ ifadesi kullanılmıştır.

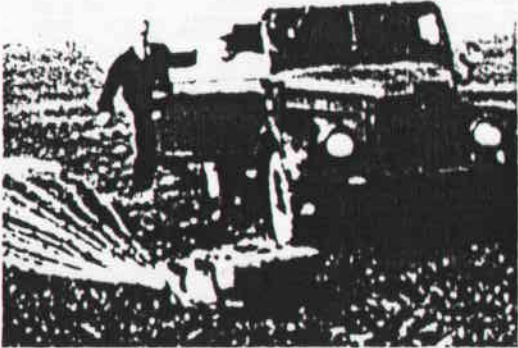
Burada da çevirinin bir türü ile karşı karşıyayız. Kaynak metin elimizde olmadığından dolayı nasıl bir çeviri yönteminin izlendiğine dair karar vermek güçleşmektedir. Ancak karşılaştırmalı metin çalışması yapmanın amacımız dışında olduğunu ve böyle bir çalışma yapmanın zaten mümkün olmadığını daha önce de ifade etmiştik. Yineleyecek olursak, bu üç bölümde de incelenen dış kaynaklı metinleri değerlendirirken metinlerin aslından yola çıkmak mümkün olmadığından erek metinlerden yola çıkılarak değerlendirmeler yapılmıştır.

Magazin dergilerinde (bu sorun daha önce de ele aldığımız 1923-1950 dönemi dergilerinde de karşımıza çıkmıştı) dış kaynaklı metinlerin kaynağının belirtilmemesi, bu dergilerin dış kaynaklı metinler konusunda belirli bir yöntem uyguladıklarını göstermektedir.

Yine Hayat'ın 15 Kasım 1957 tarihli 58. sayısında "Laika'nın Yeryüzündeki son resimleri" başlıklı aşağıdaki yazı yer almaktadır:

LAIKA'NIN YERYÜZÜNDEKİ SON RESİMLERİ

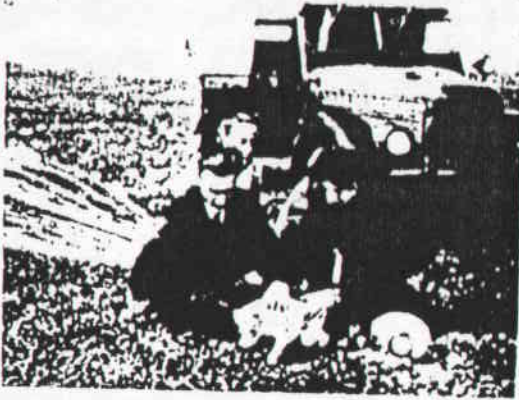
Sovyetler Birliği 3 Kasım pazar günü ikinci suni peyki birincisinden iki mli yüksekliğe olmak üzere fezaya attı. Bu peykte Laika adında bir de köpek bulunmaktadı. Vucuduna bağlı aletler, hayvanın reaksiyonlarını dünyaya radyo ile yayacaktı. Laika bundan bir müddet evvel tecrübe mahiyetinde 200 Km yüksekliğe atılmış ve içtinde bulunduğu mahfazanın füseden ayrılarak bir paraşütle yere inmesi esnasında dünyamıza sağ salım dönmüştü. Aşağıda "bu tecrübeye ait resimlerle Laika'nın 2 Spatniğe yerleştirilmesine ait fotoğraflar bulacaksınız. Bunlar Laika'nın yeryüzünde çekilmiş son resimlerdir.

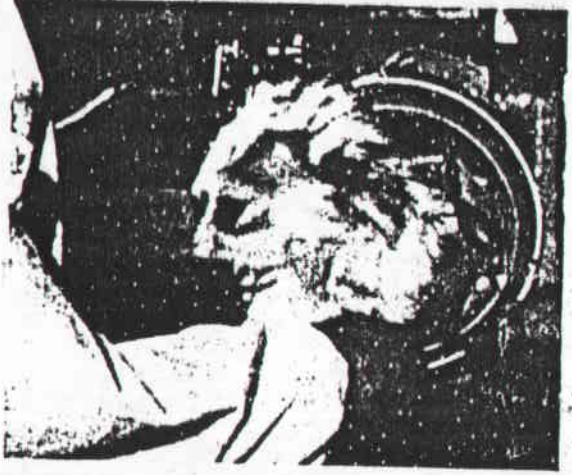
Feza kabayı Laika yapılan tecrübe sonunda paraşüte bağlı mahfazası ile yere düşüyor

Bundan önce 100 mli yüksekliğe atılıp indirilen Laika, son ve büyük yolculuğuna hazırlanırken görülmektedir

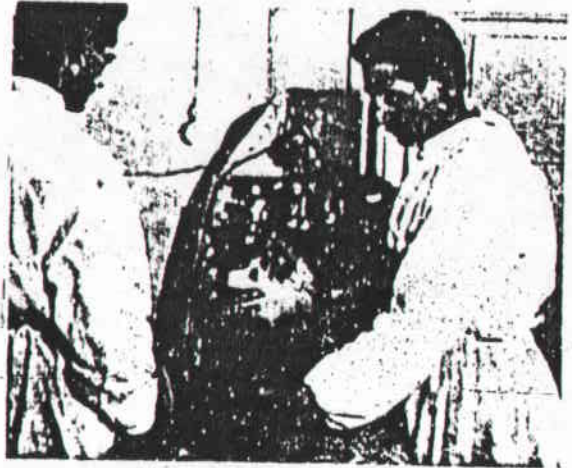
Bilginler Laika'yı mahfazasından çıkarıyorlar. Kobay köpek, sağ salım dünyaya dönmüştür.

Rus bilimci Pavlov'un şartlı refleks nazariyesine göre yetiştirilen Laika, 2. Sputnik'teki bölmesine yerleştiriliyor.

Laika mahfazasından çıkarıldıktan sonra dünyaya dönmeyi sevdiği içinde neşe ile oynuyor.

Laika bu bölmede vücuduna bağlı aletlerin yarının feza yolculuğuna yarımcaak bilgiyi, yeryüzüne ulaştıracaktır.

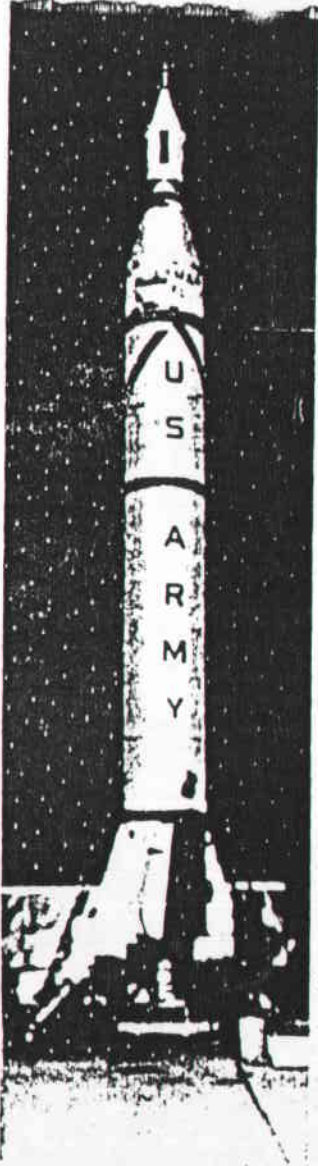
Metinler (fotoğraf altı metinler) Rusların uzaya gönderdikleri bir köpek ile ilgilidir. Köpeğin vücuduna bağlı aletler uzay hakkında insanlara gerekli olan bilgileri ulaştıracak ve böylece insanların uzaya gidebilmeleri için ihtiyaç duyulan bilgiler elde edilecektir.

Konu, özellikle teknolojik yönden gelişmiş ülkelerin yoğun olarak ilgilendikleri 'uzay ve uzaya yolculuktur'. Bu metin bir sonraki metin ile bağlantılı olarak ele alınacaktır.

Uzay ile bağlantılı olarak, 14 Şubat 1958'de Hayat'ın 71. sayısında, bu sefer Amerika'nın uzaya gönderdiği bir füze ile ilgili bir haber yer alır:

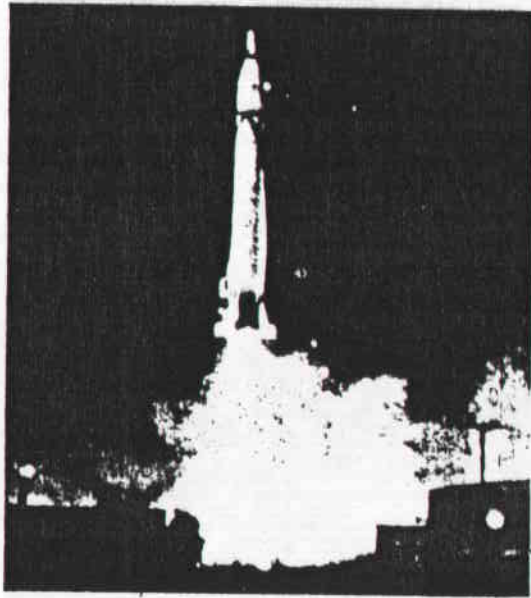
BİR SUNİ PEYK DAHA

FEZADA DOLAŞIYOR...

JUPİTER — Yukarıda K&SİF'i fezeğe götüren Jüpiter C roketi rampasında. Peyk roketin en ucunda, huniye benzeyen kısım üstündedir. Yanda roket ateşlendiği sırada, Jüpiter bir çok kısımlardan müteşekkildir ve ilk ikisi yerden, diğer ikisi otomatik olarak havada ateşlenir.

İlk tecrübenin başarısızlıkla neticelenmesinden kısa bir müddet sonra Amerikalılar 31 ocak gecesi Hür Dünyanın birinci suni peyki "Kâşif"i fırlatmağa muvaffak oldular. Bunu daha başkaları takibedecek ve 1958 sonuna kadar dört peyk fırlatılmış olacaktır.

CUMA, Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyetler Birliği'nin feza tarihinde çok mühim bir gün ve garip bir tesadüf olarak kalacaktır. Sovyetler Birliği ilk suni peyk Sputnik I'i 4 ekim 1957, cuma günü fırlatmıştı. Amerika Birleşik Devletleri, de ilk suni peyk KÖşif'i 31 ocak 1958 cuma günü fırlattı. 5 ekim 1957 cumartesi günü olduğu gibi 1 şubat 1958 cumartesi günü de bütün dünya basın ve radyoları ilk Amerikan suni peykinin feza yolculuğuna başladığını bildiriyorlardı.

KÖşif'in seyahatini takibetmek üzere Amerika'da 4000 kişi ile 120, Amerika dışında da 90 istasyon hazırlanmıştı. 31 ocak 1958 cuma gecesi mahalli saatle 22.48 de, Amerika Birleşik Devletleri Kara Kuvvetleri'ne ait Jupiter C roketi ile Cape Canaveral roket üssünden fırlatılan 13,5 kilo ağırlığındaki suni peyk KÖşif, fezanın 200 ile 1700 mil arasındaki yumurta biçimi mahrekine ulaşarak saatle 18.000 mil hızla her 113 dakikada bir dünyanın etrafını dönmeye ve radyo sinyallerini göndermeye başladı.

KÖşif'in vazifesi fezadaki kozmik suuları, meteorları, yüksek kademelerdeki elektrik akımını, suhuneti, hava yoğunluğunu ve dünyanın şeklini tesbit edip, biri 108,3, öbürü de 108 megasikl üzerinden çalışan iki verici aletin kod şeklindeki işaretleri ile yeryüzüne devamlı malûmat ulaştırmaktır. Bu araştırmaların mahiyeti şöyle ifade edilebilir:

1 — Hava boşluğu güneşten ve uzak yıldızlardan gelen kozmik sualar, yahut atom zerrecikleri ile doludur. Dünyayı saran hava tabakası, canlı varlıkları bu hücumun kesafetinden korumaktadır. Fakat yörünin feza yolcuları tamamıyla bu suaların içinde kalacaktır. Bu bakımdan kozmik suaların yoğunluk ve tehlikesini tesbit etmek lâzım gelmektedir.

2 — Hava boşluğu bundan başka meteor denen ve toz zerresinden top mermisi büyüklüğüne kadar olan maddenin taşlarla doludur. Bunlar dünyanın kalın hava tabakasına girince sürtünme neticesinde tuluşarak yanar. Gördüğümüz yıldız kaymaları hava tabakasına girerek yanmaya başlayan ve nihayet yokolan meteorlardır. Hava boşluğunda elektrik akımının da meydana gelmesine yardım eden meteorlar bir feza gemisini tahrib edecek kudrettedir. Suni peyk bu tehlikenin nisbet ve derecesini kontrol edecektir.

3 — Suni peyk güneş aydınlığı içinde iken dışının güneş gören tarafı ısınacak, görmiyen tarafı da soğuk olacaktır. Keza dünyanın gölgesine girdiği zaman da hararet kaybedecektir. Bu suhnet değişikliği hakkında elde edilecek malûmat gelecekteki feza yolcuları için çok faydalı olacaktır.

4 — Dünyayı saran hava tabakasının kalınlığı nedir? 200, yahut 300 mil ile daha yukarılardaki hava yoğunluğu nedir? Peyk mahrekünün test'i bu böl-

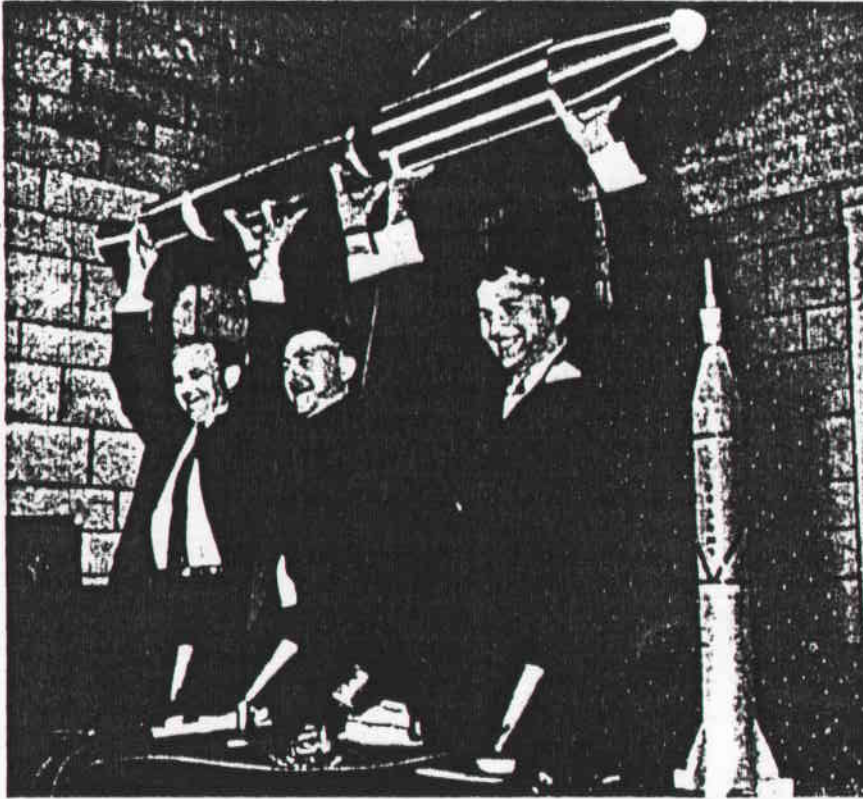
gedeki hava yoğunluğunu ve peykin uzun müddet havada kalabilmesi için ne yükseklikte devir yapması icabettiğini öğretecektir.

5 — Arz, Üstüva Hatında çıkıntı yapar. Onun için Üstüva Hattı üzerindeki cazibe kuvveti Arzın diğer bölgelerinden daha fazladır. Bu fark peykin yoluna, yahut mahrekine tesir edecektir.

6 — Peykin verdiği radyo işaretleri feza takabasının kesif elektrikle dolu kısımlarından geçerken değişikliğe uğrayacak, bu da hava tabakaları hakkında bilgi vermeye yarayacaktır.

KÖşif'in radyo işaretleri, verici aletlerdeki bataryaldr bitinceye kadar devam edecektir. Bataryalardan biri iki hafta, öbürü iki ay devam edecek kudrettedir. Peyk iki sene ile on sene arasında fezada kalacaktır.

KÖşif'i fezaya atan Amerikan Kara Kuvvetleri nisana kadar 450 kiloluk ikinci bir suni peyki fırlatmaya hazırlanmaktadır. Atılışın tarihi gizli tutulmaktadır. Bundan başka 125 kilo ağırlığında ve televizyonla mücehhez üçüncü bir suni peyk de fırlatılacaktır. Suni peyk ölimleri 1958 yılı sonuna kadar 350 kilo ağırlığında bir peyk daha fırlatmayı orduya teklif etmiştir.

'BASIN KONFERANSI — Roket ve suni peyk geliştiren üç ilim adamı (saldan sağa) Dr. William Pickering, Dr. James Van Allen ve Alman asilli Dr. Wernher Von Braun elleri üstünde «KÖşif» in bir modeli ile basın konferansında. Sağdaki model ise KÖşif'i fezanın boşluğuna fırlatan Jupiter C roketinin ufak bir modelidir.

KAŞIF'IN FEZAYA ATILIŞI — Yukarıdaki şemada Kaşif'in ve onu uzaya götüren Jüpiter roketinin atılıştan peykin manevralarına kadar geçirdikleri çeşitli safhaları görüyorsunuz. Peykin Arzdan yüksekliği 200 mil olarak gösterilmiştir. Bu yükseklik esgeridir. Peykin manevraları 200 ile 1700 mil arasında değişmektedir.

Metnin ilk paragrafında Rusların uzaya gönderdikleri Sputnik I füzelerinden bahsediliyor. Daha sonra da ayrıntılı olarak Amerikalıların "Hür Dünyanın birinci suni peyki" olan Kaşif'i uzaya fırlatmaları, füzelerin görevinin ne olduğu ve araştırmanın asıl mahiyetinin ne olduğundan ve ileriki aylarda uzaya gönderilecek diğer füzeler hakkında bir popüler dergiye göre son derece ayrıntılı bilgi veriliyor. 'Laika' ile ilgili metin daha kolay anlaşılabilirken, 'Kaşif' ile ilgili metnin bazı bölümleri okuyucunun daha fazla zihinsel çaba göstermesi gerektiği türden bilimsel bilgiler içermektedir. Metin bu özelliği ile bir magazin dergisi için pek uygun değildir.

Haberin başlığı kendi başına bile bir çok şeyi özetlemektedir. "daha" kelimesi bu işin tekrarlandığına dair bir işaret ve başlık sonundaki üç nokta da yine, Kaşif'in uzaya gönderilen son füze olmadığını, bunların devamının da geleceğini ifade etmeye yöneliktir. Metin ile ayrıca "bilim ve teknolojinin yardımıyla dünyaya egemen olan neden uzaya da egemen olmasın" düşüncesi de yansıtılmak istenmiş olabilir.

3 Ocak 1958 tarihli 65. sayısında Hayat "Kanseri öldüren tabanca"

başlıklı aşağıdaki metni yayınlar:

Kanseri öldüren tabanca

Amerikada kanser mücadelesinde doktorlar, kanserli organları radyoaktivite ile tedavi ederken, sağlam hücrelerin zedelenmemesi için hususi tabanca kullanıyorlar

Dünyanın çabılı olduğu hiçbir vana, kansere karşı açılan son derece şiddetli ve cesurane mücadele kadar ısrarlı olmamıştır. Dünyanın her tarafında bilim adamları hatıra selen bütün ihtimalleri yoklaştırarak, hummalı bir araştırmaya içtinde çıpınırlarken, bilim ve teknik el ele verip, imkânlarını seferber etmekte ve kanser denen amansız derde karşı yeni silâhları lunalline uğraşmaktadır. Bu silâhlardan biri de, Teksas'ta, Houston Kanser Enstitüsünde, muvaffakiyetle kullanılan bir tabancadır. Doktorlar, bu tabanca sayesinde, vücuda yerleşmiş kanser urlarını öldürüyorlar.

Bu tabanca, barut yakan ve kurşun atan, bildiğimiz revolvere pek benzemektedir. Fakat, mermileri kurşun değil, altındır. Alelâde altın da değil, radyoaktif altın! Tabancanın namlusu, içerisinden altın mermilerin geçebildiği, uzun ve oyuk bir iğne şeklindedir. Döylece, ameliyatla çıkarılması kabili olmayan kanser urlarını, kanser hücrelerini öldürücü şualar saçan radyoaktif altın mermilerle bombardıman etmek mümkün oluyor.

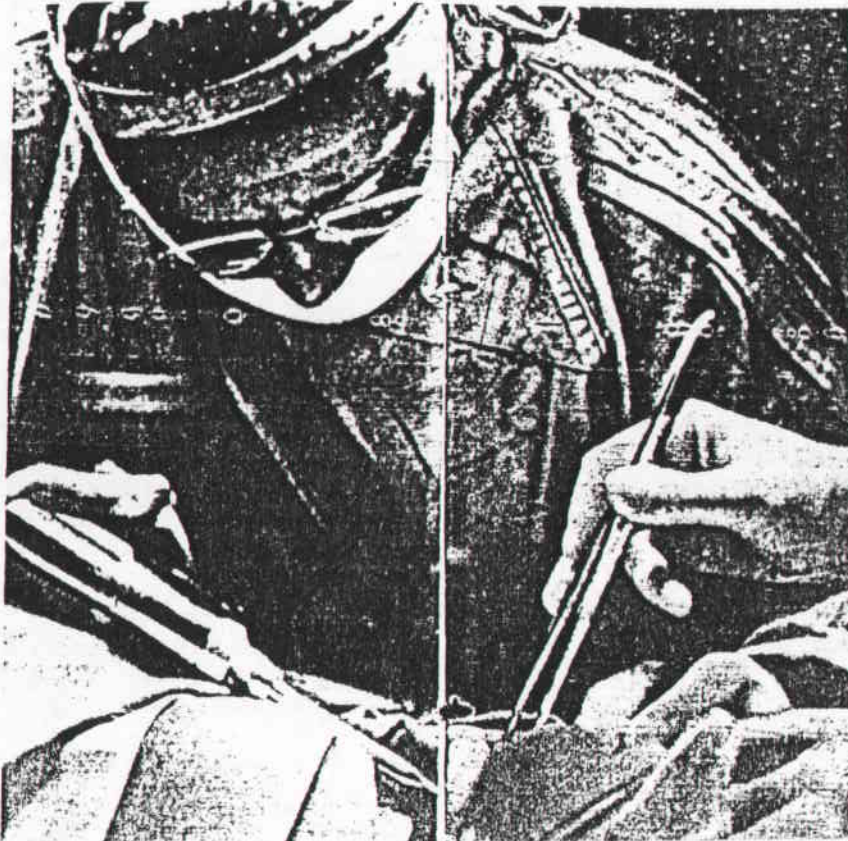
Altın, radyum gibi şualar saçan radyoaktif bir maden olmaçığı halde bu madene suni olarak radyoaktivite kazandırılabilir. Bir müddet şualar saçabilen radyoaktif altın izotopu, kanser tedavisinde, radyuma nazaran daha rahat kullanılabilir. Radyoaktif şualar kanser hücrelerine daha çok tesir etmekle beraber, sağlam hücrelere de zarar verirler. Bilhassa ur, derinlerde ise iy bütütün rüçleşir. Uria beraber, sıhhatli neşiciler de harap olur. Halbuki urun içine gönderilebilen, radyoaktif altından yapılmış mermiler, bir müddet için neşettikleri şualarla, yalnız kanser hücrelerini tahrib etmektedirler.

Altın mermiler, Oak Ridge atom fabrikalarındaki bir atom reaktöründe radyoaktifleştirilmiştir. Mermilerin uzunluğu 2.5, enleri 0.8 m.m. dir, bir saat imal eder gibi incelikte hazırlanmışlardır.

Tabancanın şarjörüne bunlardan 15 tane kadar yerleştirilebilmektedir. Mermilerin urdaki yeri röntgenle kontrol edilir. Sonra da aayaça şuaların kesafeti ölçülür.

Sağdaki resimde, ameliyat esnasında radyoaktif tabancanın kullanılmasını, yukarıda da ağız boşluğunda hasta kısmen atılmış olan küçük altın mermilerin radyografide incelenişini görüyorsunuz.

Metin, bilimin özel bir alanı olan tıp ile ilgilidir. Haberde sözü edilen tabanca Amerika'nın Texas eyaletinde kanserli hücreleri tedavi etmek üzere geliştirilmiştir.

Bu metin bir ajanstan alınmış bir dış haberdir. Ve 'çeviri'dir aynı zamanda. Ancak nasıl bir çeviri? Bu konunun biraz detayına inebilmemiz için birinci paragraf bize birçok ipucu vermektedir. Çünkü burada 'çevirmenin'/ ya da metin yazarının kişisel duygu ve düşünceleri ile karşılaşmaktayız. İkinci paragrafın başı da aynı şekilde devam etmektedir. Metnin devamında da "herkes anlasın" mantığının hakim olduğu sezinlenebiliyor. Cümleler birbirini destekliyor ve okuyucunun bazı konulardaki ön bilgisinin eksikliği düşünülerek açıklamalar getirilmiş. Örneğin şu cümle, kanseri öldüren tabancanın öyle bildik bir tabanca olmadığını okuyucuya anlatmaktadır: "Bu tabanca, barut yakan ve kurşun atan, bildiğimiz revolvere pek benzememektedir. Fakat, mermileri kurşun değil, altındır. Alelade altın da değil, radyoaktif altın!"

İlk paragraf, metnin konusuna okuyucuyu ısındırmak amacıyla ve dünyada bilim ve tekniğin hastalıklara çareler bulmak için yoğun bir çaba içinde olduğunu 'hatırlatmak' amacıyla yazar/ 'çevirmen' tarafından eklenmiş gibi gözükmektedir.

Burada okuyucunun özellikleri göz önünde tutularak metin oluşturulmuştur/ 'çevrilmiştir'. Metin okuyucunun anlayabileceği bir hale getirilmiştir. Bu anlamda yine farklı bir çeviri anlayışının güdüldüğünü söyleyebiliriz.

Daha önce ele aldığımız bilim ile ilgili haberlerin Hayat'ta yer alma nedenleri ile bu haberin dergide yer alma nedenleri aynıdır: Gıpta edilen Batı'nın daha üstün olduğunu hatırlatmak ve bilimin önemini vurgulamak.

b) Amerikan/ Batı Yaşam Tarzını Benimsetme; Tüketim Ekonomisini Benimsetme

1950 – 1960 yılları arasında yayınlanmış olan dergiler içerisinde Hayat'ın en önemli dergi konumunda olduğunu daha önce belirtmiştik.

Bu bölümde Hayat dergisinden yola çıkarak “Türkiye burjuvasının dışa bağımlı ideolojik açılımlarını” (Oktay, 1997: 79) ortaya koymaya çalışacağız ve Türkiye'nin liberalleşmesinin -özellikle kültürel hayat üzerindeki- yansımalarını inceleyeceğiz.

İlk önce Hayat dergisinde yayınlanan reklamlar incelenecektir. Reklamların bir kısmı Türk mallarına ve Türkiye'deki bankalara aittir. Ancak bir kısmı Batı/ Amerika kökenlidir. Yabancı ürünlerin isimleri genelde orijinal halleriyle bırakılmıştır. Ürünler genellikle kadına yöneliktir. Bu reklamlar içerisinde sık sık tekrarlananların içinde birkaç tanesine örnek vermek yerinde olacaktır:

İşte Yeni Pudranız Sizin DAHA GÜZEL görünmenizi temin edecektir.

Krem köplüğü, güzellik mülahazaları için hakikaten pek kıymetli bir keşiftir. Pudranın terkinde ithale muvaffakiyet hasıl olunca tesiri şayanı hayrettir.

Rabahları yalnız bir defa pudralanmakla, rüzgâra maruz kalsanız veya fazla sıcaklık his etmeniz dahil bütün gün ve gece mülahazaları muvaffak olarak kalacaksınız.

İbu pudra sayesinde artık ne parlâyan burun ne de parlâyan bir yüzünüz olmayacaktır. Çünkü pudra cildinize yerleşmiştir. Fakat dikikâle ediniz. Yalnız Tokalon Fascination pudrasında şayanı hayret bir mülahazalar olan krem köplüğü mevcuttur. Hemen bu akşamdan itibaren tecrübe ediniz.

Bütün erkeklerin takdir ve vaad dolu nazarlarının size mülahazâ olduğunu göreceksiniz.

Tokalon

DEBORAH KERR

Hollywood'un güzel sinema yıldızı diyor ki:

"Ben, **LÜKS** tuvalet sabununu kullanırım".

Mükemmel bir teni işte bir sinema yıldızının en kıymetli varlığı! Sinema yıldızlarından onda dokuzu da, günlük tuvaletleri için esil ve tatlı olan LÜKS tuvalet sabununa güveniler. Bol miktardaki, kaymak gibi köpüğü, hakiki bir güzellik müstahzardır, ve LÜKS tuvalet sabununun en tes kokusunu çok beğeneceksiniz. LÜKS tuvalet sabununun köpüğü ile cildinizi biraz ovuşturunuz. Bundan sonra evvelâ sıcak su ile, müteakiben soğuk su ile yıkayıp yumuşak bir havlu ile hafifçe kurulayınız. Neticede, bir sinema yıldızıninki gibi taze ve çok güzel bir tene sahip olacaksınız.

2120

sinema yıldızının
tercih ettiği
güzellik

NEODENT ... dişleri,
dişler ... tebessümü,
tebessüm yüzü
güzelleştirir

HER YERDE BULUNUR

Güzelliğinizin istikbali

bu kutularda saklıdır.

İşte size yeni ambalaja bürünmüş herke POND'S Kremleri

- Cildinizi makyajlardan temizleyecek onu besleyecek ve yumuşatacak COLD (Cleansing) kremi ve
- Sabahları makyajınıza zemin teşkil edecek VANISHING (Foundation) kremi.

Güzelliğiniz için
POND'S V ile
POND'S C
birbirini tamamlar.

POND'S
KREMLERİ

unutmayınız!
Zerafetinizin ilk şartı
bakımlı ellere sahip olmaktır.

Ev işlerinizden sonra
bir kaç damla PRINCESSE ile
elleriniz pamuk gibi bembeyaz
ve yumuşak oluverecektir.

Princesse
EL LOSYONU

Bütün parmaklarınıza

CUTEX

Tırnak Cilânızı
sürmüş olmadıkça
yarı giyinik sayılırsınız

Kıyafetinizin tam ve mükemmel olduğundan emin bulunmanız için tırnaklarınızı CUTEX ile cilâlamış olmanız şarttır. En zengin renk koleksiyonunu ancak CUTEX çeşitleri arasında bulabilirsiniz. Bu derece

parlak, tatlı kırmızı tonları, pembe çeşitleri şimdiye kadar asla görmediniz. Ozelikle CUTEX daha iktisadidir... fazla dayanır... pul kalkmaz... parlaklık ve ilk andaki canlılığını daima muhafaza eder.

PAAL C 2-70

CUTEX

Cazibenizi yapan nedir?

Harikulâde teninizdir!

Ancak fevkalâde berrak bir yüz tenine sahip olan kadınlar, hakikaten güzel ve cazip sayılır. Siz de, Scherk (Lotion Faciale) yüz losyonunun bahşettiği tazeliğe hiç zahmet çekmeden kavuşabilirsiniz. Derhal sihirli tesirini gösteren Scherk (Lotion Faciale) yüz losyonu cilde nüfuz eder, mesamelerde biriken kirleri kökten temizler ve cildin her hücreğine yepyeni bir hayatıyet bahşederek, teni harikulâde bir tazelik verir. Teninize bu ırkânı vermekte geç kalmayınız: sizi derhal inandıracak olan Scherk tecrübesini bugünden deneyiniz.

İŞTE INANDIRICI SCHERK TECRÜBESİ!

- ♢ Yüzünüzü mutadınız veçhile ılıce yıkayıp temizleyiniz.
- ♢ Sonra bir parça pamuğa biraz Scherk (Lotion Faciale) yüz losyonu katınız ve yüzünüze ovarak sürünüz.
- ♢ Pamuk kirlenir, cildiniz tertemiz olur!
- ♢ Yüzünüzde fevkalâde bir rahavet hissedersiniz.

Scherk
Lotion
Faciale

YÜZ LOSYONU

Bu reklamlar hakkında genel birtakım yargılara varabiliriz: Hepsinde güzel bir kadının resmi kullanılmıştır. Ve bu ürünlerle amaçlanan, kadınları güzelleştirmektir. Güzel olmak için ilk şart güzel bir cilde sahip olmaktır. Bu reklamlarda ayrıca ürünlerin ne şekilde faydalarının olduğu, cilde, vs. nasıl tesir ettikleri de anlatılmaktadır.

Bu reklamların amacı kadını bu ürünlerin tüketicisi haline getirmektir. Kadının tüketici olarak keşfi 19. yüzyılın başlarında olmuştur ve "ekonomi dışında bırakılmış" kadın "tüketimdeki önemli yeni yeri dolaysı ile ekonomiye arka kapıdan alınmıştır" (Oskay, 1993: 111). Kapitalist toplum böylece kadınların yardımıyla tüketimi ve onun ardındaki reklamcılık felsefesini topluma içselleştirmeye başlamıştır (a.g.e.).

Reklamlar yakından incelendiğinde kullanılan bazı ifadeler belli birtakım değerlere gönderme yapmaktadır. Bu ifadelerden bazıları şöyledir:

- “Kocasının hayranlığını ve iltifatlarını dişlerin parlaklığına, tebessümünün cazibesine ve güzelliğine borçludur” (Neodent diş macunu)
- “Cazibenizi yapan nedir? Harikulade teninizdir! ... berrak bir yüz tenine sahip olan kadınlar, hakikaten güzel ve cazip sayılır ...” (Scherk)
- “Zerafetinizin ilk şartı bakımlı ellere sahip olmaktır” (Princesse)
- “Güzelliğinizin istikbali bu kutularda saklıdır” (Ponds)
- “... bir sinema yıldızındaki gibi taze ve çok güzel bir tene sahip olacaksınız” (Lux)
- “Bütün erkeklerin taktir ve vaad dolu nazarlarının size müteveccih olduğunu göreceksiniz” (Tokalon) vs.

Bu ürünlerle kadın güzelleşecektir. Erkekler için ya da daha doğru bir ifade ile kocası için. Kadının dış görünümünün erkek için önemli olduğunu kadın bu reklamlarla kavrayacak ve o ürünleri alarak erkeğe/kocasına güzel ve çekici görünmeye çalışacaktır. Bu reklamlarla “kadınlar başka bir toplumsal cinsiyetin, yöneten cinsiyetin gözleri aracılığıyla kendilerini görmeye (ve anlamlandırmaya) teşvik edilirler” (Fiske, 1996: 227). Böylece ataerkil kapitalist sistemde ikincil konumda olduğunu bir yerde kendi rızasıyla onaylamış oluyor kadın. Makyaj kadını “çocuksu ve edilgen” (a.g.e.: 229) kılmakta, onu korumaya ve bakılmaya muhtaç bir varlık haline getirmektedir.

Bu reklamlar Batı ülkelerinden alındığından belirli bir dünya görüşünü/ ideoloji içermelerini doğal karşılamak gerekir. İdeoloji, İlal'e göre, ideolojik içerik taşımadığı düşünülen ürünler yoluyla tüketici kültürüne girmektedir (1997: 99). Bunlardan biri de reklamdır. Hayat dergisinde yayınlanan bu reklamlar bir yandan tüketim ruhunu topluma aşlamaya çalışmakta, diğer yandan da kadın ve erkeğin toplumdaki statüsünü belirlemektedir.

Makyaj reklamlarının dışında yine kadına yönelik olarak Hayat'ın her sayısında kadına ayrılmış moda sayfaları bulunuyor. Mankenlerin giymiş oldukları kıyafetleri sergileyen fotoğrafların altında ise kıyafetler ayrıntılı olarak tanıtılıyor. Bazen Türk kadınlarına yönelik tavsiyelerde de bulunuluyor. Çoğunlukla pahalı kumaşlardan yapılan elbiselerin ucuz kumaşlarla da yapılabileceğini anlatan yazıların dışında hangi kıyafetin nerede giyileceğinin daha uygun olacağı da fotoğraf altına eklenmektedir. Bu tür yazılarla ekonomik durumu çok iyi olmayanlar da bir yerde tüketime sevk edilmekte ve Batı modasını takibe zorlanmaktadır.

Suavi Sonar 13 Aralık 1957 tarihli Hayat'ın 62. sayısında genç kızlara yönelik ilginç açıklamalarda bulunuyor. Yazının önemli bir kısmı şöyledir: "Genç kızlarımıza giyim hususunda ısrarla pahalı kumaşlardan ve fazla teferruata kaçan modellerden sakınmalarını tavsiye ederiz. Her zaman söylediğimiz gibi vasat, hatta ucuz kumaşlarla da gayet güzel kıyafetlere sahip olabilirler. Yeter ki vücut yapılarına uyacak modeli ve tiplerine yakışacak rengi tayin edebilsinler. Aslında basit görülen bir etekle bluz, sırasında kontrast teşkil edebilecek bir kemerle bambaşka, yepyeni bir kıyafet olabilir. Bugün Amerika ve Avrupa'daki gençlerin ekseriyeti böyle hareket etmektedir. Çünkü gerek moda mecmuaları gerekse terziler sanat yapmak ve müşterinin menfaatini gözetmekten

ziyade, ortaya yenilikler atarak alaka çekmek ve her şeyden evvel ticaret yapmak gayesindedirler. Bugün dünyanın moda merkezleri hep bu vaziyettedir. Onun için bunların dünyanın her tarafına yayılmış olan tesirlerinden bilhassa genç kızlarımızı kurtarmak isteriz. Onların da diğer Avrupalı gençler gibi düşünmeleri arzu edilir (...)"

Sonar genç kızların pahalı kumaş yerine kullanılacak ucuz kumaşlarla da güzel kıyafetlere sahip olacaklarını anlatırken, Amerika ve Avrupa'daki gençlerin de bu şekilde hareket ettiğini belirtmektedir. Ayrıca modacıların müşterinin menfaatinden çok yenilikler yaratıp "ticaret yapmak" amacıyla olduklarını dile getiriyor ve dünyadaki bütün moda evlerinin aynı amacı paylaştığını ve bunun etkisinden önce Türk kızlarını kurtarmak istediğini belirttiikten sonra şöyle devam ediyor: "Onların da Avrupalı gençler gibi düşünmeleri arzu edilir". Kısa ve öz olarak, Avrupalı gençlerin yaptığı peşinen doğru olandır ve Türk gençleri (kızları) da bu düşünceleri benimsemelidir.

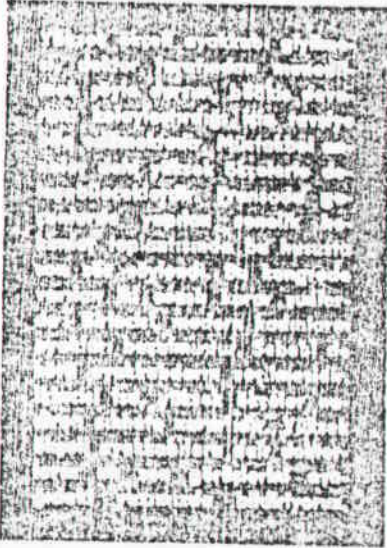
Kadın dış görünüşüne dikkat etmelidir, her zaman bakımlı olmalıdır ve temiz giyinmelidir. Yani makyaj konusunda söylenenleri burada tekrarlayabiliriz. Makyaj yaparak güzel olan bir kadın aynı zamanda modayı takip ederek ve "çekici görünerek erkeğin göz zevki"ne (Fiske, 1996: 230) hitap etmelidir. Bu şekilde kadın kocasının başarısının vitrini ve kocasının yaşam nedeni" (Oskay, 1993: 110) halinde gelmekle birlikte güzel giyinmeyi ve dışıca görünmeyi benimsemektedir. Kadın aynı zamanda ucuz kumaşlarla da olsa yine tüketime yönlendirilmekte ve Batı modasına göre giyinmeye teşvik edilmektedir.

12 Haziran 1959 tarihli 24. sayısında Hayat yine "Hanım okuyucularına" bir müjde verir: "Yüksek ökçeler tehlikeli değildir". Bu yazı Dr. Adnan Kürkçüoğlu' nun yaptığı bir çeviridir.

HANIMLAR, MÜJDE...

YÜKSEK ÖKÇELER TEHLİKELİ DEĞİLDİR

CEVİREN: D. ADNAN KURKÇUOĞLU

ALÇAK ÖKÇELER :

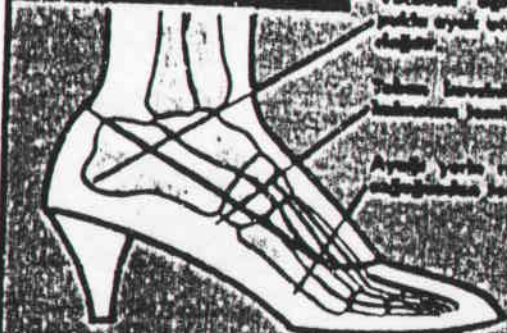

Yüksek, ince tabanlı, dar
bunlar ayak odası ve diğer
tabanlığa zarar verir.

Çok yavaş ve zorlu
bir şekilde yürümeye
zorlar.

Yürümeye zorlar, ayak
tabanını daraltarak ayakta
durulmasını zorlaştırır.
Vücudu ayakta tutmak için
çok fazla enerji harcar.

YÜKSEK ÖKÇELER :

Önceden ayakta ve ayak
tabanına zarar verir.

Vücudu ayakta tutmak için
çok fazla enerji harcar.

Tabanını daraltarak ayakta
durulmasını zorlaştırır.

Aynı yerde ayakta durmak
zorlaşır.

ESKİDEN doktorlar yüksek ökçeleri birçok sebeplerden tenkid ederlerdi.

Yüksek ökçelerin, ayak burkulmasına, bilek incinmesine ve düğümelere sebep olduklarından başka; kalçaların, bacakların ve bel kemliğinin tehlikeli şekilde bozukluklarına sebep olacağını sanıyordular.

Bugün ise ayaklarımızın en iyi bir şekilde ayakkabı giymemesi için uğraşan hekim ve cerrahlar, çok daha müsamahakârdırlar.

Yüksek ökçeler hiçbir zaman kendi başlarına vahim dertlere sebep olmazlar. Çok çok, nasırlar ve tırnak batmaları yapıp, seçici olarak vücudun normal muvazenesini bozarlar. Oerçi bu saydiklarımız da mahzur olmakla beraber, normal ve sağlam bir insanın sıhhatine zarar vermezler. Diğer taraftan ise bazı faydaları vardır. Baldırı güzelleştirip, kadın silüetini daha zarif bir şekle sokar, vücudun ve ayakların kan dolaşımını düzeltirler.

Pakat ifrata gitmeyip, yürüyüşü zorlaştıran çok yüksek ve ince ökçeli ayakkabıları devamlı surette giymemek şartı ile.

En iyi yükseklik hangisi mi?

Yukarıda bahsettiğimiz toplantıda bunu da bildirdiler: 4 ilâ 5 cm. en münaasip olanıdır.

Yüksek ökçeler müstakbel anneler için tehlikeli midir?

Bugün doktorların çoğu, usun anneler yüksek ökçeyle yürümeye alışmış kadınların, hamilelik devrelerinde de aynı şekilde gısmelerini fazla mahzurlu görmemektedirler.

Zira vücudları yüksek ökçe üzerindeki muvazeneyle alışmıştır. Bu ökçeyi birdenbire azaltmakla muvazene de hemen bozulur. Müstakbel anne yeni duruma alışınca kadar zor yürür ve hattâ bileğini burkmak ve döğmek tehlikesine mârusdur.

Tabii, son aylarda çocuğun kilosu artınca oldukça alçak ökçeler giymek münaasipdir. Çünkü yüksek ökçelerle muvazene temini için karın daha ileri çıkar, bu takdirde çocuğu taşımak müşkülceğir.

Böbreklerinden hasta olanların yüksek ökçe giymeleri mahzur mu?

Şikâyetlere sebep olan böbreğe ait bir hastalığa, yüksek veya alçak ökçe giymenin hastalığın seyrine bir tesiri olamayacağı aşıkârdır.

Pakat, böbrek nahiyesine yerleşmiş yorgunluk ve ağır, belkemiğinin şeklinde bir bozukluktan husule geliyorsa, gövdenin alt kısmını ileri çıkartmak suretiyle belkemiğinin şeklini bosan yüksek ökçeler giymelidir.

Böbrek ağrıları, ağır isten mütevellitse, yüksek ökçelere veda etmek lâzımdır.

Yüksek ökçeler, yürürken ayağın elastikiyetini azaltır mı?

Ökçeler çok yüksek (7 cm. den fazla) ve ayağın bağları az mukavimsa elbette azaltır. Bu takdirde vücudun hemen bütün ağırlığını çeken ayak parmaklarının kökü ile topuk arasındaki kavinin, tamamen çökmesi tehlikeli vardır. Esasen çok elastiki olan bu kavis, yürüyüşte âdetâ bir yay rolü oynar. Oldukça nazik olan bağlar çok kuvvetli taşıyıcılarla karşılaşırsa, kemer çöker ve ayak elastikiyetini tamamen kaybeder.

Yüksek ökçeler baş ağrısına ve baş dönmesine sebep olurlar mı?

Çok yüksek ökçeler baş ağrısı, baş dönmesi, hattâ keyifsizliklerin sebebi olmalarına da, bunların ziyadeleşmesinde rol oynarlar.

Kanadalı beyin cerrahı Penfeld, ayaklardan gelen hisleri alan beyin kısmının gayet geniş olduğunu müşahade etmiştir. Bu yüzden ayakları hassas kimselerin baş ağrıları çok zaman tahammül edilmez bir hal alır, deşetli huysuzluklar doğurabilir. Napoleon'la Hitler'in kötü karakterlerinin, hassas ayaklara sahip olduklarından ileri geldiği söylenir.

Yüksek ökçelerin dizlerin şeklini bozduğu doğru mudur?

Bazı ayak mütehasısları, yüksek ökçelerin öne ittiği vücut ağırlığını geriye vermek için diz mafsallarının büküldüğünü ve bu yüzden zamanla diz mafsallarının kalınlaşacağını söylerler.

Pakat hekimlerin aksertisi, diz mafsalı, kemikler ve bağlar, esasen hasta ve az mukavim iseler, bu gibi hallerin olabileceği, buna sadece yüksek ökçelerin sebep olmadığı fikrindedirler.

Varisten mustarip olanlar yüksek ökçe giyebilirler mi?

Varileri olanlar ne yüksek, ne de alçak ökçe giymelidir.

Orta boy ökçeler, varisten dolayısı çışmış bileklere ve ayaklara daha iyi gelir. Umumiyetle çok düğ ökçeler tabanı kâfi derecede kaldırdıkları için ayaklardan dönen kanın hareketine mâni olduklarından tavsiye edilmez. Buna mukabil orta bir ökçe, ayağı kavilendirerek kanın kalbe doğru rahatça çıkmasını temin eder. Bu yüzden mütehasıslar

lar varisli hastalara ayak ucunda yürümeyi tavsiye ederler.

Ökçesiz ayakkabıların dürtabanlığa sebep olduğu doğru mudur?

Ökçesiz ayakkabılar, onları giyen insanlarda bir istidat olduğu takdirde, dürtabanlığın ortaya çıkmasına yardım eder.

Bu rahatsızlık bilhassa, bölüğ çağında guddeleri iyi işlemeyen ve devranı bozuklukları olan gençlerle, âdetten kesilme çağındaki kadınlar da görülür.

Ayak şişmesinden şikâyet edenler yüksek ökçe giymeli midirler?

Tabii tercih etmelidir. Çünkü bir taraftan yüksek ökçe ayağın kan dolaşımını nispeten artırır, diğer taraftan da soguk ve rutubetli zemine temasını azaltır.

Ne zaman yüksek ökçe giymekten vazgeçmelidir?

Yaralar ve kırıklar, iyi olduktan sonra bile ayak ve bacağın adale ve bağlarını zayıflatırlar (alçıda veya sargıda hareketsiz durmaktan). Yüksek ökçenin sebep olduğu öne ve ileriye doğru halkışa mukavemet edemez, çabuk yorulur. Bu da muvazenenin bozulmasına, burkulma ve döğmelere sebep olur. Bu zamanlarda yüksek ökçe yerine orta ökçe tercih edilmelidir.

Hangi yaştan itibaren yüksek ökçe giymelidir?

İskeletin büyümesi ve kemikleşmenin sona ermesini beklemelidir. 15-16 yaş münaasip yaştır. Bu yaştan evvel giyilirse ayak mafsalları ve parmaklar fena şekiller alır.

Böbreklere tazyik eder. Dizleri bükür. Bileğin muvazenesini bozar. Ayak parmaklarının şeklini bozar. Ayak ucundaki kavisi bozular. Nasırlar - sertleşmeler bacak kemiklerine sebebiyet verir.

Amo gene de çok yüksek ökçeli ayakkabılar giymeyin. İfrata gibi bu da...

Burada konumuz açısından metnin bir kısmı oldukça önemli görünüyor: “... Diğer taraftan faydaları vardır. Baldırı güzelleştirip, kadın silüetini daha zarif bir şekle sokar ... “.

Fiske'nin belirttiği üzere, gerçi bu ayakkabılar kadına ataerkil toplumun kabul ettirdiği bir fikir değildir. Fakat kadınlar bunları giyerek erkeğin gözünde cazip hale geldiklerinden ve bu tür ayakkabılar kadınların hareket serbestisini azalttığından kadınlar bunları giyerek ikincil konumlarını pekiştirdikleri gibi, ataerkil sisteme de onay vermiş oluyorlar (1996: 223). Yine o dönemin modasına bakıldığında, yüksek ökçeli ayakkabı modasının hakim olduğu hemen göze çarpacaktır. Bu anlamda da bu metin yine kadınları ‘modaya uygun olarak’ giyinmeye zorlamaktadır, doğal olarak da bu tür ayakkabıları almalarına vesile olmaya, diğer deyişle onları tüketime sevk etmeye çalışmaktadır.

Şimdi özellikle hikaye ve tefrikalarda Türk toplumuna empoze edilmeye çalışılan Batı yaşam tarzına ait mitler ve değerler üzerinde duracağız ve bunlardan yola çıkarak hikayelerle nereye varılmak istendiğini tespit etmeye çalışacağız.

Daha önce ele aldığımız metinlerde yazarın, çevirenin ya da kaynağın adı belirtilmezken, hikayelerde hem yazarın hem de çevirmenin adı verilmektedir. Bu, bölümün sonunda yapacağımız değerlendirme açısından önem taşımaktadır.

Hayat'ın 24 Ekim 1958 tarihli 107. sayısında “Koç Burcu” başlıklı hikaye vardır:

HAYAT ın nikâyesi

KOÇ BURCU

Y A Z A N : L U I S A M E H R
Ç E V İ R E N : P E R İ H A N B İ Z K U R T

BERNARD işine gitmek üzere evden çıktığı zaman Corinne kütüphanenin penceresinden ona bakıyordu. Kocası köşeyi kıvrılmadan bir daha dönüp arkasına bakınca eliyle bir öpücük gönderdi, sonra acele önüne dönüp mutfağa girdi. Bulaşık yıkama işi pek sevmezdi ama bir yandan şarkı söyler bir yandan da çarçabuk yıkar bitiriverirdi. Öyle ya! Bizim güzel Corinne şarkı söylemesi, neşelenmesi de ne yapar? Yirmi üç yaşındaydı; altı aylık evliydi henüz. Bernard'ı taparcasına seviyordu, o da onu.

Kapı çalındı, kapıcı Corinne'nin abone olduğu kadın gazetesini getirmişti. Acele acele sayfaları açıp aylık yıldız salınun bulunduğu kısmı arıyordu. Onun için en mühim olan yıldız salıydı. Kocası da onun bu zaafını fark etmişti:

— E.. Yavrucuğum! Ne yazıyor salında? Bırak bunları, senin gibi kültürlü bir kadın böyle saçmalara kanar mı hiç... diye zaman zaman takılır.

— Ama bu saçma değil ki Bernard, derdi. Yıldız salı ciddi, evet hein de ilmi bir şey. Bak, mart ayı için benim burçta sıhhi bakımdan bozukluk diye yazıyordu, hakikaten de grip olmadım mı o zaman?

— Haydi canım! Marita herkes grip olur hemen hemen. Onu bırak, sen de benim gibi düşün, istikbalimiz Allahın elindedir. Evvel Allah! Ona itimat et, yıldızlardan, kahve salından, bunlar gibi bir sürü saçma şeylerden hayır bekleme...

Kocasının bu nasihatlerine rağmen yine de gizli gizli yıldız salına bakmaktan geri kalmazdı. İşte şimdi de aynı şeyi yapıyordu. Haydi bakalım 25 martta doğanlar için ne yazıyor: «Koc burcu — Ayın ilk on beş gününde mali bakımdan ferahlık. Ne hoş bir haber! Gerçi dişiyle çeyrece bir para verecek, ev kirası da artacak ama olsun, madem ki mali vaziyet düzeliyordu, bunları telafi ettiği gibi vitrinde bir haftadır görüp hayran olduğu o elbiseyi de alırdı o zaman. Hatta bugün olsa olmaz mıydı?

Aynı ikinci on beş gününde ne vardı bakalım? «Ayın ikinci yarısı: Dikkat! His hayatında mühim bir karşılıkla karşılaşacaksınız»

Corinne sarardı. His hayatında bozukluk mu? Kalbinde tek bir aşk vardı: Bernard. Bernard bu aşkı sarabilir miydi? Korkunçtu bu düşünce! Çıldırırdı insan! Yanlış okunmuş olabiliirdi belki? Titrek parmakları saatleri yeniden buldu. Heyhat! Aynı meşum cümle, beyaz kağıdın üzerüne siyah harflerle yazılmıştı işte!

Küçük mutfak zindan kesilmişti sanki. Etrafın güzelliğini artık görmüyor gibiydi. Ne yapacağını bilmeden yan kalkan için başına geçti, ama artık şarkı söylemiyordu. Bulaşığı bitirdi, mutfağın her tarafını derledi topladı, sonra eline örgeşünü alıp oturdu. Şişleri durmadan boşaltıyor, kafasında da aynı düşünce tokmak gibi vuruyordu: His hayatında karşılık...

İçini kemiren bu endişeye rağmen heşe doğru kalktı, akşam yemeği için alış verişe çıkması lazımdı. Artık sabahki bedbinliğinden de sıyrılmış gibiydi. Hava pek nefisli. Haziran ayı zaten hep böyle berrek, çiçekli, gamı kasaveti dağıtan, iç açıcı bir aydır. Yollar son moda yazlıklarını giymiş sık kadınlarla doluydu. Vitrinlerdeki kumaşlar, her şey göz alacak kadar güzeldi.

Bunlara baka baka ilerlerken birden Corinne'in gözleri yuvalarından uğrayacakmış gibi açıldı. Yirmi adım kadar önünde, yaya kaldırımında bir çift gitmekteydi; kadın genç, sarışın, hoş biriydi; koluna giren adamına neşeye gülmüşüyordu. Adam ise...

Corinne gayri ihtiyari:
— Bernard! diye bağırdı.

Evet, aslında böyle bakırmak istemişti ama dudaklarından hiç ses çıkmamıştı. Bacakları titremeğe başlamış, adım atacak halli kalmamıştı. Olduğu yerde çivilenmiş gibi durdu, uzaklaşan çiftin saçkın nazarıyla bakıyordu. Bir ara, geri dönecekler gibi durdular, ama hayır, işte şimdi de oradaki pastahaneye giriyorlardı. Allahım! Allahım! Olacak şey miydi bu? Rotasına bir hıçkırık dökmülmemiş gibiydi. Bernard, onun Bernard'ı! Kendisinin kalbi yalnız onun için çarparken, bütün sevgisini yalnız ona, kocasına hasrederken o demek baskılarını seviyordu. Öyle ya. İşte koluna girip muhabbetle, gülerek konuştuğu bu sarışın kadın başka kim olabilirdi? Sevgilisiydi şüphesiz. Hareketlerinden anlaşılıyordu bu. Kimbilir şu anda ne tatlı sözler söylüyordu ona. Ah, Allahım! İşte yıldız salı çıkmıştı!

Onun böyle, kendinden geçmiş bir halde, yol ortasında durması, yanından geçen iki kişinin de nazarı dikkatini çekti; sarkettirmeden dönüp baktılar. Nihayet orada dolaşan bir polis memuru da onu sapsarı bir yüze kımıldamadan durur görünce yanına yaklaşarak:

— Penalık mı geldi Madam? diye sordu.

O zaman titreyerek kendini topladı, kızardı:

— Bana mı?.. yok... yok... ben... ben iyiyim... bir şey düşünüyordum da... diye kekeleyerek döndü ve adeta koşarcasına uzaklaştı. Alış veriş de unutmustü; artık yeşane düşünceyi bir an evvel eve verabilmek, saklanmaktı. Gel-dikinde asansör meydanı, yoktu, beklemekten merdivenleri üçer dönder limanarak üçüncü kata çıktı, kapıyı açın doğru kütüphaneye girdi ve bir koltuğa yığıldı. Sanki bir el boğazını sıkıyor, sıkıyordu. Bernard! Oh Bernard! Kim onun böyle iki yüzlü olduğuna inanabilir? «Sevgilim! Hayatım is dan başka bir şey söylemez. Demek bu kelimeleri ve daha başka tatlı sözleri söylerken hep o sarışın kadını düşünüyordu. Ah nefis! İki yüzlü!

Şimdi nasıl nefret ediyordu ondan. Evet, sevdiği kadar nefret ediyordu artık. Altesinin yanına dönüp ayrılmak isteyecekti. Bir daha yüzünü görmek istemiyordu o vfasının. O ana kadar tuttuğu göz yaşları birden boşandı. Bernard'ı bir daha görmemek! Düşünceyi bile müthişti bunun! Buna dayanamazdı muhakkak! İstirabi gittikçe daha çok artıyor, hıçkırık hıçkırık ağlıyordu.

Saat altı olmuş o hâlâ ağlamaktaydı. Yürü görü şımsık, kızarmıştı; saçları darmadağın, elbisesi bumburmuşuk bir haldeydi.

O anda kapı açıldı ve neşeli bir erkek ses:

— Corinne, Corinne! Neredesin yavrucuğum? Bak bir misafir geldim sana, diye seslendi.

Bir misafir mi? Genç kadın yerinden açtı, perişan halli aklına geldi; bu vaziyette kimse görmemeliydi kendisini, saklanması lazımdı...

Bernard kütüphanenin eşliğine kadar gelip:

— Neredesin? diye tekrarladi. Ben.. Corinne!

Ses birden sönüvermişti, iki adım da karısının yanına gelip onu kolları arasına aldı:

— Yavrurum! Küçük sevgilim! Ne oldu? Hasta mısın yoksa?...

Bu seste sevgi, endişe okunuyordu, yapmacık dermesine imkân yoktu. Corinne'in bir an dinen göz yaşları yeniden boşandı. Oh! Şu anda başını Bernard'ın omuzuna dayayıp bu kabusu unutmayı ne kadar isterdi. Ama imkânsuzdu bu! Sokakta başka bir kadınla görüldü kocası değil miydi? Zaten sal, saçmaz yıldız salı bu felâketli haber vermemiş miydi? Demek Bernard korkunç bir Don Juan'dı. Geri iterek kollarından ayrıldı:

— Bırak beni... ben...

Asansör kapısının kapandığı duyuldu. Kocasının söylediği misafir miydi acaba? Hıçkırarak:

— Hiç kimseyi görmek istemiyorum ben, dedi.

Kocası gittikçe daha fazla sapsarıp endişeleniyordu:

— Tabii canım... yalnız misafir yabancı değil, Marie Louise... Biraz sonra burada olacak... sana çiçek yaptırmıştı gitmişti de...

Corinne sayıklar gibi:

— Marie Louise, diye tekrarladi. Perişan aklı biraz toparlanıyormuş gibi oldu:

— Marie Louise? Kuzinin Marie Louise mi?

— Tabii, ondan başka kim olabilir? Kocası ile Kongo'dan uçakla gelmişler. Hiç haber vermeden bitroya çıkardıldı. Onu görünce ne kadar sevindiyimi tasavvur et! Öyle ya altı senedir Afrikada...

Corinne blikin bir halde:

— Marie Louise, diye mırıldandı. Kocası kaç defa bu kuzininden bahsetmişti. Bir arada büyümüşlerdi. Kardeş gibi severdi onu. Şu halde yanında görüldü sarışın kadın kuzininden başkası değildi! Bernard ona ihanet etmemiştir demek?

İki yüzlü değildi kocası. Bu defa Corinne yeniden ağlamaya başladı. Ama bunlar utanç ve vicdan azabı yaşlarıydı artık.

Başını kocasının göğsüne dayadı:

— Bernard! Oh, Bernard! diye hıçkınyordu.

Genç adam sakinlik içindeydi:

— Ne olur karıcığım, söyle bana neyin var? diye yalvardı. Hasta mısın? Bir şey mi oldu? Benimkilerden veya benimkilerden sına bir haber mi aldın?

— Hayır, hayır!

Şimdi olanları anlatıp hakkında düşünüldüğü şeyler için özür dilemek lvi olacaktı ondan.

— Dinle, diye söze başladı. Fakat hemen vazgeçti. Sadakından, askından sühelenip ona itimadı olmadığını öğrenince Bernard kimbilir ne kadar üzülecekti. Yok, Bernard'ı öznesi doğru olmazdı. Derhal bir yalan uydurdu; yürüne bakmadan:

— Ben, dedi, bugün alış veriş için çarşıya çıkmışım... bin frank düşürdüm.

Bernard'ın yüzü birden ferahlamıştı, muhabbet dolu, az çok da alaycı bir sesle :

— Bak hele ! dedi. Bu hallere gelmen hep bu ufacak şey için mi ? Ah benim aptal karıcığım ! Küçük aptalım benim ! Haydi, ağlama artık. Kalk canım yavrum !

Karısını kucaklayıp kaldırdı, yüzünü görünö öpücüklerle boğduğu sırada zil çaldı :

— İşte Louise geldi. Çabuk üstünü deşis ve yüzüne çekli düzen ver.

— Peki, diye Corinne içini çekti. Aina yemek için hiçbir sevim yok.

Çarşıdan bir şey almadan döndüm

— Zararı yok, üzülme. lokantaya gideriz. Mükemmel bir gece geçiririz. Marie Louise seni yakından görüp tanımak için sabırsızlanıyor. Nasıl sevinecek.

Ka'nya doğru yürüdü, masadaki gazeteyi gördü, çıkarken :

— E. ne yazıyor senin yıldız falı bu ay bakalım ? diye sordu.

Corinne omuzlarını silkerek :

— Püf ! dedi gülererek. Ben yıldız fallarına inanmıyorum ki artık...

Kısa özet: Bernard ve Corinne yeni evli bir çifttir. Corinne bir gün okuduğu bir yıldız falından etkilenerken kocasının kendisini aldattığını sanır. Alış verişe giderken kocasını bir kadınla görür. Fakat kocasıyla birlikte gördüğü kadının kocasının kuzeni olduğu ortaya çıkınca fala inancı kalmaz.

Bernard işe gitmektedir; yani para kazanma işini üstlenmiştir. Karısı ise evde kalır ve ev işlerini yapar. Çocukları yoktur. Hikayeyi bu boyuta indirgediğimizde hikaye içinde gizli olan 3 miti, daha doğrusu Batı'ya veya ataerkiil kapitalist sisteme ait olan 3 miti görmek kolaylaşıyor: Erillik, dişilik ve aile mitleri. Bu tür hikayelerde bu mitler doğalmış gibi sunulmaktadır, ancak bunların tarihsel kökenli olduğunu unutmamak gerekir. Kentleşme ile çekirdek aileye geçiş yaşanmıştır. Erkek dışarıda çalışmaya giderken kadın evde kalmıştır. Dişillığe "bakıp büyütme, evcillik, duyarlılık, korunma gereksinimi" (Fiske, 1996: 121)

gibi anlamlar yüklenmiştir. Erillige ise “güçlü olma hakkını arama, bağımsızlık ve kamusalılık” (a.g.e.) gibi anlamlar verilmiştir. Bu mitler içinde yaşanan ekonomik sistem tarafından belirlenmiştir.

Ve bu mitler kitle iletişim ürünleri içinde sıkça tekrarlanmak suretiyle yeniden onaylanmakta ve kapitalist sistemin devamlılığını sağlamaktadır.

Hikayede bu mitlere işaret eden ifadelere birkaç örnek verelim:

- “Bernard işine gitmek üzere ...”
- “... önlüğünü takıp mutfağa girdi ...”
- “Onun için en mühim olan yıldız falıydı”.
- “Kocasının nasihatlerine rağmen ...”
- “... haftalardır görüp hayran olduğu o elbiseyi de alırdı ...”
- Yollar son moda yazlıklarını giymiş kadınlarla doluydu. Vitrinlerdeki kumaşlar, her şey göz alacak kadar güzeldi”.
- Bernard’ın karısına hitap şekli: “Yavrum!/ Küçük sevgilim!
Ah benim aptal karıcığım!”

Burada kadın saf, kocasına bağlı (her yönüyle: ekonomik yönden de, çünkü parasal durumları iyi olmazsa beğendiği elbiseyi alması mümkün değil) bir tip çizmektedir. Kocasının ona hitap şekli de yine kadının toplum ve evlilik içindeki yerini hatırlatmaktadır. Hikayeye göre ‘kadın aptaldır ve kocasının nasihatlerine muhtaçtır’. Ayrıca hikayeye bağlı illüstrasyonda görülen kadın, kıyafeti, saç modeli ve tokası ile bir kadından çok küçük bir kız çocuğu çağrışımı yapmaktadır. Bu anlamda da kadın bir çocuk gibi korunması gereken bir varlıktır.

Hikayeyi incelediğimizde birtakım bölümlerin çevirisinde aşırı derecede yerelleştirilmeye gidildiği göze çarpmaktadır. Örneğin “Haydi bakalım”, “Evvel Allah!”, “Heyhat!”, vs. (Bu tür yerlileştirmeler ‘Genel Değerlendirme’ bölümünde sonuca bağlanacaktır.)

“Koç Burcu” hikayesinde kadının kocasına yalan söylemesine sebep olan yıldız falıdır. Yıldız falı motifi olan bir başka hikayeyi inceledikten sonra yıldız falı konusunu biraz daha detaylı ele alacağız.

Hayat'ın 13 Aralık 1957 tarihli 62. sayısında “Kiralık Oda” isimli hikaye vardır:

Kiralık Oda

YAZAN: JEANNE LANDRIER
ÇEVİREN: PERİHAN BOZKURT

“**H**ADISELER önünüzdeki günleri hazırlıyor. Parkına varmadan istifadeli kararlar alacakmışsınız. Talih yüzünüze sülecek. Hayatınızın güzel bir dönüm noktasında buluyorunuz.”

Anne, dalsın dalsın karıştırdığı mecmuada görüne ilşen bu yıldız falını tekrar okuyarak gülümsedi. Artık onun için bomboş olan yaş başlamış, oğlu Gilles her seneki gibi tatlılıni seçirmek için sarfıyeye gitmişti. Kocasının ölümünden beri her yaş böyle seçerdi. Ona çok bağlı olduğu için tahammül hayli zor olmuştur, bir başkasına hayatını yeniden bağlamak imkânız göründüğünden günden güne kendi içine çekiliyordu. Mamafih o büyük usturap hafiflemiş, ancak ruhunda bir boşluk kalmıştı. Haddinden fazla çalışmakla bunu da bir derece olsun unutup hafifletebiliyordu.

Az önce telefon çalmış, tiz bir erkek sesi: “Odanın hâlâ kiralık mı?” diye sormuştu. Odayı kiraya vermek, bu mümkün bir şey olduğu halde, bir kere bile aklına gelmemişti. Hâlâ kendi kendine “Evet” diye cevap vermesinin sebebini soruyordu. “Yabancı”, “Peki hemen geliyorum” diyerek telefonu kapatırmıştı. Anne şaşırmış, Ahire elinde, olduğu yerde kalakalmıştı.

Bu düşüncesizliği yapması için para sıkıntısı mı çekiyordu sanki? Oerçi, Gilles günden güne büyüdükçe maaşları da o nispette çoğalıyordu, hem kira da artmıştı. Oturulmayan bir odayı kiralanmak hiç de fena bir fikir değildi. Fakat hem bunu daha evvel hiç düşünmemişti, hem de Gilbert'in odasıydı bu!...

Mechul adam sözünde durma neredeyse gelirdi. Odayı az evvel bir başkasına kiralandığını söyleyip reddedebilse. Ama sonra, ya yalanı bir işe yaramazsa! Hayır, kaderine borun emelleydi.

Odanın hava alması için yanı kapalı bıraktığı pancurları açtı. Etajere dizilmiş kitapları, koyu kahverengi örtülü divanı ile Gilbert'in çalışma odası eksi intizamını aynen muhafaza ediyordu.

Luvaylarda silâh koleksiyonları ve tablolar vardı. Nasılsı, ilk bakışta insanın hoşuna gitmez için herşeyi tamamiyince bir odaydı. Bir yabancının orada oturacağını düşününce Anne kalbizin burkuldugunu hissetti.

Fakat daha kapıyı açar açmaz yabancı adam ona sempatik göründü. Uzun boylu, temiz yüzlü, ses gibi kendisi de emiyet verici, dürüst bir adamı benziyordu. Sakin bir sesle konuşuyordu. Adresli sütcüden aldığını söyledi. Bu mahalleden hoşlandığı için kiralık bir oda olup olmadığını sormuştu.

“Sütcü mü?.. Hangi sarıp teadit. Gün kütçünün bu yabancıyı buraya göndermesine sebeb olduğunu Anne kendi kendine soruyordu. Ama bunun üstünde fazla durmadı.

Yabancı odayı görür görmez beğendi. Anne odanın şeklini değiştirmeyi, kitapları ve komodinin bir görünüş bozaltmayı teklif edince:

— Hayır hayır, dedi. Hiçbir şeyi değiştirmeyin. Böyle pek güzel. Sanki çoktandır burada oturuyormuşum hissinin verdi bana. Zaten benim de pek eşyam yok. W...’de bulunuyordum. Buraya bir kaç ay için geldim, ama daha da fazla kalacağına benziyorum. Bir iki şey getirdim mi olur diler.

Hemen o akşam odaya yerleşti. Bu esnada bitişik apartmanda Mme Brodin, sütcünün söylediği kiracının hâlâ neden görünmediğini düşünüyordu. Odayı hazırlanmış, yatağı temiz çarşafarla örtmüştü, halıların değiştirilmişti. Akşam geç vakit olmasına ve Mme Brodin’in ısrarlı beklemesine rağmen kimselikler gelmedi.

Anne’s, yani Mme Baudin’e gelince, hatalı bir telâffuzun bu adamı evlice sevkettiğini hiç bir zaman bilmedi.

Bu sarıklı ve hamas erkeğin mevcudiyeti erde fena olmadı. Anne bundan uzun zamandan beri mahrumdu. Yeni kiracı ailen Hollandalı bir mühendisti. Boş vakitlerini resim yapmakla geçiriyordu. Eve yerleştikten bir müddet sonra genç kadından kendisini modelik yapmasını istedi; onun portresini yapmayı arzu ediyordu. Anne’in şimdiye kadar hiç kimese tarafından resmi yapılmamıştı. Tipik bir kadındı ama resmini yaptırmayı düşünmemişti bile. Saç şeklini değiştirmesini isteyen amatör ressamın teklifini kabul etti. Saçlarını arkaya topladı. Arzuda kendini tamamen değişik ve genç bir yולה görürce kendisi de geçirdi.

Çalışma saatleri başladı. Resim yaparken John konuşuyordu, hayatını anlatıyordu. Pek genç etlenmiş, fakat karısı ölmüş, hemen hemen Gilles ile aynı yaştağı oğluya yalnız kalmıştı. Oğlunun adı Pieter Pierre idi. John’un er teklifine bakan kadını birlikte W...’de kalmıştı. Hayır, tekrar evlenmeyi hiç düşünmemişti. Ama... belki... kim bilir, hayat bu...

İşte böyle böyük pürçük konuşmalarla birbirlerinin hayatını öğreniyorlardı.

Anne, Gilbert’in usturası gibi, güçlü, çu bu adama bağlanıyor ve kendisini ona daha yakın hissediyordu. Bunun için de azaldığını sandığı sevgiyi telâfi etmek gayesiyle merhum kocasının inatla, her zamankinden daha fazla düşünmeğe çalışıyordu. Gilbert’in ölümü pek feci olmuştu. Sonbahar sonunda, bir gecede vasaatında, boğulmakta olan bir çocuğu kurtarmak için bira gibi nehre atılmış, çocuk sağ, salim ailesine teslim edilmişti. Anne adını bile bilmediği bu yarunun hiç olmasa veziyle tutulduğunu tahmin ediyordu. Ama Gilbert satılmaya yaklaşıyor, yazık sözü buna dayanamamış yatağı düşüp bir daha da kalkamamıştı. Bu yüzden Anne bu mechul yaruvuca kın besliyordu. Gilbert kendini lanitmadığı için ailesi o andaki birkaç sözden başka tepekkör edememişti.

John modelini daha iyi görmek için bir görünüş kuarak:

— Billiyor musunuz, dedi, küçük Pierre’u az daha kaybediyordum.

Pırça ile hafif hafif portreyi düzeltiyor, yaptığını bir türlü beğenmiyordu. Yumuşak ve kararlı hareketlerine hayran olduğu bu adamın mevcudiyetinden hoşlanan Anne, Gilbert’in düşünerek, onun konuşmasını üstünkörü, tek kulakla dinliyordu:

— Bundan yedi sene evvel bir gün Chevrier otmaniarada geçiyorduk... Billi: müslis nerededir? Pierre o zaman üç yaşlarındaydı. Elinizde kurtulduğu gibi nehrin kaçı. Orada bulunan cesur bir yolicunun fedakârlığı olmasaydı boğulup gidecekti... Fakat, neyinle var sizin?.. Anne... Anne!.. Anne İskemide tehlikeli bir şekilde

sallanıyordu Kendini kaybetmek Gae-
reri Bir elini alından seçti

— Bir şey değil, dedi Sıcaktan ola-
cak herhalde

— Evet, sıcak müthiş... biraz usanın
rica ederim.

John divane usanmasına yardım et-
ti. Anne gözlerini kapadı. Bu adamı,
Gilbert'in ölümüne sebebi olan çocuğun
babasını görmeğe tahammül edemi-
yerekti... Oh! Hayır... hayır... bu
imkânsız bir şeydi... Hâdiselerin böyle
birbirine bağlanması mümkün olabi-
lir miydi?... Bir anda hücum eden bu
karişık heyecanlardan, bir taraftan da
sıcakta usun mamen pos vermekten
yorgun döşümde olduğu için kendini
kaybetti!

Avıldığı mamen John'un kolları ara-
lındandı

— Anne, beni korkutmayın, Anne...
rica ederim kendinizi gelin... Oh! sı-
ze bu sıcakta bu kadar pos verdir-
dim için affedin beni Anne... diye mi-
ridanarak açuk suyla Anne'in çakak-
larını uşuyordu

Anne bu kelimeleri gözlerini açma-
dan evvel farketdi. Kendisini teskin
eden bu kurvetli erkek semini dinle-
mek için gözlerini bir an daha ka-
patalı tuttu. Birden doğruldu ve Adeta
iddetle John'u itti. Genç adam sıyağa
kalktı. Nihayet içindeydi ve durmadan
Östür diliyordu:

— Hava bu kadar sıcakken... döşün-
meliydim...

Kısa özet: Anne on yaşındaki oğlu ile yaşayan dul bir kadındır. Kiraya
verdiği odasına taşınan John, kocasının boğulmaktan kurtardığı çocuğun
babasıdır. Bunu öğrenen Anne bunu "zalim bir tesadüf" olarak
nitelendirir, fakat ona aşık olmuştur bile.

Hikaye Anne'nin bir mecmuadan okuduğu yıldız falı ile başlar. Bu
konuyla bağlantılı olarak şu cümleleri ele alabiliriz:

— Zararı yok. Pek hassas değilim
ama, herhalde yorgunluktan olacak.
Mücadele ederensiz odama giderim.

— Rica ederim, tabii... Sıze bir yar-
dımda bulunabilir miyim?

Anne kuru bir sesle cevap verdi:

— Hayır, merci. Bir şey istemes

Her akşam ayrılırken Adet edindiği
el sıkımayı unutulmuş ve genç adamın
kendine doğru usanıp, yüzünde acı bir
ifadeyle kuvvetlice indirdiği elini gör-
memiş gibi yaptı.

Koyunmadan kendini yatağına attı.
Her halde bayıldığı için başı sonklu-
yordu; kafasının içi karmakarışık dü-
şüncelerle doluydu ama buna rağmen
bir fikir pek aydınlıktı: John'u sevi-
yordu, John da onu. Halbuki o, Gil-
bert'in kurtardığı çocuğun babasıydı
ve kocası bu yüzden ölmüştü. John'un
bu işte bir kabahati yoktu, yoktu ama
işte bu küçük çocuk yaşıyordu. Gil-
bert ise ölmüştü... ve kendisi John'u
sevirdi. John da hâlâ yaşayan bu
küçük çocuğun babasıydı...

Birden aklına başka bir fikir hü-

cum etti: Bu küçük zavru annesini
kaybettiği küçük Pierre öksüzdü.
Oğlu Gilles ise yetim kalmıştı. O
halde... Yok... yok... bu korkunç bir
düşünceydi; bu tarafa bir hal yolu
düşünülemezdi... Bu müthiş bir şey
olurdu.

Ah! Niye o küçük çocuk John'un
oğluydu? Bu başka bir çocuk, veya
kurtarılan başka bir adam olamaz mıydı
şanki? O mamen Anne onun ölüğünü
bilmezdi. Ama ne yazık, işte ölen Gil-
bert idi. Anne bu küçük çocuktan hep
nefret etmişti. Hayır, kader hiç de
adil değildi. Niye salim tesadüf bu
çocuğun babasını onun evine yolla-
mıştı?

Genç kadın karmakarışık düşüncelerle
saatlerce hoşlandı, nihayet biten
uyurakaldı. Ertesi sabah geç vakit
uyandı; mamen, hafifçe kapısına vu-
ruluyordu. John'un sesi:

— Madame, diyordu. Madame? Ce-
vap verin bana... Hasta mısınız? Sıze
bir faydam dokunamas mı? Bir dok-
tor götüreyim mi?...

Bu ses endişe ile titriyordu. Genç
kadın kapalı perdelerin arasından sü-
tülen güneş ışığından vaktin öğleye
yaklaştığını farketdi. Yatağın başu-
runda Gilbert'in Gilles'in resimledi
duruyordu. İkital de gülümseyordular
ve pürüshattiller. Halbuki hakikatt
biri ölmüştü, öteki yaşıyordu. Ya ka-
pının arkasındaki bir titreşim ve endişeli
ses... O da hayattaydı işte. Nihayet

— Teşekkür ederim, dedi. İyiyim.
Derin bir nefes alındığını hissetti.

— Çok mu uyudum?

John neşeli bir sesle:

— Neredeyse öğle olacak, dedi.

Ayak sesleri uzaklaştı. Anne kalktı
perdeleri açtı. İçeriye bol bir güneş
ışığı doldu.

İkinciye doğru John'un çalıştığı
odaya sirdi. Östürek:

— Dün yarın kalan seansı tamamlı-
yabiliriz, dedi.

Genç adam endişeyle:

— Kendinizi iyi hissediyor musunuz
diye sordu. Bugün çok kısa çalışalım.
Sıze yordüğüm için bütün gece ken-
di kendime kıydın durdum. Hep sıze
düşündüm. Uykum kaçtı.

Anne oturdu, John fırçalarını aldı.
Bir an sessiz durdular.

Anne:

— Bana küçük oğlundan bahar-
lıydunuz, dedi. Devam edin rica ede-
rim... Mademki oğlumla aynı yaşta-
mıs, dinlemek hoşuma gidecek.

Sesi artık dünkü gibi titremiyordu.

- “Hayır, kaderine boyun eğmeliydi”.
- “Hangi garip tesadüf ...”
- “... hayat bu ...”
- “Zalim tesadüf”
- “Yıldız falını tekrar okuyarak ...”

Hikayede iki uç var: bir yanda spekülâtif yorumlarda bulunan yıldız bilimi (astroloji), diğêr yanda ise kader. Astroloji insanlara geleceklerine dair (doğru ya da yanlış, tartışılır) bilgiler sunmaktadır. Kader ise herhangi bir şekilde kestirebilir değildir. Bu kestiremezlik ve belirsizlik hikayede “tesadüf/ boyun eğme” gibi kelimelerle ifade edilmeye çalışılmaktadır. Anne'nin yıldız falında yazanlar bir bir gerçekleşirken, Koç Burcu hikayesinde Corinne'nin falında yazanlar gerçekleşmemektedir.

Yıldız falı kitle iletişim ürünleri içinde önemli bir yere sahiptir. Kitle toplumu insanın içinde yaşadığı toplumdaki değişikliklere adapte olmakta zorlanması ve yaşanan sorunların ne şekilde çözümlenebileceği konusunda fikir sahibi olmaması nedeniyle yıldızbilim, onun problemlerine geçici de olsa çözümler sunmaya çalışmaktadır. Oskay, ağır sorunlarla karşılaşanların bu sorunların hangi yollarla ve nasıl çözümlenebileceğini öğrenecek kadar sabırlı olmadıklarından yıldız bilimine merak sardıklarını ifade etmektedir (1997: 84).

‘Yıldız Falı’ özellikle magazin dergilerinde yer verilen bir bölümdür. Hafta ve Hayat Türkiye'deki magazin dergileri içinde ‘yıldız falı köşesi’ olan dergilerdir. Ayrıca bu tür köşeler (iki hikayede de görüldüğü üzere) kadınlar tarafından daha çok okunmaktadır. Kadın bu köşeleri okuduğu için “rasyonalist erkek” tarafından küçümsenmektedir (krş. “Koç Burcu” hikayesi) ve alaya alınmaktadır.

Çözümü, bilinmeyenden gelen güçlerde aramak yine kitle insanının sorunlardan kaçış eylemine örnek olarak gösterilebilir. Günümüz insanının “olağanüstü güçlerden gelecek yardımlarla sorunların aşılabilmesi”ne (1993: 58) olan inancına değinen İlal, bu inancın Superman , Rambo gibi kahramanlarda vücut bulduğunu ve sorunlardan bunalan izleyiciye kaçış olanağı sunduğunu belirtmektedir.

İki hikayede yıldız falına farklı anlamlar yüklenmiştir. “Koç Burcu” hikayesinde Corinne'nin fala inancının kalmaması onun kocasının düşüncesini kabul ettiğini göstermektedir. Erkeğin söylediği doğrudur ve kadın eninde sonunda onu benimsemektedir. Bu şekilde kadın erkeğin daha mantıklı ve rasyonel olduğunu ve o anlamda daha üstün olduğuna onay vermiş oluyor. (Bu öyküde falın boş inanç olduğuna dair verilen mesaj, temelde magazin dergilerinin içeriği ile çelişmektedir.)

“Kiralık Oda” hikayesinde fal ile gelişen olayların örtüşmesi, farklı noktalara işaret edebilir: İnsanların yıldız falı köşelerini okumaya teşvik etmek (çünkü yazarlar gerçek olmaktadır) ya da yıldız falı hayatın insana ne getireceğinin bilinmemesinden dolayı her şeyi oluruña bırakmanın ve kadere boyun eğmenin gerekliliğini desteklemek. Çünkü yıldız falı gelecekte ne olacağını söylerken bunu çok genel ifadelerle yapmaktadır; yani insanın hayatı konusundaki belirsizlik yıldız falına rağmen devam etmektedir. Yıldız falı insana geçici bir rahatlama duygusu vererek kader inancını pekiştirmeye çalışmaktadır belki de.

“Kiralık Oda” hikayesindeki iki kahraman da duldur. Dulluk başka hikayelerde de sıkça karşımıza çıkan bir olgudur. Bu konuyla ilgili olarak “Yaşama Zevki” (Hayat, 15 Ağustos 1958, 97. sayı) isimli hikayeyi ele alacağız:

Yaşamama Zevki

YAZAN EDWARD HARRIS HETH

ÇEVİREN: FIKRET ARIT

UYANDIĞI zaman kamarası Karaip Denizi'nin o yeşil karışık sarılı, kırmızılı sabah aydınlığı içinde idi. Pencereye gitti. Hava o kadar güzel, o kadar yumuşaktı ki, tuzlu, hafif bir kokuyu andırıyordu. Derin derin nefes aldı. Sonra yaptığının farkına vardı. Duyduğu bu yavaş yavaş zevki yüzünden kasları çatıldı. Ne kadar çok uyumustu. Böyle sakin ve güzel bir uyku uyumak Jack'a hiyanet değil miydi?

Bavulları boşaltılmıştı. Bir gün önce kadın kamaratın enları açarak elbiselerini gardıroba yerleştirmesini lükaydı ile seyretmişti. Ne giyeceğim diye düşünüldüğü yaktı. Sadaca derli toplu ve temiz giyinmeğe dikkat ediyordu, o kadar. Jack'ın o hayran ve tetkik eden bakışları olmayınca giyinmenin ne mânâsı kalıyo tu?

İki kişilik karyolanın kenarına oturarak bir sigara yaktı. Yanındaki yer boş kalacak oluktan sonra acentanın ona iki kişilik bir kamara ayırmasına ne lüzum vardı sanki? Zorla kalkarak gardrobun kenarını açtı. Dışarı çıkmak için sırtına iyi, kötü bir şey geçirmesi lazımdı. Eli, bir gün önce giydiği gri elbiseye gitti. Bir sene vardı ki, sık sık bu elbiseyi giymiş, onunla eski birer arkadaş gibi olmuş, mukaddes bir hatıra gibi kendini ona vakfetmişti. Öbür elbiselere dokundu. Bunlar da hep kaçı renk, kelen yohut suni ipekten sade elbiselerdi. O sırada elleri açık sarı, yazlık, ince bir elbiseye uzandı. Elbiseyi üstüne tularak gardrobun boy aynasında kendine baktı. Tekrar hiyanet ettiği hissine kapıldı. Fakat bu sefer Jack'a değil, bir gece evvel vapurun salınanda rasladığı yaşlı, buruşuk yüzlü, bedbaht; yakın bir kayıpların acısı içinde kaybolmuş gibi duran kadına karşı...

Onları birbirlerine bağlayan aynı his ikisini bir araya getirmiş, ilk bakışta birbirlerini anlamışlar, aynı sırrı paylaşıklarını hissetmişlerdi. Blanche onun yanındaki sandalyeye oturmak için müsahade istemiş; uzun zaman kâfeste kalmış kuşların hürriyetle kavuşur kavuşmaz şaşkın şaşkın uçuşmaları gibi dağınık cümlelerle konuşmağa başlayan yaşlı kadını dinleyip sigara içerek dakikalarca orada oturmuştu.

Böyle yaşlı olunca bir acıya katılmak ne kadar zordu. Kendisi gençti. Onun için daha kolay olmalıydı. Fakat olmuyordu.

İki kadın kısa bir müddet içinde birbirlerinin acısına ortak olmuşlardı. İkisi de kendileri için hayatın feci ve ödüne geçilmez bir şekilde sona erdiğini anlamışlardı. İkisinde de kendilerini istikbale iletecek kudrette bir istek, bir temayül yoktu. Uçsuz, bucaksız bir gam ve kader denizine gömülmüş, âdeta orada hareketsiz kalmış gibiydiler.

Kamarâ pencerelelerinden giren ılık öyle dost bir sıcaklıkla Blanche'in çıplak omuzlarına dökülüyordu ki, genç kadın sanki birisi dokunmuş gibi ürperdi. Sarı elbise rahatsız eden bir yumuşaklıkla vücuduna sarılmıştı. O gün bir sene oluyordu. Tam bir yıl önce bu uzun, yalnız yolculuğa çıkarken dostları onun bir mezardan farksız olduğunu söylemişler, bu hali bırakmasını kızarak rica etmişlerdi. O da son dakikada, sırf dostlarını memnun etmek maksadıyla bu sarı elbiseyi satın almıştı.

Sırtından banya havlusunu çıkararak sarı elbiseyi giydi. Aynaya baktı. Karşısında kendine çok yabancı gelen aydınlık yüzlü, mütenasip vücutlu, genç, ölüm ve matemle hiç ilgisi olmayan güzel bir kadın gördü. Tekrar bir ihanet hissi ile Lüzardi. Hâfızası ile kendisi arasına giren bu parlak renk aydınlığından nefret ederek sayınmağa başlamıştı ki, tam o sırada kapı vuruldu. Gidip açtı.

Kamaratun uzatıldığı hayat dolu taze, pembe güllerin karşısında vücudu buz gibi oldu. Gülümseyen kamaratun kapıyı çekip girmesini bekliyemedi. Buketin üstündeki kartı okumadan yırtıp atmak için hızla döndü. Fakat bir kaç adım atınca durdu. Bu hareketle ne lüzum vardı? Gülleri kime gönderdiğini biliyordu.

Gece kamarasına çıkmadan önce, uyumasına yardım eder diye bir kadeh içki içmek için gaminin barına uğramıştı. Sarışın, samimi yüzlü bir erkek gülümseyerek yanına gelmiş, kendisini takdim etmi ve beraberce bir kadeh bir şey içmelerini rica etmişti. Adı Frank bilmem ne idi. Blanche adamı tanımak için gülümsemeğe çalışmıştı. Hem bu seyahate çıkmak için çıkması mıydı? Şöbe bir hareketle bulmuştu ne lüzum vardı?

Adamla konuşmuşlardı. Cleveland'idi. Blanche orta batıyı görmüş, yeşil vâdileri, ovaları çok sevmişti. Frank hızlı konuşuyordu. Acaba ertesi günü öğle yemeğinden önce beraber birer kokteyl içme seretini kendisine bağışlar mıydı? Blanche red cevabını mümkün olduğu kadar tatlı bir gülümseme ile kibirlenmeğe çalışarak kalmış ve hızlı hızlı kamarasına gelmişti.

Adamın bu hareketle kendisini gücendirebileceğini düşünmüş olmasına ihtimal vermiyordu. Gözleri doldu. Bir gece önceki yaşlı kadını görmek istiyordu. Çıkmak üzere olduğu sarı elbiseyi kapı vurulduğu zaman tekrar giymişti. Şimdi sırtında nasıl bir elbise olduğunu farkına varamadan telâşla kamaradan çıkarak yaşlı arkadaşını, kendisine çok benzeyen kadını aramağa başladı.

Baştan aşağı siyahlar giyinmiş kadının yanındaki sezlonga büyük bir teslimiyetle uzandı. Güneşin parçalamak istediği bu dulluk zırhından buram buram sıcak tiliyor, deniz kokan rüzgâr onun iyice bacaklarına sardığı eteklerini başına yere ucuymağa çalışıyordu. Blanche, kendisini; bu kıyafetle görünce kadının gözlerinde beliren şaşkınlığı farketmişti. Son derece mahcup oldu. Eski huzur ve sükûnlarına kavuşuncaya kadar hızlı hızlı konuştu. Onlar bir kişi sayılırdı. Birbirlerine ait idiler. Yaşlı kadın dalarak yorgun bir ifade ile Blanche'a tokadı, evlerini, bahçelerini, beraber yaptıkları gezintileri anlattı:

"Her sene vapurla seyahate çıkarım dedi. Çok faydasını görüyorum. Fakat harb içinde zordu. O zamanlar imkân mı vardı seyahatin?"

"Harb mi? Hangi harb? Ne zaman öldü kocanız?"

"1938 de... O gün hâlbî gözlerimin önündedir."

"Yirmi sene mi oldu kocanız öleli?"

Yaşlı kadın sadakat ve cesaretini Blanche'a da aşlamak istercesine gülmüşüdi:

"Evet ya, yirmi sene... Başkamaratın yemekle sizi benim masama oturmasını söyledim. Bizim hislerimizi anlayacak kimse o kadar az ki. Yol boyunca arkadaşlık ederiz."

"Fakat... amma... buna imkân yok..."

Sabahın beri önüne geçmek için mücadele ettiği o yaşama zevki, ödeti bedeni bir acı verircesine hislerine galebe çaldı. Yaşlı kadının nefret dolmuş bakışlarından gözlerini kaçırarak :

«Unutmuştum» dedi. «Yemek için... tokteyl için söz vermişim. Fakat teşekkür ederim... Çok teşekkür ederim...»

Kalktı. Küpesteye tutundu. Güneşin, boyalı tahtadan avuçlarına geçen güzel, canlı sıcaklığını içinde hissederek güverte boyunca koşmağa başladı. Işıl ışıl parlayan deniz, güneş, haykırarak uçusan martılar bütün güzelliklerini onun üstüne serpiyorlardı. Barın medhalinde Frank'ı gördü. Koşarken duyduğu, rüyadan uyanış gibi garip bir his içinde acele acele ona doğru yürüdü.

Kısa özet: Bu hikayede kocasını kaybetmiş olan Blanche'ın çıktığı bir seyahatte Frank isimli bir erkekle tanışması neticesinde tekrar hayata bağlanması anlatılıyor.

Hikayede dul olan bir tek Blanche değildir. Seyahat sırasında tanıştığı yaşlı bir bayan da harpte kocasını kaybetmiş ve dul kalmıştır. İkisinin de ölümü ile yaşama arzuları yok olmuştur ve kocalarının hatırasına bağlı kalarak mazbut bir yaşam sürmüş ve onlara ihanet etmemişlerdir. Giyimlerinde bile (Blanche sadece derli toplu ve temiz giyinirken, yaşlı kadın siyah giyinmektedir) eşlerinin anısına bağlı

kalmaktadırlar. Buradan birkaç tane sonuç çıkarabiliriz: Toplum dullar konusunda belli başlı kalıp düşüncelere sahiptir. Buna göre eşini kaybeden kişi hayatının sonuna kadar ölen eşine sadık kalmalıdır, ona ihanet etmemelidir. Ele aldığımız hikaye bu kalıp düşünceleri yıkmaya çalışmaktadır. Verilmeye çalışılan düşünce, dulların da yaşamayı ve yeni bir hayata başlamayı hak ettikleridir.

Blanche Frank ile tanışınca artık üzerindeki “dulluk zırhından” kurtulmak ister. Ve bunu başarır da: Yaşlı kadın ile öğle yemeği yemek yerine Frank’la barda buluşmayı tercih eder (Yaşlı kadın hikayede yıkılması ve aşılması gereken eskimiş düşünce ve değerleri ifade etmektedir).

Özellikle savaş sonrası kocasını kaybeden kadınların genç yaşta dul kalması neticesinde, onları tekrar hayatın devam ettiğine ve yaşamdan zevk almaları gerektiğine inandırmak ve topluma da dulluğu (hem erkek hem de kadın açısından) doğal bir olgu olarak kabul ettirmek amacıyla oluşturulan bu tür içeriklere sahip medya ürünleri bizim toplumumuza da yine kitle iletişim araçları üzerinden girmektedir ve tekrarlanmak suretiyle davranış ve düşünceler üzerinde etkili olabilmektedir. Oskay, günümüzde “dulluğun da olağan karşılanması gereken bir yaşam biçimi olduğunu savunan dizilerin yayınlan”dığını (1993: 30) ifade etmektedir. Buradan genel bir sonuca gidebiliriz: Kitle iletişim ürünleri istenilen yaşam biçimlerini topluma benimsetmede önemli bir rol oynamaktadır.

İlal, 1950’lerden itibaren çekilen Hollywood filmlerinin ‘mutlu sonla’ bitmelerini 1960’larda doruk noktasına varan bir olgu olarak değerlendirir (1997: 66). Filmlerde görülen bu olgu hikaye ve tefrikalarda da karşımıza çıkmaktadır.

Mutlu son ile biten aşk öykülerini burada çok detaylı olarak ele almayacağız. Ancak yine de birkaç örnek vermekte yarar var:

27 Aralık 1957'de yayımlanan Hayat'ın 64. sayısında "Şemsiye" isimli öykü yer alır. Unutulan bir şemsiye ile başlayan bir aşkın evlilikle noktalanması bu hikayenin temasını oluşturmaktadır.

Hayat'ın 17 Ocak 1958 tarihli 67. sayısında yer alan "Uğurlu Köpek" isimli hikayede de benzer tema vardır. Ancak burada iki kişiyi bir araya getiren ve evlenmelerine vesile olan bir köpektir.

Bir yılbaşı akşamında başlayan bir aşkı anlatan "Bir yılbaşı akşamında" (Hayat, 2 Ocak 1959: 1. sayı) isimli hikaye, gazete ilan yoluyla tanışan iki kişinin bu suretle yeni bir hayata başlamalarını anlatıyor.

"Hasat Balosu"nda (Hayat, 27 Mart 1959: 13. sayı) iki genç arasında filizlenmeye başlayan aşk anlatılmaktadır.

Hikayelerin evlilikle noktalanması beraberliklerinin ancak bu çerçevede düşünülmesi gerektiğini hatırlatmaktadır okuyucuya. Toplumdaki ahlaki değerlerin korunması ve sürmesi için evlilik ve bağlılık gereklidir. Ayrıca insanların mutlu olmaları ve saadete kavuşmaları ancak evlenmeleri ile mümkün görülmektedir. Öykülerin kahramanları hep ideal eş peşindedirler. Aşksız ve evliliksiz bir hayat düşünememektedirler. Bunların dışında, öykülerin kahramanlarının tasvirlerine bakıldığında, kadınlar son derece güzel ve çekici, erkekler de yakışıklıdır. Bu dikkat çekici bir özelliktir. (Kahramanlarının kusursuz olmaları o dönem filmlerinin de önemli bir özelliğidir (a.g.e.))

Aşk öykülerine magazin dergilerinde sıkça yer verilmektedir. "Aşk romanlarının" da okuyucularının genelde kadınlar olduğu düşünülürse, bu tür hikayelerin de hedef kitlesini çoğunlukla kadınların oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Bu aşk öykülerinin dışında ünlülerle ve saray mensuplarına ait kişilerle ilgili haberler/ dedikodular vb. genelde kadın okuyucuyu hedef almaktadır.

Bilim, spor, tarih vb. konular genelde erkek okuyucuyu hedeflemektedir. Televizyonda kimin neyi izlediği konusunda yapılan değerlendirmeleri aktaran Fiske, erkeklerin izlediği programların ciddi ve gerçekçi olduğunu, ancak kadınların izlediği programların değersiz ve hafif olarak nitelendirildiğini söylemektedir (1996: 205).

Fiske'nin bu değerlendirmesini yine bir kitle iletişim aracı olan magazin dergilerine aktardığımızda aynı sonuca varacağımız ortadadır.

Kadınlar için hazırlanan içeriklerin hafif oluşu kadının "kültürel beğenilerini değersizleştirme ve onları toplumsal olarak ikincileştirmenin başka bir yoludur" (a.g.e.). Ve kadınlar bu tür içerikleri okuyarak kendileri ikincil konumda gören erkek egemenliğine dayalı ideolojiye katılmaktadırlar.

Şu ana kadar ele aldığımız hikayelerin dışında toplumun genel ahlak anlayışına ve evlilik kurumuna – doğrudan olmasa da – eleştiri getiren ya da kışkırtıcı özellikler taşıyan hikayeler de vardır. Bunlardan bir kaçını aşağıda ele alınmıştır.

8 Mayıs 1959 yayımlanan Hayat'ın 19. sayısında "Kıskançlık" adlı hikaye yer alır:

KISKANÇLIK

PERDE inmişti. Genç yazar, eserini çözülmesi imkânsız türlü komplekslerle bir kör düğüm haline soktuğu için, salona çıkan seyircilerin suratları asıktı. Tiyatrolarda «Büyük Aras» adı verilen şey, çoğu zaman hakiki temsile tercih edilir. Bu on beş dakikalık zaman içinde en kalbur üstü piyeslere bile taş çıkartacak, hayattan alınmış nice dramlar cereyan eder. Ne yazık ki bir çok piyes yazarlarının bundan haberleri yoktur. Gelin sizinle bunlardan birine seyirci olalım.

YAZAN: KARL PACHER — ÇEVİREN: S. A.

Kadın otuzunda ya var, ya yoktu. Üstelik hem güzel, hem de iyi giyimli idi. Hâsılı, dört başı mamur kadındı. Adam, orta yaşlı idi. İyi bir makastarın elinden çıkmış koyu renkte bir elbise giymişti. Yalnız, dikkati çekecek kadar acayip bağlanmış bir kravat takmıştı. Bu boyunbağının düğümü kendi icadı idi. Bununla da iftihar ederdi. Ellerinde

tiyatro programı, salonda anestezi aheste doluşurlarken kadın gökten düşercesine sordu:

— Neden hiç konuşmuyorsun? Birini mi düşünüyorsun yoksa? Daha doğrusu, kimi düşünüyorsun?...

Bütün akşam boyunca tanınmamış bir muharririn yaratmak istediği uydurma şahısların soraklı istirahatı ile kafa patlatmanın budalalık olacağını düşünen adam cevap vermedi.

Bunun üzerine kadın:
— Ne düşündüğünü öyle ise ben sana söyleyeyim... dedi.
Kocasını kayıtsız bir tarzda:
— Söyle, dinliyorum... diye mırıldandı.

Altı senedir evli idiler. Dörtün bu müddet içinde kadın, kocasının düğünçesini okumak hususunda usta olduğunu her fırsatta tekrarlarmıştı. Kadının güzelliğinden sonra gelen ikinci özelliği son derece kışkırtıcı oluşuydu. Kışkırtıcı kadınların, kocalarının yerine düşündükleri mülümdür.

— Aklında yeni sevgilin var, iyice biliyorum, dedi. Kim olduğunu öğrenebilir miyim?...

Sevsiyalik...

— Altı yıldır bilmece çözmekten artık usandım. Bu müddet zarfında tek bir aşk mektubuna raslamadım. Hiçbir kadın seni telefonla aramadı. Uykunda kadın ismi sayıklamadın. Birşey sormak istediğim zaman da susuyorsun. İşte bu halin beni çileden çıkarıyor...

Kolundan sıkıca tutarak, az ötede duran bir kadını gösterdi.

— Bu sarışın yosma sana neden öyle yiyecekmiş gibi bakıyor?...

— Hangi sarışın?...

O anda kalabalığın arasından sıyrılan bir kız adamı hakikaten göz ucuyla süzerek yanlarından geçti. Yalnızdı. Saçları buğday sarısı idi. Üzerinde çok zarif bir elbise vardı. Adam başını sallıyarak:

— Kim olduğunu bilmiyorum... dedi.

— Hep aynı tekerleme, bunlara alıştım artık.

— Şerefim üzerine temin ederim ki bu kadını ilk defa görüyorum...

Ama bunu söylerken genç kıza kaçamak bir nazar atmaktan da kendini alamadı. Kadın büsbütün hidetlenmişti:

— Benim yanımda bu derece aşk-kâr flört etmeğe utanmıyor musun? Bu yosma ile burada sözleştiğin, her halinden belli.

— Ama, bu akşam için tiyatrodan yer ayrıldığını bilmiyordum bile.

— Bunu tahmin etmiş olabilirsiniz. Bu konularda ne kadar zeki olduğumu bilirim.

Adam sustu. Bu gibi hallerde susmak en iyi silâhtı. Derken sarışın kız yeniden görüldü, yanlarından geçerken gene baktı. Bakarken de hafifçe tebessüm etti. Zihnini yok-

ladı. Hayır, bu kız hakikaten tanı-mıyordu.

Kadın muzaffer bir tavirle güldü:
— Nihayet seni suç üstü yakaladım. Adını, sanını, kimin neal olduğunu bana lütfen söyle...

Acı acı çalan zil, temsilin devamını ilân etti. Konuşma da böylece vahim bir hal almadan yarıda keşildi. Son perde indigi zaman adam aktörlerin kendisini hiç ilgilendirmiyen trajediler oynadıklarına sevindi. Piyas üç perdelik bir intihar teşebbüsü olduğu halde gaye bir türü hâsıl olmadı.

Tiyatrodan sonra köşe başındaki galeinoya gittiler. Hıncanın dolu idi. Çoğu az önceki muflak oyunun bahşais seyircileriydi. Bos buldukları bir köşe masasına oturular. Bir şişe beyaz şarap getirtiler. Adamın yürü duvara dönüktü. Dereden tepeden konuşular. Tiyatrodaki gergin havadan eser kalmamıştı. Adam, kışkırtıcı nöbetleri yoklamadığı zaman, karısının ne mükül bir insan olabileceğini düşünüyordu. Hâsıl hayatından memnundu.

Ama, bu saadet urun sürmedi. Kadın birden telaş içinde:

— Haklıyımın... diye haykırdı.

O esnada zevkle yudumladığı şarap az daha adamın boğazında kalacak. Kadın, sinir içinde söluyarak:

— Sarışın sevgilin de burada... dedi. Yaşuk ki sana nasıl baktığını göremiyorsun. Lütfen kendisini masanıza davet et. Bunu senden bil-haasa rica ediyorum.

— Ama neden?...

— Arzu ediyorum da ondan.

— Tanımadığım kadınlarla konuşmak âdetim değildir.

— İyi öyleyse ben gider getiririm.

Cevap beklemeden ayağa kalkarak sarışın kadının yanına gitti. Adamın sırtı salona dönük olduğu için olup biteni göremiyordu. En nefret ettiği şey hâdises çıkarmaktı.

Başını avuçları içinde saklıyarak

Akıbetini bekledi. O anda omuzunu bir el dokundu. Başını kaldırdı. Karısını gördü. Yanında sarışın dilber de vardı. Kadın alaycı bir tarzda:

— Kocam... diye takdim etti.

Meçhul kadın tebessüm ederek:

— Karınız beni masanıza duvet etmek nezaketinde bulundu... dedi. Bu kadar hazin bir piyesten sonra güler yüzlü insanlarla baş-baş oturmak bana cidden zevk verir.

Adam kekeleyerek:
— Şüphesiz... diye cevap verdi.

Oyun cidden acıklıydı.

İki kadın tatlı konuşmağa başladılar. Biçare kocanın avuçları terliyordu. Her an bir kızılca kıyamet kopması isten bile değildi. Ama, korktuğu başına gelmedi. Kadınlar kısa zamanda sıkı sıkı ahbab olmuşlardı. Hatta işi daha da ilerleterek senli benli oldular. Adam da bu samimiyete tabii seyirci kalmadı.

Sabaha karşı kalktılar. Bir taktil tutarak genç kıza evine bıraktılar. Vedalaşırken kadın, sarışın dilberin ertesi akşam için evlerine davet etti. Bu daveti birçokları daha takip etti. Sarışın dilber böylece alenlen bir parçası oldu. Genç kız dilediği saatte, teklifsizce gelir, arzu ettiği kadar kalırdı. İşin tuhafı, kadının bu kıza karşı büyük itimat beslemesiydi. Hatta kocası ile yalnız başına dolaşmasına bile izin veriyordu.

Bir akşam yine sinemaya gitmişlerdi. Dönüşte yaya olarak ağaçlık ve tenha bir yolda yürürlerken bir an durdular. Sarıyaş dolaş oldular. Bu ilk öpüşmeden sonra, çift kumrular gibi yollarına devam ederlerken adam heyecandan titreyen bir sesle sordu:

— O gece tiyatrodan bana niye baktın?...

Sarışın kız başını adamın omuzuna dayıyarak:

— Doğrusunu isterseniz, kravatını fazla acayıp bulduğum için... dedi.

Kısa özet: Oldukça kıskanç olan bir kadını, kocası, karısının önce kıskandığı sonra da dost olup güvendiği kız arkadaşı ile aldatır.

Hikayenin kahramanlarının isimleri yoktur. Hikayenin üç kahramanı vardır. Bunlar hikayede şöyle geçmektedir: Koca/ adam – karı/ kadın – (sarışın) kız/ dilber. Anonim kimliklerin kullanılmasının çeşitli nedenleri olabilir. Nedenler içinde akla gelebilecek en mantıklısı, bu öyküde yaşananların *her* evlilikte yaşanan veya yaşanabilecek sorunlar olduğuna işaret etmektir.

Yazar “kadının güzellikten sonra gelen ikinci özelliği son derece kıskanç oluşuydu” derken bu özelliği sırf öyküdeki kadına mal etmemekte, bütün kadınlara ait bir özellikmiş gibi sunmaktadır.

Hikaye ile verilmek istenen şu olabilir ‘Çok kıskanç olursanız, eninde sonunda kocanız sizi aldatır. Hem de en güvendiğiniz arkadaşınızla!’ . Başka bir ifade ile kıskançlık evliliği (aileyi) tehdit eden bir unsurdur, dozunu iyi ayarlamak gerekir. Tabii bunların dışında da yorumlar getirilebilir.

Burada ‘eşini aldatma’ kıskançlık gibi toplumda yaygın olan bir duygudan yola çıkarak meşrulaştırılmaya çalışılıyor. Bir yerde de evlilik denilen kutsal bağ önemini yitiriyor görünüyor.

15 Mayıs 1959 tarihli Hayat’ın 20. sayısında “Oda arkadaşları” başlıklı hikaye yer alır:

ODA ARKADAŞLARI

KIZ pek neflisi. Gerçi bizim serviste daha bir yığın güzel kız vardı. Hem de adamakıllı güzel. Ama bu kız dehşet bir şeydi. Daha gözüm ona ilişir ilişmez yıldırım- la vurulmuşu döndüm.

O gün cuma idi. Cumartesi ve pazar gününü bu kızla beraber geçirmenin çaresini bulamazsam, öldürdüm. Ne yapıp yapmalıyım bundan bir randevu tapırmağı bakmalıydım. Marley de kapının eşliğinden kıza bakıyordu. Kâfirin gözlerindeki mânâyı hemen anladım. O da benim düşündüğüm şeyleri düşünüyordu.

YAZAN : RICHARD L. SARGENT — ÇEVİREN : A. MAZHAR KUNT

Obür servisin kapısından içeri girdiğim zaman ilk gözüme ilişen Velma oldu. Sekreter Velma kırkını aşkın, şıman ve gösterişsiz bir kadıncıydı. Yeni gelen kızın masasına oturmuş, elindeki dosyaya bakıp bir şeyler onlatıyordu. Hemen yanına yaklaşıp amzuna dokundum. Hıçım la döndü :

— Ne var, ne istiyorsun?

— Çok küçük bir ricâ, beni yanındaki güzel bayanla tanıştırmek; o kadar, başka şey istemem!

— Sırası mı şıman diye söylenir gibi olduysa da, istemiye istemiye adımın Bob Parker, onunkinin de Harriet Mardis olduğunu söylemek zorunda kaldı. O sırada Valmanın evrak dolabının yanına gitmesinden istifade ederek, hemen hücumu geçtim:

— Miss Mardis, bu akşam yemeği beraber yiyebilir miyiz?

Küçük bir kâğıt parçasının üzerine birşeyler karalayıp bana uzattı:

— Adresim budur, sizi saat kaçta bekliyorum?

— Alı buçuk iyi mi?

— Güzell! Sonra yüzüne memnun bir ifadeyle bakarak ilâve etti :

— Açık sözlülüğe bayılırım Bob, bu noktayı hatırlınızda tutun, ilarisini için de lâzım olabilir.

Artık randevuyu koparmıştım, sevinçten uçuyordum.

Krem rengi spor arabamla Wiltshire Bulvarındaki büyük otelin önünde durduğum zaman saat tam 6.32 idi. Harriet kapının önünde beklemese yanlış adrese geldiğimi zannedecektim. Bizim motor fabrikasında maaşla çalışan bir memurun sırma kollu kapıcısı olan şahane otelde nasıl olup da oturabileceğine akıl erdiremedim. Üzerindeki mavî roba baktım. Şirketten alacağı bir aylık maaşla bile böyle bir elbise diktirilemezdi.

— Kadınların randevularına tam vakitinde geldikleri pek görülmez ama...

— Ben her zaman dakik hareket ederim, asıl siz biraz geçiktiniz ama ziyarı yok, pek fazla değil.

Arabayı hareket ettirerek caddeye çıktık. Harriet yolda sordu :

— Nereye gidiyoruz ?

— İsterseniz Lowry'de bir yerde yemek yiyelim, sonra Palladium'a, yahut Moulin Rouge'a gideriz, muvafık mı ?

— Bence hepsi bir, nasıl olsa şehrin yabancıyım.

Zaman pek çabuk geçmişti. Hangi bahsi öğşam altından kalkıyordu. Otlığımız temsilin perde arasında tiklim tiklim kalabalık barda birşey içerken kolumu usulca beline doladım. Tatlı tatlı güldü, ama sempatik bir hiddet ifadesiyle elimi yavaşça itmekten de geri kalmadı.

Gece otale dönerken, arabada, direksiyonu tutmayan kolumla bir iki okşama teşebbüsünde daha bulundum.

— İki eliniz de lütfen direksiyonda kalsın Bob! dedi.

Ben içerler gibi olunca, başını omuzuma dayadı ve yolun geri kalanını bu vaziyette geçirdik. Trafik lâmbasının eduru işareti verdiği bir andan istifade ederek pakağına bir öpücük kondurdum. Dudaklarında tembelenmiş bir tebessüm belirdi :

— Yapma Bob, bak yeşil yandı.

Çok müşkülpesent bir kıza benziyordu. Ama çok da güzeldi.

Arabayı tam otelin kapısı önünde dururdum. Hiç değilse bir veda buseşi almadan ayrılmamak kararındaydım. Bu kararımı hissetmiş gibi :

— Biraz ilerde park yeri var, dedi.

Hemen arabayı oraya çekerek motoru dururdum. Burası loş ve kuytu idi. Sorgulu nazarlarla yüzüne baktım. O, arabadan aşağı inerek :

— Biraz içeriye girmek ister miydin?... diye sordu.

Arabayı kilitleyip yukarı çıktık. Dairesi çok şirin ve temizdi. Çabucak iki kadeh viski hazırlayarak gelip yanıma oturdu. Hep gördüğümüz piyesten bahsediyorduk. Ona biraz daha sokuldum ve elini tutmak istedim. Birden ayağa kalkarak, elimden boşalan viski bardağını aldı ve mutfuğa geçti. Bir mahcubiyet duyar gibi oldum. Biraz sonra geri döndü. Sık nefes alıyordu. Yüzü kızarmıştı. Gözlerinde bir arzu ve davet ifadesi sezdim. Daha fazla durmadan onu kollarıma aldım, dudaklarımız birleşti.

— Bu sabah seni gördüğüm andan beri arzumdur bu... diye fısıldadım.

— Biliyorum, dedi...

Ertesi sabah uyandıığım vakit gözüm ilk çarpan şey yaptığım odanın duvarları oldu. Benim odanın bodanası yeşildir. Halbuki bu duvarlar masmavi idi. O zaman, geçirdiğim tatlı gecenin rüya olmadığını idrak ettim. Kapıda Harriet görüldü :

— Kahvaltı hazırladım... dedi.

Onu yakatarak kollarıma aldım ve defalarca öptüm. Sonra yanak yonoğa bir müddet kaldık. Bu suretle birbirimize olan yakınlığımızı daha müşahhas olarak hissedebiliyorduk.

— Harriet, sana birşey söyleyeceğim, bana inanacak mısın ? Seni deli gibi seviyorum.

— Bob pekerim, pek tatlı çocuğusun sen, ama gel şimdi çayın sağlıyor.

Kahvaltıdan sonra birer sigara yaptık. Bu kriz acaba kimin neşyidi? Kimin neş olursa olsun ehemmiyett yoktu.

— Harriet !

— Söyle canım !

— Benimle evlenir misin ?

— Hayır !

— Ciddi söylüyorum—pekerim, hem çok ciddi söylüyorum.

— Ben de ciddi söylüyorum, evlenmem !

Direksiyonunu masaya dayıyarak arucaklarını yüzünün iki tarafına yasladı :

— Dinle Bob, seni incitmeği hiç istemem, fakat...

— Harriet sana çılgınca...

— Söyleme o lâkırdıyı Bob, bırak... Beraber hoş bir vakit geçirdik. Bırak orada kalsın... diye sözümü kesti.

Şaşırılmıştım :

— Fakat niçin, anlamıyorum ki ?

— Niçin mi ? Dinle beni Bob, b ressam mütemadiyen aynı resmi yapar mı ? Pek tabii ki yapmaz, esasen yapamaz. Asıl kıymetli olan orijinaldir. Tekrar yaparsa bile, öbürleri ilkinin b kopyası almaktan başka birşey ifade etmez ve her seferinde de kıymetinde biraz daha düşer.

— İnanmam, mutlaka başka bir sebep var !... dedim.

— Pekâlâ başka sebepler olsun, cevabım gene hayırdır. Anlıyor musun ?

Ayağa kalkarak yanıma yaklaştı :

— Beni son defa olarak öp Bob...

Optükten sonra hakikaten bunun bir veda buseşi olduğunu hissettim. Yüzüm bakmadan ve hiç gülmeden :

— Şimdi artık lütfen çık git Bob, rica ederim... dedi.

Sesinde emirden ziyade yalvarış ifadesi vardı.

Odanın çıkarken son bir defa arkama baktım. Sırtı bana dönüktü. Beni istemeyen bir kadına daha fazla yalvarmayı gururuma yediremedim ve fırlayıp çıktım. Arabayı Santa Monica sahilinde bir yere çekerek saatlerce dalgaların sahile vurmasını seyrettim.

Güneş batarken bir yere gidip sabaha kadar içtim ve körkütük sarhoş oldum.

Bu sarhoşluk pazartesi sabahına kadar devam etti. O sabah işe hayli geç gittim. Tirasım uzamıştı. Bitkin haldeydim. Bill Morley beni görünce :

— Anlaşılan iyi bir hafta tatlı geçirmişsin, dedi.

— Evet.

— Peki, ne oldu ?

— Sarhoş oldum.
 — Orasını görüyorum, başka?
 — Hiçbir şey olmadı, ne olacak!
 — Kadın meselesi değil mi? Kimdi?
 — İşine bak canım, üstüne vurma.
 Bir iki hafta sonra Morley o cuma için Harriet'ten randevu koparabildiğini bana gizlice ve sevinerek haber verdi. Evvelâ ikaz etmeği düşündüm, fakat fayda etmeyeceğini bildiğim için vazgeçtim ve iyi eğlenceler diledim.

Pazartesi günü Harriet geldi. Bill ortada yoktu. Salı günü de gelmedi, ancak çarşamba günü göründü. Hali bitik ve perişandı. Hiçbir şey sormadım. Akşam üzeri gene Bill ile yanyana ikon Harriet yanımızdan geçti ve ikimize de mütebessim, fakat soğuk bir selâm verdi. O zaman Bill'e sordum:
 — Bill, mavi döşeli yatak odalarını sever misin?
 Gözleri büyüdü:

— Bayılırım ama Bob, sorma...
 — Ver elini öyle ise, oca arkadaş olduk.
 Bir hayli zaman sonra, bir pazartesi Peter Cramer de bünye bükün ve üzüntülü bir halde geldi. Onu bu hale getiren şeyin ne olduğunu bir Bill biliyordu, bir de ben... Bill, Peter'in omzu üzerinden bana seslendi:
 — Bob, bir arkadaş daha kazandık!

Kısa özet: Harriet güzel ve alımlı bir kadındır. İş yerinde bütün erkeklerin gözü ondadır. Fakat Harriet bir erkeğe bağlanmak yerine kısa süreli ilişkiler yaşamayı tercih etmektedir.

Harriet cazibesi ile erkekleri büyülemektedir ve elde etmektedir. Birlikte olduğu bütün erkekler ondan ayrıldıktan sonra çok kötü bir duruma düşmektedir. Bu hikayede kadın deyim yerindeyse erkekleri 'parmağına oynatmaktadır'.

Bob onunla tanıştıktan sonra hemen evlenmek isterken, Harriet "bir ressamın mütemadiyen aynı resmi yapamayacağını" – yani evlenip sürekli birine bağlı kalamayacağını – ileri sürerek onu reddeder. Kadının evlenmek istemeyişi evlilik kurumuna bir saldırı olarak nitelendirilebilir. Bunun yanı sıra daha serbest bir yaşam için mevcut kuralları zorlama olarak da algılanabilir.

Hayat 12 Haziran 1959 tarihli 24.sayısında "Affet beni" isimli öyküyü yayımlar:

AFFET BENİ

YAZAN: A. NORMAN — ÇEVİREN: ADNAN ERİM

TOBÜS gelir gelmez atladı. İçerisi kalabalıktı. Öne doğru yürüyüp ikinci sıranın gerisinde güçbelâ duracak bir yer buldu.

Şoförün sağ tarafındaki yan kanepeelerde güzel bir esmer kız oturuyordu. Sahiden güzeldi. Yüründe hiç boya yoktu. Kaşları kalınca, burnu muntazam, dudakları pembe idi. Elindeki kitaba kendini iyice vermişti. Yirmi yaşından fazla görünmüyordu. Belki o kadar da yoktu.

Başını kitaptan hiç kaldırmıyordu. Delikanlı birkaç defa öksürdü, kız aldırmadı. Fakat elbette otobüsün inecekti. İnerken de kitabı okuyarak yürüyecek değildi ya! Bir defa olsun etrafına bakınacak ve onunla ister istemez göz göze gelecekti.

Otobüs iki durak geçti. Birkaç kişi inip bindi. Kız yerinden kıpırdamadı. Üçüncü durakta birdenbire gözlerini kaldırdı. Anaızın göz göze geldiler. Delikanlı, içinde bir ürperti hissetti. Kendisine bakan bu bir çift göz ne kadar kuvvetliydi!... Fakat ne kadar da tatlıydı! Böyle bakışlara hangi yığıldın kalbi dayanabilirdi!...

Gözerini onun bakışlarından ayıramıyordu. Ayırmak istediği halde ayıramıyordu. Kız da ısrarla bakmakta devam ediyordu. Tanıyormuş gibi, bir şey söyleyecekmiş gibi bakıyordu. Bu, tesadüfî bir bakış değildi. Dalgın bir bakış da değildi. Doğrudan doğruya ona bakarı, ısrarlı bir bakıştı... Bir genç kızın asla muakavemet edilmes ısrarlı bakışlarıydı bunları...

Birkaç saniye daha geçti. Kız nihayet başını önüne indirdi. Kitabına daldı.

Çocuk biraz ferahladı. Sağ ellini saçlarının arasında geçirdi. Kravatını gevşetti. Başını sağına sola oynattı.

Nasıl şeydi bu?... Tanımadığı bir kız ona neden bu kadar tesir ediyordu? HÂfızası sayılsamıştı galiba... Bu kız onu muhakkak tanıyordu. Buna katıyetle emindi... Göz ucu ile yine baktı. Tuhaf şey... Bu kadar unutkan olmasına imkân yoktu. Belki de, çehresi tamamen değişmiş eski bir tanıdıktı...

Otobüs bir durakta daha durunca kalabalık seyrekleşti. Genç kız hâlâ yerindeydi.

Yüz güzelliğine inanmamalıydı çocuk. Kimbiller ne hırçın bir karakteri vardı bu kızın! Belki inatçı, belki hissis, belki de aptaldı... Sonra vücudunun da nasıl olduğu belli değildi. Meselâ, bacakları çarpık olabiliirdi veya kalındı. Kalçaları belki genişti... Hem neden kendini bu kadar kaptırmıştı?... Bir türlü bunu anlamıyordu...

Önde duran birkaç kişiyi geçti. Eamer güzeli baştan aşağıya görebilen bir yerde durdu. Gözleri evvelâ, muntazam bacaklarına takıldı. Sonra nazalarını dolgun göğüslerinde geçirdi... Boynu, enseai, omuzları, saçları, elleri... bilhassa elleri... naylon eldivenler içinde pek biçimlî görünen ufak narin elleri ne kadar güzeldi!...

Kız birdenbire gözlerini yine kaldırdı. Doğrudan doğruya çocuğa baktı. Bir şey söyleyecekmiş gibi pembe dudaklarını hafifçe araladı. Fakat söylemedi. Kıpıladı.

O sırada otobüs yavaşladı, durdu. Bir duraka gelmişlerdi. Kız, kitabı kapayıp yerinden kalktı. Otobüsten indi.

Çocuk arkasından biraz baktı. İnmedi. Mühim bir işi vardı. Takip edemiyecekti.

Ertesi gün aynı otobüse tekrar atıladı. Eamer güzeli yine oradaydı! Aynı yerdeydi! Bakışları. Fakat gülüşmediler, konuşmadılar. Biraz sonra otobüs aynı duraka geldi ve kız indi.

Üçüncü gün yine öyle... Dördüncü gün konuşmağa karar verdi. Aynı saatte otobüse atıladı. Bu sefer kız yok...

Beşinci gün yine yok. Altıncı gün yine kayıp...

Yedinci gün de göremeyince, kızın her saman indığı durakta otobüsten atıladı. Sokak aralarında üçüncü, beş yukarı dolaşmaya başlaştı. Bakkallara, mağazalara girip baktı. Caddenin kenarındaki apartmanların pencereilerine göz geçirdi. Durakta bekledi. Tekrar dolaştı. Kız hiçbir yerde yok!...

Akşam karanlığı bastırmağa yüz tutmuştu. Karnı da acıkmişti. Caddenin kenarında bir lokanta gördü. İçeri girdi; oturacak bir yer bulmak için bakınıyordu ki yüreği hop diye ağuna geldi! İşte, eamer güzeli buradaydı! İki kişilik bir masaya oturmuştu. Yalnızdı.

Çekinmeden masaya yaklaştı. Boş lakemle çıktı. Hemen konuşmağa başladı:

— Artık otobüse binmiyorsunuz galiba?...

Kız hayretle çocuğun yüzüne baktı. Sonra hatırlamış gibi gülümsedi. Fakat cevap vermedi.

— Niçin binmiyorsunuz?...

— Teyzem artık iyileşti...

Bu da ne tuhaf cevap!... Genç kız, delikanlının anlamadığını görünce sözlerini laah etmek lüzumunu hissetti:

— Teyzem hastaydı. Her gün ona gidip geliyordum. Şimdi iyileştiği için gitmiyorum...

O sırada garson geldi. Lısteyi uzattı. Çocuk şöyle bir göz geçirdi iki yemek ismarladıktan sonra kısa sordu:

— İsminiz Katerin değil mi?...

— Hayır, Ellis... Niçin Katerin sennettiniz?...

— Siz tanıyor gibiyim. Fakat pek de hatırlamıyorum...

— Evet?...

Çocuk söyleyecek daha fazla şey bulamadı.

— Kendimden bahsetsem canınız sıkılır mı?...

— Hayır...

— Benim ismim Derry... Zengin bir tüccarın oğluyum. Çok para kazanmasını, rahat yaşamasını, kokteyl partilere, ziyafetlere gitmesini, sinemalara, tiyatrolara devam etmesini pek severim. Otomobilden aşağı inmem. Operaları hiç kaçırmam. Dansa bayılırım...

— Oyleyse bu fakir muhitte ne işiniz var, ne arıyorsunuz burada?...

— Acele etmeyin. Hepsini anlatacağım...

O sırada garson yemekleri getirip bıraktı. Genç çocuk biraz da heyecanlı sözlerine devam etti:

— Dansa bayılırım demistim. Her hafta danslı bir yere giderim. Geçen gün baham, biraz da halkla temas etmemi, otobüse, tramvaya binmemi söyledi. Ben de hemen duraka gidip ilk gelen otobüse atladım. Sizinle karşılaştım...

Biraz durdu. Kız gülümsüyerek sordu:

— Evet, sonra?...

— Siz çok beğendim...

— Evet?...

— Evli misiniz siz?

— Değilim. Fakat güzel bir gençle arkadaşlık ediyorum. İsmi Hans. Yanımızdaki bakkalın oğlu.

— Öyle ise sizi yarın yemeğe davet etsem gelelimiz mi?...

Cevap vermedi.

— Öbür gün için davet etsem?...

— Hans'a söz verdim.

— Daha öbür gün?...

— Cuma akşamı olsun...

Bir ay müddetle her hafta buluştular. Gezdiler, dansettiler, eğlendiler.

Bir gün çocuk dedi ki:

— Seninle evlenmek istiyorum. Ellis! Muhakkak evlenmek istiyorum seninle! Tahammül edemiyorum artık! Bekliyorum...

Kız gülümsedi:

Üçüncü durakta birdenbire gözlerini kaldırdı...

Delikanlı, içinde bir ürperti hissetti.

-- Artık benim güne vaktim geldi Derry. Sen de fazla heyecanlandı. Yarın yine buluşur, konuşuruz. Olmaz mı?...

Geç vakit ayrıldılar.

Derry, ertesi akşam, her zaman buluştukları yere geldi. Ellis meydana yoktu. Biraz bekledi. Yine yok. İçinde bir ürpinti hissetti. Kalbi burkuldu. Darılmış olabilir miydi Ellis?... Hem niçin darılacaktı?... Bomboş yollara uzun uzun baktı. Yarım saat geçti. Ufak bir çocuk yanına yaklaştı.

-- Siz Derry misiniz ağabey?...
-- Evet küçük! Ellis mi gönderdi seni?...

Çocuk elindeki kağıdı ona uzattı. Derry heyecanla onu çocuğun elinden aldı. Pembe bir kağıt. Üzerinde birkaç satır karalanmış... Elleri titriyerek okudu:

«Evlennemize imkân yok Derry. Çünkü ben evliyim. Bir de çocuğum var. Seni o kadar sevmişim ki, bunları söyleyemezdim. Yuvarımın yıkılmasını istemiyorsan bir daha beni arama, sevgilim!...»

Derry'nin yüzü sapsarı kesti. Elindeki pembe kağıdın arkasını çevirdi. Zorlukla şu satırları karalayıp çocuğa uzattı:
«Ellis, sevgilim, ben de senin gibi evliyim! Aşkın kudreti konuşmama mâni oldu! Seni çılgın gibi sevdim! Bunu yapmam doğru değildi. Kabahat bende. Affet beni sevgilim!... Benim sevgili Ellis'im...»

Kısa özet: Derry ve Elis birbirlerini otobüste görüp beğenirler ve birlikte olmaya başlarlar. Ancak her ikisi de evli olduğundan birbirlerini sevmelerine rağmen ayrılırlar.

Evli iki kişinin bu şekilde bir yasak aşk ilişkisine girmesi, sanırım o zamanki Türk toplumunun ahlak yapısına ters düşmekteydi. Fakat iki kahramanın da öykünün sonunda yuvalarını yıkmak istememeleri ve ailelerini tercih etmeleri, egemen ahlak anlayışının gerektirdiği ya da ön gördüğü davranış biçimini sergilemeleri, sonunda yine ona uyumlandıklarını göstermektedir.

“Bir Dost” (Hayat, 21 Şubat 1958: 72. sayı) başlıklı hikayede eşlerinin boşandıktan ve başkaları ile evlendikten sonra da görüşmelerinin bir sakıncası olamayacağı anlatılıyor.

Fertis'in eski eşi (Elizabeth) ile görüşme konusunda tereddütler yaşaması ve onu ziyareti sırasında da çok rahat olmaması, bu davranışının genel ahlaki değerler açısından bakıldığında, yakışık almayan bir davranış olabileceğini gösteriyor.

Ele aldığımız bu hikayeler aile kurumuna doğrudan zarar vermemekle birlikte birtakım kışkırtmalar içermektedir. Oktay bu tür kışkırtmalara her dönem yer verildiğini fakat bunların “egemen ahlakın değerlendirmeleriyle” sunulmuş ve perdelenmiş olduklarını belirtmektedir (1997: 87). Okuyucu bir yandan kışkırtılıyor diğer yandan da rahatlatılıyor. Okuyucunun rahatlamasını metin kendi başına sağlamayacaksa “metin aracılığı” tan faydalanılmaktadır. Dergideki

diğer metinler bir şekilde ‘o yanlış davranışın’ egemen ahlak anlayışı içinde erimesini sağlamaktadır.

Hikayelerin dışında ünlülerin hayatlarının çoğu zaman kışkırtıcı yanlarına magazin dergilerinde oldukça fazla yer verilir. Ünlülerin davranışını meşru kılan ise yıldız/ artist oluşları, dolayısıyla zaten toplumdan farklı bir konumda bulunmalarıdır ve toplumun onları da konumlarından yola çıkarak değerlendirmeleridir.

Ünlülerle (genelde film yıldızları) ilgili haberler, bir yandan son film çalışmaları hakkında bilgi verirken, diğer yandan da özel hayatları ile ilgili son gelişmeleri/ dedikoduları sunmaktadır.

Bu tür haberlere/ dedikodulara örnek teşkil edecek birkaç ‘haberi’ ele almakta fayda vardır:

Hayat’ın 12 Aralık 1958 tarihli 114. sayısında “Alo!.. burası Hoollywood” başlıklı yazı yer alır: Bu yazıda ünlü sinema yıldızlarının en son çevirdikleri filmler hakkında bilgi verilmektedir. Ama bir sütun da yıldızların özel hayatları ile ilgili son gelişmeleri aktarmaktadır. Bu 19 tane kısa haberin 7 tanesinin “boşanma” ile ilgili olması dikkat çekicidir.

10 Temmuz 1959 tarihli Hayat’ın 28. sayısında “B.B. yeniden dünya evinde!” isimli haber vardır. Sacha Distel ile nişanlıyken, son çevirdiği filmde birlikte başrolü paylaştığı Jacques Carrier’e aşık olan Brigitte Bardot’nun Jaques Carrier ile evlenmesini konu alan haber, ikisinin yan yana görüldükleri bir boy fotoğrafı ile süslenmiştir:

B. B. yeniden dünya evinde!

«Bobbette Harbe Gidiyor». Fransız sinemasının bir numarası «cinsel cazibe kedisini» Brigitte Bardot’nun son filmi bu ismi taşıyordu. Oysa Bobette, aslında bu filmi ile harbe gitmedi, dünya evine girdi. Tahlili adamın ismi Jacques Carrier, yani aynı filmin baş erkek artisti. Ünlü Gitarist Sacha Distel, tek aşkı Brigitte Bardot için bestelediği kıli melodileri şimdi tek başına çaladursun, iki yeni sevgili, edzde kimsesiz sesdir. meden, Paris civarındaki Louvecienne kasabasına günlük ti-

yafetleriyle giderr/c evlenme memurunun karşısına çıktılar. İşin son derece gizli tutulmasına rağmen, dünya basınıni temsil eden binlerce flöşün ışığı altında niköhlörünü bizzat kıyan belediye reisi, bu derece ünlü bir çiftin hayatlarını: birleştirmenin verdiği heyecanla kekelemeğe, löfflerini şaşırmağa başladı. B.B. ile kocası ise kendi halinde niköh memurunun bu heyecanına tebesasünle mukabele ettiler. Resim- de sinemanın yeni çifti, niköh töreninde yürülmektedir.

Bu habere yer vermemizin bir başka nedeni, magazin dergilerinin özelliklerini ele alırken belirtmiş olduğumuz gibi, magazin dergilerinde fotoğrafa yazıdan daha fazla yer verildiğini örneklemektir.

4 Eylül 1959 tarihli Hayat'ın 36. sayısında "Kerim'le Sylvia'yı ayıran macera" başlıklı haber vardır. Sylvia'nın başka bir erkekle bir otelde kahvaltı ederken yakalanması ile son bulan bir aşkın anlatıldığı bu haberde ilginç bir cümle bulunmaktadır: "Sylvia'nın Kerim Han'la sözlü gibi bulunmasına Amerikalı aldırış bile etmiyor, her gün plajda onunla baş başa vakit geçiriyordu".

Bu özellikle sosyete ve sinema dünyasında yaşanan aşkların sınır tanımazlığına bir örnek teşkil etmektedir. İnsanlar sözlü, nişanlı ya da evli bile olsalar dahi yeni bir sevgili bulmakta sakınca görmemektedirler.

28 Ağustos 1959 tarihinde yayımlanan Hayat'ın 35. sayısında "Eva on beşinde iken bir yüzbaşı ile sevişmişti" başlıklı bir yazı dizisi vardır. Yazan Eva Bartok'tur. Çevirenin adı verilmiştir. Metnin bazı bölümleri yine konumuz açısından önemli görünüyor:

"Acayip değil mi, yüzbaşı da ona aynı şekilde, birdenbire tutulmuştu! İki genç hemen o gece bir fırsatını bulup derin aşklarını birbirlerine itiraf ettiler. Artık bu işin önüne geçmeye imkan yoktu. Ne nasihat, ne de korkutma bu işe bir fayda verebilirdi! Akıllı anne bunu iyi anladığı için kızını fazla zorlamakta fayda görmedi. Zaten zorlasa da gençler bu sefer gizli gizli buluşacaklar, o zaman işler daha kötü bir şekil alacaktı".

Burada 15 yaşındaki bir genç kızın bir yüzbaşı ile ilişkisi yadırganacak bir olayken, annenin onay vermesi olayın boyutunu değiştirmektedir. Annenin onayı (daha yaşlı ve tecrübeli olduğu göz önüne alınırsa) toplumun onayı demektir: Olay 'perdelenmektedir'. Başka bir deyişle, bu tür bir ilişkinin yadırganmaması topluma telkin edilmektedir. Türk toplumunun bugün bile böyle konularda özellikle

kadın cinselliğine sınırlamalar getirdiği dikkate alınır, Hayat dergisinin kültürel bir değişimi empoze ettiği sonucuna varabiliriz.

Ünlülerin (film yıldızları ve saray mensupları) özel hayatları ile ilgili olarak öğrendiklerimiz genelde ‘aşk’ konusunda yoğunlaşmaktadır. Ünlülerin aşk hayatında meydana gelen her türlü değişiklik magazin dergileri için son derece önemli haber kaynaklarıdır. Özellikle 1960’lı yılları dünya aktüalitesinin yakından izlendiği yıllar olarak niteleyen Oktay, bu anlamda “dünya jet sosyetesini ve dış kaynaklı haberler”e (1997: 94) dergilerde daha fazla yer ayrıldığını vurgulamaktadır.

Gerek artistlerin çevirdikleri filmlerin konusu gerekse kendi yaşam tarzları Batı yaşam tarzının bir parçası haline getirilmeye çalışılan “serbest aşkı” yansıtmaktadır: 3’lü aşk ilişkileri, yasak aşk, boşanma, flört gibi olgular dış kaynaklı çeşitli metinler yoluyla Türk toplumuna empoze edilmeye çalışılmaktadır. Türk toplumunun bu konularda günümüzde dahi çok esnek olmayışından dolayı, bu olgular sürekli olarak gündemde tutulan ‘evlilik’ içinde eritmeye çalışılmaktadır. ‘Her genç kızın hayali olarak sunulan evlilik’ her ilişkinin varacağı son nokta olarak sunulmaya devam etmiştir. Evlilik mutlu sonun ayrılmaz bir parçasıdır. Evlilik hem dış kaynaklı metinlerde sık sık karşımıza çıkarken, yerel metinlerin de evliliği ön planda tutmaları dikkat çekicidir. Hayat “Gönül Postası” isimli köşesinde okuyucularının aşk/ evlilik hayatlarındaki problemlere çözüm getirmeye çalışmaktadır. Bunlara da birkaç tane örnek vermek yerinde olacaktır:

23 Ekim 1959’da yayımlanan Hayat’ın 43. sayısındaki ‘Gönül Postası’ köşesi aşağıdaki gibidir:

Akşehirden bir okuyucumuz yazıyor:

«Öğretmen Okulunda okumaktayım. Bu sene inşallah hayata atılacağım. Mesleğim itibarıyla hayat arkadaşımı aynı meslekten seçmek istiyordum. Bazı arkadaşlarım bunun doğru olmadığını söylüyorlar. Hayat arkadaşım meslek sahibi olmamalı imiş. Bu iki şık arasında bocalamaktayım. Hangisini tercih edeyim?»

Bazı arkadaşlarınızın size söyledikleri sözü münasip buluyorsunuz. Kendi mesleğinizden bir arkadaşınızla evleniniz. Hem daha iyi anlaşır, hem de hayat yolunda birbirinizi daha iyi desteklersiniz.

Bir okuyucumuz yazıyor:

«Akşehirde tahsilimi yaparken benden habersiz babam beni nişanlamış. Fakat nişanımı sermiyorum. Başka bir kız seviyorum. O da beni seviyor. Şimdi meslek hayatımın ilk yılındayım. İki afez arasında kaldım. Mesut olabilmem için hangisini tercih edeyim?»

Sevdikiniz kıza tercih etmeniz tabii daha doğrudur. Bunun doğru olduğunu babanıza anlatmanız lazım.

Bir hanım okuyucumuz yazıyor:

«Bir gençle nişanlıyım. Hoşuma gitmeyen lene huyları olduğunu görüyorum. Fakat ahabahşımız uzun sürdüğü için dedikodu olmasın diye nişanlılarımı kabul ettim. Şimdi tereddütler içindeyim. Onunla evlenip her şeyini çekeyim mi, yoksa şimdiden ayrılıyım mı? Bilhassa çıkacak dedikodular beni çok korkutuyor.»

Eğer beğenmediğiniz tarafları sizin tahammül edemeyeceğiniz kadar fazla ise bedbaht olursunuz. İyi düşünüp karar vermeniz icabediyor.

Bir hanım okuyucumuz yazıyor:

«8 ay evvel bir toplantıda gördüm ve halen muhimmimde oturan bir genç çok hoşuma gitti. Sonra beni gördüğü zaman hafif bir tebessümle selâmlıyordu. Fakat son günlerde bunu yapmıyor. Çok üzülüyorum. Çünkü onu seviyorum. Nazil hareket edeyim?»

Size gülümsyerek selâm veren her gençte aşık olursanız sonunuz neye varır? Eğer size artık selâm vermiyorsa yapacağınız şey bunu hoş görmekten ibarettir.

Mağladan bir okuyucumuz yazıyor:

«Dört seneden beri sevdiğim bir kıza nihayet geçenlerde nişanlandık. Bu suretle kendisiyle buluşmam da mümkün oldu. Fakat ben bu erada içki içmeye başlamıştım. Bir akşam yine içmiştim, sokakta nişanlama ruşladım. Konuşmaya başladık. Benim içkiyi olduğumu anlayınca konuşmak dahi istemedi. Çektirdi yitirdi. Ben de ondan nefret etmeğe başladım. Bu durum karşısında ne yapmalıyım?»

Nişanlanmanın içki içmenizi istemediği meydandadır. Siz eğer buna devam ederseniz nişanlanmayı serbes bırakmanız münasip olur. Ama ondan nefret etmeniz hiç yerinde değil.

Bir okuyucumuz yazıyor:

«Fakülteye devam ediyorum. Çok sevdiğim, çok güzel, fakat o derece inatçı ve pımarık bir kız yüzünden derslerim aksadı. Başlangıçta birbirimizden karşılıklı hoşlanıyorduk. Şimdi ise o bende hoşdu. Tekrar görüşme için ne yapmalıyım?»

Tanışmanın faydası budur. Sizi tanıdı ve beğenmedi demek. Mutlaka sizi beğenmesini istiyorsanız kendisine eş olarak seçeceği insanda hangi vasıfları aradığını öğrenmeğe çalışmalısınız. Bilhassa sizin neyinizi beğenmiyor? Bunu öğrenirseniz meseleyi halletmek kolaylaşır.

Bir hanım okuyucumuz yazıyor:

«Kocamla aramda uzun zamandan beri bir geçimsizlik havası esiyor. Buna iki çocuğum ile katlanıyorum. Son zamanlarda başka bir kadınla alâkalandı, daha huysuz oldu. Edebe varsa kırıp döküyor. İzzetini mi huşu alıyor. Artık sabretemiyorum. Ne yapayım?»

Çocuklarınız olduğu için yuvanızı bozmanızı biz de uygun görmüyoruz. Kocanızla eskiden beri devam eden geçimsizliğin sebeplerini ortadan kaldırmaya muvaffak olursanız evinizde huzur gelebilir.

Rafradan bir okuyucumuz yazıyor:

«Üç senedir bir kız çılgınca seviyorum. Mektup yazıyorum, kabul ediyor. Fakat konuşmak için randevuya gelmiyor. Sevdiğini söylüyor, mektup yazmıyor. Buna karşı ne yapmalıyım?»

Her halde sizin aileden kendisini resmen istemenizi bekliyordur. Kendisini çılgınca sevdiğinizi söyledikinize göre bunu mutlaka yapmalısınız.

Silvandan Bay T. G. ye:

Babası Türk olan bir kız, annesi ne milletten olursa olsun Türktür. Bundan şüphe etmeyiniz ve kararınızı kendiniz veriniz. Sevdiğiniz bir kıza evlenmek, mesut olmanız için ilk şarttır.

Ankaradan: mektup yazan «Çaresiz dert» lı sahibine:

Her halde kıza serbest bırakmanız daha doğru olur. Beklediği kararı veremiyeceliğine göre onu peşinizde sürüklemeye pek hakkınız olmasa gerek. Bize danışmayınız ama, siz biraz fazla hoddin görüyoruz.

Bu okuyucu mektuplarıyla amaçlanan sadece bireysel bir yardım değildir. Bu mektuplarla gençler (ve evliler) çeşitli konularda aydınlatılmaya çalışılmaktadır.

1923-1950 dönemi magazin dergilerinde görülen halkı eğitme ve aydınlatma çabalarının 1950 sonrası magazin dergilerde ikinci plana atıldığını ve 'bir şey öğretiliyormuş gibi yapıldığını' daha önce de ifade etmiştik. Bu eğiticilik işlevinin ikincileştirilmiş olduğu her iki döneme ait bir fihrist incelendiğinde daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Burada Resimli Hayat (Temmuz 1955: 39. sayı) dergisinden ve Muhit (Mayıs 1931: 31. sayı) dergisinden alınmış iki fihrist örnek olarak sunulacaktır.

İ Ç İ N D E K İ L E R

Kapak resmimiz : Joyce Chrest	
Ayın aktualitesi	4
Hilton Bayramı	6
Carlito ile külâhları değiştik	7
Misafirleri en çok memnun eden şeyler M. E.	9
'Hayat' haftalık oluyor	10
İbrahim Müteferrika'dan Tifdruk'a	11
'Müderriş Arndt Bey'	14
'Ben Marilyn değilim'	15
Amerika'nın kadın diplomatları	16
3 Taht ve 3 Bahç	18
Dünyada kadın süsleri ... Hikmet Feridun Es	20
Seyahat mevsimi	22
İstanbulun hasreti	23
Bogaziçinde bir deniz kazası Nahit Sırrı Örik	24
Şair ve Kıral	25
Hani bunun meyhanesi?	26
Eylül gelince... ..	28
Horlamaya karşı çare var mıdır?	29
Japon mucizesi	30
Jim Patrosun ölümüle becelleşmesi (Hikâye)	
William Saroyan	32
Kiminle evleneyim?	33
Sulh mükâfatını hak eden kedi	34
Karikatür sahifesi	37
Aşk yüzünden (Hikâye)	38
Eğlence 'sahifesi'	39
Gerçekten girin!	40
Bir varmış, bir yokmuş	42
Mesut anneler	43
Ömrümüz nasıl geçiyor?	44
Ceddimiz maymun değildi Nihal Yeğinobalı	46
3 yeni mayo (Moda)	47
Hollanda sarayında misafir edildim Sofi Huri	48
İstanbulda yaz ortasında — 40 derece Kapsız	50
Yeşil Çam sokağı	52
Emilio Schuberth (Moda)	54

(Resimli Hayat)

Fihrist

		Muharriri	Sahifesi			Muharriri	Sahifesi	
Memlekete Dair :								
Çocuk Mes'alesi	<i>Ahmet Cevat</i>	1	En İyi Arkadaşa	<i>Faruk Mümtaz</i>	17			
4 cü Büyük Millet Meclisi		5	Bahçemde	<i>Esat Demir Ay</i>	17			
Etfal Hastahanesinde ve Darülacezede	Oördüklerim		Rodos Sahillerinde	<i>Rüştü İlhan</i>	17			
	<i>Mebrure Hurşit</i>	10	Minareler	<i>Cahit Sıtkı</i>	28			
Çocuk Ruhiyatı	<i>Mustafa Şekip</i>	6	Tabaklar ve Çocukluğum	<i>Kenan Hulusi</i>	32			
Edebiyat, San'at, Lisan :								
Andersen	<i>Yaşar Nabi</i>	36	Bir Yudum Su	<i>Bedri Rahmi</i>	48			
Lulli	<i>Mebrure Hurşit</i>	52	İkinci Varlık	<i>Enis Behiç</i>	59			
Tarih :								
Tarihte Çocuk	<i>Reşat Ekrem</i>	13	Kadın Sahifeleri :					
Hititler	<i>Avni Ali</i>	22	Sihhat ve Güzellik	<i>Emine Saffet</i>	71			
İlim ve Fen :								
Kalmet Aşısı (1)		49	Kroşenin Tezyinatta Mevkii (5)		76			
Hikâye, seyahat ve Tiyatro :								
Lale Perisi	<i>Mebrure Hurşit</i>	26	Elbise Kalıbının Ta'rifi		72			
İki Dost	<i>Lydia Seyfulina</i>	38	Çocuk Sahifeleri :					
Gökten Düşen Kadın (3)	<i>Henry Bordeaux</i>	40	Çocuk Terbiyesi Hakkında Umdeler (6)					
Lambalar Yanarken	<i>L. Nur</i>	46	<i>Helen Champlin</i>	29				
Kozet	<i>Victor Hugo</i>	54	Çocukları Cezalandırmak (6)		30			
Gita (4)	<i>Conrad Bercovici</i>	58	Çocukların Oyun ve Eğlenceleri	<i>Selim Sırrı</i>	33			
Eski Oyuncaklar	<i>Z. Behçet</i>	62	Pul Koleksiyonu ve Çocuklarımız (6)		57			
Şiirler ve Nesirler :								
Annem	<i>Muzaffer Reşit</i>	9	Çocuklar ve Ev İşleri (6)		64			
«Gazi» ye	<i>Fevziye Aptullah</i>	16	Sincap ile Güvercin (4)		70			
Yeter		16	Yeni Tarzda Bir Bebek Odası (4)		74			
Keman Telleri	<i>Mustafa Kemal</i>	17	Çocuklarımıza Özel Elbiseler (7)		73			
Sarışın Çocuk	<i>Ahmet Kemal</i>	17	Müteterrik :					
			İlk Siyasi Hatıranı	<i>Ahmet Cevat</i>	18			
			Sovyetler Rusyasında (2)	<i>Hellen Bennet</i>	19			
			Genç Kızlarımıza Takayyütler (6)		44			
			Lise Talebesi ev Yapıyor (8)		65			
			Sinema :					
			Bir Sinema Yıldızının Çocukluğu (7)		66			

(1) Ladies Home Journal (2) Readess digest (3) Lecture Pour Tous (4) Good House Keeping (5) Woman's Home Companion (6) Parents Magazine (7) Pictorial Review (8) Popular science. —Metn haricî tablolar Little Garden Poots dan.

(Muhit)

1923 – 1950 yılları arasında yayımlanmış olan dergilerde görülen “halkı eğitme” çabalarının, Resimli Hayat’tan sonra onun devamı olarak yayınlanan Hayat dergisinde ‘Okuyucu Mektupları’, ‘Gönül Postası’ ve Şevket Rado’nun ‘Sohbet Köşesi’ gibi bölümlerde devam ettiği söylenebilir.

Hayat'ın Gönül Postası köşesine yayımlanan mektupları ve verilen yanıtlar incelediğimizde, bunların Batı yaşam tarzına ait değerleri içerdiği ortaya çıkmaktadır. Bu değerler, daha önce ele aldığımız öykülerde ve ünlülerin yaşam tarzını yansıtan metinlerde geçen değerlerle büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Bu mektuplarda özellikle flört ve birbirini iyice tanıdıktan sonra evlenme olguları üzerinde durulmaktadır.

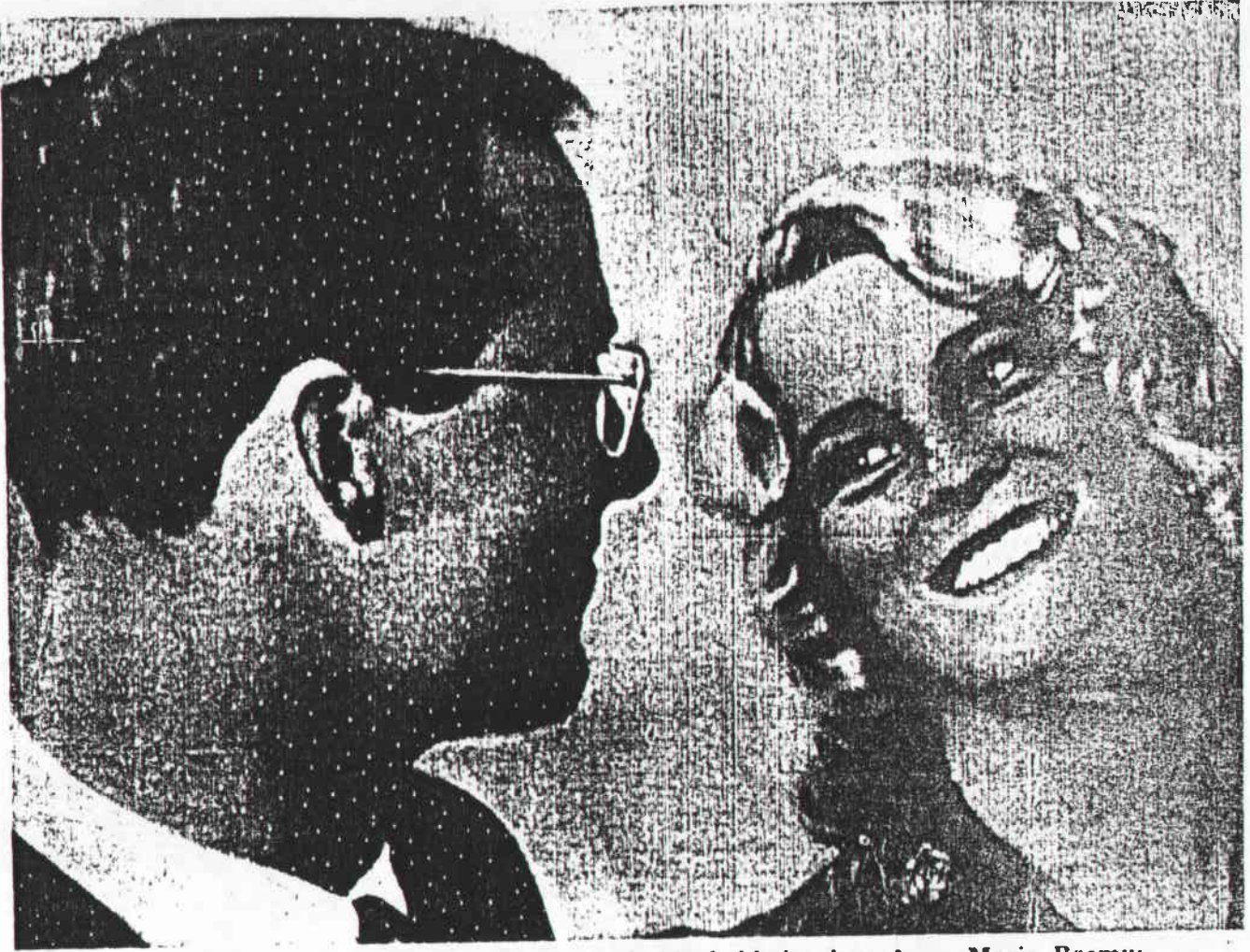
Dış kaynaklı yazıların içeriği ile her zaman olmasa da, genelde paralellik gösteren bu bölümlerdeki yerel metinler okuyucunun kafasını karıştırabilir. Ancak mektuplara verilen yanıtların ve diğer yazıların Türk toplumunun ahlaki değerlerinin dışına taşmıyor gibi görünmesi; genelde mantığa dayalı olmaları ve bir büyüğün (tecrübe sahibinin) sözleri/nasihatleri gibi algılanabilme özelliklerine sahip olmaları okuyucuyu bu yanıtları sorgulamadan kabul etmeye yöneltmektedir. (Bu konuda özellikle Şevket Rado'nun üslubu incelenmeye değerdir.)

O halde dış kaynaklı metinlerle yerel metinlerin birbirini destekler nitelikte oldukları ortaya çıkmaktadır. Zaten bir derginin içeriğinin bir bütün olarak algılanabilmesi için bu zorunludur.

Birbirleriyle paralellik gösteren yerel ve dış kaynaklı metinlerin içinde alt ve orta sınıflardaki insanları zenginlerin yaşam tarzına özendiren metinleri de sayabiliriz.

Hayat'ın 21 Ağustos 1959 tarihli 34. sayısında "Hizmetçilikten Milyarder Eşliğine" başlıklı yazı yer alır:

Hizmetçilikten Milyarder Eşliğine

Hizmetçilik ettiği eve gelin gidecek olan Norveçli bir bakkalın kızı Anne Marie Rasmussen, nişanlısı Petrol Kırılı ve New York Valisi Rockefeller'ın oğlu Steve'le birlikte.

KIZ bir bakkal kızı, erkek ise bir Rockefeller'di. Ama kızın altın gibi sarı saçları, Norveç kıyafetlerinin renginde tatl, mavi göbeleri vardı. Adı Anne Marie Rasmussen'di. Bir, iki sene evvel oğlanın evinde; daha doğrusu New York Valisi olan Nelson Rockefeller'in Manhattan'daki evinde hizmetçilik ediyordu. Evin 23 yaşındaki genç oğlu Steve Rockefeller daha o zamandan bu Norveçli güzele bayılıyordu. Ona göre 200 milyon insan içinde kendine eş olabilecek tek kadın Anne Marie idi. Bu 200 milyon insana bedel kıızı seven gencin de hissesine düşecek olan miras, garip bir tesadüf eseri, gene 200 milyon dolar tutuyordu.

Askerlik hizmeti biter bitmez, Steve bir tayyareye atılarak soluğu Oslo'dan aldı. Anne meydanda onu bekliyordu. İlk işleri bir motosiklet satın almak oldu. Sevgilisini motosikletin arkasına bindiren Steve, Norveç kıyılarından güneşe doğru yola koyuldu.

Kırmızı damlı, beyaz badanalı evleriyle karakteristik bir Norveç sahil kasabası olan Sogne'ye geldikleri zaman kızın annesi ve babası ikisini sevinçle bağrılarına bastılar. Bu şirin balıkçı kasabasının 180 kilometre kadar gerisindeki tepeler üzerinde kütüklerden yapılmış küçük bir eve, kızın ailesi yanına muvakkaten yerleştiler. Rockefeller ailesinin evlenmelerine razı oldu-

ğu yolunda, haberi bu evde aldılar.

Anne'nin mektep arkadaşlarından birinin ağzından kaçırıldığına göre, Anne düşün alışverişlerine başlamış ve kasaba rahibinden de izdivaç müsaadesi almış bile. Son alışverişinde bir hayli dantel satın aldığı ve gelinliğini bizzat kendisinin dikmek istediği söylenmektedir. Nişanlanmış oldukları haberi Steve'in ailesinin kulağına geldiği zaman, babası:

— Marie'yi hepimiz öteden beri severiz, Steve'in araya gittiğine ben şahsen memnun oldum. Verecekleri karar bizim de makbulümüzdür, demistir.

Aileye bir seneden fazla hizmet etmiş bulunması dolayısıyla aşına oldukları bir çehreyi, bu defa gelin sıfatıyla muhittlerine tanıtmak, serbest düşünceli milyonlarla mütevazı karısına hiç zor gelmiyecek gibi görünüyor.

Zaten 1957 senesinde Anne, Rockefeller'lerden ayrılırken, Steve'in annesi ona verdiği tavsiye mektubunda egayyet dürüst, ilimada şayan ve çok sevimli bir kızdır diye yazmıştı.

Halen 27 yaşında bulunan Anne ile Steve'in nikâhları, ağustos ortalarında Kristiansanda civarındaki Sogne kasabasının 300 senelik eski kilisesinde kıyılacaktır. Bu suretle Anne, bir zaman hizmetçilik ettiği evin gelini ve 200 milyon dolarlık bir mirasın müstakbel vârisinin de karısı olacaktır.

Başlık olayı özetlemektedir, ancak metnin son cümlesi daha çarpıcıdır: “Bu surette Anne, bir zamanlar hizmetçilik ettiği evin gelini ve 200 milyon dolarlık bir mirasın müstakbel varisinin de kârısı olacaktır”. Dikkat damadın parasına çekilmektedir. Bu yazının devamı niteliğinde 11 Eylül 1959 tarihli 37. sayısında Hayat “Bir milyarder ile bir Hizmetçinin Düğünü” ile ilgili röportaja üç sayfa ayırır. Bu yazıda 9 fotoğraf ve fotoğraflara ait yazıların dışında bir de uzun bir metin vardır. Fotoğraf altı yazılarda bazı ilginç ifadeler var:

- “Köy kilisesinde milyarder düğünü”
- “Ya Petrol kralı ile kasaba bakkalının, samimiyetine ne demeli?”

Sınıf farkını vurgulayan bu tür cümlelerin dışında şu cümle de önemli görünüyor:

“Anne – Marie’nin haline gıpta eden on binlerce genç kız şimdi içlerini çekiyor. Ancak bu kadar talih herkese nasip olmaz”.

Alt sınıfların üst sınıftakilerin yaşamlarına özendiklerini dile getiren bu cümle, sınıf atlamanın çok da kolay olmadığını ve şans faktörünün önemli olduğunu hatırlatmayı da ihmal etmemektedir.

Bu metin üslubu da dikkat çekicidir. Metinde kullanılan dil meşne masalsi bir hava katmaktadır. Metnin özellikle birinci paragrafında kullanılan öykülemeci dil okuyucuyu olayın içine almakta ve metnin devamını merak etmesini sağlamaktadır.

Olayların bu şekilde bir öykü çerçevesinde ele alınması ciddi haberlerde bile karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Seyhan Barajı’nın açılış törenini anlatan haber (Hayat, 20 Nisan 1959: 3. sayı) şöyle başlamaktadır:

“Derbeder haçlı orduları çam ormanları ile süslü Torosların dar geçitlerinden akın akın süzülüp Çukurova’ya indikleri zaman etrafı qarlı

dağlarla çevrilmiş bu sıcacık ve yemyeşil ülkeyi görünce sevinçten çılgına dönmüşler ve Mukaddes Kitapta yazılı olan Arz-ı Mev`uda nihayet geldiklerini zannetmişlerdi”.

Olayların bu şekilde bağlamlar içine oturtulması hem yerel hem de dış kaynaklı metinlerde de karşımıza çıkmaktadır. Öykülemeci dile magazin dergileri içinde sıkça başvurulduğunu belirten Eraslan (1993: 132) özellikle düğünler ile ilgili haberlerde kullanılan klişelerin de masalsı anlatımı pekiştirdiğini dile getirmektedir (130).

1920’lerde başlayan yeni dergicilik anlayışını değerlendiren Mandraud, magazin dergileri ile ilgili önemli bir saptamada bulunmaktadır. Mandraud magazin dergilerinde çıkan yazıların özelliklerini şöyle anlatmaktadır: “Yazılar, artık sadece anlatımsal özelliğe sahip değildi; betimlemeler, küçük öyküler ve yorumlarla zenginleştiriliyordu” (1992: 76). Buna göre de her haber ya da yazı bir tür yorumla sunulmaktadır. Metinlere uygulanan bu yöntemle olaylar meydana geldikleri zaman diliminden soyutlanmaktadır. Buradan hareketle de masalsı bir hava veren girişlerin ve yorumların bir tür “tarihsizleştirme” işlevini yerine getirdiğini söyleyebiliriz.

Metinlerde kullanılan dilin özelliğini ve öykü benzeri girişlerin anlamını ortaya koyduktan sonra yine konumuza dönebiliriz. Bazı metinlerle bağımlı sınıfların egemen sınıfların yaşamlarına ‘gıpta’ ile bakmaya teşvik edildiklerini söylemiştik. Aynı şekilde film yıldızlarının yaşamı da çok para kazanmaları dolayısıyla alt sınıfların arzu edebilecekleri bir yaşamdır. Bunun dışında saray mensuplarının yaşadığı hayat her yönüyle (rahatlık, eğlence, ihtişam vs.) alt sınıflardaki insanların özendiği/ özendirildiği bir hayattır.

Toplumdaki sınıfların konumunu ortaya koymak amacıyla Hayat’ta yer alan bu tür metinlerin yerel versiyonları da mevcuttur.

Düğünler, davetler, balolar ve buralarda eğlenen iyi ve pahalı giyimli kadın ve erkekler alt sınıfların da ulaşmayı istediği bir yaşam biçimini sergilemektedir. “Balo mevsimindeyiz” (Hayat, 4 Mart 1960: 10. sayı); “Bir düğün ve davetlileri” (Hayat, 6 Şubat 1959: 6. sayı); “Garden Parti” (Hayat, 11 Temmuz 19958: 92. sayı) gibi fotoğraflı yerel metinlere Hayat’ın birçok sayısında rastlanmaktadır. “Garden Parti” başlıklı, fotoğraflarla süslenmiş yazının ilk cümlesi kendi başına bile masalsi bir hava yaratmaktadır: “Ay bütün ihtişamıyla boğazın sularına yayılmıştı ”

Aylak sınıf aşırı tüketimci oluşuna bağlı olarak ortaya çıkan giyim tarzı, yeme – içme alışkanlığı, eğlence biçimi ve çeşitli tüketim mallarına bağlı prestij edinme vb. davranışları ile bir tür aylak sınıf kültürünü benimser ve bir tür toplumsal iletişim biçimine öncülük eder diyen Veblen, aylak sınıf tarafından özendirilen bu yaşam tarzının alt sınıflar (bağımlı sınıflar) tarafından varoluşun doğal yasaları olarak algılandığına dikkat çekmektedir (aktaran Güneş, 1996: 183). Bunun varacağı noktayı da Oskay Veblen’den şöyle aktarmaktadır: Bağımlı sınıfın “toplumda ‘muteber’ sayılan yaşama biçimi”ni benimsemesi “bir yandan bireyin topluma uyumlanması, bir yandan da belirli egemenlik ve bağımlılık ilişkilerine dayanarak varolan toplumun sürmesi”inde (Oskay, 1993: 19) önemli bir rol oynamaktadır.

Veblen’in bahsettiği aylakların öncülük ettiği toplumsal iletişim biçimi, bireyin toplumdaki statüsünü belirlemektedir. Özellikle kitle iletişim araçları üzerinden topluma sunulan bu yaşam tarzının aslında kurulu düzeni satmaktan öte bir işlevi yoktur.

Meta ile birlikte egemenin egemen, bağımlılığın ise bağımlı kalacağı ekonomik sistem satılmaktadır (Oskay’dan aktaran Güneş, 1996:184).

Magazin dergileri de hizmet ettikleri kapitalist sistemin bir ürünü olduklarından sundukları yerel ve çeviri metinlerle tüketim ideolojisini kamçılayacakları ve egemen sistemin devamını sağlayacak içerikler yayınlayacakları şüphe götürmez.

Sınıf atlama hevesiyle tüketimi benimseyen bağımlı sınıflar herhangi bir baskı olmaksızın böylelikle toplumdaki sınıfsal hiyerarşinin sürmesine yardımcı olmaktadır.

Hikaye ve tefrikalarda yaratılan yapay dünyaların gerçek hayat olguları gibi zihnimiz üzerinde etkili oldukları inkar edilemez. Çünkü hikayeler de gerçek yaşamımızdaki gibi “heyecanlanmamıza, korkmamıza, sevinmemize, üzülmemize, şaşırmamıza” (Güneş, 1995: 85, 93) yol açmaktadır.

Yeri gelmişken, belirtmekte fayda vardır: Hayat dergisinde yayınlanan hikayelerin ve tefrikaların hepsi aşk ya da ikili ilişkiler ile ilgili değildir. Savaş, korku, mucizevi olaylar işlenen diğer izlekler arasında sayılabilir. Örnek verecek olursak:

- “Bitmeyen Rüya” (Hayat, 5 Eylül 1958: 100. sayı)
- “Ümitsiz Müdahale” (Hayat, 24 Haziran 1960: 26 sayı)
- “Vatan Haini” (Hayat, 17 Haziran 1960: 25. sayı)
- “Bir Yaz Gecesi Kabusu” (Hayat, 10 Haziran 1960: 24. sayı)
- “Açık Kapı” (Hayat, 29 Kasım 1957: 60. sayı)
- “Mübarek Hortlak” (Hayat, 6 aralık 1957: 61. sayı)

Yapay dünyaların gerçek dünya ile örtüşen özellikleri okuyucunun bu dünyalarda yaşanılanları kendi hayatına aktarması olası kılmaktadır. Toplumsal hayattan uzaklaşmaları neticesinde sarıldıkları bu yapay

dünyalarla bireyler “gerçekmiş gibi algılanan yapay yaşam deneyimleri”ne (Oktay, 1997: 32) sahip olmaktadır.

Yaşamdan edinilen bu deneyimleri Güneş, kitle toplumunun neden olduğu bir olgu olarak değerlendirir (1996: 78). Bireylerin kimlikleri de artık yaşanmadan kazanılan deneyimler tarafından biçimlendirilmektedir; kitle iletişim araçları da bunda önemli bir rol oynamaktadır.

Hayat'ın hedef kitlesi göz önüne alınırsa (alt ve orta sınıflar), sosyal hayatları sınırlı olan bu kesimler için kahramanlarla özdeşleşmemek neredeyse kaçınılmaz görünmektedir. Özenti ve kıskanma duygularının dışında, benzer problem ve sıkıntıların yaşanması bu sınıfların yapay dünyaların sunduğu yaşamı ve deneyimleri içselleştirmelerine yardımcı olmaktadır. Ancak bireyin burada yaşamının bir parçası haline getireceği davranış örnekleri ve özümseyeceği değerler Batı yaşam tarzına aittir.

Hikaye ve tefrikaların diğer bir fonksiyonu bireyleri günlük hayatları uzaklaştırmaktır. Günlük hayatın sıkıcılığından uzaklaşmak ve rahatlamak isteyenler için öyküler vazgeçilmez olur (Güneş, 1996: 120).

Unutma, realiteden kaçış, rüyaya kaçış, öykünme, nostaljiye ilgi, oyalanma giderek toplumsal hayat karşısında edilgenleşen bireylerin başvurduğu kaçış yolları arasındadır.

c) Anti – Komünizm

Yukarıdaki her iki bölümde de yapılan değerlendirmelerin sadece Hayat dergisi için geçerli olmadığını, 1950- 1960 magazin dergilerinin hepsinde görülen ortak özellikler olduğunu vurgulamak gerekir. Bunu daha anlaşılır kılmak için de bu bölümde Hafta, Bütün Dünya ve yine Hayat'ta yer alan anti-komünist yazılardan yola çıkacağız.

1950'den sonra yayınlanmış magazin dergilerinin hepsinde anti – komünist yazılara rastlanabilir. Amerika ile kurulan ekonomik ve kültürel temelli ilişkilerin neticesinde topluma yükselen bir değer olarak sunulan tüketim ideolojisinin tam kabul görmesi için komünizm kötülenmesi gerekliydi.

Komünizm hem yerel hem de dış kaynaklı metinlerde toplumları tehdit eden bir unsur olarak işlenmiş ve kapitalizmin işe yarar tek sistem olarak içselleşmesinde önemli bir rol oynamıştır.

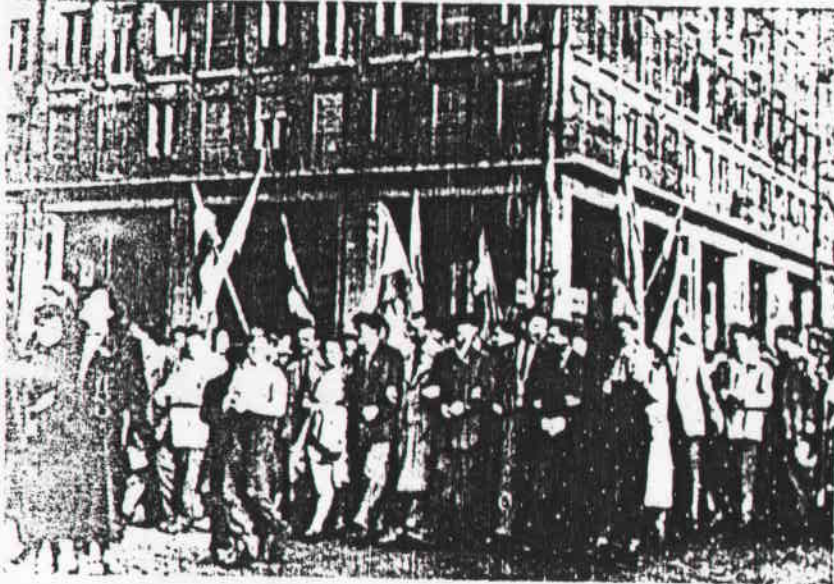
Hafta'nın 10 Kasım 1950 tarihli 59. sayısında "Sosyalizm denen Palavra" başlıklı yazı vardır. Yazı şöyle başlamaktadır: "Burada okuyacağınız yazı, bizim için ibret doludur. Avustralya ve Yeni Zelanda, sosyalizm ve devletçilik uleması elinde yıllarca idare olundular. Neticede bu iki memleket yaşanamaz hale geldiği için halk, seçimlerde sosyalistleri devirdi". Stanley High isimli Amerikalı yazar tarafından kaleme alınan yazıda devletçiliğin eleştirilmesi, özel teşebbüsü teşvik eden kapitalizmin bir diğer uzantısıdır.

Yine Hafta'da Mart 1955'de yayımlanan 12. sayısında "Romen Vatansaverleri Bern'deki Komünist Elçiliğini İşgal Ettiler!" başlıklı yazıda 14 Şubat 1955'teki işgali gerçekleştirenler "hürriyet kahramanı" olarak, komünistler ise "cani" olarak isimlendirilir.

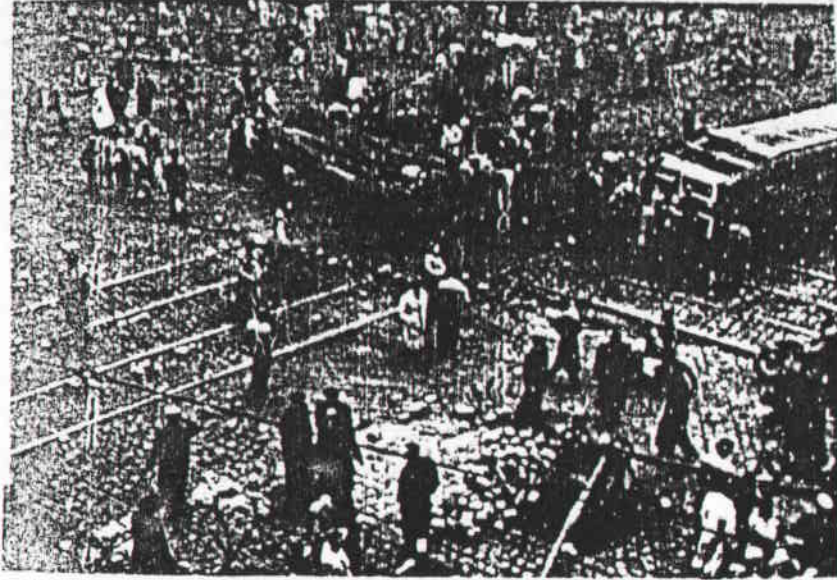
Maleter

Pal Maleter geçen senenin bir haziran gününde idam edildiği zaman, dünyayı yerinden oynatan büyük Macar ihtilâli ve liderinin içyüzü bir esrar perdesi altına gömülmüştü. Bugün meşhur ihtilâlcinin karısı Maria Maleter bu esrar perdesini kaldırmış ve kocası ile Macar ihtilâli hakkında bildiklerini kaleme almıştır. HAYAT Bu sayısından itibaren her satırı zulüm, kan ve barut kokan bu tarihî vesikayı tefrika etmeğe başlıyor.

İHTİLÂLIN RESİMLİ HİKÂYESİ

GENE BİR EKİM GÜNÜYDÜ — Ama bu defaki ekim ihtilâli, Komünistlerin Çar Sarayı'na hücumları şeklinde değil, hürriyete susamış insanların kızıl çarlarına saltanatına son vermek gayesi ile başlıyordu. Resim, 23 ekim 1956'da Budapeşte sokaklarında başlayan partide yürüyüşünü gösteriyor.

STALIN AYAKLAR ALTINDA — Komünist Siyasal Meclisi Stalin'in heybetli Budapeşte'deki Mihai Tiyatro'sun önünden alarak parçalanmış edildikten sonra sokaklarda sürükleniyor. Artık büyük hürriyet mücadelesi başlamıştır. Ama şu anda Macarlar kendilerini bekleyen feci şibetli bilmemektedir.

KUYACAĞINIZ şu satırlar, Macaristan'da Sovyetlere karşı 1956'da yapılan ayaklanmanın lideri kocam Albay Maleter'in hikâyesidir. Maleter'i öldürdüklerine göre (sıra Komünistler idamı geçeri haziran ayında ilan etmişlerdi) gerek onun gerekse benim bağımızdan gerçekleri yazmakla ona bir fenalık etmiş olmayacağım. Hem bu hikâye yazılmıya da değer.

Bizim ailelerimiz birbirlerini çoktan tanırlardı ama ben yirmi bir yaşına gelinceye kadar Pal Maleter'i (Paul Ma-Lay-Tur okunacak) şahsen tanımamıştım. Onu tanıdığım zaman da, kendi de vatanında, yerli yurtlusuz bir muhacirdim.

1945 yılının şubat ayında idi. Batıya doğru muzafferane ilerleyen Sovyet orduları, içinde doğup büyüdüğüm Kassa şehrinin geçmiş bulunuyorlardı. Mensubu olduğum aile, Macaristan'ın orta tabaka ailelerinden sayılırdı ki Kimiler bu tabakayı güvenilmezce addediyorlardı. Nitekim birdenbire ortaya çıkan mahalli komünist idaresi, evimizi zaptetmiş ve benim de tevkifimi kararlaştırmıştı. Fakat bu tevkifat kargaşalığından faydalanarak ben polisin elinden kaçmayı muvaffak oldum ve yolun bir kısmını saman arabasında diğer kısmını da yürüterek, Debrecen kasabasına vardım.

Bu mesafeyi üç günde almış ve Debrecen'e geldiğim zaman, dostlarımın ve akrabalarımın yaşadıkları evleri yıkılıp yıkılmış bir harabe yığını halinde bulmuştum. Şimdi tamamıyla yalnız kalmıştım. Babam ölmüştü, ailemin diğer fertleri ise öteye beriye dağılmışlardı. Fakat ben henüz Kassa'da iken bazı dostlarım bana Macar birinci hudut muhafızı taburuna komanda eden Pal Maleter adını vermişlerdi. Gerçi o zamana kadar onu hiç görmemiştim ama bana yardım edebilecek yegâne insan sayıyordum.

Tabur karargâhına gidip onu sordugum zaman beni şüpheli nazar-

larla süzen nöbetçi, içeri girmeme izin vermedi. Geceyi, boş bir binanın içindeki kuru otlar arasında geçirdim; suratım kirlî idi ve göz yaşlarına bulanmıştı. Ayaklarımda eski kundurular, arkamda annemin pejmürde elbiseleri vardı. (O sıralarda Rus askerlerinin bulunduğu yerlerde seyahate mecbur kalan genç Macar kadınları hep böyle giyiniyorlardı.) Şayet Yüzbaşı Pal Maleter bizzat karşıma çıkmamış olsaydı onun yanına kabli değil gidemiyordum. Onun, ince usun bir endami vardı. 28 yaşına rağmen hareketleri kendisini daha yaşlı, daha olgun gösteriyordu. Hikâyemi soğukkanlılıkla dinledi. Adımı işitince de beni makamına götürdü.

Emniyet tekin eden bir saate:

— Oturunuz, dedi, zaten ben de siz bekliyordum.

Tevkif edildiğimi ve sonradan da kaçtığımı biliyordum. Şimdi ne yapmak istediğimi benden sordu. Sopron'a gitmek istediğimi söyledim; annem, kus kardeşim Helen'le birlikte orada bulunuyordu. Ben de onlara iltihak etmek niyetindeydim. Fikrimi öğrenen Yüzbaşı Pal Maleter azimli bir saate:

— Bu imkânsadır, dedi, Macaristan'ı baştanbaşa geçmek olur.

Budapeşte'de ve Batıya doğru diğer yerlerde Alman ve Rus orduları birbirleriyle savaşıyorlardı. Bu muntakalarda yokulmak etmek nasıl mümkün olabilirdi? Şu halde şimdilik benim Debrecen'de kalmam lâzımdı. Genç Yüzbaşı bir lâhza düşünmüştükten sonra, malçetimi temin için tabur karargâhında bana bir daktiloluk teklif etti.

Alıncaplığı bu kadarla da kalmadı. O gün öğleden sonra, yakındaki

bir köylü kulübesinde, bana yatacak bir oda buldu. Buraya henüz yerleşmiştim ki evin kadını odamın kapısını vurarak bana bir demet çiçek verdi. Bunlar zambaktı ve harpten yıkılıp yıkılmış olan bu harabeler arasında Allah bilir nasıl tedarik edilmişti? Çiçek demetine bir de kart iltisatılmıştı. Üstünde şunlar yazılıydı:

«Kendini toparla, Maria. İyiye istiraht et. - P. M.»

■

O günü takibeden haftalar yalnız, âdeta tahammül edilmez derecede tatlı geçti. Yabancılar arasında yarımdan fazlası harap olmuş bir kasabada bulunmama, yeni ve alışık olmadığım bir iş üzerinde çalışmama rağmen bütün bu şartlar bana âdeta hiç mevcut değilmiş gibi geliyordu. Zira ben, içinde her şeyin şartı söylediği, güldüğü ve dansettiği hususî bir dünyada yaşıyordum. Pal Maleter'in doldurduğu ve sınırlandırdığı bir dünyada!

Onun birçok şeyleri kendine mahsus ve müstesna idi. Meselâ o, göbe çarparek kadar yakışıklıydı. Vaku' bir tavır vardı. Bir kaplan kadar kuvvetliydi. Hele gözleri; bunların cazibesini bilmem nasıl tasvir etmeli? Canlı, ateşli ve bazan çakmak taşı kadar sert gözler. Onlardaki ifadeyi ben hiçbir insan gözünde görmedim. Vafide bağında iken tam mânâsıyla ciddi bir bakış tarzıyla hareket ederdi. Fakat serbest zamanlarında birlikte saatler geçirdik. Çok kıbar ve saygılı idi. Benim müdafasız durumundan faydalanmak için en küçük bir harekette bulunmadı.

Aradan bir ay kadar bir zaman

geçmişti ki Pal evlenmekten bahis açtı. Tereddüt içinde idim. Onun mensup olduğu Huguenot ailesi üç yüzyıldan beri Protestan idi. Ben ise koyu bir Katolik ailesine mensup bulunuyordum. Bundan başka ben bir Katolik manastırında tahsil görmüş ve böyle şeylere önem veren bir kimse idim. Fakat Pal bu endişelerime hiç kulak asmıyordu.

Ertesi gün daireye geldiğim zaman kollarımdan tutup o gün tatil yapacağımızı söyleyerek beni kendisinin oturduğu eve götürdü. Odasına girdiğimiz zaman nefesim âdeta durur gibi oldu. Ortadaki masa kırmızı güller, beyaz leylâklar ve sarnaklarla donatılmıştı. Masanın ortasında, bu çiçeklerle çevrelenmiş olarak, anasıyle babasının evlendikleri zaman çekilmiş bir fotoğrafı duruyordu. İkimiz de, güya bir kilisede imişis gibi, huşu içinde bir müddet sessiz sessiz durduk. Derken Pal parmağına bir nişan yürüdü takti, çenemi nezaketle kaldırarak dudaklarıyla dudakımı öptü. Beni ilk defa öpüyordu.

Bundan üç ay sonra, 1945 ağustosunda küçük bir Katolik kilisesinde nikâhımız kıyıldı. Balayını Sæged civarında bir çiftlik kulübesinde geçirdik. Buranın semini toprakta ve içi ot dolu bir yataкта yatıyorduk. Fakat manzara o kadar güzeldi ki... Üç hafta kadar burada mesut bir hayat geçirdik. Sadelik ve hiç bosulmıyan sesizlik, asker olarak şiddet ve gürültüye alışmış olan Pal'ın çok hoşuna gidiyor:

—Ah, diyordu, bütün hayatımın böyle sakin ve sessiz geçirebilsek, başka bir şey istemesdim!

Fakat Macaristan'da bu karmakarışık yerde, boş bir temenni idi bu. Alelade bir tren yolculuğunun bile kendine has zorlukları ve şiddet hareketlerine maruz kalma tehlikeleri vardı. Evlenmeden önce Debrecen'den Budapeşte'ye yaptığımız bir yolculuk esnasında, Yüzbâşı Malet'er'in hakasılık yapaldığını görünce sessiz sessiz duracak bir adam olmadığımız öğrenmiş bulunuyordum.

Tavanına kadar sivil yolcularla dolmuş bir yük vagonunda seyahat ediyorduk. Macaristan o sıralarda yıkıcı bir enflasyon içinde çırpınıyordu; paranın hiç kıymeti yoktu ve şehirde de yiyecek namına bir şeyler bulunmuyordu. Bu durum karşısında şehirlerde yaşayanlar, kıymetli eşyalarını bohçalayıp trenle köylere giderek köylülerden yiyecek maddeleri teminine çalışıyorlardı. Bu vaziyetten faydalanmaya kalan Rus askerleri trenlere hücum ediyor ve biçare halkı soyuyorlardı.

Trenimis Sælnok İstasyonunda durduğu sırada bu çapulculardan bir grup platformdaki halka hücum ederek bavullarını yağma etmeğe koyuldular. Bir Macar kadını ağlıyarak bu hareketi protesto etmeğe kalkınca tekmeyle bir kenara atıldı. İri yarı bir Rus askeri kaducağın eşyalarını karıştırıp da içinde kendisine yarınacak bir şeyler bulunmadığını görünce hiddetinden bunları - ve bunlar arasında mesela hiberon ve bebek elbiseleri gibi 1945 Macaristan'ında yerine konulması imkânsız öteberliyi - tren hattının üzerine fırlatıp atmaya başladı.

Genç ananın feryatlarına dayanamıyan Pal, içinde bulunduğumuz yük vagonunun kapısından fırlayıp, hiddetten bembeyaz keşilmiş yüzüyle, Rus askerine yapmakta olduğu işi bırakmasını emretti. Rus bu emre itaat etmeyince de bir yumrukla onu yere serdi. Bunu gören diğer Rus yağmacıları Pa'le hücum ettiler. O, büyük bir şiddetle çarpıştıyordu; fakat yağmacıların sayısını çoktu. Nihayet kendisini bunların elinden kurtararak, trenimizin tanı hareketi sırasında, vagona atlamaya muvaffak oldu.

Şahit olduğum bu manzaradan büyük bir gurur duymuştum. Zira bu hareket, onun hem âlicenaplığına, hem de emsalsiz cesaretine bir delil idi. Ne yazık ki bu vasıflar sâkin bir hayat teminine yarıyamadı.

Pal'ın bir aralık Budapeşte'ye nakli üzerine burası artık bizim çalışma merkezimiz olmuştu. Oturduğumuz yer, Pal ile malyetindeki askerlerin elden geldiği kadar tamir ettikleri bombalanmış bir bina idi. Buraya henüz yerleşmiş, ben de beş aylık hâmile bulunurken, Yüzbâşı Malet'er 40 mil kuzeyde kâin Vac adındaki hudut şehrine tayin olundu. Beni buraya götürmek istemiyordu. Zira doğacak çocuk için benim Peşte'de kalmamın daha doğru olacağına inanıyordu. Burada akrabalarım yiyecek hususunda bana yardım edebilirlerdi.

Devam etmekte olan enflasyon yüzünden o yıl bizim için çok sıkıntılı geçti. Komünistler, işleri düzeltecek yerde, Macar orta tabaka halkını yoketmek maksadıyla, bilâkis daha da kötüleştiriyorlardı. Para, satın alma gücünü o kadar süratle kaybediyordu ki zaman geldi Pal'ın bütün bir aylık maaşı birkaç kilo ekmekle ve muhtemelen birkaç kutu kibrit satın almayı ancak kısıyet eder oldu! Bereket ki kardeşim Bela, Müttefik Kontrol Komisyonundaki Amerikan delegasyonunda şoförük ediyordu da bana bazan Amerikan konserveleri getirebiliyordu. Aynı zamanda, besleyici bir yemek yiyebilmek için, her gün şehri bir baştan bir başa katederek Pal'ın halası Katalin'in evine gitmek mecburiyetinde kalıyordum. O da alle mücevherlerini satarak bu yemekleri temin edebiliyordu. Buna rağmen kilo kaybediyordum.

Yavrumuz 1946 haziranında, gıdazıktan olsa gerek, vaktinden bir ay önce doğdu. Yavru erkekti. Bism de sevincimise pâyân olmuyordu. Zira Malet'er ailesi Pal de sonra ermiş bulunuyordu. Erkek çocuk ise sülâlenin devamı demektir. Çocuğumuzun oluşunun ne ehemmiyeti vardı? Onun yaşındaki normal bir çocuk haline gelişinceye kadar aylarca dikkat ve ihtimama olan lüzumun da birce ehemmiyeti yoktu. Elverir ki Malet'er sülâlesi devam etsin! Pal, sevincinden çıldırıyordu. Ciddî söylüyorum ki babasının adına izafetle yavruya Paul adını taktığımız gün, hayatımın en mesut günü olmuştur.

Daha ilk günden itibaren Pal oğlundan hudutsuz gurur duyuyordu. Sadık bir koca olarak şimdi artık bana hemen hemen her gün mek-

lup gönderiyor ve hafta sonu tatillerinde de, surf bizimle birkaç saat kalabilmek için, uzun tren yolculuklarını göze alıyordu. Her vakit çiçeklerle yükü geliyor, küçük Pal için de, onlarla aynıyamiyacak kadar küçük olmasına rağmen, pek cici oyuncaklar getiriyordu.

Pal, nihayet Vac'daki karargâhına yakın bir ev bulup biz daimi surette oraya götürdüğü zaman bir derece sevinç içinde idi.

Müteakip birkaç yıl içinde kocam mesleğinde yavaş yavaş ilerlemeğe başladı. Bu da sık sık yerler değiştirmeyi icap ettiriyordu. Nitekim dört yıl içinde tam yedi yer değiştirdi. Fakat bu yer değiştirmekle terfieri de sağlıyordu. İlk olarak İlinbâşılığa, 1948 de de Yarbaylığa yükseldi. Bizim küçük ailemiz, ki şimdi buna Maria ve Judith adında iki de kız çocuk katılmış bulunuyordu, çok birbirine bağlı ve birbirine düşkün bir aile olmuştu. Pal saatlerce çocuklarla meşgul olur, sıkmandan onları disipline alıştıran, masahlar söyler, onları eğlendirmek için hudutsuz zahmetlere katlanırdı.

Fakat 1960 sonbaharında, hayatının sonuna kadar orada kalmak üzere, Pal tekrar Peşte'ye nakledildi. Ve ondan sonra biz artık bir daha saadet yûsü göremedik.

Komünizm, bizim evlilik hayatımız mahveden bir şehir oldu.

Bundan başka Amillerin de rolü olduğunu itiraf etmek lâzımdır. Pal Malet'er'in babası, düşünce istiklâline sahip realist bir Üniversite profesörü idi. Sosyal meseleler hususunda oğlunu esaslı surette aydınlatmış ve Macar hayatındaki adaletsizliklere onun dikkat nazarını çekmiş bulunuyordu. Fakat onun aile hayatı pek garipti: Profesör Malet'er ve eşi hiç de iyi geçinemiyorlardı. Bazan haftalarca birbirleriyle konuşmuyorlardı. İşte Pal, idealizmle mücehhez böyle güzel fakat nefretle dolu bir aile ortamında büyümüşü.

Diğer taraftan benim içinde büyüdüğüm aile ortamı, neşeli bir okuttu. Annemle babam birbirlerine pek uygundular. Babam, son derece çalışkan bir iş adamı idi. en büyük otelin sahibi bi Annem, Sæged'in çok yüknek kültürü bir allı suptu. Kendini hayır lımiş, sosyal hareketlere mümus, şahsî menfaat bilmez bir kadındı. Böyle olmasına rağmen derebeylik Macaristan'ında yetişmiş olduğu için son derece muhafazakardı. (Devamı gelecek sayıda)

KANLI HİKAYENİN YAZARI — Resim, Maria Maleter'in üç çocuğu ile birlikte New York'ta kocası Pal Maleter'in komutanı idare haberini aldığı anda çekilmiştir.

Tarhin en büyük hürriyet mücadelesi-
ne önyak olan fakat bence hayatıyla
ödeyen ihtilal lideri Albay Pal Maleter

Yazı dizisi ihtilalcinin karısı Maria Maleter tarafından kaleme alınmış ve Süreyya S. Berkem tarafından çevrilmiştir. İhtilal'in resimli hikayesinde fotoğraf altı olarak geçen ifadeler yine konumuz açısından yeterince ipucu vermektedir:

- "Bu defa Ekim İhtilal'i, Komünistlerin Çar Sarayına hücumları şeklinde değil, hürriyete susamış insanların, kızıl çarların saltanatlarına son vermek gayesi ile başlıyordu ..."
- "Komünist alemin Mesih'i Stalin'in heykeli Budapeşte'deki Milli Tiyatro'nun önünden alınarak paramparça edildikten sonra sokaklarda sürükleniyor. Artık büyük hürriyet mücadelesi başlamıştır..."

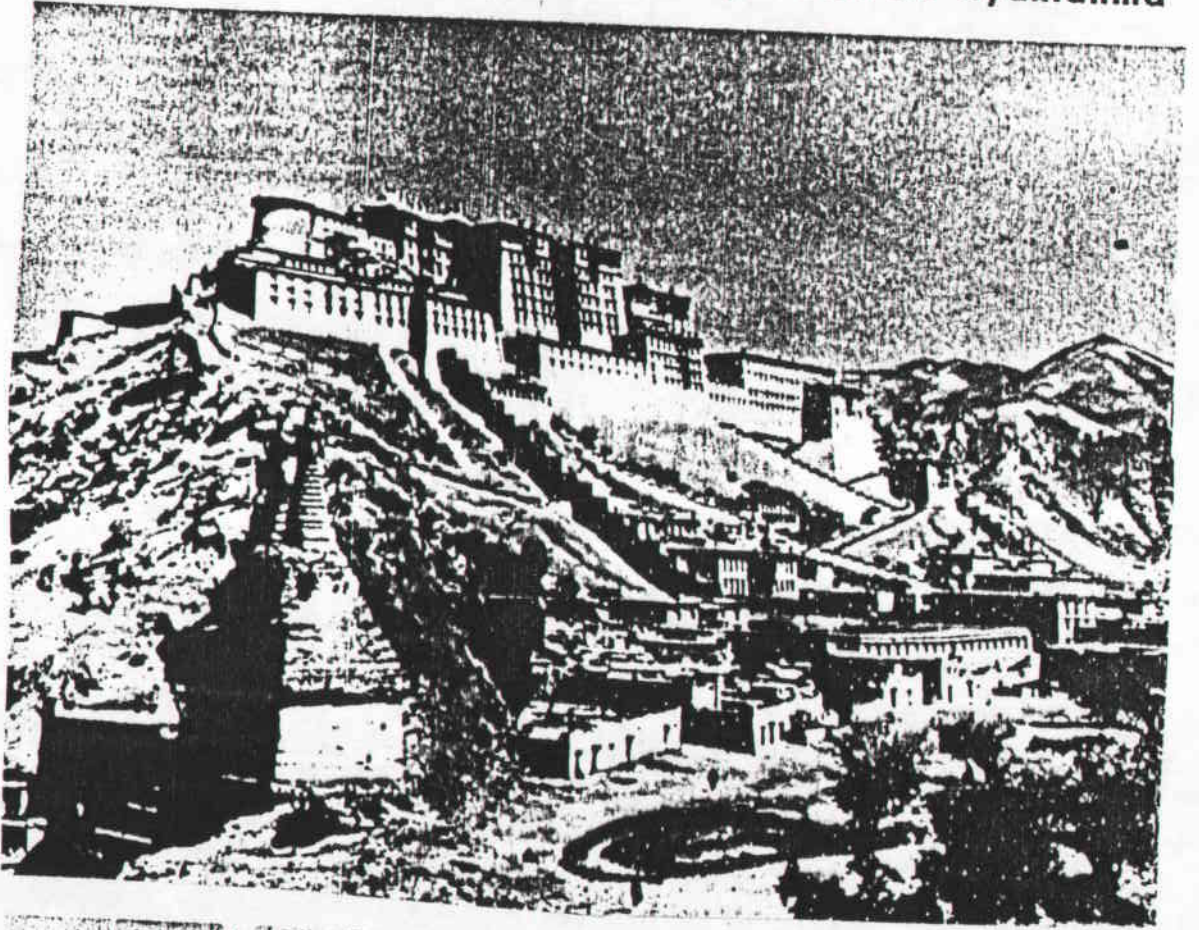
Maria Maleter'in olayların nasıl geliştiğini anlatırken şu ifadesi de çarpıcı: "Komünizm bizim evlilik hayatımızı mahveden bir zehir oldu".

Dizi boyunca Maleter Macaristan'ı komünizmin elinden kurtaracak bir kahraman olarak ele alınır.

3 Nisan 1959 tarihli Hayat'ın 14. sayısında "Dünyanın Karışan Damı - Tibet'te Komünist Çin Rejimine Karşı Kanlı Bir Ayaklanma" başlıklı yazı yer alır. "Geçenlerde" ile başlayan yazı şöyledir:

DÜNYANIN KARIŞAN DAMI

Tibette Komünist Çin rejimine karşı kanlı bir ayaklanma

Geçenlerde, Tibet'in başşehri Lhasa ve dolaylarında, Tibetli ihtilâlcilerle Komünist Çin askerî birlikleri arasında çarpışmalar başladı. İhtilâlcileri destekleyen tek millet, Milliyetçi Çin olduğu halde, mesafe zorlukları dolayısıyla bu yardım, istenen neticeyi vermemektedir. Gelen haberlere göre, Buda'nın yeryüzünde timsali sayılan Tibet Hükümdarı Dalai Lama, başşehri terk etmiştir. Bu arada Tibet'in güneyinde yer yer çarpışmaların devam ettiği ve mühim miktarda komünist birliklerin sarıldığı bildiriliyor. En ilginç haber, Komünist Çinlilerden bazılarının, ihtilâlciler safına itihak ettikleridir. Üstteki resim, Hükümdar Dalai Lama'yı, yanındaki da Tibet'in başşehri Lhasa'yı ve oradaki meşhur sarayını gösteriyor.

Bu metinde komünist Çinlilerden bazılarının ihtilalciler safına geçtikleri anlatılmakta ve bazı Çinlinin bu davranışı gelen en ‘ilginç’ haber olarak nitelendirilir. Komünist birliklerin sarılmış olması da yine komünizmin son bulacağına gönderme yapmaktadır.

29 Mayıs 1959’da yayımlanan Hayat’ın 22. sayısında “Kremlin’in iç yüzü” başlıklı yazı dizisi vardır. Yazı Batı’ya iltica edebilen tek Kremlin muhafız alayı subayı Peter Deriabin tarafından anlatılmaktadır. Bu yazının aynı zamanda bir Amerikan mecmuasında yayımlandığı da belirtilmektedir. Yazıda Kremlin, Rusya ve dünya komünizmini idare eden Sovyet liderlerinin oturduğunu şehir olarak tanıtılır.

Yazı dizisinin son bölümünde (26 Haziran 1959: 26. sayı) Moskova halkından şöyle bahsediyor: “Korku, iktisadi zorluklar bu şehrin halkını işinden evine, evinden işine giden yüzü asık, rengi solmuş insan kütleleri haline getirmiştir”. Yani komünizm insanların kötü şartlar altında yaşamalarına neden olmaktadır. Deriabin’in Batı’ya kaçması da kurtuluşun Batı/ kapitalizm olduğuna işaret etmektedir.

Yerel metinler içinde anti – komünist söyleme örnek teşkil edecek bir yazı olarak Hayat’ın 2 Eylül 1960 tarihli sayısında yayınlanan Şevket Rado’nun “Sohbet Köşesi”ndeki “Açlıkta Eşitlik Yerine” başlıklı köşe yazısını örnek olarak gösterebiliriz. Metin kısaca şu düşünceleri içeriyor: “Bir Amerikalı muharrir Çin’de dolaştıktan sonra edindiği intibaları şöyle hülasa ediyor ‘Çin’de eşitlik olmuştur: Şimdi herkes aç’. Eşitlik güzel bir şeydir; fakat bu türüsü berbat. Servet düşmanlığı, geri kalmış milletleri götürse götürse bu tür eşitliğe götürebilir. İleri gitmiş ve gitmekte olan memleketler toklukta eşitliğe gitmek istiyorlar”. Başat ideolojiye destek veren bu yazı yine kapitalizmin üstünlüğünü vurgulamaktadır.

Doğrudan anti – komünist bir içeriğe sahip olmayan ancak Amerika'yı öven metinler de bir yerde aynı işlevle yayınlanmaktadır. Örneğin yine Hayat'ın 22 Kasım 1957'de yayınlanan 59. sayısında "Bir Amerikalı gibi yaşadım" başlıklı metin her yönü ile Amerika'daki hayatın güzelliklerini ortaya sermektedir. Çeviri olmayan metin, mübadele sonucu Amerika'ya giden Aşkın Özcan isimli bir öğrencinin ağzından anlatılmaktadır.,

Yerel metinler içinde de anti- komünist yazılara yer verilmesi, yine yerel ve dış kaynaklı metinlerin birbiriyle örtüştüğüne işaret etmektedir.

Genel Değerlendirme

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, Hayat dergisi üzerinde yoğunlaşan 1950 – 1960 dönemi magazin dergileri ile ilgili incelememiz, 1950 sonrası magazin dergilerinin 1950 öncesi magazin dergilerinden ayrılan taraflarını ortaya çıkarmaktadır. Buna rağmen ortak bir noktada buluşabileceklerine daha önce de işaret etmiştik.

1950 öncesi, daha doğrusu çok partili döneme geçmeden önce hakim olan Ebedi/ Milli Şef düşüncesi çok partili hayata geçiş ile önemini yitirmiştir. Milli Şef'e övgü 1950 – 1960 dönemi dergilerinde rastlanan bir konu değildir. Ancak tarih konulu yazılar, özellikle Kurtuluş Savaşı yıllarına ait yazı dizileri, Osmanlı döneminde saray hayatına ilişkin yazı dizileri popülerleştirilerek, halkın ilgisini çekecek özellikleri ön plana çıkartılarak yayınlamıştır. Atatürk yazınına da doğrudan yer verilmemiştir. Atatürk'e de halkın merak ettiği taraf olan Latife Hanım'la evliliği vs. bağlamında yaklaşmıştır. Bu duruma diğer bir örnek İran Şah'ı ile ilgili yazılardır. Bu yazılarda hiçbir şekilde İran halkından, Şah'ın devlet idaresi ile ilgili işlerinden, ülkenin genel durumundan söz edilmez. Gündemde tutulan konu Şah'ın aşk hayatı ve evlilikleridir.

1950 dönemi magazin dergilerinin üstlenmiş olduğu 'Halkı Aydınlatma' ve 'Düzenli Aile Hayatını Özendirme' işlevleri 1950– 1960 dönemi magazin dergilerinde ikincileştirilmektedir. Bu konuyu daha somuta indirgemek için bir tanesi Muhit'ten (Mayıs 1931: 31. sayı), bir tanesi de Resimli Hayat'tan (Temmuz 1955: 39. Sayı) örnek olarak sunduğumuz ve inceleme bölümünde yer verdiğimiz iki fihrist karşılaştırıldığında, Resimli Hayat'ta doğrudan aileyi ilgilendiren konuların daha az olduğu hemen göze çarpacaktır. O halde halkı eğitime

işlevinin ikinci plana atıldığını söyleyebiliriz. Tabii bu halkın artık eğitime ihtiyacı olmadığı anlamına da gelmemelidir. Halkı aydınlatma işlevi bir yerde ‘Batı yaşam tarzının benimsetilmesi’ olarak yine 1950–1960 dönemi dergilerinde karşımıza çıkmaktadır.

Cumhuriyet’in ilk dönemlerinde Batılılaşma’nın kültürel alanda gerçekleşmesi istenmişse de, yapılan yenilikler yine kurumsal düzeyde kalmıştır. Örneğin kılık kıyafetin, takvimin vb. değişmesi ile ‘Batılı’ bir hayat tarzının kurulması umulmuştur. Ayrıca Batılılaşma bir devlet politikası olarak uygulandığından yenilikler topluma ‘yukarıdan aşağıya’ sunulan kanunlar yoluyla empoze edilmeye çalışılmıştır (Belge, 1983: 260 – 262).

Kılık kıyafet konusunda özellikle Muhit dergisinin bir uygulaması ilginçtir. Muhit dergisi ilave olarak genelde kadınlara yönelik elbise kalıpları vermektedir. Amaç kadınların kendilerine dizecekleri elbiselerin ‘Batılı’ kalıplara uygun olmasını sağlamaktır. Kalıpların ücretsiz olarak dergi ile birlikte verilmesi ile halk bu kalıplara ‘kendisi istemeden’ sahip olmaktadır ve bu anlamda da yönlendirilmektedir. Muhit dergisinin kapak konuları da giderek ‘Batı’ görünüşlü kadınlara ayrılır. Muhit’in Teşrinievvel 1931 tarihinde yayınlanan 36. sayısının kapağı anlattıklarımıza bağlı olarak yerinde bir örnektir.

Kapak konusu olarak seçilen kadın dış görünüşün ile (saç modeli, giyimi – özellikle eldivenleri, şapkası ve makyajı ile) Batılı bir kadın havasındadır; kapak konusunun kaynağının ‘Die Woche’ olduğu fihristte belirtilmiştir.

Bu örneklerin ışığında Cumhuriyet döneminde Batılılaşmanın daha çok ‘biçimsel’ olarak toplumsal katmanlara yerleştirilmeye çalışıldığı söylenebilir.

Cumhuriyet dönemindeki Batılılaşma çabalarının ve bunların magazin dergilerine yansımalarının ortaya konabilmesi için daha geniş çaplı bir incelemeye gidilmesi gerekir şüphesiz (Biz burada daha önce de belirttiğimiz gibi, 1950 – 1960 dönemini üzerinde yoğunlaştığımızdan, 1950 – 1960 döneminin ve magazin dergilerinin daha iyi anlaşılması için, Cumhuriyet dönemine ve o dönemin magazin dergilerine fazla ayrıntıya girmeden değinmeye çalışmıştık.)

Belge'nin de işaret ettiği gibi 1950'lerden sonra Batılılaşma bir tür 'modernleşme' olarak hız kazandı ve daha da yaygınlaştı. Batı'nın üretim sistemi ile birlikte Batılı anlamdaki yaşam tarzı da Türkiye toplumuna yerleşmeye başladı (a.g.e.: 263).

Buradan hareketle yine 1950 – 1960 dönemi magazin dergileri ve Hayat ile ilgili bir takım genel değerlendirmeler yapmaya çalışacağız.

Hayat dergisinde Batı'nın yansımaları farklı şekillerde olmuştur. Moda sayfalarının sadece Batı kökenli modacıların tasarımlarına ayrılmış olması, Türk kadınlarının Batılı kadınlar gibi giyinmeye teşvik etmekle birlikte elbiselerin altına iliştirilen açıklamalar da, bu elbiseleri kendilerine dikmek isteyen hanımlara bu konuda kolaylık sağlamak amacıyla eklenmiştir. Bu moda sayfaları ile birlikte kadınların güzelleşmesi için sunulan yabancı patentli makyaj ürünleri ve bu ürünlerin bazısının reklamında ünlü film yıldızlarının (Elizabeth Taylor, Brigitte Bardot, Audrey Hepburn vs.) da güzelleştiklerini bu ürünlere borçlu oldukları hatırlatan ifadeler ile Türk kadınları Batılı örnekleri gibi giyinmeye ve güzelleşmeye yönlendirilmektedir.

Film yıldızları, saray mensupları, kapak konusu olarak seçilen kadınlar –ki bunlar zaten genelde film yıldızı– hikaye ve tefrikaları süsleyen illüstrasyonlarda karşımıza çıkan kadın tipleri, moda sayfalarında görülen mankenler, reklamlarda kullanılan kadın tipleri dış

görünüş açısından tam manasıyla Batılı kadını yansıtmakla birlikte, bu görsel malzemenin dergiden hiç eksik olmaması ve sürekli olarak tekrarlanması ile Türk kadını bunları zamanla 'doğal' olarak karşılayarak, eninde sonunda benimseme yoluna gidecektir. Tamamıyla benimsemesi mümkün değilse bile onlar gibi olmaya özenecektir.

Olayı kitle iletişim bağlamında ele aldığımızda, birçok iletişimcinin de ifade ettiği gibi, tekrarlanan içerikler belirli bir zaman sonra 'doğal' olarak algılanırlar ve birey tarafından sorgulanmadan kabul edilirler. Ancak birey tarafından bu şekilde kabul görmeleri için Burton'un da belirttiği gibi, bireye çekici ve cazip gelen taraflarıyla sunulmalıdırlar (1995: 91). Örneğin 'Lux' güzellik sabunun reklamında olduğu gibi ürün güzel yıldızlar tarafından teşhir edilmektedir. Tabii bu tür örnekleri çoğaltabiliriz.

Batılı insanın nerede nasıl giyindiğini vs. dış kaynaklı görsel malzemeler yoluyla öğrenen bireylerin kafalarında oluşan imaj, yerel malzemelerden de destek görmektedir. Zaman zaman yayınlanan Türk müzik ve film yıldızları ile ilgili röportajlarda Avrupalı bir görüntü ile okuyucunun karşısına çıkan yıldızlar ve çeşitli düğün, davet ve toplantılarda bir araya gelen ve son moda kıyafet ve dış görünüşleriyle zengin sınıf üyelerinin görüldüğü fotoğraflar aynı amaca hizmet etmektedir: Türk toplumunu dış görünüş açısından Batılı örneklere uydurmak.

Batılı olmak için Batılı gibi giyinmenin yeterli olmamasından, Batı yaşam tarzını, yani günlük hayatını yansıtan içeriklere sahip ürünler magazin dergilerinde bolca yer tutmuştur. Bu çalışmada bunu en iyi yansıtan ürünler olarak da hikayelere ve tefrikaların üzerinde durulmuştur. Yine belirtmekte fayda var, 1950 öncesi magazin dergilerinde Türk yazarlarına ait şiir, hikaye, deneme, eleştiri gibi yazılar

da yayınlanmıştır. Yani sanat ve edebiyat konularında Türk yazarlarına ve şairlerine de önem verilmiştir. 1950'lerin başında yine Türkçe eserle karşılaşmak mümkünken, 1955'ten sonra Hayat'ta ve diğer magazin dergilerinde özellikle yabancı yazarlara ait hikaye ve tefrikalar kendilerine önemli bir yer edinmiştir.

Batı yaşam tarzına ait değerler ve mitler hikayelerin olay örgüsü içine gizlenerek sunulduklarından okuyucu bunların farkına varmamaktadır. Sunulan dünyalar da gerçekçi gibi gözüktüklerinden, okuyucunun kendini kahramanların yerine koyması için gerekli olan zemin de hazırlanmış olmaktadır. Bunun dışında bu hikayeleri okuyarak edinilen deneyimler daha önce de ifade ettiğimiz gibi yapay olmaktadır. Aynı zamanda yabancı bir kültüre ait olan bu hikayelerde dile getirilen yaşam tarzı Türk toplumunun yaşam tarzı ve deneyimi ile büyük ölçüde farklılık göstermektedir. Ancak Türk toplumunun yadırgayacağı içerikler 'perdelenmiş' olarak sunulmaktadır. Bunun yanı sıra bazı içerikler de tekrarlanmak suretiyle belli bir müddet sonra toplum tarafından doğal karşılanmaktadır. Bir şeyin doğal karşılanması da artık bireyin o davranışı içselleştirmiş olduğu anlamına gelmektedir.

Birey bu öyküleri okumak suretiyle nerede nasıl davranması gerektiğini, hangi durumda ne düşünmesi gerektiğini öğrenmektedir. Hayat dergisinin okuyucularıyla kurduğu ilişkiden yola çıktığımızda okuyucuların bu öyküleri daha ciddi olarak okuduğunu ve özümlediğini söyleyebiliriz. Hayat daha çıktığı günden itibaren hangi konuda olursa olsun okuyucusunun eleştirilerini beklediğini yazar ve okuyucu mektupları köşesiyle de hem gelen soruları yanıtlar hem de okuyucusuna gerektiği yerde bir 'aile büyüğü' olarak yol gösterir. Şevket Rado da Aile Sohbetleri köşesinde okuyucusuna her konuda faydalı olmaya çalışır; özellikle mutlu ve başarılı olmaları konusunda onlara yol göstererek

öğütler verir. Ayrıca Şevket Rado'nun iyimser olarak nitelendirebileceğimiz dünya görüşünün de dergiyi büyük ölçüde belirlediğini söyleyebiliriz. Bu çerçevede derginin içeriğine okuyucu güven duyacaktır ve fazla sorgulamadan benimseyecektir. Çünkü dergi onun için zaten en iyisini istemektedir ve yapmaktadır.

Bunların sonucunda dış kaynaklı metinler yoluyla Türk toplumuna giren çeşitli Batılı yaşam tarzına ait davranış biçimleri, hatırlayacak olursak; yasak aşk, flört, üçlü aşk ilişkileri, boşanma, dulluğun doğal hale getirilmesi, boşanmış çiftlerin görüşmesinin bir sakıncasının olmadığı, serbest aşk gibi ikili ilişki biçimleri Türk toplumunun Batılı olma yolunda edinmesi gereken davranış biçimlerinden bazıları olarak hikayelerde sunulmaktadır.

Hazır davranış kalıplarının yanı sıra toplumda kadının ve erkeğin yerini belirleyen içeriklere sahip hikayelerden de bahsettik. Kadının konumunun ikincileştirildiği bu hikayelerde erkek de ataerkil sistemin gerektirdiği şekilde kadından daha üstündür. Bu tür içeriklere sahip metinler başat dünya görüşünün onanmasına yaramaktadır.

Bilim ve teknoloji ile ilgili metinler her iki dönemde de aynı amaca hizmet etmiştir. Bu amaç Batılılaşma yolunda olan Türkiye'yi çağdaş milletlerin seviyesine ulaştırmak için izlenmesi gereken yolu benimsetmektedir. Batı'nın bu konudaki üstünlüğünü vurgulayan bu metinlerin çoğunun dış kaynaklı oluşu da toplumda teknolojinin Batılı ülkelere ait olduğu izleniminin uyanmasına yol açmaktadır.

Bu genel değerlendirmelerden sonra, Hayat dergisinde yayınlanan çeşitli konulardaki dış kaynaklı metinlerin yerel metinlerle aynı amaca başat sistemin onanmasına hizmet etmek üzere seçildiğini söyleyebiliriz. Çeşitli metinlerde tekrar tekrar işlenerek onanan sistem, tüketimi vazgeçilmez kılmak isteyen ataerkil kapitalist sistemdir.

Bu bağlamda yine Hayat dergisinde sık sık yer verilen anti-komünist içerikli yazılar yine mevcut sistemin devamını sağlamaktadır.

Bu amaçlar izlenirken başvurulan dergicilik yöntemleri ve iletişim biçimleri de süreci daha anlamamızı sağlamaktadır.

Hayat dergisinde yayınlanan dış kaynaklı metinleri içeriklerine göre ayırdığımızda, elde ettiğimiz kategorilerde farklı şekillerde kaynak belirtme yoluna gidildiğini ortaya çıkmaktadır:

- Hikaye ve tefrikalarda yazarın ve çevirmenin adı her zaman belirtilmektedir.
- ‘Sağlık konulu metinlerde bazen çevirmenin adı verilmemektedir, ancak yazan kişi ‘Batılı’ bir doktor olduğunda, adı mutlaka belirtilmektedir.
- Moda sayfalarında kreasyonların hangi modacıya ait olduğu ve bu sayfaların kim tarafından hazırlandığı belirtilmektedir.
- Dünyada olup bitmiş, önemli, ilginç haberler ve film yıldızları ile ilgili her türlü (film çalışmaları, özel hayatları vs.) haberde kaynak belirtilmemektedir. Ancak ünlü kişilerin (politikacı, saray mensubu, film yıldızı vs.) özel hayatları ile ilgili uzun yazı dizileri söz konusu olduğunda yazarın ve çevirmenin adı verilmektedir.
- Kapak konusu olan fotoğrafların hangi ajanstan alındığı belirtilmektedir.
- Bilim ve teknoloji konulu metinlerde de çoğu zaman kaynak, yazar veya çevirmenin adı verilmemektedir.

Özellikle kaynağı belirtilen dış kaynaklı metinler okuyucuya güven vermektedir. Batı'nın her konuda daha iyi olduğunun düşünülmesinden dolayı, bazı metinlerin kaynağının verilmesi okuyucu için önemli bir referanstır. Örneğin sağlık konusunda bir Türk doktoru yerine, Batı

kökenli bir doktorun bir yazıyı kaleme alması okuyucuda güven duygusunu uyandırmakta ve bilgi kaynağından alındığından o bilgi doğru bilgi olarak kabul edilmektedir.

Bilim konulu metinlerde kaynak verilmemektedir. Ancak yine de bu metinler Batı'dan alınmış izlenimi vermektedir. Çünkü haberler olayın içinde yer alan birinin ağzından anlatılıyor gibidir ve bu da yine okura belirli bir güven aşılacaktır. Bilim yine kaynağından alınmaktadır. Türkiye'de 1950'li yıllarda özellikle popüler bilim metni yazma alışkanlığının olmamasından ötürü bilim ve teknoloji ile ilgili yazılar genelde dış kaynaklı olmuştur. Zaman zaman, özellikle tıp ile ilgili konularda Türk bilim adamlarının çalışmalarına yer verilmişse de, bu metinlerin belli bölümlerinde yine Batı'nın bu konularda yaptıklarına değinilmiştir.

Hikaye ve tefrika edilen romanlarda kaynağın belirtilmesinin de çeşitli anlamları vardır.

Yabancı yazarın adının verilmesi, ayrıca öykülerin kahramanlarının da isimlerinin aynen bırakılması okuyucuya anlatılanların Batı'da meydana geldiğini hatırlatmaktadır. Tefrikaların içeriği okuyucunun özlemlerini, düşüncelerini yansıtmaktadır, bir yerde de tekrarlamaktadır. Okuyucu bu öyküleri okuyarak kendisini doğrudan Batı ortamının içinde bulmaktadır. Böylece okuyucu Batılı yaşam tarzını yine Batılı yazarlardan yani kaynağından öğrenmektedir.

Hikaye ve tefrikaların dışında dergide yer alan diğer dış kaynaklı metinlerin olaya kendi gözleri ile şahit olmuş ve olayı yaşamış birinin ağzından anlatılıyor gibi olması, ayrıca çoğu metnin arka plan verilmeden, bağlamından kopartılarak aktarılması (ve böylece derginin yapısına uygun hale getirilmesi) ile Batı kültürü ve Türk kültürü arasındaki mesafe kaldırılmaya çalışılmaktadır. Açacak olursak,

metinlerin bu şekilde sunumu ile okuyucu kendini Batı ortamının içinde hissetmektedir. Bu suretle de ortadan kalkan mesafe okuyucunun özdeşleşmesi için uygun zemini hazırlamaktadır.

İçerik yönünden neredeyse tümüyle Batılı gibi görünen Hayat'ın ileri baskı tekniğini kullanması, derginin her yönden kaliteli olması, biçimsel olarak da Hayat'ın Batı düzeyine eriştiği izlenimini vermektedir.

Diyebiliriz ki, Hayat hem biçimsel açıdan hem de içeriksel açıdan kendi deyimiyle Avrupalı ve Amerikalı dergilerin ayarında olduğu imajını vermektedir. Kendini bu şekilde gören ve Batı standartlarına ulaşmak için her çabayı sarf eden Hayat'ın okuyucularına sunduğu dünya yer yönüyle Batılı izler taşımaktadır. Yerel metinlerin dahi Batı'ya yansıtan özellikler taşıdığını daha önce de ifade etmiştik. Bu anlamda da dış kaynaklı ve yerel metinler birbiriyle uyum içinde olduklarından okuyucuyu her metinde Batılı norm ve değerlerle karşılaşmaktadır. Böylece derginin sunduğu değerleri zamanla 'doğal' karşılamaya başlayan okuyucunun bu değerleri özümsemesi kolaylaşmaktadır.

Magazin dergilerindeki dış kaynaklı ve yerel metinlerin kolay anlaşılacak bir dille yazılmış olmaları da yine özdeşleşmeyi sağlamak amacıyla yapılmaktadır. Metinleri anlaşılır kılma isteği doğrudan dış kaynaklı metinler üzerinde de etkili olmaktadır. Bu anlamda da yabancı öğeler zaman zaman yerlileştirilmektedir. Başka bir deyişle okuyucuya tanıdık gelen, bildik ifadeler kullanılmaktadır. Örneğin genel karakteri ve ilişki biçimleri okuyucuya yabancı gelen öykülerde çoğu zaman Türk kültürüne has ifadeler kullanılarak okuyucuya özdeşlik kurma şansı verilmektedir. Burada yine 'Koç Burcu' hikayesinden verdiğimiz örnekleri tekrarlayabiliriz: Bu hikayede geçen 'heyhat', 'evvel Allah', 'Haydi bakalım' gibi ifadeler belirttiğimiz amaçla kullanılmıştır.

Derginin dış kaynaklı metinler için doğrudan haber ajanslarından yararlanması yerlileştirme konusunda birçok sorunu ortadan kaldırmaktadır. Dergiye ‘ham’ halde gelen dış kaynaklı yazılar dergi tarafından istenildiği gibi kullanılabilir. Metinlerin Türkçe’ye kazandırılması işleminde ‘sadakat sorununu’ ortadan kaldıran bu etmen, dergiye dış kaynaklı metinleri kendi yapısına ve hedef kitlenin özelliklerine uygun hale getirme olanağını vermektedir. Dergi herhangi bir dergiden alınmış bir dış kaynaklı metin konusunda da aynı uygulamayı sürdürmektedir.

Sadece fotoğrafların alındığı yabancı ajansların belirtilmesi bu bilgiler ışığında anlam kazanmaktadır. Çünkü fotoğrafları yerlileştirme mümkün değildir. Ancak dış kaynaklardan alınan metinlerde çevirinin izi kolayca silinebiliyor. Dergide yayınlanan bazı metinlerin altına yazar ismi olarak kısaltmaların kullanılması da çevirmenin ortaya çıkardığı metnin ‘çeviri’ ya da ‘uyarlama’ olduğuna karar verememesinden kaynaklanıyor.

Yine Hayat dergisinde yayınlanan çeviri metinler Hayat dergisinde yayınlanabilmesi için bir takım aşamalardan geçirilmiştir ve Türk toplumuna hitap edecek bir şekle sokulmuştur. Hayat metnin çıkış ülkesinde yayınlanma amacını ve bu ülkede metnin yüklendiği işlevi, başka bir deyişle metnin arka planı tamamlanmadığından, metin Hayat dergisinde yayınlanmak üzere hazırlandığında bir anlam kaymasının meydana gelmemesi kaçınılmaz olmaktadır.

‘Demirleme’ ile de fotoğraflar, Türk toplumuna belirli bir anlam ifade edecek şekilde anlaşılır kılınmaktadır.

Metinlerin anlaşılır kılınması ile okuyucunun o metinler üzerine kafa yorması engellenmektedir. O halde okur refleksiyonunun istenmediğini ve bunun dışlandığını söyleyebiliriz. Okur metinleri çok

rahat ve kolayca okuyup anlayabildiğinden metnin özellikleri üzerine fazla düşünmemektedir.

Hayat'ın bir sayısının içeriğinin ne kadarının yerel ne kadarının dış kaynaklı metinler oluşturduğunu saptamak için bir sayısı ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu konuda İdris Adil'in daha önce de değindiğimiz dış ve yerel haber tanımlarından yola çıkılmıştır. Buna göre 3 Temmuz 1959 tarihinde yayınlanan Hayat'ın 27. sayısı ön ve arka kapak ile birlikte 36 sayfadan oluşmaktadır. Bu 36 sayfanın (reklamlar hariç) 18 sayfası yabancı kaynaklı yazılardan, 12 sayfası ise yerel kaynaklı yazılardan oluşmaktadır. Tabii kaynağı saptama güçlüklerinden dolayı bu oranların tahmini olduğunu hatırlatalım.

Hayat'ta sürekli olarak yer alan köşe ve bölümlerin haricinde yayınlanan yerel kaynaklı metinler yurdun çeşitli bölgelerini tanıtmaktadır, tarih ile ilgilidir ya da yurtda olup biten önemli olay ve gelişmeler hakkında bilgi vermektedir. Bu yerel metinler de çoğu zaman Batı'ya gönderme yapan, bir şekilde Batı'yı yansıtan ifadeler içermektedir. Örneğin Hayat'ın incelediğimiz sayısında 'Abant' başlıklı yazıda şu ifadeler ilginçtir: "Abant'ın alabalığı, gelen Amerikalı turistler sayesinde, Amerikan edebiyatına bile girmiştir ...". Buradan yola çıkarak Hayat'ta yayınlanan yerel metinlerin bile genellikle metnin tam manasıyla yerel olduğunu iddia edemeyiz. Her metinde Batı'nın etkisi hissettirilmektedir. Bu anlamda da Hayat dergisinde çıkan tüm yazıların birbirini destekliyor olması, Hayat dergisinin okuyucu üzerindeki manipülasyon gücünün boyutlarını tahmin etmeye yetmektedir.

Hayat kendisi ile ilgili (yine daha önce de ele aldığımız) kısa bir tanıtım yazısında önemli olay ve yazı dizilerini dünyada ilk defa yayımlayacağını duyurur. Hayat'ın bu yöndeki gayretlerini

küreselleşmenin (Türkiye açısından) ilk işaretleri olarak kabul edebiliriz. Bu yönde de Hayat bir ilki gerçekleştirme amacındadır.

Bütün bu verilere dayanarak Hayat'ın iyi örgütlenmiş bir yapıda olduğunu ve belli bir ciddiyet anlayışı içinde çalışmalarını sürdürdüğünü, ve yurt dışına muhabir göndermeye başlaması ile de her zaman kendi imkanlarını iyileştirme çabasında olduğunu çıkartabiliyoruz. Yurt dışına muhabir yollamayı bir prestij kaynağı olarak gören Hayat, kendi muhabirlerinin haberlerine de ayrı bir önem atfetmektedir. Ancak bu tür haber ve metinlerin daha önce de belirttiğimiz gibi dergide önemli bir ağırlığı yoktur.

Bunların dışında vurgulanması gereken diğer bir nokta – Hayat'ın içeriğinin yarısından fazlasının dış kaynaklı metinler olduğu hatırlanırsa– bu dış kaynaklı metinlerde kullanılan Türkçe'nin çok bozuk bir Türkçe olmamasıdır. Bunun biraz da metinlerde yerelleştirilmeye gidilmesine bağlayabiliriz. Ancak yabancı patentli ürünlerin reklamlarında kullanılan dil konusunda aynı tutum gösterilmemiştir. Reklamlar okuyucuyu dilsel olarak yadırgatıyor. Reklam olgusunun özelde magazin dergilerinde henüz yeterince oturmuş bir yapıda olmaması bir yana, reklamlarda yerelleştirilme çabalarının hiç olmadığını söylemek yine yanlış olur. En basitinden 'Lux' adı altında satılan sabun reklamında 'Lux' yerine 'Lüks' sözcüğünün tercih edilmesi yerelleştirmeye işaret etmektedir.

Reklamlarda dikkatimizi çeken bu olgu, bir çeviri beceriksizliği olarak ya da derginin işleyiş tarzında zaman zaman meydana gelen aksaklıklar olarak görülebilir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki kendi beyanı açısından bakıldığında dış kaynaklardan gelen haber ve yazılardan oluştuğu izlenimi uyandırmayan Hayat dergisi, yakından incelendiğinde yerel metinlerle birlikte neredeyse tümüyle dış kaynaklara bağlı bir yayın çizgisine sahiptir. Dış kaynaklı metinlerin tercih edilmesinin iki türlü nedeni vardır. Bunlardan biri maddidir. Çünkü dış kaynaklı metinlerin maliyeti daha düşüktür. İkinci neden ise ‘zihinsel’dir. Yani toplumun Batı’ya olan özleminden dolayı onların herşeyi daha iyi yaptıklarına olan inanç dergiyi dış kaynaklı metinlere yöneltmektedir. Bu çerçevede de dergiye hakim olan ‘Batı’ya özgü değerler yüz binleri aşan Hayat okuyucusunun kültürel yaşamları üzerinde etkili olabilmektedir.

1950’li yılların kültürel değişimi değerlendiren Mc Luhan ‘Vogue’ dergisinin kadınlar üzerindeki etkisi konusunda düşüncesini şöyle ifade etmektedir: “Vogue dergisi, kadınlara, sultanların saraylarındaki haremlerine davrandığı gibi davranabilmektedir”dir (aktaran Oskay, 1993: 209). Diğer deyişle kadınlar “ne giyeceklerini, nasıl zayıflayacaklarını, günün hangi saatinde nasıl giyineceklerini, kocalarına nasıl yaranacaklarını, çevredekilerce ilgi çekici görünebilmek için nasıl konuşacaklarını vb. bu dergilerden öğrenmekte”dirler (a.g.e.).

Bu değerlendirmelerin temelde Hayat dergisi için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Şöyle ki, Hayat dergisi de özellikle ilk yılları itibariyle halka nasıl ‘Batılı’ olunabileceği yolunda içerikler sunan bir yapı sergilemektedir.

SONUÇ

Hayat dergisinin içeriğinde ve metinlerin sunumundan yola çıkarak yaptığımız değerlendirmelerden çıkan sonuçların çok sınırlı olduğu ortadadır. Bu sonuçlar iletişim bilimleri, toplum bilimleri ve çeviri açısından değerlendirildiğinde daha geniş yorumlanabilir. Ayrıca dönemin muhalif dergilerinin incelenmesiyle de farklı ve ilginç sonuçlara varılabilir.

Günümüz Türkiye'sinde yayımlanan magazin dergileri edindikleri yeni imaj ile tercih edilen ancak o derecede de içeriksel olarak değersiz görülen yayınlardır. Bu dergilerden dolayı hakim olan genel görüş, magazin dergilerini incelemeye gerek görmemektedir. Nitekim magazin dergileri konusunda yapılmış olan çalışmaların azlığı da yine bu dergilere verilen değeri ortaya koymaktadır. Ancak bu tez çalışması ile de ortaya konduğu gibi, 'hafif' bir içeriğe sahip olan bu dergiler belli dünya görüşlerinin taşıyıcılığını yapabilmektedir ve toplumların kültürel hayatları üzerinde etkili olabilmektedir. Bu anlamda, bu tez çalışmasının magazin dergileri konusunda yapılacak yeni çalışmalara vesile olması en büyük arzumuzdur.

KAYNAKÇA

BAŞVURULAN KAYNAKLAR:

İdris ADİL 1991, Haberde Dışa Bağımlılık, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul

Murat BELGE 1983, "Cumhuriyet Döneminde Batılılaşma", yay.yer: Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları İstanbul, 1. cilt, 260- 264

Güneş N. BERBEROĞLU 1991 , Basın İşletmeciliği, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları: 34, İstanbul

Graeme BURTON 1995, Görünenden Fazlası, Çev.: Nefin Dinç, Alan Yayıncılık, İstanbul

Dirk DELABASTITA 1990, "Translation and Mass Media", yay. yer: S. Bassnett/ A. Lefevere (yay.haz.), Translation, History and Culture, Pinter Publishers, London-New York, 97-109

Pınar ERASLAN 1993, Kitle Kültürü'nde Magazin Dergilerinin İşlevi ve Türkiye Sürecine bir Örnek: Hayat Dergisi (1956-1978)

John FISKE 1996, İletişim Çalışmalarına Giriş, Ark, Ankara

Serge GUÉRİN 1992, “Enformasyon mu İletişim mi? Fransa’da Kapak Sayfalarının Seçimi”, yay.yer: Jean-Marie Charon (yay.haz.) Medya Dünyası, İletişim Yayınları, İstanbul, 78-80

Sadık GÜNEŞ 1996, Medya ve Kültür, Vadi Yayınları, Ankara

Ergun HİÇYILMAZ, Burçak EVREN 1984, “Magazin Dergiciliği”, yay.yer: Türkiye’de Dergiler Ansiklopediler, Gelişim Yayınları, İstanbul, 149-162

Ersan İLAL 1997, İletişim, Yıgınsal İletişim Araçları ve Toplum, Der Yayınları, İstanbul

Aynur İLYASOĞLU, Deniz İNSEL 1984, “Kadın Dergilerin Evrimi” yay.yer: Türkiye’de Dergiler Ansiklopediler, Gelişim Yayınları, İstanbul, 163-184

Savaş KALAFAT 16 Ağustos 1998, “Magazin Kendi Kendini Katlediyor”, PS Akşam

Werner KOLLER 1992, Einführung in die Übersetzungswissenschaft, Quelle und Meyer, Heidelberg-Wiesbaden.

Turgay KURULTAY 1995, "Çevirmen Çevireceği Metni Nasıl Okursa Okumuş Olur? Ya da Çeviri Sürecinde Bir Ön Aşama Olarak 'Çeviri Amaçlı Metin Çözümlemesi' Var mıdır?", yay. yer: Işın Bengi (yay. haz.), Çeviribilim 1 - Çeviri Eğitiminde Özgün Metin Yorumlama ve Çeviri Metni Oluşturma Sürecine Yönelik

Yöntem Önerileri, TÖMER Bursa, 111-124

Isabelle MANDRAUD 1992, “Dergilerin Çeşitliliği”, yay.yer: Jean-Marie Charon (yay.haz.), Medya Dünyası, İletişim Yayınları, İstanbul, 76-78

Denis MCQUAIL, Sven WINDAHL 1997, Kitle İletişim Modelleri, İmge Kitapevi, Ankara

Ahmet OKTAY 1997, Türkiye’de Popüler Kültür, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul

Ünsal OSKAY 1997, İletişimin ABC’si, Der Yayınları, İstanbul

Ünsal OSKAY 1993, Kitle İletişimi’in Kültürel İşlevleri, Der Yayınları, İstanbul

Neil POSTMAN 1994, Televizyon Öldüren Eğlence, Çev.: Osman Akınhay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Hans SCHULTE-WILLEKES 1988, “Das Erfolgsrezept der ‘Bild’-Zeitung”, yay.yer: Ottheinrich Hestermann (yay.haz.), Presse und Pressewesen, Reclam, Stuttgart, 115-119

Stephan W. SMITH 1983, Hermetische Kommunikation, Grundrisse für eine Semiotik von Auslandsberichterstattung, Berlin.

Gideon TOURY 1995, *Descriptive Translation Studied and Beyond*,
John Benjamins Publishing, Amsterdam-Philadelphia.

Mete TUNÇAY 1983, "Basın ve İstiklal Mahkemeleri", yay.yer:
Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları
İstanbul, 1. cilt, 212- 232

Aydın UĞUR Mayıs 1991, "Zihinlerin Yeni Efendileri Medyalar",
Birikim Dergisi, 25. sayı, 13 - 21

Ayseli USLUATA, İletişim, İletişim Yayınları

Hans. J. VERMEER 1994, "Hermeneutik Übersetzung(swissenschaft)",
yay. yer: TextconText 9, 163-182.

Wolfram WILSS 1977, *Übersetzungswissenschaft, Probleme und
Methoden*, Klett V., Stuttgart.

GENEL KAYNAKLAR

Ana Britannica 1994 ; Genel Kültür Ansiklopedisi, Ana Yayıncılık A.Ş.
ve Encyklopädie, İstanbul, 10. ve 15. cilt

Ana Britannica 1986-1987; Genel Kültür Ansiklopedisi, Ana Yayıncılık
A.Ş. ve Encyklopädia Britannica, İstanbul, 7. cilt

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi 1986, 3. cilt; İstanbul: Grand Dictionnaire Encyclopedique Larousse, İnterpress Basın ve Yayıncılık AŞ.

Türk Ansiklopedisi 1978, 17. cilt, Ankara: M.E.Basım Evi

Türkiye’de 1923 – 1973 Ansiklopedisi 1974; 2. cilt, İstanbul: Kaynaklar Kitaplar Basım, Yayın ve Tic.AŞ

Yeni Türk Ansiklopedisi 1985, 8. cilt; İstanbul: Ötüken Neşriyat

İNCELENEN KAYNAKLAR:

‘AİLE’ dergisinin 1947 – 1952 yılları arasında yayınlanmış çeşitli sayıları

‘BÜTÜN DÜNYA’ dergisinin 1948 ve 1960 yıllarında yayınlanmış çeşitli sayıları

‘HAFTA’ dergisinin 1955’te ve 1959 – 1960 yılları arasında yayınlanmış çeşitli sayıları

‘HAYAT’ dergisinin 1956 – 1960 yılları arasında, 1978 ve 1980 yıllarında yayınlanmış çeşitli sayıları

‘LİFE’ dergisinin 1946 – 1952 yılları arasında yayınlanmış çeşitli sayıları

‘MUHİT’ dergisinin 1930 – 1932 yılları arasında yayınlanmış çeşitli sayıları

‘RESİMLİ AY’ dergisinin 1924-1928 yılları arasında ve 1931’de yayınlanmış çeşitli sayıları

‘RESİMLİ HAYAT’ dergisinin 1952-1955 yılları arasında yayınlanmış çeşitli sayıları

‘YEDİGÜN’ dergisinin 1933 yılında yayınlanmış çeşitli sayıları

